

Pojasta mieheksi?

Ville Kuronen

Julkaisematon käsikirjoitus
Joensuu 1997

© Timo Kuronen

Pirjo

”Minä miee-luummin maantiellä tans-siin, kuin lautoja taaaapeloiin”, Kaarlo litimärkiä rukkasiaan uunille työntäessään ärsyttävän hilpeänä hyräili. ”Ja on sitten varmaa kanssa. Ei rivee tipan tippaa.”

”Höh, mitä sinä nyt hupsit!” minä tyrmistyneenä huudahdin. ”Tuo aamusta lörönään valunut sadeko sinut niin lopulleen tympäs. Vai lopputilinkö ne talosta kouraasi paiskas?”

”Minä sanon siitä lauhkasta itseni lopullisesti irti.”

”Eihän .. ei voi olla totta.” Minä nakkasin siinä paikassa vettä ripisevän luutturiepuni vesisankoon ja tuijotin miestäni silmät ällikästä pyöreinä. ”Taatusta työpaikasta. Isäsi pahasesta pojanlopista vanhaan päivään leipälanttinsa tienas. Johan tuota perinteen vuoksikin pojan pitäs ...”

”Niin isä.” Rukkasia seurasivat uunille saappaat, sukat, sekä iljettäväksi sateessa ryvettyneet siniset umpihaalarit. ”Liki ettei ukkopaha taapelin viereen kantamus lautoja sylissä kellahtanut ... Mökille tuskin ehti kun ...”

”Oli kumminkin taattu toimeentulo!” minä kiukkuisena räsähdin. ”Ei huolinut hattu kädessä köyhäinhoitolaetakunnasta puurojauhoja kerjätä.”

”Taattu!” Kaarlo kuivia housuja jalkaansa kiskoessa kivahti. ”Ei ukkorukka omaa asuntoo perheelleen ikinä

saanut. Tässä firman viheliäisessä vuokrahökkelissä koi-pensa oikas.”

”Ai, mistähän sinä rahakkaamman työn napannet”, minä puolestani hönkäsin vilkaisten tuskastuneena luutuamisen lomassa Teemua ja Tiinaa, joka sekin suu huolekkaassa mutrussa satoi räsynukkensa tappuraiseen tukkaan punaista rusetta. ”Ei työtä .. ei pennin jetanaa mistään. Silmästä silmään napittamalla sinä arvelet nelihenkiselle perheelle rieskan pöytään tulevan.”

”Maanantaina minä lähden iskeen rahaa eli kierron päälle.”

”Tyhjäntoimittajaksiko?”

”Myymään ihmisille partakoneesta lähtien tavaraa aina auroihin ja puimakoneisiin asti. Kyllä väki kysyessä tarpeensa ilmaisee ... Joita tukusta sitten välitän.”

”Välität .. penaaleja ja kynänterottimia koululaisille.”

”Kengännauhoja kauppaamalla se moni kauppaneuvos on liikeuransa aloittanut. Miksen minä menestyisi. Kieli se on, joka maan leikkaa. Kun joku kylässä ostaa minulta auran tai polkupyörän seuraavat toiset laumana perästä. Se kateus, tiedäthän.”

”Ei ainakaan sinua ole aihetta kadehtia. Sen minä tiedän.”

”Ei sitä etukäteen arvaa, vaikka joskus olisikin.”

Vaikka Kaarlo olikin työkavereilleen välittänyt laivamiehiltä hankkimiaan kelloja, tupakansyöttimiä ja muutakin rihkamaa ei kaupanteko kaupungin ulkopuolella hänellä luonnistanut. ”Minä en tavoita heitä”, hän ensimmäisillä viikoilla tyhjin toimin palattuaan tuskaili. ”Samperin Lauta-Kalle. Minulla roikkuu kiviriippana se entinen ammatti. Ne tuolla maalla vähäiset mökkiläisetkin karsastaa mua ... Mutta minä en peräänny. Minä ennen vaikkapa kerjään kun alennun pyrkimään takaisin sahalle töihin.”

”Saat kyllä varmasti kerjätäkin.”

Minä en alun alkaenkaan uskonut Kaarlon kauppamiehenä menestymiseen. Ja tunne vain vahvistui, kun Kaarloilta toisensa jälkeen sudennälkäänsä horjuen laahusti kotiin. Polkupyörän myytyään kiehautettiin talossa kahvit. Auran tai äkeen myynti tiesi jo ruokapöytään kutsumista.

”Laajenna edes ringiäsi tuonne rajaseudulle päin”, minä tiukkenevassa rahapulassa itku silmänurkissa kiehuun ehdotin. Kaupassa, josta ruokaostokseni tein mulkoiltiin minua jo sillä silmällä, että tajusin luottoni vetävän viimeisiään..

”Pyörälläkö?” Kaarlo kivahti. Päälle seitsemänkymmentä kilsaa yhteen suuntaan. Minä helvetin ikiliikkujana sinä minua oikein pidät!”

”Ole yötä ... Useampiakin perätysten. Minun tietämäni mukaan rajaseudun rahvas on kovasti vieraanvaraista.”

”Voisihan tuota vaihteeksi kokeilla.”

Kaarloa onnisti. Lopultakin. Jo ensimmäiseltä pitemmältä reissulta palattua arvasin hänen iskeneen suoneen. Sen näin loistavista kasvoistaan ja varsinkin innosta, jolla hän latoi tavaroiden tilauslomakkeita eteeni.

”Katso katso katso! Taattuja tilauksia ja varmoja maksajia kaikki. Käsirahaakin enemmän kun kuukauden tilistä sahalla sain ... Kas tässä: Otahan ja mee, lyhennä ruokavelkaamme ja osta pyhäksi jotain kunnan purtavaa. Olemme totisesti ansainneet sen koko perhe.”

”Osaa vielä takapakkiakin tulla”, rohkenin epäillä.

”Tuskinpa ... Minä tunnen maalaiset. Harva asutus ja maanläheisyys muokkaavat ihmisestä rehellisen, niin kuljijaa kuin kanssaihmissiäkin kohtaan.”

Kylläinen unohtaa köyhän puutteet pikemmin kuin uskookaan. Minäkään en jaksanut iloita Kaarlon menestymisestä kuin syksystä jouluuun. Vahtiessani päivät ulos karkaavia lapsiani ja piehtaroidessani yksin sängyssä yöni

minua alkoi tympäistä. Minähän hitsi olin hehkeimmässä iässä elävä nainen. Kaipasin miestä. Sitä kipeämmin mitä pitemmiksi mieheni reissut venyivät. Ja ne pitenivät pahimmillaan varhaisesta maanantiaamusta myöhään lauantai-iltaan. Kunnnes vieterini venyessä katkeamispisteeseen Kaarlo pyyhälsi eräänä alkukesän lauantai-iltana rappujen eteen mustalla upouudella moottoripyörällä.

”Äty peli.” hän ylpeänä ensisanoikseen kehaisi. ”Neljäkymmentä heppaa pyörien välissä. Yks hujaus vain, kun tällä pyyhkäsee Ilomantsiin, Pielisjärvelle tai Tuupovajaan. Koko rajaseutu kuin nurkan takana. Kuuntele!” hän väänsi leuka koholla kaasukahvaa. ”Eikös vaan puksuttelekin tosi mahtavasti?”

”Kunhan et vain kurvissa metsään hujauttaisi.”

”Siinä tätä ajaa kun polkupyörääkin. Monta vertaa tukevampi vielä on. Hyppää tarakalle niin pyörähdetään muutaman korttelin ympäri.”

Minä en noussut. Ikkunoihin ilmaantuneet työkaverimuijien kateelliset katseet esti. Kannoillani isänsä komeata konepyörää ihailemaan kipaissutta Teemua Kaarlo taas ei ilman turvaistuinta tohtinut kyytiinsä ottaa vaan työnsi pojan suunnattomaksi harmiksi ajokkinsa vajaan odottamaan tulevaa arki-aamua.

Matkanteon nopeutumisen myötä myynti nousi, mutta seuraavan syksyn loskakeleillä Kaarlo alkoi vaivata ikävä ajoittainen päänsärky. Ensin kuin majapaikkaa kuulostellen vain ohimoilla lievänä jomottaen. Ilmojen talveksi viiletessä leviten hanakasti otsasta takaraivoon.

”Nämä pahuksen pyryt ja pakkaset”, Kaarlo kasvot kivun irveessä tuskaili. ”En minä kesäkuukausina huruutella tuntenut särkyjä missään. Nyt .. voi Herra Jumala tätä tuskallista jomotusta. Ai ai ai!”

”Laita tämä hattusi alle”, minä paria päivää myöhemmin tarjosin hänelle villalangasta neulomaani lämmintä

päänsuojusta, joka kasvojen lisäksi suojasi kaulankin. Kaarlo ujutti myssyn päähän ja marssi peilin eteen.

”Ei käy, sanottiin pankissa. Muuten kävis. Johan ne ihmiset minua tällöinen huppu päässä pankkirosvona pitääät.”

”Mustaa naamaria ne pankkirosvot yleensä käyttää. Ei harmaasta pässinpötkkimästä neulottua.”

Sain hänet ottamaan neuleen päähänsä vasta, kun saksin siitä suuremmaksi kaula-aukkoa ja päärimin reunat. Myöhäistä kaikki. Päästä särky oli ehtinyt levitä hartioihin, selkään ja käsivarsiin. Niinpä en ollut kovinkaan yllättynyt, kun Kaarlo ennen seuraavien lumien satamista sipaisi vaihaa motskarinsa käytettyyn, mutta vielä ajo-kuntoiseen rätti-fordiin.

”Herra varjele! Miten sinä uskalsitkin niin älyttömän lainan ottaa?” minä suu selällään kauhistelin lasten ki-paistessa ohitseni isältään kyytiä kerjäämään.

”Aika muuttuu ... Etkö sinä haista sitä. Ken ei pysy kärryillä tippuu auttamatta tien poskeen.”

”Tuskinpa sinä tuolla fordillasi motskariin verrattu-minuuttiakaan sähkökämmin talon välii pyyhkäset. Vai rohkenetko olla erimieltä?”

”Terveuden turmelijalla... Römppäkelillä tuskin enää kunnolla jaloilleni pääsin. Järkevämpää hankkii vaikka vekselivetoinen auto, kun kituu vaivasena lopun ikäänsä.”

”Et vaan ylipääsemättömään velkaloukkuun jäisi.”

”Ei velasta linnaan viedä.”

Ei päivää pitempään vieläkkään kotona. Sauna, paidan vaihto, nukkumaan. Aamulla kiireinen lehden lukaisu ja tielle.

”Kukon laulun aikaan ne isännät varmimmin kotoo tavottaa.”

Keskellä kuuminta nousukauttamme meidät yllätti talvisota. Katselin käskyn tuonutta poliisia typertyneenä,

viha sydämessä. Juuri kun olimme pääsemässä jaloillemme hän tulee syöstäkseen meidät turmioon. Mies vaistosi ajatukseni, soperteli olevansa käskyläinen hänkin ja nakautui pyörälleen.

Harvoina autonomistajina Kaarlo komennettiin erään korkeamman rintamaupseerin autonkuljettajaksi. ”Mene ihan mukavasti”, hän kirjoitti rintamalta. ”Saan nukuun lämpimässä teltassa ja ruoka riittää. Usein kuitenkin everstin kiertäessä asemia tarkastamassa kranaatteja roikaa niin lähelle, että selkäpiitä karmii. Pari kertaa on hävittäjistä konekiväärilläkin ruutattu. Älä silti huolehti. Minulla on sisimmässäni tunne, että selviin tästä sodasta ehjin nahoin.”

Ensimmäisten joukossa Kaarlo sodasta ehjänä miehenä kotiutuikin. Mutta jalkamiehenä.

”Nooh?” minä hämmästyin. ”Missäs katiska on?” joksi olimme automme ristineet. Kaarlo tuijotti minua masentuneesti.

”Kärähti palaa. Eversti sai samasta hävittäjän ampuhasta luotisuihkusta keuhkoonsa. Lojuu jossain sotasaيراalassa.”

”Entä nyt?” kysyin tulokahvia hörppiessä, johon olin tupannut viimeiset kahvinporoni.

”Jaah” Kaarlo huokasi. ”Pitää ensin kuulostella. Aika on mitä on ... Epävarma, uhkaava. Voittajan oikeudellaan venäläinen kahmi maata monta vertaa enemmän mitä aseilla hankki. Pitää meitä varmasti tulevaisuudessakin tiukoilla.”

Onneksemme Kaarlo sai kohtuullisen korvauksen autostaan ja alkoi laukata kaupungilla virastosta toiseen. Laukasi eräänä sateisena iltana kotiin palattuuan:

”Meillä sitä ruvetaan rakentamaan .. omakotitaloo.”

”Mitä sinä nyt hupsit? Niillä Fordin korvausrahoilla-ko?”

”Jelkänen, eräs sotakaverini lupas Rantakylästä tontin myydä. Rakennuslautakunnasta myönnettiin jo rakennuslupa ja pankista laina. Siitä se minun arvellessa lähtee.”

Minä pyörittelin silmät ympyriäisinä päätäni.

”Oma koti kullan kallis sanotaan. On rakennettava silloin kun on tilaisuus. Nyt saa vielä rakennustarpeita.”

”Kuulehan hyvä mies .. ne maksaa.”

”Sanoin jo, että pankista luvattiin lainaa niin paljon kun tarvii. Saat uskoo, että tämän päivän kallis on huomenna halpa. Maataloihin sijoitettuja evakkoja on pyrkimässä kaupunkeihin tien täydeltä. Ne kohottaa kustannuksia.”

Sen kesää me puursimme rakennuksella aamusta iltaan. Kaivoimme kädet kirvelevillä verirakoilla kovaan maahan kellarit ja sokkelit. Valoimme betoniruukilla anturat, raput ja uunien alustat ja kellarien seinämät huoltaen helpotuksesta päästyämme kevyempiin puutöihin.

Vaikka tiesinkin Kaarlon monitaitoiseksi, hämmästyin sittenkin hänen neuvokkuuttaan rakentajana. Ei käsi päähän missään. Vain uunin muurasi meille ammattimies, muun kaiken pystytimme piirustusten mukaan itse. Vaikka vasen pääty rakennuksesta jäikin sisustamista vaille, ei onnellamme ollut rajaa muuttaessamme talven tullen uututtaan hohtaviin huoneisiimme. Olin hankkinut tupaan-tuliaisiksi pullon punaviiniä, jota maistellessa juttelimme uudesta asunnostamme onnellisina myöhään yöhön. Kurkottelimme ikkunoista kaupungin valoja, availimme ikkunoita ja ovia, laskimme kraanoista vettä enemmän kuin terpeen oli, kun se ensi kertaa kantamatta sisään tuli ja koputtelimme seiniä. Ei sanansijaa missään.

Uudessa talossa asumisen ilomme sumensi kuitenkin pohjalukemiin kesän suussa alkanut jatkosota. Vaikka sota alkoikin voitokkaana se vaati silti raskaat uhrinsa, jonka näki asemalla tiheään seisovista sairashunista ja lehtien

sivut täyttävistä sankariristeistä. Mieheni menettämisen pelossa, joka oli joutunut tavalliseksi rivimieheksi, valvoin tuskaisena monia öitä. Kuljin lasten kanssa kymmenissä sankarihautajaisissa ja huoahdin helpotuksesta jokaisen postin avattuani. Ei surusanomaa vielä.

Sodan pitkittyessä samalla kun lapset varttuivat ha-
keuduin taloudellisten syiden pakottamana työhön. Sii-
vosin liikehuoneistoja, tuurasin myymäläapulaisia heidän
sairastaessaan, vaikkei minulla alalle koulutusta eikä ai-
kaisempaa työkokemusta ollut. Kesällä kiertelin puuntai-
mia istuttamassa. Laitoin ennen töihin lähtemistä lapsil-
le aamupalaa sekä kouluväväksi viipaleet leipää, joiden
höystäminen tiukkeni päivä päivältä ja sai minut huo-
kailemaan: Mitä huomenna .. ensi viikolla ... seuraaval-
la? Vain pelkät leivänpalatko? Voi voi voi! Olin mieheni
menettämisen pelon ohella menehtyä taloudellisiin huo-
liini.

Teemu

Eka kerta mä jo nokka vettä valuvana pojannassikkana kinusin vanhemmiltani luvan lähtee kaupantekoon eli myymään kartsalla lehtii. Ei kuitenkaan mitä tahan-
sa, vaan jotka aiheensa tai kohu-uutisensa, jota leletin huutaa kurkku suorana, ansiosta myivät. Oli himaan palttua näyttää mutsille mania. Joulun alusviikoilla mä taas kiertelin ovelta ovelle kauppaamassa joulukortteja ja taisi siinä sivussa jokunen joululehtikin mennä. Niinpä vaikka en mikään poskisolisti olekaan voin silti kehais-
ta jo pentuna hankkineeni viikottaiset taskurahani niitä alkuunkaan mutsilta kinuamatta. Joskus jopa tökkäsin muutaman kiiltävän lantin Tiinankin hellyttävän anovasti kerjäävään käteen.

Vähän varttuneempana nakottaessani faijan vieressä sen kauppareissuilla mä opin jo paljonki vetävämmät temput, joilla raha poiki. Miksipä siis päntätä kaaliinsa kirjaviiisautta, joka mutsin mielestä oli elämässä aa ja oo, ja hopttikin mua siihen katsoin päivästä toiseen ahkeroimaan terhakammin kirjojen ääressä, mutta sai nyyhkii petty-
mystään tippa silmässä jokaikisen todistukseni nähtyään.

Faija oli kokonaan toista maata. Hänellä ei ollut koulusivistystä kansakouluu enempää eikä hän näin ollen vaa-
tinut multakaan mitään maisterin tutkintoo. Kauluspaita, kravatti ja harmaanruskee diagonaalipuku. Prosuu-

rit koneista, jotka myi. Muutama iskevä repliikki koneen tarpeellisuudesta duunin helpottajana, rehti tarjous käsirahana vanhasta vempeleestä, jos sellainen talossa oli, ja välittäminen tarvitsevalle. Kun nämä juitsut hallitsi ja oli menossa, pärjäsi.

Eka kerta mutsi mun kauppamiehen kykyäni bonjas jälilleen vasta, kun mä jatkosotasyksynä joulun alla purin laukustani sen silmien eteen pöydälle: Voita, lihakimpaleita, ryynejä, puurojauhoja ja taisi siinä pieni kotijuustopalakin olla.

”Varjele! Ethän sinä vaan poika ...?”

”Ihan rehellisellä vaihtokaupalla hankittuja nää ovat.”

”Rehellisellä ... Minusta kun tuntuu, jotta sinä taisit pikkusen niitä maalaislyytejä silmään sahata.”

”Ois kyllä kestäny katsoo, vaikka pollari olis vieressä seisonu.”

”Pollari .. älä nyt sentään. Mustanpörssin kauppaa tämä jo ihan emältään on.”

Tämän alan kaupantekoni mulla lähti siitä, kun erään koulukaverini sotasokee fajia pykäs eläkelanttiensa jatkoksi harjoja. Rappuharjoista patasutiin, joista kaikista mä lupasin hilkkuu enemmän, mitä se kaupoista sai ja kun mä sanoin noutavani harjat vielä kotoo asti se ukko suli justinsa. Ei niitten kamojen pöperöön huikkiminen kaupungin liepeillä kuitenkaan onnistunut. Ne nääs tuns mustanpörssin hinnat. Mä taas syrjäseutujen tollit fajian kera kolunneena tiesin torpat, joiden emännät halusta huikki vähät maatalousylijäämänsä laukustani löytyviin kamoihin siten, että tyytyväisyys oli molemminpuolista ... Jonka mutsinki ilmeestä näin hänen pahimmasta ällikästä toivuttuaan.

Näin me selvisimme jatkosodan yli pahempaa nälkää näkemättä, jota ei voinut kaikista tutuistamme sanoo ... Hankkiessamme fajian kera Pohjanmaan lakeuksilta so-

dan jälkeen karjanrehua rajaseudun puutteessa kituville karjanomistajille pyörimme paljonkin enemmän ahtaan laillisuuden pimeällä puolella. Apulantojen puutteessa laihtuneet pellot kasvoivat niukasti eikä rehunostolupia karunkaan pellon omistajille annettu, joten heidän oli pakko karjansa talven yli saadakseen turvautua pimeään kauppaan. Jonka meiltä katkaisi kerran tiellä eteen kohonnut leveä kämmen.

”Vilkaistaanpas välillä niitä papereita.”

”Mikäs .. tässähän nämä”, faija jorautti ojentaessaan kauppakirjan, rekisteriotteen ja ajokortin.

”Kansanhuoltoministeriön leimalla varustettuja välityslupia minä. Sattuko olemaan?”

”Kahden kauppa kolmannen korvapuusti”, faija tokaisi. ”Jos joku myy liikoja heiniään ja me välitämme niitä tarvitseville niin pirunko sähläämistä siinä Helsingin herroilla luulisi olevan.”

”Lähdetäänpäs tuonne nimismiehen pakeille.”

”Eihän se Karppinen mun tietääkseni ole tätä ennen heinää syönyt.”

”Vilkaistaan kumminkin josko olis oppinut.”

Kookas nimismies tuskin vilkaisi meitä, sillä hän kuulusteli pitäjän tunnetuinta myymälävarkauksiin erikoistunutta heppulia. Kolmas kerta nytkin kuukauden sisällä vaikka Siikanen vannoi:

”Perkele! Mä olin justiin tinoja taskun pohjalta kaivamassa ku tää kyttä”...

Nimismies: ”Minkä taskun? Millon Siikanen on rahataksunsa setelien pitäväksi paikannut. Tyhjä se yleensä on pruuksannut olla.”

Siikanen: ”Takuulla nyt on. Aihetta ois tää myymäläkyttä halveeramisesta syytteeseen vetää.”

Myymäläpoliisi: ”Vasta viime viikon perjantaina väentungoksessa ostoksiasi maksamatta livahtamaan pääsit.”

”Parasta niiden rahojen löytyäkin”, nimismies tokaisi.
”Muutoin Siikanen itsensä pahnoilta löytää.”

”Tässä!” Siikanen räväyttää laskun ja rypistyneen selitelitukon nimismiehen eteen. Kuten jo laukaisin, harkitseppa herra vallesmanni millä valtuuksilla joku saa rehellisestä miehestä törkeyksiä ladella.”

”Myymälapoliisi: Rehellisen! Älä älä yhtään käy rehentelemään Kuopion reissu väleen löytyy.”

Nimismies: ”Minun osaltani asia onkin selvä. Maksa lasku ja Siikaselle tehkää myymäläpäällikön kanssa mitä haluatte.”

Meille nimismies kuin ohimennen tuhahti:

”Kansanhuollossa ne tuollaiset asiat hoituu. Minä jokaisen heinätuPON perästä juoksemaan.”

Karmeita sotakokemuksiaan vielä täysin unohtamatta huollonjohtaja meidät eteensä tyyränneelle poliisille tuhsii:

”Sekö Samulille rehujen myyntilupa taas. Tukehtus muuten nälkäiset lehmät ... Minä hauptipatterin tulenjohtajana näin ... Jopa helvetin karvaasti koinkin mihin onneen Viipuria puolustaissa päädyttiin kun АТр:llä¹ ammusten kuormauslupia myöntävän herra kapteenin ollessa vapaalla alaiset eivät hakijoille tohtineet paukun paukkua antaa ... Minulla oli Viipurin itälaidalla .. Ristimäen korkeimmalla huipulla tulenjohtopaikka. Näin kun venäläiset helvetillisen rumputulen ja höökivaunujensa avustamina rynni vallata Viipuria kadut joukkoja tulvillaan.

Tulta tulta! minä karjuin puhelimeen tulikäskyjä ... Ei paukun paukkuu. Tulasemissa puolestaan patterienpäälliköt mättäät perkelettä kuin turkkilaiset. Eivät ainoata ammusta runsaaseen vuorokauteen saaneet. АТр:llä ohjesäännön määräämä tilanne seis. Ja niin mahtavat maalit kuin edessä työkeillä tulittamiseen olikin. Hetkessä yh-

¹АТр - Ampumatarviketäydennyspaikka

dellä tuli-iskulla satoja ukkoja lakoon pyyhkäissyt. Mutta kun ei. Mitäs ne ATP:n ukot Viipurista enempää kuin helvetillisen tykki- ja ilmapommitusten alla kaupunkia puolustavista uupuneista sotilaistakaan. Kunhan ei rikottu pyhää ohjesääntöä. Venäläiset tulimuurin takana pitkin katuja, osa ukoista hөөkivaunujensa päällä kyydissä lekotellen. Hyvä etteivät kansainvälistä hoilanneet ...

Siinä Viipurin katkeran menetyksen kouriessa mieltä minä päätin: Jos minun luvan antamisella joskus maailmassa ihmisen tai eläimen henki pelastuu, se irtoo kyllä nyymättä ... Tässä näitä lappusia. Saatte Pohjanmaan isoisten isäntien liikoina myymät heinät Tuupovaaran ja Ilomantsin köyhien mökkiläisten nälissään nyville lehmille ajaa.”

Viikkoa myöhemmin ollessani pinoamassa auton lavalle fajian rautatievaunusta heittelemiä heinäpaaleja erään kollin lento katkesi ikäänkuin kesken. Tapausta ihmettelemättä kumarruin siepatakseni uuden paalin kun kauhukseni näin fajian tuupertuvan rintaansa painellen vauunun rupaiselle lavalle.

”Faija .. mikä sulle ...?”

Ei vastausta. Hyppäsin typeryneenä alas nähdäkseni fajian silmien muljahtavan nurin ja verettömällä huulilla supisi:

”Se on .. läh..tö ...”

”Faija .. sä et .. saa .. kuolla!” mä hätääntyneenä hieroin fajian otsaa ja painelin rintaa kuten opettaja oli koulussa neuvonut sydänkohtauksen saaneelle tekemään.

”Kuulitko, faija ... Sun pitää elää ... Säähän olet .. terve mies. Faijaa .. faija .. fai.. jaa ...”

Herpaannuin fajian äkkikuolemasta niin, että hädintuskin kykenin hälyttämään lääkärin ja ambulanssin. Tekemään mitään muutakaan.

Tiina

Olin juuri koulusta palattuani pistelemässä äidin lämmittämää miehiltä tähteeksi jäänyttä perunasoppaa, kun puhelin keittiön seinällä kilisi. Äiti vilkaisi kysyvänä minuun.

”Isäs ja Teemunhan piti lähteä Kupinpurolle heinäkuormaa viemään. Vasta yönsuussa arvelivat kotiutuvansa.” Ihmettelevä ilme kasvoillaan hän nosti kuulokkeen.

”Huopasella.” Puhelimesta kuului hätäistä sekavaa puhetta, joka musta kuulosti Teemun ääneltä. ”Mitä sinä nyt ...Herra Jumala!” Äidin kasvot valahtivat kalpeiksi, suu ja silmät rävähtivät selälleen ja leuka väpätti hermostuneesti. ”Herra Jumala ... Herra Jumala ...”

”Mikä siellä semmonen paukku ol?” mä äidin laskettua kuulokkeen kummastuneena kysyin.

”Teemu soitti ... Isäs ...”

Mun koululaisen sudennälkäni sammahti kerralla. Pahimmasta järkystä toivuttuani mä soitin taksin, sillä äitini ei olisi siihen itkultaan kyennytkään. Syvän alakulon vallassa ja kosteita silmiämme pyyhkien me ajoimme siihen päähän tavara-asemaa jossa rehulasteja purettiin, ja jossa Teemun hälyttämä lääkäri kohosi juuri heinäpaalien päälle nostetun isän ruumiin yltä.

”Loppu. Ei mitään tehtävissä.” Hänen käsiensä alistuva leväytys kertoivat paljonkin enemmän kuin mitkään sanat.

”Mikä sen ...?” kuulin äitini itkunsa lomassa surkeasti nyyhkäisevän.

”Sydän.” Tohtori katsoi kummissaan äitiäni. ”Ettekö te tiennyt? Kaarlohan kävi vasta viime viikolla vastaanotollani. Hänen sydämensä oli täysin lopussa ... Kehotin häntä vakavasti jättämään työt siihen paikkaan.”

”Eikä sanallakaan sairaudestaan virkkanut... Eikä työtään sen siitään hellittänyt.”

”Vai niin.” Kuin hämmästyneenä meidän tietämättömyydestä kookas lääkäri näpräsi mustan lääkärinlaukkunsa kiinni. ”Minä kun luulin että ... Kaarlohan jo pitemmän aikaa valitti hartioittensa kummallista painamista ja rintansa omituista muljahtelua ... Yritti ehdottomasti liikaa. Nyt ovat kiireet ohi .. lopullisesti.” Hän vilkaisi kysyvänä Teemua, joka musta hojotti likaisissa haalareissaan hyvin orvon ja kylmissään olevan näköisenä.

”Mä hälytin jo poliisin ja ambulanssin ... Tuolta ne jo tuleekin.”

Isän suupielistä pursui jotain tahmeaa nestettä, jota äiti kumartui huolekkaana pyyhkimään. Äidin surun painama äkisti rupsahtanut olemus, liikkumaton isä sinertyvine kasvoineen kontra kookkaat kivikasvoiset poliisit sinisissä, moitteettomissa puvuissaan. Jostain syystä mun oli hyvin paha olla.

Isä oli hyvä. Palattuaan pitemmältä reissulta kotiin hän rutisti mut aina syliinsä. ”Oma tyttöni.” Eikä haitannut yhtään vaikka hän lemusikin rehuille, öljylle ja vaseliinille, koska se liittyi ammattiin, jolla hän huolehti perheestään. Poliisit kirjoittivat jotain kaavakkeeseen, johon äiti ja Teemu tuhersivat nimensä. Sitten tohtori kysyi äidiltä:

”Onko rouvalla mitään sitä vastaan, että miesvainajallenne suoritetaan ruumiinavaus?”

”Kaarlo sano monet kerrat, että häntä ei repeloida kellahtipa hän sänkyyn tai halkopinon viereen. Sano nähneensä sodassa kranaattien repimiä miehiä tarpeeksi.” Äidin leuka väpätti kotvan aikaa. ”Niin uskomattomalta kuin se hänen kaltaisensa miehen tekemänä kuulostaakin, hän sodasta palattuaan polvistui kädet ristissä vuoteen viereen ja kiitti taivasta, että oli selvinnyt kotiin ehjin nahoin.”

”Rouva. Avaamisesta voisi olla suuri apu lääketieteelle.”

”Kaarlo haudataan silpomatta. Ihan sellaisenaan kuin nyt on tuossa.”

Ihmettelin mielessäni äidin lujuuutta. Vielä äsken surun murtama luhistunut nainen. Nyt tohtorin ja poliisien edessä suoraselkäisenä ja tiukkana. Tohtorin kasvoilla häivähti tumma varjo.

”Hyvä on rouva. Minä pidän huolen, että miesvainajanne toive toteutuu.”

Helmikuun ilta hämärtyi, tuuli vinkui ja pyry sake ni. Kun isää nostettiin autoon poisvietäväksi, kirjavoitti hänen kasvojaan paikoin ruumiin lämmöstä sulanut lumi. Mielessäni tuntui hyvin lohduttomalta, mutta vasta iltasilla, valojen sammuttua, vuoteessa unta saamatta, mä havahduin lopullisesti karvaaseen totuuteen:

Isä oli poissa .. ikuisesti ... Ei koskaan iloista huikkausta töistä palattua oven raosta: ”Hei hei! Täältä sitä taas tullaan. Päästiin kerrankin Teemun kanssa vähällä lumen lapiomisella.”

Nyt ei isää jakamassa pöydän päässä soppaa lautaselle, ei leikkaamassa leipää, ei ojentamassa voiasettia. Hänen paikkansa pöydän päässä, perheen päänä ja äidin vieressä oli ikuisesti tyhjä. Kun kuulin, että äitikin kääntyili vuo-

teellaan unta saamatta, mä hiivin keittiöön, keitin teetä ja valmistin lautaselle neljä viisi voileipää. Katoin kaiken tarjottimelle ja hiipsin äidin makuuhuoneeseen, jossa napsautin valot.

”Toin, äiti, sulle teetä. Kestämme isän kuoleman kummatkin paremmin, kun juttelemme.”

”Arvasit ihan oikein .. etten nuku.” Äiti työnsi peiton päältänsä ja kohosi isän tyynyä haikeasti sipaisten vuoteen reunalle istumaan. ”Se on niin pakahtumiseen asti .. sydän murhetta täynnä .. ettei .. unesta .. puhett...” Äidin paljosta itkusta punehtuneet silmät, köyryyn lysähtäneet hartiat ja lohduttoman itkun katkoma ääni. Tunsin äkkiä kasvaneeni paljon, melkein aikuiseksi asti, kun sivelin hänen kyynelistä märkää poskeaan.

”Mä olen sun kanssasi, äiti ... Meillä on toisemme .. ja vielä Teemukin.”

Teemu

Mä en kerenny kynelehtimään isän poismenoo, joksi häntä kuoleman jälkeen aloin ikäänkuin kunnioittavammin kutsua. Samoin äitinkin mutsiksi nimittelyn jätin pois. Viisi vaunukuormaa heinää, kuudes kauraa ja ohraa. Kymmenittäin nälkäänsä ynyviä karjoja rajapitäjissä ja yhtä monta mökinmiestä tai muijaa odottamassa luvattua rehukuormaa. Isä oli varoittanut: Rahalla ostaja ei pitkään odota. Se kääntyy toisen välittäjän puoleen ja kerran menetettyä luottamusta et takaisin nappaa.

Niinpä en mäkään löysännyt rahkeitani. Kun isän kylmenevä ruumis oli nostettu ambulanssiin, mä siirryin sivummalle odottamaan sydän sykkyrällä sitä tavanomaisesti:

”Ajokortti ja rekisteriote.”

Eipä silti: Kyllä mulla ratti pyöri ja tunsin pelisäännöt vaikkei mulla vasta kuusitoista täyttäneenä ajokorttia ollutkaan. Mutta laki oli laki. Ajaa sai, jos vain ei kärynnyt.

Yksinajo ensimmäisillä yöllisillä korpitaipaleilla tuntui jotenki ölöltä ja turvattomaltakin. Auto oli meidän aikaisempaa ajokkia suurempi, uudempi ja sitä myöten luotetumpi, joten ei ollut samaa ahdistavaa pelkoa pimeillä salotaipaleilla tielle jäämisestä, kuten olimme loppuun ajettulla entisellä montakin kertaa jääneet ja olleet. Huh!

Isää kuitenkin kaipasinkin. Hän oli hyvä juttumies ja varsinkin hänen kovat sotakokemuksensa, vaikka moneenkin kertaan kuultuina, koskettivat. Kynämies olisi pykännyt niistä menekki rompsun. Aistit valppaina, sormi konepistoolin liipasimella sysimustassa yössä tunnustelijana. Sydän kylmänä kyyhöttämässä kranaattisateessa vihollisen valmistellessa rajua hyökkäystä. Voouuuh .. pum! Voouuuuh pum .. papapa ... Kun isä karkasi täyteen vauhtiinsa, oli siunattu ihme, ettei vanhan Fordimme nokka hajonnut.

Isä oli reilu. Ja hänellä oli varaa olla reilu. Matkojen päästä hän muisti kaikki pienetkin kotikahvilat, joiden antimia poikkesimme nauttimaan. ”Jos maha on tyhjä eivät aivotkaan pelaa”, hän tapasi sanoa. Eikä isä jämähtänytkään koskaan urilleen. Tupakkapulan aikana hän muutamilla mökin miehiltä haalituilla, ohjaamoon sullotuilla kessusäkeillä nettosi monesti enemmän kuin auton lavalle ladotuilla mahtavilla halkokuormilla. Minuakin varotti: ”Älä ikinä sorru tavanomaiseen duuniin. Särkevät nivuset niistä vaan saat.”

Isän hautajaisten alla mä vein autoni huollettavaksi merkkikorjaamoon. Vedin – ja todella pitkästä aikaa – ylleni vielä uutuuttaan kankean tumman pukuni ja hiljennyin saattamaan pidettyä isäämme haudan lepoon. Äidin jatkuva kyynelehtiminen, joka seppelettä laskiessa karkasi lohduttomaksi nyyhkimiseksi, havahdutti minut huomaamaan, miten ohuen langan varassa meidän maallinen vaeluksemme oli. Vähäinen autonohjausvirhe tiellä. Auringon häikäisy junan tulosuunnasta rataa ylittäessä, josta turmasta olin viikko takaperin täpärästi pelastunut. Ylirasituneen sydämen pysähtyminen kesken heinäpaalin noston ja sinua ei ollut. Ohi korvieni kaikui papin vainajan omaisille tarkoitetut lohduttavat sanat, mun murheellisen simpäni kuullessa kuolemaa tekevän isäni katkonaiset sanat rautatievaunun heinärupaisella sillalla:

”Se on ... läh...”

Sittenkin. Yleisemmin ottaen elämänvirtaa ei ollut mahdollista padota eikä veloistaan ja veroistaan huolehtivan irtautua ajattomaksi aikaa työstään. Nuoresta iästäni huolimatta muakin sitoi velvoitteeni. Niin vastentahtoisista kuin suruunsa pakahtuvan äidin yksinjättäminen olikin, mä heti viimeisten hautajaisvieraiden lähdettyä aloin rullata auton tankki polttoainetta täynnä ja lompsassa tarpeeksi seteleitä Pohjanmaata kohti. Siellä oli joku edelläni levittänyt huhua, että Kymenlaakson isoiset isännät olisi panneen nokkelan asiamiehen tuputtamaan heidän omia rehuylijäämiään Tuupovaaraan, Ilo-mantsiin ja Pielisjärvelle, joka siivitti pohjalaisten isäntien myyntihalut ennennäkemättömään vauhtiin. Muutamassa päivässä sain ostettua ennätysmäärän heinää, tosin osan niistä luutuneita heinäsiemenpahnoja, mutta jotka rajaseudun huutavassa rehupulassa kävivät täydestä. Elämä jatkui.

Pirjo

Helmikuun myräköillä tuulen vinkuessa nurkissa minä lopullisesti tajusin, miten yksinäiseksi Kaarlون poismeno oli elämäni latistanut. Teemu kiertämässä joko rehujen tai halkojen hankintamatkoilla tai rahtaamassa niitä tilaajille. Minä odottamassa sydän sykkyrällä milloin auto hajoaa alta tai hautautuu sakeilla lumimyräköillä ummen taa. Monta kertaa jäikin, joskaan ei ihan mustimpaan korpeen. Aidatut peltojen reunamat kertoi Teemu pahimmat olevan. Tuuli juoksutti pelloilta lunta, joka kinostui aitojen viereen jopa kaksimetrisiksi harjanteiksi. Lapioidi, peruuta ja päkkyytä. Monta kertaa auton juuttuessa kinokseen oven kahvojaan myöten Teemu sanoi hankkineensa taloista lapiomiehiä tai kiskottaneensa autoa hevosella. Ihmetteli kovasti saloeläjien auliutta, kun tuntien työstä piti puoliväkinen työntää muutama seteli taskuun. Monesti jopa kahville ja palasta haukkaamaan rahan asemasta pyysivät.

Minua ahdisti piehtaroidessani pahimpina myrökkäöinä vuoteellani unettomana. Mietin eläisikö ihminen kiirettömämpänä, jos hän tietäisi päivänsä määrän ... Tuskinpa .. epäilin. Vuoden 44 Kannaksen helvetistä selvityään ehjin nahoin Kaarlo vakuutti minulle pyhästi: Pirjo, tiedätkö? Olen oppinut sodassa elämää monta vertaa enemmän kuin sitä ennen yli kolmeenkymmeneen vuoteen

yhteensä. Ei niin kiirettä, etteikö minulta liikenisi päivää viikossa sinulle, lapsille, elämälle yleensä. Kun kymmeniä kertoja näkee miten terve eläväinen mies touhuuaa, kirjoittaa vaimolleen, äidille, morsiamelle ... Laatii vankkoja tulevaisuudensuunnitelmia, uhkuu elämisen halua ... Seuraavassa hetkessä pum! Loppu! Sai tähteet kerätä nyyttiin – jos oli mitä kerätä. Kaveri tai pataljoonan pastori kirjoitti surunvalittelut äidille, vaimolle tai morsiamelle ... Ei sellaista voi ikinä unohtaa. Ei lakata iloitsemasta jokaisesta hetkestä, jonka saa elää omaistensa parissa .. jokaisesta kerrasta kun saa kellahtaa puhtaiden lakanoiden väliin omansa viereen.

Vireisestä huoneesta kantoi yli tuulen ulvomisen nukkuvan Tiinan tasainen hengitys ja minä kohotin käteni niskan taa. Niinhän se oli. Sotavuosina olin lukemattomia kertoja nähnyt tutun pastorin ajavan pyörällä mustan päällystakin liepeet hulmuten viemään surunvalittelua kaatuneesta miehestä tai pojasta lähiomaiselle. Kymmeniä kertoja odotin sydän kylmänä kääntymistä portista.

”Rouva. Arvannette, ettei asiani ole minulle itsellenikään kovin mieleinen.”

Muutaman viikon sodasta paluunsa jälkeen Kaarlo ikään kuin kuulosteli, mitä ryhtyisi tekemään. Entinen koneasiamiehen ammatti oli tavaranpuutteen vuoksi kerrasta poikki ja tavalliseksi duunariksi ei liikkuvasta miehestä ollut. ”Tehtaaseen tukehtuu.”

Eräänä päivänä kaupungilla norkoilllessaan Kaarlo sattumoisin yhytti vanhan työnsä lopettavan halkokauppiiaan. Osti siinä paikassa tämän kuorma-auton ja syöksyi velkansa ahdistamana juuri kansakoulunsa lopettaneen Teemun kanssa työhön. Ostamaan halkoja ja rahtamaan niitä asiakkaille, joita vuosien saatossa kertyi lisää ja lisää. Vain kesällä aurinkoisina viikonloppuina jouti

lekottelemaan rannalla perheensä kanssa. Paria vuotta myöhemmin vaihdettuaan autonsa uuteen ja isompaan, ei enää päiväkseen. Oli kiire lyhentää suurta korkeakorkeista lainaa ja hankkia uusia halkoja teiden varsille myyjien kirotessa hätäistä kaupantekoaan kiihtyvän inflaation nostaessa halkojen hintaa tämän tästä.

Unta saamatta ajatukseni karkasivat aikaan Kaarlon ollessa vielä sahalla töissä. Illat ja sunnuntait vapaana. Meillä tuskin olisi avaraa omakotitaloa, ei autoakaan .. mutta mutta ... Ilman yön päivän kanssa ehättämistä Kaarlo eläisi taatusti vielä. Meillä olisi toisemme, lapsemme, koko elämä. Marian lailla Kaarlo ei osannut valita hyvää osaa vaan turmeli ennenaikaisella hautaan menolleen minun elämäni, ja vielä Teemunkin. Varmasti nykyin lapioimassa hiki hatussa lunta jossain Tuupovaaran pelto- tai hakkuuaukean reunassa.

Onnekseni Tiinasta tuli minuun. Kotona viihtyvä ja käsistään taitava talousihminen. Monesti minä ylpeänä kehaisinkin:

”Useimmat tuttavapiirini naiset tekevät mitä osaavat. Me teemme Tiinan kanssa mitä haluamme.”

Jo kansakoulussa Tiinan tavallista tekevämmät hypypiset huomattiin. Käsityönopettaja teetti Tiinalla töitä, joita harvat aikuisetkaan osasivat. Kävi tämän tästä minuakin suostuttelemassa:

”Pane tyttäresi ammattikouluun. Käsityölinjalle. Minulla on sormenpäissä sellainen tunne, että Tiinasta tulee alalla vielä jotain. Tuossa iässä piirtää ja suunnittelee ryyjiä ja täkänöitä, että tällainen ammatti-ihminenkin saa silmät selällään pälistellä. Minä olen aito varma, että et Tiinan alalle kouluttamista tulisi ikinä katumaan.”

Teemu

Sitä mukaa kun rajaseudun viljelijät laajensivat ja tehostivat peltojensa viljelyä romahti rehurahti ratkaisevasti. Muutamaa vuotta myöhemmin leijui sama uhka jo halkokaupankin kohdalla. Kansa vaurastui. Uusien talojen rakentaminen kiihtyi yleisen talouskasvun myötä. Varakkaammat mukavuudenhaluiset ihmiset myivät runsaasti työtä antavat puulämmitteiset ja muutenkin vanhakantaiset asuntonsa maaltamuuttaville, ostivat uuden tai rakennuttivat mukavuuksilla varustetut sähkö- tai öljylämmitteiset asunnot.

Toinenkin syy mun halkorahdin lopettamisaikeelleni oli. Työ oli ressaava. Vaikutti varmasti paljolti isänikin ennenaikaiseen lähtöön. Heittele päässä ja toisessa tonneittain halkoja auton lavalle tai vajaan. Värjöttele talvela matkat vetoisessa autossa paita märkänä vilusta hytisten ja niele kesällä haloista lentävää tukahduttavaa pölyä. Enkä mä halunut tästä maailmasta nelikymppisenä erota. Jo pelkkä ajatus moisesta puistatti. Varsinkin kun eräällä työmatkalla tapasin tienposkessa lapastaan heiluttavan viehkeän tyttölapsen.

”Mikä hätänä?”

”Otatko kyytiin?” suuret siniset silmät napittivat mua syntisen hellyttävinä. ”Linikasta pahuus myöhästyn.”

”Mikäs”, työnsin oven auki. ”Senkun kipuut pukille.”

Sain tietää tytön käyvän kotoaan käsin kaupungissa kauppakoulua enkä kallistunut häneen sen enempää. Mitäpä oppinut fiksu tyttö halonrahtaajasta, joka kuului vähintään kahta kastia alempaan sosiaaliryhmään. Se siitä ja sillä sipuli.

Helkkari! mä tytön istuuduttua viereeni viikkoa myöhemmin melkein hätkähdin. Käy viimeistä vuottaan kauppakoulua, ja on kaikin puolin muutenkin makuni mukainen. Reipas, välitön ja jutteli kuin vertaiselleen. Ja määhän olin vakaasti aikonut jatkaa jollain itselleni sopivalla kauppa-alalla, joten senkin puolesta Outi sopi mulle kuin naskali suutarin käteen.

Siitä päivästä mä aloin sovittaa ajojani Outille sopiviksi tullen menen. Kuukauden kuluttua en enää juuri muualta halkoja ostanutkaan enkä rahdannut kaupunkiin kuin Ilomantsista. Möhköstä, Lehtovaarasta, Sonkajasta, Kuuksenvaarasta. Iloomantsi .. Iloomantsi, mun mielessäni rallatti iloisesti yötä päivää. Ja varsinkin Maukkula, pieni salokylä, jonne johtavan mutkaisen metsätien päästä Outi kipusi kyytiin lähes jokaisena arki-aamuna ja laskeutui liki yhtä monena iltana mun rullatessa hakemaan uutta halkokuormaa. Outikin alko pitää musta. Mä näin sen hänen silmiensä välkkeestä hänen kivutesaan kyytiin ja tunsin lämpimästä käden hipaisusta hänen viivyttäessä laskeutumistaan. Sitä puheen pulputusta tai kehoa värisyttävää hyvää oloa, kun hän ennen matkan päättymistä painautui kylkeäni vasten.

”Aamulla taas ... Jooahan kultsi? Eiks vaan?”

”Meillä synkkaa hyvin yhdessä”, mä puolestani ehätin vakuuttamaan, sillä en voinut enää ajatellakaan elämää ilman Outia.

Outi

Ekana mun silmäni nauliutuivat sen pojan – tai mies hän jo oli – sen rattia kiehnääviin valtaisiin käsiin ... Kuin karhun tassut. Tuoksuivatkin niin kotoisen tututusti metsälle, pihkalle ja tuohen nukalle. Olihan hänessä toki muutakin miestä vaikka pois panna. Hieman kyömy nenä ja niska, leveet hartiat, kulmikkaat jykevät kasvot, mutta kun hän katsahti minuun, tunsin heti, että hänellä oli hyvä rehellinen luonne ja se oli musta hyvä asia.

”Kouluunko sä olet menossa?”

”Sinnehän mä”, vastaukseni vakuudeksi välkytin hänelle vedensinisiä silmiäni.

”Näytätkin niin koululaiselta. Laukku rennosti hihnassa olkapäällä ja tukka tappurainen niinku meillä halkojen rahtaaajilla tapaa olla.”

”Se joka aamuinen kiire kuin palomiehillä. Ei kerkee sutturaansa suorimaan.”

”Ei kuitenkaan ole naama noen ja öljyn tuhrima, niinku tapaa tään ammatin harjottajien tavaramerkki olla. Niin puhtaat ja silkokset posket kun pienen lapsen kantapää.”

”Silkoisilta noi sunkin poskesi haloista lentäneen tuohennukan alta kuumottaat.”

Rupattelun lomassa tarkkailin hänen ajotapaansa, jonka rennosti varmuudesta päättelin hänen jyränneen kuor-

murillaan jo kymmeniätuhansia kilometrejä. Valoisa virne kasvoillaan hän kättään heilauttaen morjesti jokaista linja- ja kuorma-autonkuljettajaa selostaen samalla, mitä kukin ajoi.

”Toi kaveri oli Tuhkasen Retu ... Gutsetin vakituisii rekkakuskeja ... Ajaa firman autoo Toi taas tossa..”

Minä puolestani kerroin hänelle mitä koulua kävin ja millä linikkavuoroilla tulin ja menin. ”Kiitti kyydistä!” mä huikkasin hänelle iloisesti lähellä opinahjoani autosta laskeutuessa ja sillä sipuli. En ajatellu häntä sen pitemmälti sillä olin myöhässä ja mulla oli kiire oppitunnille, vaikka hän olikin pyytämättä kiepauttanut pikkulenkkin luennolle ehtimistä jouduttaakseen. Yllätyin sitäkin enemmän, kun hän viikon kuluttua pysäytti kohdalle, kun olin ehättämässä bussipysäkille.

”Kelpaako kyyti?”

”Mikä ettei. Kiitti vaan.”

Silmäni rävähtivät hämmästyksestä, sillä en uskonut hänen ison kiireisen miehen muistavan mua peukalokyytiläistä. Senkään vuoksi kun tiesin pummaamisen olevan varsin yleistä koululaisten keskuudessa. Kaupungin vilinästä päästyä hän heilautti kättään.

”Häiritseekö sua nää mun .. työnmerkit ... Pihkan ja konerasvan kyllästämät haalarit ... Naftan lemu ... Yleensä tässä kopissa kaikki?”

”Eihän toki. Munkin kaksi veljeäni ja isä paiskivat talvet, pojat kesätkin metsätöitä ... Milläpä täällä maalla pienellä tilalla muuten toimeentulisi.”

”Mä olen Huopanen .. Teemu,” hän mua vilkaisten esittäytyi.

”Onko julkeeta kysyy ...”

”Mä olen Outi Sivonen pieneläjän tytär Maukkulasta. Kuusi hehtaaria ja risat peltoa .. viisi pentua ja

vanhemmat. Meitähän Sivosii vilisee täällä Ilomantsissa kun Vilkkilässä kissoja.”

”Älä!” Teemu ihmetteli. ”Sittenhän mä olen isäsi kanssa moniakin halkokauppoja tehny ja tuonut kotiisi neljä viisi autokuormaa heinää. Et ole sattunut kertaakaan kotona olemaan.”

”Mä olen tytönhuitukasta lähtiin pyörinyt suvet kesälomalaisten tuuraaajana kaupoissa. Talvet hangannu pyllyyni koulujen penkkiin. Ekana tuolla kirkonkylällä, sitten Joensuussa, kuten olet huomannutkin. Siinä mun storini lyhyesti onkin.”

Monesti pitkäväteisiltä tuntuneet linikkamatkat hujahti hänen kanssaan rupatellessa kuin tyhjää vaan. Laskeutuessani alussa hankalilta tuntuvat raput korkeella töröttävästä ohjaamosta kotini kohdalle mä tiesin: Tulisin kulkemaan hänen kyydissään vielä monta monta kertaa, ja se tunne kerta kerralta vain vahvistui.

Teemu oli omalla tavallaan herrasmies. Hän ei lääppinyt, ei kiroillut eikä puhunut rivouksia, kuten monilla tuntemillani pojilla oli tapana. Ei edes tanssinut mikä musta innokkaasta lattialle pyörähtelijästä tuntui harmilliselta. Mutta hän korvasi puutteen viemällä mut sitä useammin teatteriin ja elokuviin, josta olin hyvin mielissäni. Enkä häpeä tunnustaa: Mä se viekottelin hänet eka kerta rastelemaankin. Ei siitä tietysti maailmoita räjäyttävää lemmiskelyä tullut, mutta varmistuinpahan hänellä sellaisenkin tuiki tarpeellisen vehkeen olevan.

Kihloihin menokin rävähti eteeni yhtä yllättävänä kuten Teemun kanssa kaikki muukin. Kun eräänä toukokuisena kesälle tuoksuvana iltana laskeuduin koulun raput, odotti Teemu mua ihka tuliterissä sinissä haalareissaan autonsa vieressä.

”Oot sä mitenki koviin juhliin menossa, kun sä noin uutukaisissaas komeilet?”

”Noo .. tavallaan ... Ja vieläpä elämäni tärkeimpiin juhliin Ne vaan ovat susta kiinni.”

”Miten niin musta?”

”Kuule, kun mä arvelin ...”

”Jotta mitä?” mä höristin uteliaana korviani.

”Eiköhän osteta kihlat. Tuolla niitä luullakseni Silta-kadun kaupoissa on.”

”Huh!” mä yllättyneenä henkäisin, vaikka oikeestaan mä olin Teemulta tällaista pikku hiljaa odottanutkin. Ja vieläpä näissä hänelle ominaisissa puitteissakin. Juuri halkolastista purettu kuoppaisilla metsäteillä kärsineen näköiseksi ruttaantunut kuorma-auto ratissa haalariasuinen mies, joka sopi Teemun tyyliin kuin ruukkikauha muurarin käteen. Mutta.. hän oli mies, jonka vieressä tässä samassa kärrissä mä olin istunut tuhansia kilometrejä, ja johon olin pihkassa pintaa syvemmältä. Kaivelin tuloksetta olkalaukkuani.

”Kyllä se vaan muuten kävis, mutta mulla ei taida ...”

”Mulla on ... Ei mitään huolta.”

Sormustaan pyöritellen hän kultasepän kävästyty kadulla astellessa sanoi:

”Tottahan sä halunnet mun äitiini tutustuu?”

”Ai, jottako sulla sellainenkin on. Et ole aikaisemmin hänestä sanallakaan virkkanut.”

”Eei .. älä yhtään .. ei äiti silti mikään hirviö ole, vaikka en olekaan teistä puolin en toisin mitään puhunut. Otamme hänet ja Tiinan, mun siskoni mukaan ja menemme tohon Osulaan pitämään pienet pirskeet. Jooohan kulta .. jooohan? Me kaikki olemme sen ansainneet.”

Teemu

”Tämä on Outi .. morsiameni ... Menimme tänään kihloihin. Mitä sanot siitä, äiti?”

... .. ”No mutta .. tä..tä tämäpä vasta iloinen yllätys oli.”

Nautin suunnattomasti äidin häkeltyneestä, jopa tyrmistyneestä ilmeestä, sillä arvasin hänen luulleen, etten julmettuneena työmyyränä ymmärtäisi tytöistä yhtään mitään vaan mahdollisesti kuolisinkin naimattomana. Pahimmasta ällikästä toivuttuaan äiti rutisti Outin liikutuksen kyynel silmissä syliinsä. Sitten hän työnsi hetkeksi Outin kauemmaksi, ihastui näkemäänsä, koskapa rusensi Outia jälleen.

”Olen niin onnellinen”, hän huulet liikutuksesta väris-
ten soperteli. ”Että Teemu Jysähdin hämmästyksestä
niin ymmälleni, etten ollut saada sanaa suustani.”

Onnellinen toki mäkin olin. Mun on tunnustettava, että hoputessani aikaisemmin velkojeni ahdistamana yön päivän kanssa töitä, en todella tiennytkään miten paljon nainen – kun hänestä todella piti – miehelle merkitsi. Kasvojen hellä sipaisu kädellä, katseen katseeseen uppoutuminen, käden painaminen rattia pyörittävän käden päälle, rutistaminen syliin. Välitön rupattelu, kun sen aika oli, ja nopea vakavoituminen kun puhe kääntyi työasioihin.

”Sä et sitten tapa itteesi tolla halkojen rahtaamisella. Ootahan vaan kun mä saan kouluni loppuun ja meen töihin. Me keksimme sulle yhdessä kyllä jotain vähän helpompaa. Mä tunnen sen yhtä varmasti nenänpäässäni kun seison tässä.”

Vajaan vuoden kuluttu kihloihin menosta mä jätin lopullisesti niin rehujen kuin puutavarankin ajon. Tätä rahdinvaihtoo joudutti valtavasti Outin pääsy erään öljy-yhtiön töihin liikkeen laajentaessa myynnin kasvaessa kuljetuksiaan, ja jossa mun ottamisesta ajoon Outin suositus oli ratkaiseva. Mikä helpotus hikisestä halkojen tai propsien heittelystä auton lavalle olikaan seistä siisti suojapuku päällä ja vain seurata öljyn virtaamista tankkiin letkuja pitkin. Samaten purku. Ei myöskään keinoja metsäteitä rajusti heilahteleva kuorma rytkymässä lähellä kasvaviin puihin. Ei halkojen roikamista tielle kuormasta eikä roiskeläppien juuttumista kivien ja kantojen koristeeksi. Posotella vain viimeisen päälle silattuja suoria pikiteitä, joiden varsilla useimmat purkupaikat olivat. Olin velkaantunut korviani myöten vaihtaessani vanhan metsäteillä surkeaksi ruttaantuneen autoromuni perävaunulliseen komeaan tankkiautoon, mutta silti tulevaisuus näytti musta turvatummalta kuin koskaan ennen. Ja mikä parasta: Mullahan oli tukena Outi. Vetävän näköinen tyttö Ilomantsin Maukkulasta. Iloomantsi, Iloomantsi ...

Kuin arvaten tunteeni äiti tokas mulle eräänä sateenharmaana iltana töistä palattu:

”Tuo Outi tänne ... Menkää naimisiin ja hankkikaa lapsia. Ei olisi minullakaan niin yksinäistä.”

Yksinäistäkö? Epäilyni äidin yksinäisyydestä herätti viinipullojen ilmestyminen baarikaappiin, joka isän kuolemasta lähtien oli kumissut taatusti tyhjyyttään. Samaten kerran näkemäni tupakannatsat tuhkakupissa. Äidillä

oli mieskaveri. Siitä kieli hänen äkkiä alkanut itsensä kaunistelukin. Hän pukeutui entiseen verrattuna todella muodikkaasti. Jopa meikkasi. Kunnes, tullessani eräänä päivänä epätavalliseen aikaan kotiin ja raottaessani äidin makuukamarin ovea yllätin hänet niin kiihkeässä rakastelun tuoksinassa, etten olisi äidistä ikinä sellasta uskonut. Herran pieksut! Niin tavattoman hillitty ja pidättyväinen kuin hän kaikessa aikaisemmin olikin. Opetti vuoteen vieressä polvillaan meidät Tiinan kanssa iltarukouksenkin lukemaan: ”Levolle lasken Luoiani. Armias ole ...”

Suljin oven mielessäni ihmetellen, miksei äiti esittänyt mieskaveriaan meille Outin kanssa. Sai kuitenkin käytöksellään pitkittämään yhteenmenoamme, koska emme halunneet olla esteenä, jos hän oli tuomassa miestä taloon ... Tässä epävarmuudessa kului vuosi, toinenkin, ja kun äidin avioitumisesta ei tullut sen valmiimpaa mä erään ihanan rakastelun jälkeen ehdotin Outille:

”Muuta meille. Sitä heräisi aina kuin kesäiseen aamuun, jos noin ihanan tytön vierestä itsensä löytäisi. Musta kun tuntuu, jotta sä kyllä pärjäisit hyvin äidin kanssa.”

Outi ei vastannut. Vastoin tapojaan käänsi selkänsä, josta päättelin asian hänelle vastentahtoisen olevan. No, mikäpä siinä, mä harmissani lohduttauduin. Mehän olimme nuoria. Outi muutaman vuoden päälle kahdenkymmenen ja mä paria vanhempi vaikka työkokemukseni perusteella olisin voinut kymmentä iäkkäämpi olla. Miksi jättää edullinen työsuhdeasunto ja muuttaa tulevan anopin luo, vaikka olosuhteet tällä haavaa suotuisilta näyttivätkin. Aamulla kirkkaalta taivaalta helottanut aurinko saattoi jo ennen puoltapäivää pilveen mennä, leppoisana henkäillyt tuuli myrskyksi yltyy. Miksi ei sitten hiertyä verille ihmistenkin väliset suhteet. Kuin jatkoksi ajatuksilleni Outi kiireenä tokaisi:

”Mäkö sun mutsisi ikuisiksi riitakumppaniksi lähtisin ... Ei muuten taida onnistuu.”

Jo parin vuoden öljyrahdin jälkeen mä puolestani tajusin, ettei homma ollut pitemmän päälle mun alaani. Rehujen ja halkojen rahtaamisen katkaisi joskus hyvinkin onnistuneet kaupat, valppautta vaativa hintatietoisuus ja joskus repivä, joskus taas kovasti mieltä kutkuttava tinkiminen. Kun sai kiristää välit katkeamispiisteeseen, nauttia aikansa näkemisen arvoisista ilmeistä ja löysätä äkkiä, kun vastapuoli luuli jo menettäneensä pelin. Mä kaipasin niitä. Vahdin päästä sellaiseen mukaan kuin kissa hiirtä.

Öljyrahdissa hankki kyllä leipänsä. Yli tarpeenkin, mutta tuijota alle vilistävää tietä vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen oli se kurainen tai pöllyävä, kinosten kattama tai iljanteinen, että sai kiehnätä rattia henki kurkussa omalla kaistalla pysyäkseen. Ei. Mä lähden tästä vek, sanoipa Outi asiasta mitä tahansa. Mä halusin seurustella ihmisten kanssa. Heittää huulta, kokeilla taitojani kaupanteossa. Ostaa taloja, metsää, autoja ... Kartuttaa omaisuutta keskivertoo enemmän tai menettää kaikki ... Maistaa sosiaaliluukusta kerjäämisen autuus ... Siinä oli elämää, josta olin pienestä nassikasta saakka uneksinut.

Tiina

Saatuani varmuuden pääsystäni Tampereen taideteolliseen olin ratketa liitoksistani, niin poskettoman ihanalta se tuntui. Riemastuneena halusin opettajaani, jonka ansiota tiesin etenemiseni paljolti olevan. ”Sylin täydeltä kiitoksia sulle!” melkein huusin. Mutta joka olemustani vilkaistuaan yskskantaan sanoi:

”Puolesta olisi ihan liikaa ollut.”

Kotona rutistin lämpimästi äitiäni, joka empimättä kirjoitti suostumuksensa hakemuspapereihin, mutta josta yhteen toviin kovasti huolissani olin. Äiti oli nimittäin alkanut juosta erään ahdasmielisen uskonlahkon seuroissa, ja mä aloin tietysti epäillä, että hän alkaa tuputtaa samaa aatetta mullekin. Yrittää kahlita mut uskoon kuten itsensäkin. Huoleni kuitenkin hälveni, kun hänessä kesän kuluessa tapahtui rajua muutos. Hän alkoi käydä kampaajalla, ostaa uusia kauneita vaatteita ja jopa luopui ikuisista kuluista monoistaankin. Alkoi kaikin tavoin huolehtia itsestään. Sanalla sanoen palasi pitkästä surukaudestaan elämään.

Eipä silti. Ei opettaja mua pelkkää hyvää hyvyyttään taideteolliseen puoltanut. Olin ehdottomasti luokkani paras kaikessa käsitöitä koskevassa laidasta laitaan.

Kun lähtöpäiväni viimein lähestyi, pakkasin iloisesti hyräillen kirjani, vihkoni ja vaatteeni laukkuihin. Tampe-

reelle kyytikin ratkesi kuin itsestään, kun Teemu eräänä iltana vain yksinkertaisesti tokaisi:

”Jaaha likka! Nyt kamat autoon ja nokka kohti Tamperetta.”

Jo seitsemän hujakoilla aamulla mä puolinukuksissa levittelin tavaroitani Teemun ennalta hankkimaan asuntoon hänen jatkaessa välittömästi matkaa öljysatamaan.

Yksi asia mua jäi äidissä kuitenkin huolettamaan: Pii-pahtaessani eräänä helteisenä päivänä noutamaan kaapissa olevia muistiinpanojani äiti lojui makuukamarissa lakanan alla ilkosillaan viinipullo ja kaksi lasia yöpöydällä. Ei ollut epäilystäkään: Äiti odotti vierasta. Hätkähdin: Mikä harppaus virsiä hyräilevästä ja Herätkää lehteä hartaana tutkivasta mustissaan seuroissa kulkevasta ennenaikojaan vanhenevasta naisesta kevytkenkäiseen ilotyttöön. Sopersin lyhyesti millä asialla olin ja lähdin. Taideteolliseen valmentumisen hötäkässä olin unohtanut tapauksen, niin rajusti kuin se oli mua kolauttanutkin, ja muistin nytkin vasta körötellessäni tankkiauton epämukavalla istuimella. En kuitenkaan hiiskahtanut Teemulle näkemästäni sannallakaan. Äiti oli parhaassa iässä oleva näyttävä nainen. Täysin kykenevä vastaamaan tekemisistään. Jos hän ilahdutti maksaansa muutamalla viinipaukulla kuten muitakin luonnollisia halujaan, niin omapahan oli asiansa niin maksan kuin pyllynkin suhteen.

Pirjo

Vaikka minulla olikin paljon iloa lapsistani, veti Kaarlon odottamaton poismeno minut henkisesti poikki. Onnekseni tajusin ajoissa mihin olin menossa ja estyäkseni vajoamasta hallitsemattomaan masennukseen aloin viivytellä päivittäisillä ostosreisuillani. Katselin kiireettömästi näyteikkunoita, joihin taloudellisen kasvun myötä ilmaantui monipuolista tavaraa ja jututin torikauppiaita, jotka hilpeinä huutelivat:

”Pirjo. Tuuhan koita tätä kaunista puseroa!” Tai: ”Näitä kauniita eilen tulleita kenkiä ... Vaikkapa näitä tässä. Niin sirot, ettet ole varmasti ennen nähnyt. Ota ja kävele! Heitä nuo iänikuiset lahot monosi vaikkapa roskikseen.”

”Jokohan olisi aika kenkensä uusii.”

”Osta osta! Noin näpsäkällä leskellä pitää kaunista olla. Tästä kun sujautat kengät jalkaasi, niin johan alkaa herrat piirittää.”

”Minusta vähän väljiltä tuntuut. Eivät katujen kullissa käänny takuulla varpaiden mukana.”

”Älä .. ja kun mä olin ... Koitahan näitä! Istu istu! Annahan kun mä tään entisesi riisun ... Ja vielä tään toisenki. Ai ai .. miten kauniit sääret tällä rouvalla onkaan.”

Melkein hurmaannuin kehuista. Kaarlon kuolemasta oli vuosia eikä yksikään mies ollut soreita sääriäni – joista

olin kovasti ylpeä – sormellaan hipaissut. Ja miten äkkiä ne heräsivätkään huutamaan miehen kättä. Liki ettei jal-koihini kumartunut paahteinen torikauppias sytyttänyt minua hallitsemattomaan liekkiin. Tiesin kuitenkin hänen olevan ukkomies ja lähdin viivyttelemättä sipsuttelemaan uusissa kengissäni lanteitani keinutellen poikki torin.

Seuroissa käyntiäkin olin yksinäisyyttä karkottaakseni kokeillut, mutta joka erään hallelujaa veisaamisen jälkeen katkesi naapurin eukon kuiskutteluun kotimatalla:

”Tokko sie tiesitkää, jotta Kaarlo ...?”

”Mitä ...?”

”Voi voi, sillähän Kaarlolla tuolla Heinävaarassa ... Tokko siulen kehtovaa ies kaikkee ...”

”Sano sano!”

”Leski. Viimesinä sotapäivinä kaatuneen kersantin huorahtava leski. Sen sängyssä sanoot ukkos tiheenpiähän lipasseen. Öitsyssäkin tietäät eräät olleen. Mie en tätä siulen muute, van kun tälleen paraat ystävykset ollaan.”

Minua kuvotti katsella kuiskuttelijaa silmiin, sillä tiesin asian perättömäksi. Jokaisella reissullaan, millä vain voi, Kaarlo otti Teemun mukaansa eikä pojalla enempää kuin meidän tutuillakaan ollut mieheni matkoista mitään sanomista. Mutta epäilyn siemen oli kylvetty. Kun toisin ei todistettu sanat alkoivat kalvaa, syvenivät luuloksi, josta en päässyt. Mitäs. Sopiihan se meille.

Jo kolmantena päivänä poikkessin ruutupaitaisen torikauppiaan luo. Viikkoa myöhemmin hän tuli kotiini ilta-teelle. Seuraavalla kerralla jäi yöksi. Olin nukkunut leskensänkyni kunniallisesti. Jopa säädetyn ajan moninkertaisesti. Kun Jari kolmen vahvan paukun ja valmistelevan rupattelun jälkeen koppasi minut syliinsä, en pidäteltyt, vaan antauduin täysin haluilleni niin hillitön kuin Jari Kaarloon nähden sängyssä olikin. Minun on myönnettävä että minä todella nautin, suorastaan hurmaannuin ra-

kastelusta Jarin kanssa. Hän osasi todella ottaa naisen-
sa. Lähdettyä kääntelin itseäni peilin edessä kohta koh-
dalta kehoani tarkastellen näkyisikö rajua rakastelumme
päälle. Ei jälkeäkään. Vaikka säntäisin ilkosillani rannalle
uimaan.

Eikä kerta jäänyt ainoaksi, Tiinan ollessa opettajan-
sa valmennettavana ja mentyä syksyllä taideteolliseen Ja-
ri saattoi livahtaa luokseni mihin aikaan päivästä tahansa:
Hän hallitsi tämänkin asian. Ilmestyi taloon kuin aave
puutarhan puoleisesta ovesta ja poistui yhtä huomaamatta.
Minun on häpeäkseni tunnustettava: Odotin häntä
kerta kerran jälkeen yhtä kiihkeästi. Lojuin lukemattomia
kertoja kamarissa ilkosillani valmiina mihin tahansa. Jos-
kus tosin kipein epämääräisin ajatuksin kuin varpaisillani
säpsähtäen jokaista pienintäkin risahdusta, mutta kuitenkin
halukkaana kaikkeen, malttamatta kaikin ajoin edes
taloudesta ja puutarhasta huolehtia. Vuosia jatkunut yksin-
eläminen kun vaati, tinki hellittämättä velkaansa.

Pirjo
vuotta myöhemmin

”Mitä sinä minussa Tuijaan verrattuna näet?” kysyin kerran kesken kuumimman rakastelun Jarilta ja huomasin heti, ettei Tuijan esille vetäminen miellyttänyt häntä. Hän ähki ja puhisi. Vältteli katsettani samalla kun tunsin hänen jäykkänä jumunneen peniksensä veltostuvan. Lopulta hän painoi yhtentekevän tuntuksena huulensa mun korvani taa.

”Tuija on kylmä ... Kerta kaikkiaan jäätä. Antautuu harvoin hyvältäväksi eikä nauti siitä juuri koskaan.”

”Niin mutta ...”

”Silloinkin täysin poissaolevana ... Osoittamatta eleeläkään olevansa leikissä mukana. Katselee ilmeenkään värähtämättä mattoon ja luistelee alta heti, kun tuntee mun olevan saamassa orgun Mähän olen mies. Yhden ainokaisen kerran käymässä täällä maan päällä. Ja mullahan on oikeuteni elää miehen tavalla. Eikös vaan?”

”Jospa hän herkällä naisen vaistollaan tajuaa, ettet sinä rakasta häntä. Seurustelet vieraan kanssa.”

”Tuija tajuaa vain oman helvetin itsekkään minänsä ... Ei mitään muuta. Tiedätkö? Tuija ei halunut edes lapsia. Susanna on, kuten tiedät, ottolapsi.”

”Miksi?”

”Koska pelkäsi ihanan vartalonsa rupsahtamista. Rinat, vatsa, soukka lantiokin oli kuulemma vaarassa levitä ... Voitko kuvitella? Kahteenkymmeneen vuoteen, jonka olemme yhdessä olleet, emme ole montakaan kertaa rakastelleet loppuun asti... Mä olen aina joutunut vetämään kesken pois.”

Miten minä rakastinkaan tuota ruutupaitaista kovia kokenutta miestä. Miten onnellinen olinkaan lahjasta, että minulla oli onni omistaa jo toinen mies, jota sydämestäni rakastin ja jonka tiesin rakastavan minua.

”Rakas rakas rakas ...” kuiskutellen keskustelimme tästä liki aamuun. Meillä oli vuoteen vieressä viini- ja kossupullo, joita nappaillessa keksimme uusia tapoja yhtyä, ja vielä senkin miten pitkittää ihanaa sisäkkäin oloa ennen laukeamista. Neljän taivaallisen kierron kestäessä meiltä kulahti pullot tyhjiin ja vielä puoli toppaa tupakkaa, vaikka en yksin ollessa sortunut vetämään ainoata sauhua. Kikatellen, saman saunapyyhkeen sisään kääriytyneenä hiivimme etusormi pystyssä suihkuun, vaikkei koko isossa talossa meidän lisäksi ollut ristinsielua. Aamunkoitteessa paistoimme pahimpaan hiukaisuumme räiskäleitä, jotka popsimme marjahillon ja kermavaahdon kera. Mielessäni käväisi kipeänä monta kertaa: Jarin pitäisi erota laillisesti Tuijasta. Siitä jääkylmästä hirviöstä. Miten hän näin ihaniin yhdessäolojen jälkeen sellaista jääpuikkoo voisikaan vierelleen sietää. Jo seuraavan kerran hän sanoo minulle:

”Kuulehan kulta. Minun se olisi hankittava asunto, jonne muutan. Enhän minä muuten laillista eroo Tuijasta saa ...”

Sitten hän katsoo minua hyvin hellyttävästi ja nauraa hänelle ominaisella valloittavalla tavallaan. ”Vai muutan ko tänne ... luoksesi? Otathan kulta minut, kun oikein kauniisti pyydän.”

Tuli talvi puhtaassa lumessa peuhaamisineen, ihani-

ne laturettimeen ja takkatulen ääressä kyyhöttämiseen, kun ulkona joko paukkui pakkaneen tai tuiskutti lunta. Menni kevät toivoa täynnä olevine kimmeltävine hankineen ja pajunkissoineen.

”Virvon varvon tuoreeks terveeks rikkaaks rakkaaks”, Jari valloittavalla tavallaan loitsusi pitkän litanian paljon lupaavia sanoja virkkamatta tavuakaan siitä kaikkein tärkeimmästä eli erostaan Tuijasta. Tuli kesä ... näin suunnattomaksi harmikseni Tuijan edellistä kesää ahkerammin Jarin vieressä myyntikatoksen alla tekemässä kauppaa. Rupattelevan hänelle nauraen, vilkuttavan kädellään lähtiessä, johon Jari – kaiken sen jälkeen mitä välillämme oli ollut – vastasi kuvottavan hellästi. Luimistelin lyötynä ihmispaljouden keskellä, jotka ilkkuen näyttivät seuraavan kompuroimistani Jarin antamissa kengissä torin poikki. Minä teen tästä lopun, minä kerta kerran jälkeen huuliani purren uhkasin. Jo ensi kerralla se tapahtuu. Uuuloos! minä huudan hänelle päin naamaa ja näytän oveen ennen kuin hän ehtii edes istuutuu. – Uuuloos .. ulooos!

Mutta kun Jari tuli ja huikkasi jo ovenraosta:

”Hei kulta! Tulehan katso, mitä sinulle tuomisiksi toin!” olin myyty. Oudon nöyränä, vastustelematta minä annoin hänen taluttaa itseni makuukamariin, riisua ilkosilleen ja tunkeutua sisääni vain alkutahdeilla minun sen kovuutta vieroksuen. Jarinkaan valmistelematta minua rakastelemaan samalla nautittavalla lämmöllä kuin ennen. Silti minun jo hetkessä mukana liehuen ja onnesta voihkien. Sen kylmän kovaluontoisen naisen, jonka ironisesti hymyillen olisi pitänyt vihjaista: Hyvä herra. Minne olette Tuijan, kauniin vaimonne jättänyt? Eikös hän olekin teille rakkain olento maan päällä ... Sen naisen ollessa tipotiessään. Missä lieneekin oven takana piileskellyt. Ilmestyen paheksuvine moitteineen vasta kun Jari oli men-

nyt. Kahden aikaisen lapsen äiti. Kehtaatkin käyttäytyä kuin ammatissaan vihree ilotyttö. Maailman surkein lutka.

Outi

Kun rahdinvaihdon jälkeen painauduin eka kerta Teemun syliin mä liki hätkähdin. Ei jälkeäkään entisestä havun, pihkan tai raikkaan metsän tuoksusta enää. Mies oli kaupunkilaistunut. Samaistunut kaupunkilaisiin aina heidän tuoksujaan myöten, joka musta aluksi tuntui suurelta menetykseltä.

Teemun tuntuva työpäivän lyheneminen mua kuitenkin ilahdutti. Meillä oli aikaa kierrellä iltaisin katselemassa kaupunkia, joka kasvoi ripeästi. Poiketa baareissa hörppäämässä kahvit tai siemaisemassa tuoppi olutta. Heittämässä huulta tuttujen kanssa, käydä konserteissa, teatterissa tai elokuvissa. Katsella illalla televisiota, lojua vuoteessa, rakastella aikaisempaa tiheämmin. Eli yleensäkin aikaa itse elämää varten.

Teemukin iloitsi peittelemättä öljyrahdistaan. Kiitteli mua kiittelemästä päästyäänkin, kun olin suostutellut hänet luopumaan jälkijättöisestä puutavararahdista.

”Miten niin jälkijättöisestä?”

”Mitä hajanaisempi ammattikunta ja kuta etäämpänä päättäjistä sitä kehnommin niille etuuksia jaetaan. Sehän on yhtä vanha totuus kuin ihmiskuntakin.

”Voihan sitä tietysti niinkin väittää.”

Meidän molemminpuolinen onnemme kesti kesän ja kaksi talvea, kunnes tapahtui se, jota mielessäni pelkäsin:

Teemu alkoi ajaa puoltatoista reissua. Yöpyi arkiöistä joka toisen kotona ja toisen satamassa. Jättäen mut piehtaroiimaan petillä halujeni kanssa yksin. Eikä siinä kaikki. Mä aloin olla todella huolestunut Teemun ylipitkistä työpäivistä. Tuskin ehti ajosta tultua peseytyä, syödä, viskautua vuoteelle, kun jälleen menossa.

”Susta tulee loppu. Sä tapat ittesi tuolla mielettömällä menolla kuten isäsikin teki.”

”Ei mulla mitään hätää ole,” hän hankkeisiinsa tyytyväisenä nauroi. ”Isä oli sodan käynyt mies. Kannaksen helvetissä venäläisiä karkuun juostessaan pumppuunsa pahan vian saanut. Romu jo sodasta palattuaan.”

”Äitisi puhu kokonaan toista. Sano isäsi ajaneen itensä piippuun rehkimällä liikaa. Aina menossa ... Yötä päivää, kuten säkin olet.”

”Saat uskoo, ettei mulla mitään hätää ole. Isän aikana autot ol kylmii ja vetosii. Niissä värjöttel kun tuulisella jäävuorella. Köhä ja alituiset virtsatie- ja rakko-tulehdukset ... Ei semmosta rääkkii pirukaan kestä. Nykyisissä autoissa lekottelee talvellakin kuin aurinkoisella heinänumrella. Vaikka paidatta posottelis.”

Sain hänet jättämään jotain reissuja väliin taluttamalla hänet ajosta palattuaan peilin eteen. Hän hätkähti kasvojaan, joita muun liian ohella rumensi konerasvan tuhri- ja parransänki. Tummaa pöhötystä silmien alla. Liikarasituksen aiheuttama harittava katse.

”Piru vie! Sä et riskeeraa ainoastaan ittees vaan olet vaarana koko liikenteelle. Mä kun usutan poliisit perääsi nappaavat sulta kortin kuivumaan.”

Viikon hän pidätteli liikaa menemistään, mutta yltyi taas. Sain hänet joskus kiihkeän rakastelun jälkeen nukkumaan ihmisten lailla painamalla herätyskellon päältä, mutta pian hän vältti senkin viekkauden sieppaamalla kellon puolelleen. Kostin tappioni hakkaamalla häntä nyr-

keilläni selkään, joka vaikutti häneen unilääkkeen tavoin. Minuutin kuluttua hän kuorsasi.

Ajanoloon tajusin syyn hänen menemiseensä: Hän kaipasi kaupantekoa, jota oli harjoittanut nappulasta asti, mutta joka ei öljynrahtaaajalta luonnistanut.

Kunnes eräänä sateisena syysiltana tuli Lappeenrannan sairaalasta puhelu, jossa sanottiin hänen ajaneen kolarin. Jalka poikki ja rintakehä ruhjoontunut.

”Ei ei! Ei hänellä välitöntä hengenvaaraa ole.”

Kolari. Teemu sairaalassa. Käsittääkseni mitä oli tapahtunut mun oli kelattava kuulemaani moneen kertaan. Hädissäni ajoin taksilla häntä sateessa ja pimeässä katsomaan.

Jo mennessä näin kaiteen läpi rotkoon suistuneen, keulasta ruhjoutuneen tankkiauton, josta jäljellä olevaa öljyä pumpattiin toiseen tankkiautoon osan valuessa maahan, jota palomiehet parhaillaan puhdistivat.

”Olisi pitänyt kääntää kaarteessa vasemmalle. Ajanut läpi kaiteen suoraan rotkoon. Nukahtanut varmaan ratisa. Poikaystäväsi hän oli?”

”On vieläkin ... Ei hän kuollut ole.”

”Ajo tietysti ympyriäisiä vuorokausia, kuten aloittelivat yrittäjät tapaavat tehdä?”

En ollut tuntea Teemuu omakseni. Koko ylävartalo paketissa. Samaten vasen jalka ja vielä osa lasinsirpaleiden viiltämisestä kasvoistakin. Hän nukkui. Viikkoja kestänyttä univajaustaan. Heräsi kuitenkin rotevan sairaanhoitajan tarmokkaaseen ravisteluun.

”Huopasella vieraita. Herää .. vieraita vieraita!”

”Voi sinuu kulta.” En saanut kyyneliltäni enempää sanotuksi eikä se ollut tarpeenkaan. Teemu painoi kasvoni ehjäksi jäänyttä suunseutuaan vasten.

”Mun syytäni kaikki oli. Olisi pitänyt uskoo, kun varoitit. Mutta kun meitä .. isää ja minua onnisti .. aina?”

”Ainako?”

”Niin no ... Isällä nyt oli se pumppuvika.”

”Miten sä sillä lailla? Sileeltä tieltä metsään ...”

”Satoi ja mua väsytti ... Vastaan tuli luultavasti rekka tai .. linikka ... Jonka valot sokas ... Etten huomannut kaartaa vasemmalle.”

”Entä jos olisitkin pamauttanut päin sitä?” Teemu tuhisi ja vääntelehti ennen kuin sai sanotuksi:

”Älä ala .. siitä ... Sietämistä muutenkin.”

Pienen hetken tunsin vihaavani Teemua. Syvemmin ja rajummin kuin koskaan ennen, pahimmankaan riidan aikana. Ajaa vielä nuorimies itsensä niin piippuun, ettei leveellä valtatiellä kestä. Mutta jo tovin kuluttua hellyin kysymään:

”Mitä se vammasi paikannut lääkäri susta sano?”

”Kinttu poikki. Samon suurin osa kylkiluista ... Polvessakin kuulemma jotain. Sisäkalut arveli tohtori ehjiksi jääneen. Kyllä mä tästä paranen ...”

Sitä onnee ... Ratkesin Teemun puhellessa entistä vuolaampaan itkuun. Nyt onnesta. En ollut voinut edes kuvitella hänen tulleen mulle niin rakkaaksi ja läheiseksi. Jo muutamassa vuodessa työkuntoiseksi, oli lääkäri luvannut. Mua liikutti todella nähdä tuo iso vahva mies lähes ympäriinsä sääliittävässä paketissa. Korkea rintakin, jonka päällä olin kymmeniä kertoja pehva paljaana istunut. Silmäni kostuivat jälleen.

”Se kaikki tapahtu niin äkkii ... Sekin on mahdollista, että mä nukahdin ... Sit vaan rysky ja paukku .. ja lasit helis. Olin mä tajuissani, kun joku tuli mua ulos kiskomaan. Kysy tajuunko mä mitään.”

Sivelin Teemun kasvoissa kohtia, jotka näkyivät. Olin tiennyt koko ajan rakastavani häntä, mutta näin syväksi en tunnettani olisi uskonut. Kuoleman hipaisu sen paljasti.

”Oma ...”

”Täydestä mulla kaikki vakuutettu on. Sun pitää tehdä huomenna vahinkoilmoitus vakuutusyhtiön konttoriin.”

”Älä puhu siitä ... Kumpahan ensin paranet.”

Läpi kyynelteni tunsin hänen hipaisevan poskeani.

”Tee se vahinkoilmoitus ... Siinä maksamattomien lasten mapissa on neljä viisi sähkö-, puhelin- ja öljylaskua. Maksa ne, jotteivat viilemään jää.”

”Eikö sun olisi parempi levätä.”

”Mulla on aikaa, kun sä olet lähteny. Mä haluan puhella sun kanssa nyt.”

Juttelumme katkaisi kumminkin huolekkaan sairaanhoitajan ilmoitus, että vierailuaika oli loppu. Potilaan pitää levätä. Vain suukko ja hätäinen sipaisu poskelle etten purskahtaisi jälleen kyyneliin.

Kotimatalla poimin ruhjoutuneesta kojelaudan lokeroista rekisteriotteen sekä muutkin asiapaperit ihmetellen mielessäni Teemun säilymistä niinkin ehjänä kuin säilyi. Ohjaamon runteet huomioiden pahemminkin olisi voinut käydä. Havahduin arveluistani vasta, kun taksikuski heilautti lamppuaan.

”Aika lähtee ettet aivan litimäräksi kastu. Osaa muuten huomenissa kuumeella riepata.”

Sain sinä yönä kauheilta itsesyytöksiltä tuskin silmännäyttyä nukutuksi. Että olinkin yllättänyt Teemun, menevän kauppamiehen niinkin yksitotiseen hommaan kuin öljynrahtaaminen oli. Jos hänelle lääkärin lupauksesta huolimatta käy kehnosti, ei tuskallani olisi loppua ikinä.

Pienen rauhattoman torkahduksen jälkeen hivuttauduin vuoteesta kuin nuutunut naatti. Virotakseni päivään kävin jääkylmässä suihkussa, nielin pari kupillista ökömustaa kahvia, jota seurasi kiireinen, mutta ei suinkaan hutiloiva meikkaus ja painuin riuskasti vieläkin jatkuvaan

sateeseen hieman huojentuneena. Mulla oli onneksi työ, joka vaati kaikki ajatukseni niin tarkkaan, etten ehtisi itteeni kuoliaaksi suremaan.

Pirjo

Teemu kolarissa Vaikka olinkin kipu sydämessä vuosikausia turman uutiseen varautunut, kolahti sittenkin. Tätä pahan uutisen painajaista oli rakastumiseni Jariin melkoisesti haalistanut, mutta josta Outin soitto havahdutti kuin jääkylmä suihku. Teemulta jalka poikki, kylkiluita murtunut, kasvot silpoutuneet ja auto romuna. Ei ei ei! Ei se syytäsi ollut, arveluttaviin suhteisiin vietelty paha sisälläni kuiski. Teemu on aikainen mies. Vakiintunut suhde tyttökaveriinkin on. Olet hänestä täysin vapaa, itsenäinen, elämäsi ehtoota vauhdilla lähestyvä nainen. Korkea aika nauttia täysin siemauksin jäljellä olevista vuosista.

Toriajan jälkeen piipahti Jari luokseni, mutta minä en ollut entiseni. Ajatukseni viipyivät sairaalan osastolla, jonne leikellyt, paikatus ja kipsatus potilaat kärrättiin odottamaan toipumistaan .. tai kuolemaansa. Ei ei ei! Teemu ei saa kuolla. Juuri kukkeimpaan ikäänsä ehtineenä hänen on saatava elää. Olin Outin soitosta niin tuskissani, niin poissaoleva, että Jari tuijotti selitystä vaativana.

”Teemu ajana kolarin. Auto romuna, ajaja sairaalassa ... Puolet miehestä kääritty pakettiin.”

”Nokkakolariko?”

”Hurahtanut tieltä ... Olisiko rattiin nukahtanut.”

”Varsin yleistä pitkien hukien heittäjille. Muistanet kai kun muutama vuosi takaperin eräänä aamuyönä joku rekakuski humautti Peltolan kaarteessa kaiteen läpi varastorakennuksen seinään. Putousta viisi kuusi metriä. Jäi leski ja kolme pientä lasta.”

”Kaiteen läpi rotkoon se Teemukin. Outin mielestä oli taivaan ihme, että ollenkaan henkiin jäi.”

”Kyllä Teemu toipuu ... Siinä iässä oleva roteva mies uskomattoman vaikeista ruhjeista työkuuntoiseksi selvii.”

Jarissa oli niin paljon herrasmiestä, että pidättyi vain osaaottavaan olkapään sipaisuun. Tarjoutui kumminkin käyttämään meitä Outin kanssa sairaalassa, mutta jonka kohteliaasti, mutta päättävästi torjuin, koska arvelin onnistuneeni salaamaan suhteeni Jariin. Kissan viikset. Sain myöhemmin kuulla, että senhän tiesi vähintään puoli kaupunkia. Pitkäaikaiset torikauppiat kun tunsivat kaikki. Miten sinisilmäinen minä olinkaan.

Jarin lähdettyä soitin Teemulle sairaalaan ja sain ilokseni kuulla hänen siirrostaan kotikuntansa sairaalaan. Mikä riemu. Kun harpoimme ensimmäisellä vierastunnilla Teemua katsomaan satoi jälleen. Tuuli piiskasi vettä vasten kasvoja, mutta tuskin huomasin sitä. Enempää kuin rakennustelineiltä pudotessa jalkansa katkaissutta, joka hoppuili kesken jääneitten töittensä kanssa:

”Mie omakotitaloni kattotuoleja naulasin. Arvelin, että omaan tupaan perheen kanssa jouluksi päästään. Märältä huteralta telineeltä jalka vain jotenki ... Sinne jäi kaikki .. sateeseen. Semmosen tärskyn pudotessa sain, jotta taju pellolle justinsa. Täällä vasta tuntien kuluttua heräsin. Katselin, missä sitä ...”

Äiti se mua tuuditti,
liikutti kiikutti,
kehtoa pientä heilutti,
muinon kun olin lapsi ...

Teemua ei näyttänyt masentavan hyinen sade, ei vieruskavereiden kipuilut enempää kuin omansakaan. Hän hyräili hilpeänä, vaikka tiesin takana olevan jotain, jonka hän salasi niin Outilta kuin minultakin. Tiesin tämän, sillä Kaarlolla oli nuoruusiästä lähtien ollut samat elkeet. Kunta polttavampi harmi, sen kevyempänä helisi laulu. Kun kyselyni huolenaiheesta ei tuottanut tipan vertaa tulosta jätin Outin hienovaraisesti yksin Teemun luo.

”Mä meen tästä erästä vanhaa tuttavaani katsomaan. On tuolla sydäntautipotilaiden osastolla.”

Puolen tunnin odottelun jälkeen aulassa Outi palasi.

”No, mitä ne lie lääkärit Teemun polvesta sanoneet?”
Minusta poika näytti sitä aristavan.”

”Aristavanko?” Outi työnsi sateenvarjoaan lierihattu-
ni ylle estääkseen minua kastumasta. ”Musta Teemu oli
olosuhteisiin nähden ihan ookei ... Eeii! Nythän mä sen
muistan. Teemu kannatteli koko ajan peittoja polvensa
päällä ... Ojensi kätensä kuin veräjäksi eteen aina kun
mä kumarruin halimaan sitä.”

Jälleen minulla tuo sama ääsiysajatus, joka oli minua
vaivannut Kaarlon kuolemasta lähtien: Jos mieheni oli-
si pysynyt vieraan palveluksessa vetämällä Teemun mu-
kaansa joko tehtaaseen, sahalle tai autonamentajaksi, jo-
hon heillä oli taipumusta kummallakin, olisiko Kaarlon
ennenaikaiselta kuolemalta ja Teemun ruhjoutumiselta
vältytty? Ja sitten taivaan varmasti! Mun sisälläni huusi.
Oma yritys joko hankkeillaan yllytti, tai kehnolla kan-
nattavuudella pakotti rehkimään yli sietokyvyn, jolloin
lopputulos oli kummassakin sama: Ennenaikainen hauta
tai rampautuminen. Miten kadehdintaan ihmisiä, jotka
määrätyt tunnit aherrettuaan saivat heittää työhuolensa
hiostamispaikalle ja viettää vapaat viikonloput ja vuosi-
lomat perheensä parissa.

Rotevan miehen tiesin hakkaavan halkoja 5–6 motin

päivävauhtia terveyttään riskeeraamatta. Mutta yrittäköönpä nostaa urakan kahdeksaan, niin johan alkoi vaivoja ilmaantua.

Kaikesta huolimatta olin Teemun pääsystä oman kaupungin sairaalaan suunnattoman iloinen. Tunsin saaneeni hänet melkein kuin kotiin. Vuorottelisin Outin kanssa häntä katsomassa välttyäkseni iskostamasta Outiin tunnetta, että yritän omia pojan kokonaan itselleni. Ja tottahan minä Teemunkin mieliteot tiesin. En minä niin kalkkeutunut ollut. Kaiken kaikkiaan. Kun sateesta palattua kiehautin Outille ja itselleni kahvit maistui se meistä kummastakin paremmalta kuin aikoihin.

Pirjo

”Saat todella uskoo, että Teemu paranee”, Tiina minulle kerta toisensa jälkeen hänelle soittaessani vakuutti. ”Vajaata kolmekymppinen vahva mies. Ootahan vaan ... Harppoo kohta, jotta tuskin huomaa kolarissa olleenaan.”

Totuus oli sittenkin kokonaan toista. Vaikka Teemu loikoikin petillään tyynenä kuin viilipytty, en minä hänen toipumiseensa jaksanut luottaa. Istuessani hänen vuoteensa vieressä talvista huurrettunutta metsää katsellen ikkunasta, mieleni kelasi hänen elämäänsä lapsuudesta tähän päivään. Piiskasiko taivas ahkeria ihmisiä vähätöisiä armottomammin. Olivatko Marian lailla toimettomina istuvat vieläkin Jumalien suosimia? Kaksi soittaa päivästä päivään kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta taistellut, monilla kunniamerkeillä palkittu ehti tuskin neljääkymmentä täyttää, kun jo kuukahti työnsä ääreen. Pojasta, joka nuoruuttaan tuskin uurastamiseltaan tunsii, jalkapuoli vajaata kolmekymppisenä. Tämäkö oli palkka satoja pulasta auttaneille ja yhteiskunnalle tunnollisesti kruununsa suorittaneille. En mahtanut mitään sille, että sieluani särki.

Teemu

”Onko polvessa ollut kipuja?”

”Onhan siinä ... Vettä se hiivatin jomotus tiennee” vastasin tohtorin kysymykseen niin huolettoman oloisena kuin kivuiltani kykenin, vaikka jomotus polvessa oli sairaalan vaihtamisen myötä yltynyt tuskaksi asti. ”Ei mahdane ihan onkipaikaksi asti heruu, mutta riesaa tuntuu olevan sitäkin enemmän.”

”Vielä Huopanen jaksaa kumminkin leikkiä laskee.” Tohtori paineli polven kipeää tekeviä kuplivia kohtia. ”Ei Huopasella silti suurempaa syytä huoleen ole. Oikealla lääkityksellä polvi tervehtyy siinä kuin sääriluun ja päkiän murtumatkin.”

”Näinköhän? Ei ainakaan nykyisellään siltä tunnu.”

”Huopanen saa olla polvensa paranemisesta aivan varma.”

”Mä kymmenkunta vuotta takaperin halkoja auton lavalle heitellessä sain lavan reunasta kimmahtaneesta halosta melkosen tällin tähän samaan polveen. Pari kuu-kautta silloin paraneminen vei. Hidastaneeko vanha vamma nykyisen paranemista?”

”Osaa hidastaakin. Lippu silti Huopasen korkeella kannattaa pitää. Vesi pois, kortisooni piikki niveleen ja aikanaan polvi on notkee kuin neidon varsi.”

”Sehän oli mainio uutinen. Kiitoksia paljon tohtori.”

En ollut vielä polvestani kovinkaan huolestunut, sillä tiesin ikäisteni muuten terveiden miesten toipuneen pahemmistakin ruhjeista. Varsinkaan, kun tunsin Outin käynneillään edesauttavan toipumistani. Hän piipahti lyhyesti ruokatunnin aikana, mutta viipyi sitä pitempään iltasilla, rohkaisi ja piti asioiden tasalla. Hän pukeutui hyvin. Ahmin hänen raikkauttaan kyllästymättä katseellani, sillä hän oli todella kuin tuulahdus raikkaasta ulkoilmasta ja herätti minussa kipeän halun häneen. Tunsin liki tuskaa saattaessani hänet katseellani ovelle.

Viruessani vuoteessa päivästä toiseen äimistelin loputtomiin, miten olinkin rahanjahtaamiseni sokaisemana saattanutkin lyödä aviolliset velvollisuuteni laimin tuijottamalla auton alle vilistävää tietä uupuneena, puolinkuksissa, yhtä helvetillisenä vaarana niin itselleni kuin muullekin liikenteelle tiellä. Kun mä tästä toivun ei toiste samaa virhettä tule tapahtumaan ikinä.

Äitikin pyörähti luonani melkein joka päivä. Huolehti loputtomiin äitien tavalla voinnistani liikaakin. Pommitti harmikseni lääkäreitä yhtenään kysymyksillään: Onko Teemun jalka tullut yhtään paremmaksi? Mitä jos kokeilisitte jollain uudella lääkkeellä? Oletteko harkinnut leikkaamista? Entäpä jos lähettäisitte hänet Kuopion yliopistolliseen keskussairaalaan? ... Tai Helsinkiin? Voi, älkää herran nimessä antako nuoren miehen jalan jäykistyä. Sehän olisi kauheaa ... Ja kun parantuminen pitkittyi pitkittymistään hän ryöpsähti epätoivoisesti itkien kaulaani.

”Poika kulta ... Että tämän pitikin sattua sinulle ...”

Ilkeä tunnustaa, mutta olin monta kertaa äidin käynnistä ja hänen surkeasta ulinastaan enemmänkin kiusaantunut kuin iloinen. Jopa niin, että sain monia kertoja ponnistella kaikkeni välttyäkseni hänelle tokaisemasta: Pysy hellasi ääressä muori.

Outi

Kolmas .. neljäs .. viides viikko kolarista eikä Teemun paranemisestä tietoaakaan. Ensimmäiset lumet satoi ja suli, satoi ja suli. Sitten pakasti ja seuraavat pysyi. Teemun huonekaverit sen sijaan ei. Muuttopäivänä tuotu kolaripotilas sekä telineiltä pudonnut omakotirakentaja olivat päässeet kainalosauvojen varassa linkuttaen kotiinsa ja toisia tullut tilalle. Teemulla ei vielä kahdeksannella viikolla kotiinpääsystä tietoaakaan. Jalan röntgenkuvaus ilmaisi luiden liittyneen paremmin kuin tyydyttävästi, mutta polvessa edelleen sama tuskalliseksi jumiutunut jomotus. Viikoittain toistuva veden poisto ja hellittämätön arkuus.

Joulukuun yhdeksäntenä tein merkinnän päiväkirjaani:

Kehotin Teemua vakavasti harkitsemaan joko menemistä Kuopion yliopistolliseen keskussairaalaan tai Helsinkiin lisätutkimuksia varten. Turhaan. Teemu oli ehtinyt tuttavustua häntä hoitaviin lääkäreihin ja luotti heihin täydellisesti.

”Jos ei mun polveni täällä parane, niin tuskinpa muuallakaan. Ei ne taikureita Helsingissäkään ole ... Ja sä olet täällä. Käyt luonani joka päivä ... Tuskinpa aavistatkaan, miten paljon sä mulle merkitset.”

”Kulta .. tiedänhän minä sen ...”

Vilkaisin ympärilleni. Toisella laidalla huonetta leikkauksesta kärrätty vanha mies kuorsasi nukutuksen jälkeistä tokkuraansa. Keskimäinen vuode päivällä kotiutetun potilaan jäljiltä tyhjänä. Sivelin Teemun kipeetä polvee, jota ei oltu viimeisen vedenpoiston jälkeen enää kipsattu vaan kietaitu vain lyhyempi tukiside. Sujautin käteni ylemmäksi ja näin Teemun virnistävän.

”Mehän kuule voitas ... Mä vaan pujahdan tähän viereesi ja ...”

Teemu herkisti korvansa käytävästä kuuluville askelille, jotka kuten usein, kopisivat täälläkin kertaa ohi.

”Meidät voidaan yllättää millä hetkellä tahansa.”

”Monta kertaa oltas kuitenkin onnistuttu vaikka kuinka. Istuttu tuntikausii kenenkään häiritsemättä.”

Teemu kierähti vasemmalle kyljelleen ja alkoi ujuttaa housujaan alemmaksi. Mä puolestani paljastin itteäni vain sen verran kun tarpeellista oli ja kumarruin halussani kihelmöiden tarjoomaan pylyäni selin Teemuun.

”Anna tulla vaan ... Se onnistuu .. se onnistuu ... Oooh .. vielä vielä vielä ...” Mä huohotin hyvää mieltäni ilma huulien välissä sihisten, kun ovi äkkiä aukeni, potilaskärryt alkoi työntyä kynnyksen yli ja osastonhoitaja pajatti hyväntuulisena:

”Huopaselle tulossa uusi vieruskaveri. Ei ehtinyt paikka kauan vapaana olla Ai, täällähän tämä rouva on ... Päivää vaan! Kiva, että asutte niin lähellä, jotta voitte päivälläkin piipahtaa miehenne luona. Merkitsee varmasti hänen toipumiselleen paljon.”

Ei kerennyt merkitä, mun teki mieleni huutaa kurkku suorana, vaikka illistelin ällikästä sanattomana vuoteen reunalla jalkojani heilutellen niin luontevasti kuin siinä tilanteessa saatoin. Ei ikinä pienintä hipaisua vyötärön alle täällä enää, vakuutin, vaikka hienovarainen osastonhoita-

ja touhusikin täyttä vauhtia tuomansa potilaan hyväksi meihin piirun vertaa huomiota kiinnittämättä.

”Mikset hankkiudu yksityispotilaaksi?”, mä eka tilaisuuden tullen Teemulle puuskahdin. ”Ei varmaan hirveen paljon kalliimpi olis. Sais omassa rauhassaan olla.”

”Meillä on velkaa vanhaa ja uutta. Korkee korkosta ja vieläkin korkeempi korkosta”, Teemu intti. ”Tietämistä ihan tarpeeksi. Mun toivuttuu me tarvitaan rahaa yritettiinpä mitä hommaa tahansa.”

Mun oli pakko myöntää asia todeksi niin kipeesti kun se mieltä kirvelikin. Osastonhoitajan fiksuudesta huolimatta mä aloin vierastaa sitä. Sen verran mä kainoluonteinen olen. Paljolti sattuneen takia, mutta vieläkin enemmän Teemun paranemista jouduttaakseni mä soitin KYKS:iin. Sieltä vastattiin, että tuokaa vain potilas tänne. Kyllä hänet tutkitaan, otetaan sisään tarvittaessa tai annetaan hoito-ohjeet. Sekään ei Teemua hetkauttanut. Hän ei vierryt ei murennut. Sitä mukaa kuin mielessäni varmistui käsitys hänen jalkansa jäykäksi jäämisestä, voimistui mun itsesyyttelyni, niin että monina iltoina itkin itseni uneen asti.

Teemu

Paria viikkoa ennen joulua osaston päällikkölääkäri käski minut muutta mutkitta kävelemään. Kainalosauvojen turvin, mutta sittenkin. Henkäsin tyrmistyneenä, sillä olin varautunut löhömään petissä kevääseen asti. Polvi ei tuntunut tippaakaan paremmalta ja viimeksi siitä oli imetty vettä viikko sitten.

”Siitä vaan!” tohtori Kotila hoputti. ”Ne loppu Huopaselta makailut tähän päivään.”

Osastonhoitaja kampesi minut puoliväkisin istumaan, työnsi sauvat kainaloihin ja auttoi jalkeille.

”Ensimmäiset askelet ne vaikeimpia ovat, mutta kyllä se siitä sitten.”

”Ei taida lasta ei paskaa tulla”, mä tuskaisena irvistin.

”Ei niitä tähän tarvita .. kumpastakaan. Lapset ovat tuolla ensimmäisessä kerroksessa ja helpotuksen huoneeseen pääsee paljon paremmin kun oppii kävelemään.”

Polvessa vihloi. Tähtisateen säkenöidessä silmissä tapasin viskautua takaisin vuoteelle, mutta aikeyni esti osastonhoitajan napakka poskelle läimäisy.

”Johan nyt iso mies karpäsen puraisua säikkyy. Viikkojen makuun jälkeen tietysti huippaa, mutta se menee hetkessä ohi. Liikkeelle siitä ja äkkiä sittenkin.”

Hiki virtasi. Sauvojen kädensijat litisivät märkinä ja silmissä kirveli. Osastonhoitajan jakaessa neuvojaan ja tu-

kiessa linkutin potilashuoneen pari kertaa päästä päähän ja viskauduin huohottaen petille.

”Hyvinhän se meni”, osastonhoitaja kehaisi, vaikka yritykseni oli tuskin nollan arvoinen. ”Kokeillaan iltapäivällä uudestaan ... Onko Huopanen ennen kainalo-sauvoja käyttänyt?”

”Een ... Ei ole tarvetta ollut.”

”Siinäpä se. Niidenkin käyttäminen vaatii pienen harjoittelun. Eikä Huopanen näitä kuukausia tarvitse.”

”Jottako mä vielä ihan omin jaloin kävelen?”

”Ja sitten takuulla. Talven kallistuessa kevääksi, vaikka juoksemaan.”

”Tuohan oli mieleistä kuulla. ”

Joulun alla kotiutettiin potilaita henkilökunnan joululomien vuoksi kenet vain suinkin voitiin. Minutkin, vaikka mielestäni polveni ei ollut parantunut itikan pierun vertaa. Lähdin silti sairaalasta ilomielin, sillä polveani lukuunottamatta olin parantunut tyydyttävästi. Jopa kasvojeni arvetkin ja määhän olin mies parhaassa iässä. Kaipasin Outia. Hänen suutaan, rintojaan ja ihanaa kikka-raista tupsukkaansa. Pitkää puutteessaoloa lievittääkseni olin viimeaikoina runkannut usein, ja tiesin Outinkin odottavan mua kiihkeästi. Hiiskumatta hänelle sanallakaan kotiinpääsystä soitin äidillekin vasta tuntia ennen kotiin lähtöä.

”Mitä ...?”

”Niin niin ... Kotiin mä pääsen.”

”Ei voi olla totta.”

”Tuu tunnin päästä käymään, niin lähden mukaasi.”

Ensi kertaa sairaalassa virumiseni aikana mä todella nautin äidin hössötyksestä ja halimisesta, kun hän ennen sovittua aikaa törmäsi siviilit kainalossa huoneeseeni sairaalamaksuni suorittaneena, joten pääsin lähtemään osastonhoitajan riemullisten sanojen saattamana heti.

”Jos Huopanen tuntee kotona pärjäävänsä, niin lomaanne voidaan luonnollisesti jatkaa.”

Lomaanne jatkaa! Olin osastonhoitajan lupaavista sanoista niin innoissani, että painelin kainalosauvoine pitkin käytävää vauhdilla, mikä sai äidin ihmettelemään:

”Sinähän laukkaat, jotta ei meinaa mukana pysyy.”

”Sitä kun on kuukausia levännyt niin tottahan jaksaa.” Kotiin päästyä pirautin heti Outille.

”Mistä sä soitat, kun niin erilaiselta kuulostaa?”

”Yritä arvata.”

”Mitä? Laskiko ne sut joululomalle sairaalasta?”

”Olen jo kokonaisen tunnin liehunut sairaalan seinien ulkopuolella.”

”Liehunut ... Taivaan taatto! Paras joululahja mitä olen ikinä saanut.”

”Mä tuun hakeen sut työpaikaltasi taksilla.”

”Kiva ... Pääsetkö sä jo niin hyvin liikkumaan?”

”Tiukan paikan tullen vaikka sut sylissäni kannan.”

Päivälliseksi me popsimme äidin laittamia herkkuja runsaammin kuin vatsa kohtuudella sieti mun yrittäessä salata liiasta laukkaamisesta ärtyneen polveni kipuja. Tuskat olivat ajoittain niin ankarat, että olisin nyhtänyt jokaisen jalanjälkeni sairaalan pitkiltä käytäviltä jos vain sellainen olisi ollut mahdollista.

Tarkkasilmäinen äitini huomasi kipuiluni. Hän oivalsi kiikuttaa pöytään lasilliset viiniä, mun lasiini aimo annoksen jotain vahvempaa lorauttaen, koskapa vaiva hellitti niin paljon, että jaksoin osallistua keskusteluun, joka poreili ja aaltosi laidasta laitaan. Niin paljon meillä oli sanottavaa pitkän eromme aikana kertynyt.

Saunassa ahmimme Outin kanssa toisiamme mun luvattessa:

”En jätä sua ikinä virumaan öitäsi yksin.”

”Kunpa jaksaisitkin muistaa sanasi vielä kesän tultuu.”

”Tarkoitatko sä, että ...?”

”Kun toipuminen sun iässäsi alkaa, se vyöryy virran tavoin jos vain tahtoa riittää auttaa parantumistaan. Ja sulla riittää. Mä tiedän sen ... Kun et vaan riehaantuisi yrittämään jotain, josta irtoa mania sun entisiä duunejasi enemmän. Hulluannuttaa pääsi setelien kahinaan, kuten äitisi kerto isäsi hulluuntuneen. Ei isääsi viina, tupakka eikä huono elämä rappioittanu. Se on puppua. Sen teki liian vähälle jäänyt uni, riehuminen hieken asti kuormaa lastatessa ja purkaissa. Värjöttely tulipalopakkasessa ve-toisessa autossa palavissaan olostahampaiden kalinaan. Sitä munkin metsätöitä puskenut isäni terveytensä menettämistä syytti. Nitroja vajaata viisikymppisenä kiellensä alla alko sulatella. Nyt rintaansa painellen pihamaalla köpöttelee.

”So so so!” Painoin sormellani Outin suun tukkoon, sieppasin syliini ja kellahdin selälleni lauteille myöntyväinen Outi siinä paikassa silmät sikkarassa mukana eläen. Eihän siitä kuukausien jälkeen hurraamisen arvoista juhlaa tullut. Pikemminkin kuin aran pupun laukka poikki ahon metsän pimentoon. Suutelin nolostuneena Outin poskea.

”Sanoo kumminkin sen, etten ole menettänyt lopullisesti kykyäni rakastella.”

”Vielä tänä yönä se onnistuu kuten pitääkin”, Outi hieroi kasvojaan mun rintani arpiin. ”Mitä sussa isossa miehessä moiset pikku naarmut meinaa. Juhannuksena sun ei huomaa kolarissa olleenkaan.”

Tiina

Siitä tuli joulu melkein kuin lapsena. Luminen metsä, pirteä pakkanen ja varhain kirkastuva tähtitaivas. Tätä joulukorttimaista näkyä häiritsi vain pari kerrostalotyömailta puiden yli kurkottelevaa nostokurkea. Kaupunki kasvoi. Vaikka olinkin ollut poissa vasta yhden lukukauden, mua rakentamisen vauhti ja ihmisten virta kaupunkiin kummastutti. Siirtolaisia, koululaisia, ammattiin valmistuneita nuoria ja jos jonkinlaista alan yrittäjää. Täällä ennen uneliaana uinuneessa kaupungissa elämä sykki. Vain joulupäivä hiljaisempaa. Tapanina kuului jo sahaaminen ja vasaran pauke. Kunhan mäkin saan kahlattua kouluni päätökseen muutan tänne. Suunnittelen täkänöitä, ryijyjä, seinägobelleja, pöytäliinoja ja mattoja. Kudon, kudotan, mainostan ja myyn. Teen työtä, josta olen ikäni haaveillut ja jossa näytän, mihin pystyn. Mut huomataan muuallakin eikä vain kotinurkilla.

Outi muutti lomansa ajaksi meille ja katsellessani hänen ja Teemun onnea sisälläni kipaisi. Jäyhä Teemu Outin kainalossa kuin pahainen rakastunut koulupoika, vaikka hän tavallisissa oloissaan vaikutti hieman saamatomalta. Vasta kun silmien katse koveni ja hikihelmet no-roilivat pitkin kyömyä nenänvartta tiesi, ettei hän helleittäisi ennen kuin auton lava olisi halkoja, propseja tai

heinäpaaleja pullollaan tai tyhjä. Kummassa päässä tai-valta sitten oltiinkin.

Kauppakumppaninsakin Teemu kypsytti vähäsanaisuudellaan. Vasta kun toinen vieterinsä loppuun vedettyään oli pimahtamassa Teemu ojensi valtaisan kämmensä.

”Kii veti! Tosson kännä joka pitää.”

Vilkaisin jälleen heidän onneaan. Miksei mullakin, kunnes muistin kuin ammuin nähdyn pahan unen. Mun paras tyttökaverini oli seurustellut pitkään itseään kokeenemman kundin kanssa, jolle ollessaan odottamassa lasta isä häippäsi maisemista jo kotvaa ennen synnyttämistä. Katkaisi munkin välini muuten kivaan poikaan, joka aivan liian innokkaasti vaati kanssaan sänkyyn.

”Oota kulta”, mä tapasin hienovaraisesti estellä kuten monesti ennenkin. ”Ensin tupa ja takka, sitten vasta ukko akka.”

”Venaa sitt vaikka loppuikäsi. Hei do!”

”Mitä?” mä hämmästyin. ”Onko sun mielestä meidän seurustelu päätynyt siihen, et se on vain siitä yhdestä kiinni?”

Jakke ei vastannut. Edes kättään hyvästiksi heilauttamatta hän marssi selkä suorana taakseen vilkaisematta lähimmän kadunkulman taa ja mä käännähdin tyrmistyneenä. Mä olin rakastunut. Retkahtanut sydänjuuriani myöten kundiin, joka ei sittenkään ollut sen arvoinen. Olin tavannut Jaken samoissa lavatansseissa kuin Mirkkukin omansa ja Mirkun kaveri se mulle Jaken esittelikin. Hän oli jo pyörähdellyt Mirkun kanssa muutamia kipaleita ja seisoi äkkiä edessäni toisen pojan kanssa lavan ulkoreunalla. Ojensi kätensä.

”Tämä on Jakke. Mun kaverini. Jatkosta poika pitää neekin huolen itte.”

Jakke piti. Jaksoi viedä mua kipaleen toisensa jälkeen, vaikken mä perhosen lailla liitelijä parketilla olekaan. Saatteli tanssien jälkeen kotiinkin, jonka takapihalla suukottelimme eka kerran. Meillä synkkasi muutenkin hyvin yhteen ja aikaa ennen lehtien kellastumista mä tunsin olevani korviani myöten pihkassa häneen. Vain se Yksi ei pe-lannut.

Eron kalseudesta huolimatta mä surin Jaken menestystä kauan. En saanut mielestäni hänen tummia sametisilmiiän ja omaperäistä hyväntuulista virnettä kasvoilla kun hän suukottelun lomassa kuiski:

”Mä rakastan sua, Tintti!”

Vasta lumen kattaessa polut, joilla olimme onnellisina maleksineet, kykenin uppoutumaan tosissani opiskelemaan, jossa viruin pian päätä pitemmäksi tovereitani, niin että opekin mut huomasi. Mutta vieläkin Outin ja Teemun silmien välkkeen nähdessäni mun mielessäni vih-lasi Pilvet on pilviä.

Joulujen välipäivinä pakkanen helpotti ja suodaksemme äidille tilaisuuden kutsua vieraansa me teimme pitkiä kävelyretkiä. Teemu alussa kipeää polveaan aristaen, päivä päivältä kipunsa unohtaen, johon näytti vaikuttavan valtavasti Outin innostavat huudahdukset:

”Hei, nythän sä jo! Ei olisi viikko takaperin ensinkään uskonut että sä ...” Ja ihan lopulla mun lomaani:

”Vaikka viskaisit sauvasi hut hiiteen. Kun marssit samaa tahtii meidän tervejalkaisten kanssa. Eihän susta edes huomaa, että sä olet missään kolarissa ollut.”

”Ei kuitenkaan niin helppoo ole kun päältä ehkä näyttää”, Teemu happamasti irvistäen toppuutteli. ”Joka askelella vihloo, että on äläkkä päästä.”

Jakke ei ilmaantunut meille lomani aikana, joka vilahti ohi yhdessä humauksessa, niin paljon meillä oli toisillemme puhuttavaa ja jota kertosin mielessäni junan kolkutel-

lessa lumisten maisemien halki kohti Tamperetta. Teemun tulevaisuus mua sittenkin huoletti.

”En mä ainakaan öljyrahtii jatka”, hän mulle moneen kertaan vielä lähtöiltana vakuutti.

”Mitä sitten?”

”Kunpahan funtsailen ensin. Eihän tämä koipikaan vielä terve ole”, hän vielä lähtiessä yhdentekevin ilmein sanoi, vaikka arvasin hänen hakevan kiihkeästi työtä, johon tarttuisi koko pursuvalla tarmollaan kiinni.

Jakesta en lomani aikana kuullut sanaakaan, josta päättelin hänen himoinneen vain mun haarojeni väliä. No, se siitä ja sillä sipuli. Mun oli joka tapauksessa onnellisempaa turvata tulevaisuuteni opiskelun kautta yksin kuin mankua lapsi kainalossa leipälantteja sosiaaliluukulta.

Outi

Aikaa ennen joululomani loppumista Pirjo esitti mulle, että purkaisin vuokrasuhteeni ja muuttaisin asumaan Teemun luo.

Pyyntö ei tullut mulle yllätyksenä, sillä Teemu oli ehdottanut samaa jo mennessämme kihloihin. Mä epäröin. Olin kotikylässäni Maukkulassa nähnyt tarpeeksi tulehtuneita anoppi-miniä suhteita sekä päinvastoin eikä näkemäni mua houkutellut. Pelkäsin sellaista, että selkäpiitä karmi.

”Ei sinun tarvii minun kanssani yksiiin leipiin tulla. Asut Teemun kanssa toisessa päässä taloo ja minä toisessa. Yhteistä on vain sauna ja puutarha.”

Pyörittelin silmiäni mielessä lähtemätön kuva rehevästä naapurin emännästä, jolle soukkavartisen miniän mukulat kiljuivat äänen kantaessa naapureihin asti:

”Emä! Ruottisen Jullen tyrkkimä emä! Haiseekin kun näätä! Näätä ... väy väy väy!”

”Saatanan pennut jos ette tuki kitaanne!”

”Äitpä sanoo, jotta tuki ämmä ite!”

En toki uskonut oman miniä-anoppi suhteeni hieryvän aivan yhtä takkuiseksi, mutta vähempikin riittäisi. Sukupolven mittainen ikäero, aikaisemmat elämäntavat, varautuneisuus. Siinä olisi sulattamista enemmänkin kuin

tarpeeksi. Yhtiössä työni oli hoitaa asiakkaiden öljytilaukset laidasta laitaan ja vielä uusien hankkiminen. Jos esimieheni olisi yhyttänyt mut purkamassa kotiriitajani heistä yhdenkään kanssa, se olisi tiennyt vain sitä yhtä ...

”Pirjo, ethän loukkaannu, jos pyydän päivän pari harjoitusmateriaalia.”

”Enhän toki ... Ei sinun tarvitse tänne suin päin lentää. Minun on tunnustettava. Tiinan lähdön jälkeen olen ollut niin yksin ... Ja Teemunkin takia. Oletan itsenkin nähnyt, mitä viikon yhdessäolosi on saanut aikaan.”

Totta kaikki. Pirjo esitti pyyntönsä niin hellyttävästi, että mä heti arkeen päästyä suostuin. Teemun polvi tarvitsi ehdotonta hoitoa, jonka ohjeet mä hankin häntä hoitaneelta lääkäriltä ja jonka myönteinen tulos huomattiin seuraavalla tarkastuskäynnillä.

”Ylittää rohkeimmatkin odotukset.”

Työtä se kaikki vaati. Pyrytti tai paukkui pakkaneen mä purin aamuin illoin entiset kääreet, puhdistin, voitelin ja käärin uudestaan.

”Ei sun noin juurta jaksain tarvii kaikkee tehdä ... Osaisin mä jotain itsekin.”

”Mä olen luvannu lääkärille koipesi hoitaa ja mä teen sen kanssa.”

”Sanoin vain, että kääreiden vaihtaminen käy multakin.”

”Käpäläsi pitää parantuu ... Täysin terveeksi.” Teemu kurkisti epäröiden sinisen- ja mustankirjavaa polvea.

”Luuletko tosiaan, et mä sulien tullessa ...?”

”Tämä paranee. Miten sä muuten vajaata kolmekymppinen mies. Mikä rasitus rempata ontuvana hautaan asti.”

”Sen reissun matkaa kaikki vapaakyydillä ikään, sukupuoleen ja varallisuuteen katsomatta. En ole vielä kenenkään nähnyt kepittä tai kepin turvin hautaan linkutavan.”

”Ei polvivamman takia ole tiettävästi vielä ketään arkuun pantu.”

Heti ensimmäisistä päivistä muutettuani tiesin tehneeni hyvät kaupat. Pirjon ja Jarin välit olivat jostain syystä katkenneet ja hän kaipasi seuraa. Hän oli erittäin taitava ruoanlaittaja. Pöytä aina kauniisti katettu töistä palatessa ja huoneet siistitty. Hän oli kaikin puolin toimielias. Huolehti mustakin enemmän kuin oma äitini oli koskaan huolehtinut. Tietysti mäkin yritin vapaapäivinäni korvata kaiken mielessäni samalla kummastellen: Mikä pirullinen mahti se turmeli niin monet ja monet miniä-anoppi suhteet, vaikka kumpikin tarvitsi toistaan ja kun sovussa olisi ollut paljon miellyttävämpi elää. ”Kansan kattila kun oli aina sakeempi” mun isäni tiheenpäähän vakuutti ja aikaa myöten mun oli hänen sanansa yhä helpompi todeksi usko.

Teemu

Kun vammojeni paraneminen lopulta alkoi, se edistyi vauhdilla joka hämmästytti lääkärit. Jo helmikuussa kiertelin kävelykepin kanssa kaupungilla ja kevään ensimmäisillä suvilla kuin ainakin ikäiseni nuorimies. Myönnän auliisti: Ilman Outin ponnisteluja toipumiseni olisi hidastunut kenties vuosilla. Pahimmassa tapauksessa jäänyt puolitiehen. Hän se minut raahasi lääkäriille ja röntgeniin, hieroi ja jumppasi väsymättä lääkärin antamien ohjeiden mukaan. Ylitti aktiivisuudellaan lääkärien arvion. Sai mut tippa silmissä hokemaan:

”Sä olet tohtori, vaimo, taloudenhoitaja ... Kaikki yhdessä ... Mitä mä olisinkaan ilman sua?”

Vatkatessaan polveani hän vilkaisi mua omalla selittämättömällä tavallaan, jossa oli yhdessä kaikki naiselliset vivahteet orjasta kiihkeimpään rakastajattareen.

”Mä teen vain, minkä yhteisen hyvän nimissä parhaaksi näen.”

Emme puhelleet asiasta enempää, koska arvasin hänen uurastamisensa kiihokkeet: Vahvan kiintymisen ohella saada minut mahdollisimman nopeasti auttavaan työkuntoon. Käytännön ihmisinä tiesimme kumpikin: Tyhjä taskut näivettivät koko elämän. Äidillä oli vaivainen leskeneläkkeensä, mulla pienet päivärahat, jotka lakkaisivat tervehtymisen myötä. Jäljellä viilleet kuukausilyhennyk-

set autosta nielivät valtaosan vakuutusyhtiön suorittamista lanteista ja tähteenä jäävillä ei pitkälle potkisi. Oli saatava työtä. Mitä tahansa.

Kierrellessäni keväämmällä kaupungilla keksin kadun varteen pysäköidyn henkilöauton, josta näki sen seisseen paikoillaan puolitalvesta. Kurkistin uteliaana sisälle.

Kilsoja mittarissa tuskin viittä peninkulmaa ja näillähän ajettiin vähintään kolminkertainen määrä. Mutta ulkonäöltään täysi romu. Sivupeilit säpäleinä, vasen etulyhyt samoin ja pelleissä rumia runteita enemmän kuin tarpeeksi. Koko hoito vielä niin paksun kuran peitossa etten ollut moista ennen nähnyt. Hankin selvyuden omistajasta, tavoitin kolmannella yrittämällä puhelimeen ja tiedustelin kautta rantain olisiko auto ehkä myytävänä.

”Tule käymään!”

Kuultuani nimen muistin heti: Mies oli niitä harvoja puukaupoilla äkkirikastuneita, joilla oli kansanhuoltomистерiön valtuudet välittää valtiosille ”voidellut” rutkasti alakanttiin arvioidut halkoleimikot kansanhuollon taksoilla ja myydä ylijäämä yksityisille kaksin-, jopa kolminkertaiseen hintaan. Lain sallimissa puitteissa kaikki.

”Mitä sulta kuplasta joutas?”

”Sen nimi kenen lapsi, niinhän sitä tavallisesti sanotaan.”

”Joka penni näppiin. Sen minä sanon ihan päältä kautta. Minä en yksiä lanteja kissoin koiriin kanssa jahtaamaan.”

”Tietysti tietysti! Kunhan ensin hinnasta sovitaan.”

”Sinäkö se kolarissa olit? Isäsihän minä hyvinkin tunsin. Samoilla halkopinoilla jällekkäin juostiin monet kerat. Taisit sittenkin mieheksi parantuu, vaikka ne akat jotta ...”

”Niinku kuvasta näkyy. Pahemminkin olisi voinut käydä.”

Keimo sytytti sikarin. Imaisi tosi mahtavat sauhut ja laukaisi hinnan sellaisin ilmein kuin olisi kansanhuoltomministeriön valtuuksilla halkoleimikon ostanut.

”Säähän loppuunajetulla romulla taivaita tavoittelet.”

Keimon viinan turvottamilla kasvoilla häivähti tumma varjo. Arvasin hänen uuden ostaneena tuntevan hinnat. Mutta niin tiesin minäkin eikä Kupla kuntoisenaan erikoisemmin houkutellut.

”Mitä sinä tästä?”

Tarjosin silmää räpäyttämättä puolta, vaikkei pyynnössä ihan niin kosolti ilmaa ollut. Tinkimällä saatu oli kaikki kotiin päin ja siinä oli oma viehätyksensä.

”Pane kiista kahtia, niin ...”

”Akku uusissa, etumaskit ja sivupeilit säpäleinä, vasen etulyhty sököjä kaikki ...”

”Pikkujuttuja vajaata puoliksi ajetun auton hinnassa.”

”Oikomisen ja maalaamisen tarpeessa koko peli keulasta takapuskuriin.”

Keimon käsi heilahti tavalla, joka oli helppo tulkita.

”Tuosta kadunkulmasta kun käännyt vasemmalle pääset varmuudella kotiisi..”

”Olkoon menneeksi”, mä hyvin väkinäisesti myönnyin.
”Mä maksan Tässä nämä tinat.”

Ennen rahoihin koskemista Keimo varmistui vielä:

”Peli on se mikä on. Elä tule ruikuttamaan.”

”Vejä kuonoon jos eteesi ilmaantuu.”

Vanhoilla kärryillä ensin isän kanssa, sitten omine nokkineni satojatuhansia kilometrejä ajaneena olin opinut autossa pyörittämään muutakin enkä vain rattia. Akun hankittuani ajoin Kuplan varaosia välittävän liikkeen kautta talliin, jossa mulla oli tarvittavat työvälineet. Siellä purin, kerin, vaihdoin tarvittavat osat, oijoin runteet ja vein maalattavaksi. Parin viikon kuluttua myin

Kuplan enempään kuin kaksinkertaiseen hintaan. Tiesin jo, mitä tulisin tekemään.

Pirjo

Kaunis sää se minut tänne houkutteli, vakuutin itselleni kipitellessäni torin poikki, vaikkei sisimpäni valheeseeni uskonutkaan. Kesäasuisten ihmisten vilkasta puheensorinaa, auringon räkötystä, katoksiensa alle paenneiden torimyyjien tarjoushuutoja, joista näin vain yhden. Sen ruutupaitaisen, jota lähestyessä katse kohosi, paljon kertova välähdys silmissä ja rintaani vasten kohosi ihana kesäleninki.

”Käy varmasti ... Ilman sovittamistakin.”

”Kumpahan ensin katselen.”

”Tietysti tietysti! ... Mites Teemu? Kuulin ainakin sairaalasta päässeen. Täällä torilla ei ole miestä näkynyt.”

Teemu käytettyjä autoja verstaassa korjailee.”

”Ai, joko hän on niin hyväkuntoinen. Mutta sehän on mainio asia ... Ikävä tapaus olisi ollutkin, jos hän Kuule”, hän laskostettua leninkiä kassiini survoessaan suhkasi:

”Pirauta tänne kun ...” Hän sipaisi sydämeen käyvästi kämmenselkääni. ”Muistakin soittaa!”

Samassa hän jo käännähti kiidättämään leveälieristä hattua viereeni seisahuneen vanhemman rouvan päähän.

”Ostahan Marjatta, tästä hattu. Kaunis ja sopiva kun mikä. Viskaa tuolla entisellä sorsaa pyllyy.”

Kalvava häpeä sisälläni, että olinkin ottanut Jarilta leningin maksamatta sitä, pidätteli minua soittamasta päivän, toisen ja vielä kolmannenkin. Sitten tuli Liinu. Nuoruudenaikainen ystävä kaupungin toiselta laidalta.

”Voi miten kiva, että tulit. Olenkin ollut aikeissa sinulle soittaa ...”

”Samat sanat ... Ihan meinaakin unohtuu miten kivaa meillä on yhdessä ollut.”

Liinun kanssa rupattellessa kulahti pullo viiniä ja tuskin ehti vieras painaa oven kiinni, kun jo soitin. Outi oli mennyt sydänkohtauksen saanutta isäänsä katsomaan ja Teemu karannut Helsingistä käytettyjä autoja hankkimaan. Joten pitihän minun hänen toipumistaan Jarin kanssa juhlia. Puolen tunnin kuluttua Jari jo riisui lahjoittamaansa leninkiä.

”Kulta, minä olen näitä kuteita nähnyt. Sinä olet tuhatta kertaa ihanampi ilkosillasi.”

Kuuntelin hänen kehujaan mielihyvää pursuen. Kaksi lasta. Kumpikin liki vuoteiseksi rintaa saaneita ja silti olin varreltani kuin hehkeä tyttö. Kiinteä ja notkea, minkä kertoi vieraani nälkäinen katse. Olin myyty.

”Voi kulta ... Siitä on ikuisuus kun ...”

”Minä en voinut ... Minulla ei yksinkertaisesti ollut luontoa, kun Teemu ... Sen rintakin röhisi ja vinkui aivan kuin osa sisäelimistä olisi tipahtanut tielle ja loput vaihtaneet paikkaa.”

”Minä ymmärrän,” Jari työnsi viinilasini huulilleni. ”Minäkin pakottauduin pysymään poissa, vaikka vaikeeta se oli. Mutta kun tiesin Teemun olevan sinulle ... Nyt on toista. On todella aihetta juhlia Teemun parantumista.”

”Sinä tuskin arvaat, miten onnellinen minä Teemun toipumisesta olen.”

”Tietysti minä uskon ... En ole tainnut sinulle kertoakaan: Susannan päälle joku känninen törppö tammikuus-

sa ajo. Tyttö suoja tietä ylittämässä oli. Päistikkaa katuun lensi. Se oli tälli. Kolme vuorokautta tajuttomana sairaalassa viru. Vuorotellen Tupun kanssa vieressä istuttiin.”

”Minä kuulin siitä.”

Jari hamuili suullaan minun koviksi karahtaneita nänejäni.

”Unohdetaan lopultakin ikävät asiat ... Kun ei Tee-mulle enempää kuin Supellekaan pahemmin käynyt. Tämä ilta on meidän ... Sinun ja minun .. kultaa ...”

Kun hän tunkeutui minuun, melkein voihkin. Eei! .. minä huusin, kynsin .. revin häntä. Kuukausien palo sisälläni huusi häntä. Kipinöi .. vaati velkaansa. Ponnistelin, kohottauduin jokaisella työnnöllä häntä vastaan, kunnes purkauduimme kummatkin onnellisina läähättäen.

”Miten sitä onkin .. voinut ... Ilman .. ikuisuuden ...”

”Minä yritin soittaa”, Jari hieroi nenäänsä minun vieläkin polttelevaan poskeeni. ”Ei vastausta. Kahdesti minä yritin tavoittaa sinua, kun kävelit torin poikki ... Ei rouva vilkaissutkaan. Arvelin: noin sitä ylpistyy.”

”Suru se minua pidätteli. Sydäntä riistävä suru. Juuri elämänsä alkuun päässyt poika henkchieverissä.”

”Leikkiähän minä ... Kyllä minä tiesin, että kun sinä pahimmasta niin ...”

Minussa aaltosi vastustamaton halu siinä paikassa rakastella hänen kanssaan uudestaan, mutta kun tiesin, ettei se Jarilta onnistu laitoin saunan päälle. Kylvyn jälkeen suihkussa minä koetulla tavallani herätin hänen halunsa hurjaan paloon. Tuskin maltoimme kuivata itseämme kun jo

Uudinten raosta luomiini osuvat auringonsäteet herätivät minut. Vilkaisin vierelleni, jossa Jari kuorsasi suu selällään makeinta aamu-untaan. Katsellessani paljastavassa auringon valossa hänen tumman parransängen

peittämiä kasvojaan, joilla harmaantunut haituva pilkotti siellä täällä ja hänen suunsa ympärillä poimuilevia alkoholin korostamia ryppyjä, voin melkein pahoin. Elostelija. Kaupungin tunnetuimpiin kuuluva elostelija. Kun vielä muistin Kaarlon viimeiseen asti silkoiset kasvot, ja hänen moitteettoman hammasrivistönsä, minua puistatti. Että minä kerta toisensa jälkeen sorruinkin mieheen, joka souteli vieraita pyydyksiä kokemassa useammin kuin omaansa.

Siinä apeassa mielentilassani minä sydän sykkyrällään nousin, keitin liikoja kolistelematta kahvin ja herätin juomaan.

”Ääs .. huh huh! Että osaskin makeesti nukuttaa.” Hän ravisteli päätään kuin rannalle pelastunut koira. ”Mitä kello on?”

”Näky vartin yli seitsemän olevan.”

”Sitten ei hätiä mitiä”, hän tapasi vetää minut syliinsä, jonka minä päättävästi torjuin, varsinkin kun mieleeni tuli sunnuntaiaamuiset heräämiset Kaarlon vierestä. Ei viinan aiheuttamaa turvotusta kasvoilla, ei tupakan tuomaa töhkeröä suussa. Miten onnellista olikaan herätä puhtaana, raittiin miehen vierestä, jonka tiesi omilta jäljiltään olevan.

”Tule juomaan”, tokaisin hänelle melkein töykeänä.

”Olisit sinä tullut .. tähän”, mutta kun en katjahtanutkaan. Hän kuoriutui peiton alta ilkosillaan, enkä voinut olla näkemättä hänen valmiuttaan rakasteluun.

”Ois hivautettu sabatin kunniaksi.”

”Ole ole jo! Kun kahvikin on jäähtymässä.”

”Ooh .. pitänee sitten.” Hän heilautti noustuaan paririvakkaa voimisteluliikettä ja rojahti ilkosillaan pöytään. Hörppiessään kahviaan hän vilkuili minua verestävillä silmillään moittivasti.

”Tuiki samanlainen aamu sanan ääressä olipa sitten kotona tai kylässä. Ei eroo mitään ... Sä tuskin tiedätkään, miten eetvarttia aamupano jurissa on. Ei meinaa tulla loppuu ensinkään.”

Lähde, lähde jo, minä vältysin töintuskin hänelle huumasta. Outi oli lähtenyt maalle vanhempiensa luokse. Hänestä ei ollut huolta. Mutta Teemu oli parikin kertaa palannut autolastinsa kanssa juuri tähän aikaan aamusta ja hän saattoi tupsahtaa sisään minä hetkenä tahansa.

”Äiti .. taisin juuri parahiksi kahville!”

”Auto suhahtikin samassa vehreälle pihamaalle ja Jaria vietiin vaatteet sylissä kadunpuoleiselle ulko-ovelle työntämään päälle. Sysäsin hänen kuppinsa salamavauhtia astiakaappiin. Petatessani vuodetta kuulin molempien ulko-ovien käyvän saman aikaisesti ja Teemun iloinen ääni huusi:

”Äiti! Jäikö sulla kahvia pannuun muakin varten?”

Pyhä oli pelastettu. Ei ikinä Jaria enää.

Teemu

Vaikken aivan hengenmenetyksen partaalla vaappunutkaan muistuttivat mua kolarivimmat jokaisen matalapaineen vallitessa liian kanssa. Sydän läpätyksellään suorastaan huusi, kun vain sattui jotain raskaampaa nostamaan tai heilauttamaan:

Stop stop stop! Olin pahassa likistyksessä. Anna minun rauhassa toipua. Tai ... Suorastaan pakotti minut hankkimaan käytettyjä autoja korjaamaan ammattitaitoisen miehen, kun pulttien ja ruuvien vääntely kumarassa asennossa otti hengen päälle. Hankintareissutkin mä itseäni säästääkseni matkustin junassa. Makuuvaunussa laskeutuen niin päässä kun toisessakin pirteänä päivän töihin.

Tein silti epäonnistuneitakin kauppoja. Jälleenmyydessä moottori saattoi piiputtaa jo koeajossa, joita suoritettiin erällä merkeillä jopa kymmenittäin. Vaihdelaatikko hajota heti myynnin jälkeisellä viikolla, mikä tiesi kaupan purkamista ärräpäiden kera. Korjaamista sovitun arvoiseen kuntoon tai muuta ylimääräisiä menoja aiheuttavaa kränää.

Onnistuneita kauppoja oli kuitenkin kehoja runsaammin, muutenhan homma olisi pitänyt lopettaa alkuunsa eli lyödä rukkaset lautaan ja ryhtyä katselemaan tuottavampia hommia.

Tähän vielä laiskanlupsakkaan menoon syntyivät lapsemme Mari ja Riku. Terveinä ja syntymärypyistään selvittyään ihailtavan kauneina, josta riemastuneena ostin lähistöltä rantatontin, jolle Outin varottelusta välittämättä rakennutin liki velkavaroin mukiinmenevän huvilan terasseineen ja rantasaunoineen. Rakennusten ollessa vielä viimeistelyvaiheessa me jo melksasimme rannalla Tiinaa myöten koko perhe. Ongimme, savustimme kalaa, saunoimme ja uimme minä opettaen Marin selässäni ja Rikun käteni päällä kauhomaan rintautintia, potkimaan sammakkoa tai perhostelemaan liki yhtä aikaa kävelemään oppimisen kanssa. Se oli äitini loputon ihmettelyn kohde. Monet kerrat hän kahlasivat veteen syvemmälle kuin polviaan myöten ja huusi:

”Hoi Mari! Porskuttele tänne mummissi luo. Nään uitko sinä todella, etkä ryömi vain pelkkää käsipohjaa.”

Mari ui. Hänkin mumminsa lailla taidostaan näkyvästi riemuiten. Riku ei ollut vedessä läheskään yhtä lahjakas. Oppi tosin uimaan, mutta hävisi Marille lajissa kuin lajissa enemmän kuin ikä olisi edellyttänyt ja osoitti peittelemättä kateuttaan irvistelemällä pahasti ja roiskimalla vihreänä kiukusta Marin päälle vettä ja hiekkaa.

”Nooh, olehan poika jo”, mä sain rauhotella Rikua tämän tästä. ”Miehen pitää osata hävitä miehen tavalla ja varsinkin naiselle. Sehän kuuluu yhtä tärkeänä osana elämään kuin syöminen ja unikin on. Vain pikkusielut kadehtii voittajaansa ja ethän sinä halunne niin halpamainen olla.”

Toiveistani huolimatta Riku oli. Hän sysi, irvisteli, särki ja piilotteli Marin rakkaimpia leluja kun vain silmä välitti. Ei jaksanut kasvaa kateutensa yli, joka kuormitti hänen mieltään sitä mukaa kun Marin paremmuus osoitautui jossain lajissa hänelle ylivoimaiseksi.

”Lapsen huimuutta!” Outi lohduttautui, kun ehdo-

tin, että rauhoittaisimme Rikun rajuimpia kiukunpurkauksia koivurieskalla. ”Kyllä poika siitä iän karttuessa järkiintyy.”

Vuosien vierieissä terveyteni kohentumisen myötä minun oma leikkoteluni rannalla harveni muun perheen harmiksi. Varsinkin sen jälkeen kun olin varannut kaupungin teollisuusalueelta tilavan tontin, jolle rakennutin ajanmukaiset baarin, huoltoaseman ja korjaamon, joihin palkkasin kuhunkin ammatinsa hallitsevan henkilökunnan. Ehdottomana vaatimuksena, että meillä tehdään töitä, korjataan ajopeli kuntoon sitä ollenkaan valohoidossa rusketuttamatta. Myös baariin hankin apulaiset, jotka sekä tekivät että vetivät. Tilauksen piti joutua ja hymyn irrota komeiden herrojen ohella myös haalariasuiselle tavalliselle duunarille.

Alussa huomasin työntekijöitteni mulkoilevan perääni kuin mustan pilven nousua, mutta kun maine tunnollisesta työstä ja auliista palvelusta levisi ja kun asiakkaita alkoi virrata laajalti maaseudultakin saatoin kohottaa profiliani palkitsemalla heitä kiitoksen ohella sillä kaikkein mieluisimmalla eli korottamalla tinkimättä palkkaa.

Asemani liikemiehenä vakiintuessa petrasin myös omaa käytöstäni. Harvensin ja selkiytin puhettani. Suustani ei enää vahingossakaan päässyt sää tai mää vaan juttelin yhtä huolitellun asiallisesti olipa kyseessä merkittävä asiakas tai autonpesijä. ”Hyvä sana ja hyvä tekokin voidaan unohtaa, mutta aiheetta tiuskaistua moitetta et saa anteeksi koskaan”, muistin isäni sanoneen ja tiesin toimia sen mukaan.

Kaiken kaikkiaan: Vaikka olinkin rakentaessa velkaantunut en silti ollut koroista ja velkojeni lyhennyksistä järin suuresti huolissani, sillä ammatin hallitsemisen myötä tunsin saaneeni lujan otteen elämästä, josta olin poikiaiästä lähtien haaveillut ja jota aioin jatkaa niin kauan kuin peukaloni heiluisi.

Outi

Yrityksemme laajetessa tapahtui jälleen se, jota mä eniten olin pelännyt: Meille kaikille mieluisimmat rannalla leikottelut harvenivat harvenemistaan. Aluksi sain Teemun irtaantumaa työstään muistuttamalla häntä kolarin heikentämästä terveydestään. Ja siitäkkin, että hän oli vakavasti luvannut olla rehkimättä liikaa, niin tulollaan kuin raha ylitöistä olikin.

”Olet oikeassa”, hän lastenkin hellyttämänä myöntyi, kun nämä värnöttäen roikkuivat hänen käsissään kahtapuolta. ”Ei mammonan perästä ravaaminen saa ihmistä kokonaan ottaa. Pitää sitä perheelle aikaa olla. Ties mitä noista kakruistakin ilman vanhempien huolenpitoa tulisi.”

Jäätyään hän vei lapset monesti lelukauppaan. Osti Marille nukkeja, nalleja ja pehmeitä peikkoja, mäkin monesti hänen kekseliäisyyttään ihmetellen. Rikulle muovisia autoja ja moottoripyöriä, joita kertyikin pika pikaa melkoinen kokoelma. Mieluisin kuitenkin sähköistetty rata vetureineen. Sen ympärillä viihtyi yhtäläillä lapset kuin isäkin. Ensimmäisillä viikoilla suorastaan riesaksi asti, kun ei olisi maltettu rullaamiselta syömään tai kahville joutaa. Tätäkään hyvää ei kuitenkaan kestänyt kuin Tuomaanpäivästä jouluihin. Teemu alkoi viipyä työssä entistä kauemmin, josta arvelin hänen suunnittelevan jotain uutta. Joka ilmeni todeksi hänen vaatiessa mua sanomaan ir-

ti entisen työsuhteeni ja siirtymään kirjanpitäjäksi omaan firmaan. Jopa sen ohessa johtamaan korjaamoa. Tunsin tehtävän vastuullisuuden ja panin hanttiin.

”Mulla on lapset Mari ja Riku. En mä voi heitä äitisi hoiviin yksistään jättää, niin hyvää huolta kuin hän lapsista pitääkin.”

”Saa luvan pitää edelleenkin.”

”Mä olen äiti! Kuulitko, äiti. Mikä äiti se sellanen on, jota lapset tuskin viikoissa tulisi näkemään.”

”Mummit ne parhaita lastenkaitsoja ovat maailman sivu olleet. On elämän tuomaa taitoa ja kokemusta.”

”Ajattele edes äitiäsi!” mä huusin. ”Viisissäkymmenissä oleva ihminen. Et sä tajuu, ettet voi häntä pakottaa kahta raisua vekaraa aamusta iltaan paimentamaan. Laukkaavat hyväkkäät jo kadulle saakka.”

”Kävästään me vuorotellen äitiä auttamassa.”

”Kävästään ... Tuskin enää yösydännä sänkyyn joudat.”

”Tuo nyt on jo ... Jos mä kerran pari kuukaudessa kotoo poissa yön pari olen ... Eikä sun tarvii yhteisessä puljussa pitempää päivää tehdä kuin nykyisessäkään. Ja on vielä lyhempi työmatka.”

”Nykyisessä työssäni mulla on lomat ja vapaapäivät.”

”Saat tässäkin!” Teemu häneksi ihmeen ärtyneenä kiivahti, mikä sai mut höristämään korviani.

”Korjaamon puolella riittää viidelle asentajalle töitä yllin kyllin. Samaten baari työllistää nykyisen henkilökunnan.”

”Tarpeeksi hommaa sullekin. Et sä lisää tarvii.”

”Käytettyjen autojen välittäjiä tulee lisää ja lisää. Niitä pursuu kuin sieniä sateen jälkeen.”

”Kyllä sä niiden kanssa kilpalaulannassa pärjää.”

Teemu jatkoi kuin ei olisi sanojani kuullutkaan.

”Mieli pysyä rattaillla on hankittava uusien autojen edustus. Japsit rynnivät uutuuksineen markkinoille ja etulyönti tässäkin on puoli voittoa. Käytettyjä lapsentau-
deissaan kipuilevia japanilaisia on meilläkin käynyt. Yksi kahden merkin välittäjä kaupungissa on, mutta uusia mal-
leja tulee lisää. Niiden edustuksen saaminen on meidän pelastus.”

Se oli puhetta, joka oli mun pakko myöntää todeksi. Onnentoivotusteni saattamana Teemu lähti yötä myöten ajamaan Helsinkiin ollakseen ennalta sovittuna aikana maahantuojiin pakeilla.

Teemun lähdettyä kävin peittelemässä syvää iltaun-
taan nukkuvat lapsemme, jotka kummatkin olivat potki-
neet peitot päältäään. Miten erilaisia, miten eri asennois-
sa he saattoivat nukkuakin. Vaalea Mari kädet koholla
täyteläinen suu hieman raollaan, rinta tasaisesti hengityk-
sen tahdissa kohoillen. Mustatukkainen Riku vasemmal-
la kyljellään sykkyrässä, nyrkit syvällä haarojen välissä.
Kuin mustalainen. Mä hätkähdin. Miten hitolla mä olin-
kin voinut pyöräyttää kaksi noin toisistaan poikkeavaa
lasta, vaikka taatusti samasta isästä olivat. Mari isäänsä
vaalea, rauhallinen, kulmakarvoja tuskin näkyi. Riku kuin
pippurisäkki. Räsäkkä, kiukkuinen, nukkui rauhattomasti
ja äänteli unissaan. Innostui helposti ja repsahti samoin
pienenkin vastoinkäymisen sattuessa.

Mielessäni käväisi johtuiko Rikun rauhattomuus ehkä
meidän vuosia jatkuneesta lastemme laiminlyönnistä?
Teemu aina menossa. Ei viikoissa ehtinyt poikaa polvel-
leen ottamaan, jota puutetta mummin syli tuskin kor-
vasi, niin kiintynyt kuin Pirjo lapsimme olikin. Helli ja
hyväili raaskimatta kaikin illoin huoneeseensa nukkumaan
mennä. Vai johtuiko Rikun pahansuopaisuus suvulta peri-
mistään geeneistä, jotka kromosomeista juoksivat helmi-
nauhana sukupolvesta toiseen niin hyvässä kuin pahas-

sakin. Mun äitini oli tunnetusti räsäkkä. Rätskytti kuin portaan pieleen kahlittu rakki taloon pyrkivälle oudolle tulijalle. Varsinkaan isä ei osannut äidin mielestä istuu ei astuu. Kunnes mulla välähti: Äidin kiukunpurkaukset osasivat johtuu kovista olosuhteistakin. Seitsemän lehmää ynnä hiehot, mullit ja vasikat navetassa, viisi pentuu tuvassa, jotka vaurastuttuaan joko lensivät pois, roiskivat tilan ulkopuolella joka aamuina evästettävinä metsätoitä tai hankasivat takamustaan koulunpenkkiin emonsa auttamisesta tuontaivaallista välittämättä. Kestä siinä Laupiaana Samarialaisena vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen. Ei muuten tainnut tytöiltä puoliltakaan onnistuu.

Tiina

”Alku aina hankalaa” piti munikin kohdalla sanantarkasti paikkansa. Mä haaskasin vähiä markkojani ilmoittamalla lehdissä. Kulutin vanhoja kenkiäni juoksemalla tarjottuja katsomassa, sillä tarkoitukseeni sopivan huoneiston löytäminen näytti nostavan tieni pystyyn. Tuskinpa mä ilman Teemun ja Outin apua olisin selvinnytkään. Työnsä ansiosta heillä kummallakin oli laaja tuttavapiiri ja viikon kuluessa heille ongelmastani vihjastuu, kumpikin ilmoitti mulle löydöstään. Teemun katsomat huoneet olivat tilavammat ja vuokra kohtuullinen, mutta niin syrjässä, että mua epäilytti hommani niissä onnistuminen. Outi puolestaan vei mut vanhaan keskustassa olevaan kenkäkauppaan, jonka omistajat laajentaessaan liikettään siirtyivät uudempiin ja väljempiin tiloihin. Ookei kaikki muuten, vain vuokra tuntui näpäkältä. Tarjosin harmaatukkaisille, jo keski-iän ohittaneille sen, minkä luulin kohtuudella pystyväni maksamaan

”Ei ei, hyvä rouva!” herran suu lokahti auki.

”En mä naimisissa. Onnellisesti tyttöpää vielä.”

”Rouva tai neiti samantekevä ... Meille on tarjottu reippaasti enemmän.”

”Mites tämän remontin kanssa?” Outi ehätti ohi mun aikeeni kysymään. ”Ovien ja ikkunoiden puitteet olisi maalattava. Samoin tiskipöytä ... Hyllyköt uusittava lähes

kokonaan. Tiinan tarpeisiin nykyisellään käymättömät ovat.”

”Höh!” kenkäkauppias äimistyi. ”Vaaditteko te tuohon hintaan meitä vielä remontin tekemään?”

”Tarjoukseni edellyttää, että teen kyllä remontin itse.”

”Mites on vuokran maksun kanssa? Minä sanon suoraan, että markat on tultava päivälleen.”

”Puolet kuukauden ensimmäisenä päivänä ja loppu kuun puolivälissä”, mä ehdotin.

”Livauta, tyttö, kaksisataa lisää, niin...”

Tirkistelimme Outin kanssa paikkoja ja huomauttelimme kohdasta ja toisestakin, vaikkei kaikissa suurempaa molimisen sijaa ollutkaan. Lopulta kuin kyllästyneenä näkemäämme teimme päättävästi lähtöä, jolloin rouva hahtui ehdottamaan:

”Tulkaa meitä satasella vastaan, niin me helpotamme toisen. Päästään sopimukseen.”

”Maksujen on oltava pankissa täsmällisesti”, vanha herra tiskiinkin nojaten julisti. ”Emme pidä ollenkaan vikuroinnista.”

”Selvä se, kun vaan heivaatte toisenkin satasen.”

”Jääköön sitten koko homma”, rouva kuin asian loppuun käsitelleenä laukaisi ja lähti opastamaan muuttomiehiä, jotka raahasivat viimeisiä tavaroita ulkona odottavaan autoon.

Olin kuitenkin nähnyt hänen silmäisevän tarkoittavasti miestänsä ja silmiäni pyöritellen latasin:

”Uuteen tilavampaan kotiin muuttaessane tarvitsette varmasti seinille jotain kaunista, joita mä suunnitellen, valmistan ja myyn. Jos te nyt avitatte köyhää tyttöä pääsemään askelen eteenpäin, lupaan mäkin muistaa teitä.”

”Köyhää .. veljesi tunnetaan kaupungilla menestyvänä liikemiehenä.”

”Kyllä .. veljeni. Hänpä ei olekaan yhtä kuin mä olen.”

”Toki noin vahvoilla porskutteleva veli voi siskoaan jelpata.”

En noussut. Koska myymälä oli pieni ikääntyville kenkäkauppiaille, oli se sitäkin enemmän nuorien yrittäjien tarpeisiin, joka rajasi sitä mukaa vuokraajat. Mulle taas satanen kuussa merkitsi enemmän kuin paljon, joten jatkoin heltymättä naukujaisia, kunnes Outi kiirehti:

”Tuu pois. Ei tää ainoa sulle sopiva huoneisto kaupungissa ole. Mennään vilkasemaan tuota Torikadun varrella olevaa.”

Harmaatukkainen silmäsi vielä seinällä riippuvaa päivyriään.

”Kuukausi vaihtuu viikon alussa. Jos sinulla on kiire, voit vaikkapa huomenna tulla laittamaan paikkoja mieleiseesi kuntoon. En minä muutamasta päivästä lisävuokraa peri.”

Jo ensisilmäyksellä olin päättänyt, mitkä hyllyköt ja tiskipöydät putiikista puran ja mitkä jätän paikoilleen. Samoin oli laita seinien maalaamisen kanssa, jotka kaikki aioin suorittaa itse kalleita ammattimiehiä työhön palkkaamatta. Viikkojen turhauttavan kaupungilla laukkaamisen jälkeen sormeni suorastaan hinkuivat työhön. Tunsin: Aurinko ei ollut aikoihin säteillyt niin pilvettömältä taivaalta kuin nyt.

Pirjo

Ponnisteluistani huolimatta en jaksanut pysyä Jarista erossa vaan lankesin loveen tuon tuostakin. Maisteltua-
ni viiniä ystävättärieni kanssa pirautin jokaikinen kerta
hänelle. Samaten Jarin puhelimesta kuiskuttelun jälkeen
avasin hänelle yhtä auliisti oven kuin sylinikin. Eli sa-
nanmukaisesti: Kun olin antanut pirulle pikkusormen, se
vei koko käden ... Erona kuitenkin se, ettei Jari sanan
kauniimmassa mielessä kättäni halunut. Rakastella se ha-
lusi. Armasteltuaan kyllikseen katosi jättäen minut voih-
kimaan heikon tahtoni ja huonon omatuntoni kanssa. Että
minun pitkin olla sellainen ... En alentanut ainoastaan it-
seäni, vaan vielä Jarin vaimonkin. Olin huomannut kym-
meniä kertoja, että kun lähdin tori- tai myyntipöytien
äärestä kumartuivat päät nopeasti yhteen eikä minun ol-
lut vaikea arvata kenestä siellä alettiin kuiskutella.

Mikä pahinta: Olin miehennälässäni avautunut Jaril-
le niin perusteellisesti, että hän tunsii päiviäni rytminkin.
Pujahti antamallani avaimella taloon Marin ja Rikun ve-
dellessä makeimpia päiväuniaan ja lähti kun nämä oli-
vat heräämässä. Kunnes eräänä päivänä peiteltyäni lap-
set tavanomaisesti lounaan jälkeen päiväunille Jari pu-
jahti luokseni takaovesta, me päädyimme luonnollises-
ti sänkyyn, jossa kesken kuumimman lempimisen kuulin
Marin hätäisen kirkaisun:

”Mummi. Mitä toi vieras setä kanssasi tekee!”

Tuntui kuin taivas olisi revennyt helvetiksi päälleni. Väkevämmin en osaa tuntemaani häpeää ilmaista. Sain vapiseviin käsiini vielä kostean saunapyyhkeen, kietaisin sen hupuksi Marin ympärille ja kannoin sänkyynsä.

”Kyllä sinä lapsikulta unta näit ... Mummi se yksin kärpäsiä sängyssä huiski ... Ei siellä ketään miestä ole.”

”Mutta mä näin ... Ihan varmasti mä näin sen vieraan sedän, joka sun kanssasi oli”, Mari suuttumuksesta punehtuneena intti.

Käärin Marin hidastellen purkamaani pyyhkeeseen uudesta, otin niin hellien syliini kuin siinä mielentilassani osasin ja vein kamariini, josta arvasin Jarin lähteneen tiehensä.

”Missä se Marin näkemä mies on?” kysyin nuhtelevasti ja kääntelin Maria huoneessa ympäriinsä. Tuolla .. vai ko tuossa nurkassa? ... No no, katselehan nyt ... Katsele kaikki paikat. Ei taida sängyn altakaan löytyä. Vai onko se siellä? Mummi arvasi heti, että Mari näki pahaa unta, kun Mari kipitteli mummin luokse silmät ummessa.”

Vaikka Marin ilmeestä näin, ettei hän vakuutteluani todesta ottanutkaan, uskoin pelastuneeni. Niin kieroutunut oli minusta Jarin kanssa pelehtiessä tullut, että uskoin omaan valheeseeni. Yhden asian kumminkin tiesin: Olin menettänyt Marin luottamuksen, niin hienovaraisesti kuin hän välttikin sitä näyttämästä. Vain hänen höltynyt kaulani puserrus ja kiharaisen pään apea painuminen ilmaisi: ”Mä näin sen miehen. Miks, sä mummi, mulle valehtelit?”

Sydämeni pohjasta tekoani häveten ja Marin luottamuksen takaisin voittaakseni jaksoin pysytellä Jarista erossa. Suhteemme katkeamista helpotti sekin, kun säikähtynyt Jari ei soittanut minulle sen koommin. Ei nostanut torilla kukallista kesäleninkiä rintaani vasten eikä kumartunut sovittamaan kenkiä jalkaani. Teimme kaupat

jos teimme kuin ventovieraat ainakin ja nyökkäsimme tavatessa ilmeenkään menneistä kertomatta. Minulle ei ero kuitenkaan helppo ollut. Ei sellaisia yhdessäoloja voi yksikään nainen pelkällä käden hujauksella unohtaa. Ne kouraisee kipeästi mieltä illalla ja varsinkin unettomina öinä. Häpeää Marin edessä yritin hälventää kohdistamalla koko naisellisen hellyyteni yksinomaan lapsiin, jotka jätettiin päivästä toiseen huostaani. Hyväilin heitä pestessäni ja muulloinkin. Suukottelin kumpaakin pääläestä varpasiin, johon Riku reagoi räksättämällä nauraa makeasti ja hakaamalla pienillä nyrkeillään pääni lakeen.

”Vielä, mummi, sieltä .. vielä ...”

Kauneina kesäpäivinä kiertelin heidän kanssaan kaupungin nähtävyydet katselemassa, johon he eivät väsyneet koskaan. Talvella laskimme pylly- tai pulkkamäkee. Sitä riemua ja huutamisen hurmaa vauhdin kiihtyessä Repokallion rinteillä päätä huimaavaksi ja lumentuprakan sokaistessa silmät.

”Hurraa, hei hei hei! Pulkka se meidät metsään vei vei vei! Takaisin aholle tuonut ei koskaa ei ei eiiii!”

Teemu

Sain kuin sainkin erään japanilaisen auton edustuksen, mutta niiden myynti lähti liikkeelle odottamaani nihkeämmin. Ostajat molivat auton ulkonäköä, hintaa, epäilivät kestävyyttä, ahnetta bensan haukkaamista ja vielä matkan pituudesta johtuvaa hankalaa varaosien saantia, joka nostaisi korjuukustannuksia. Sain todella hikoilla ensimmäisiä myydessäni tuskastumiseen asti ja kerjätä maahantuojalta maksujen lykkäystä. Suoria ostoja vain muutama ja vastineeksi tarjotuista pyydettiin hintaa, johon kauppa kaatui alkuunsa. En liioittele yhtään sanoessani, että pariakymmentä ensimmäistä japsiautoa myydessäni sananmukaisesti pierin verta.

Sitten valmistaja keksi muotoilla koria auton näköiseksi, lisätä moottorin tehoa, tehdä pari kolme muutakin merkittävää parannusta, joka teki ne laadultaan ja hinnaltaan kilpailukykyisiksi. Kun vielä maahantuoja aloitti mahtavan, koko maan kattavan mainoskampanjan kohosi autojen myynti ratkaisevasti.

Roimasti kasvanut uusien autojen myynti, jota vauhditti lisää voimakas noususuhdanne, lisäsi myös runsaasti vaihtoautojen kauppaa. Parin vuoden kuluttua komeili palkkalistoillani jo viisi täystyöllistettyä automyyjää. Eikä nousu tähän pysähtynyt. Kysynnän kasvaessa avasin sivuliikkeen erääseen nopeasti kasvavaan kirkonkylään, seu-

raavaksi maakunnan pohjoisimpaan kaupunkiin ja jälleen erääseen nopeasti kehittyvään taajamaan. Nyt minut kasvavista myyntiluvuistaan tunnettu Vauhti-Vaalee huomattiin jo muittenkin maahantuojiensa taholla. Sain tarjouksia uusista automerkeistä, joista pari hyväksyin.

Tässä menestymisen huumassa unohdin täysin kolarin aiheuttamat vammanikin. Pyyhälsin ajaa liki viikottain neuvottelemassa maahantuojiensa kanssa. Etsimässä huoltoasemille uusia artikkeleita myynnin lisäämiseksi, joita sitten kiersin esittelemässä ympäri maakuntaa. Vielä hankin luettelon liikkeistä, joiden johtoportaisiin kuuluvilla henkilöillä oli palkan ohella etuna työsuhdeauto. Otin kautta rantain selvää niiden uusimistarpeista ja onnistuin monesti tekemään hyvinkin edullisia kauppvoja.

Kauppvoja, kasvun huumaa, kiirettä, ehättämistä juhlasta toiseen, joihin minut merkittävänä henkilönä kutsuttiin. Tämän menon ja kiireen keskellä huomasin perheeni vakavammin vasta, kun minulle soitettiin tavaratalosta, josta hankimme muutakin kuin päivittäistarvikkeet.

”Mitä nyt?”

”Johtajan pitäisi tulla käymään konttorissamme”, vakava miesääni langan toisessa päässä sanoi.

”Esittäkää asianne puhelimesta. Minulla on kiire.”

”Ei käy. Asia vaatii henkilökohtaisen tapaamisen.”

Mitä helvettiä! Ajaessani tavaratalon pihanpuolelle yritin kiihkeästi arvailla kutsun syytä. Outi hankki ostoksensa tilille, jonka suoritti kuukauden lopussa. Ja Outi oli täsmällinen. Hän ei ikinä jättänyt laskujaan rästiin. Minä taas suoritin henkilökohtaiset hankintani luottokortilla, koska halusin pitää kulutusmenot erillään liikkeen tileistä. Jotain muuta oli tapahtunut.

Vastaani pihalla tuli vähäsanainen mies, joka ohjasi minut pieneen lukittuun sivuhuoneeseen. Ja istu ja pala!

Sisällä kyyhötti myymäläpoliisin näpistyksestä pidättämä Riku. En kyennyt hetkeen virkkamaan mitään.

”Niin”, kuulin miehen vaisulla äänellä aloittavan. ”Tämä on pojallanne toinen kerta. Ensimmäisellä hän sujautti taskuunsa kolme toppaa tupakkaa. Pullottava tasku paljasti. Kuulustelun ja maksun jälkeen päästin pojan ankaralla varotuksella parantaa tapansa.”

”Ja nyt?”

”Liikkeestämme varastetaan tavaraa noin neljä prosenttia liikevaihdosta, joten ei tämä ainutkertainen tapaus ole.”

”Minä tarkoitin, että mitä Riku nyt ...?”

”Täällähän nämä.” Myymäläpoliisi nosteli pöydälle kaksi toppaa Malboroa, stiletin ja huippuhienot kynsienhoitovälineet. Jumatsukka. Tuijotin mykistyneenä vuoroin uhmakkaana vastaan mulkoilevaa Rikua, vuoroon levollisena työtään suorittavaa myymäläpoliisia. Tiesin Rikun olevan koulussa luokkansa hankalimpiin kuuluva oppilas. Hänelle oli kolttosistaan ja häiriönteosta tunnilla annettu monta kertaa jälki-istuntoa ja soitettu Outille kotiin, mutta joihin en kiireiltäni kiinnittänyt vakavampaa huomiota. Ainahan ne pojat Mutta vielä varas.

”Entä nyt?”

”Ensimmäisellä kertaa näpistelijä pääsee varoituksella ja maksamalla kähveltämänsä tavarat. Toisella – koska luultavasti välillä on onnistuttu – hinta on kaksinkertainen. Kaikki huomattavammat anastukset ilmoitamme anastajan iän mukaan joko poliisille tai lastenvalvojalle.”

”Tässä Rikun tapauksessa?”

”Pääsee maksamalla kaksinkertaisen hinnan ... Mutta kehotan teitä. Keskustelkaa asiasta vakavasti poikanne kanssa!” Päällimmäinen ajatukseni oli antaa Rikulle remmiapelli kuten armeijassa iltalomille puntanneiden vuoksi poistumiskieltoa syyttömästi saaneet punttaajille

antoivat. Asiaa tarkemmin harkittuani päädyin keskustelemaan kahdenkesken poikani kanssa.

”Sinun on aika aikuistua ... Oppia edessä olevaa elämää varten. Arvostamaan kanssaihmiä. Pelaamaan yleensäkin reilua peliä ...”

”Mä kyll tiedä ...”

”Mitä? ... Ei varastaminen reiluu ole. Siinä jää joku työtä tehnyt ilman palkkaa, lapset vaille leipää, äiti ilman vaatetta ...”

”Paskat mä sun, mutsin tai open jäkätyksestä välitän.”

Nielin harmini ja yritin selittää niin rauhallisena kuin siinä tilanteessa jaksoin.

”Jos sinä pakon edessä olisit kähminyt näkkäriä, juustoo tai makkaraa sinua olis helpompi ymmärtää. Mutta tupakkaa, kynsienhoitovälineet ja stiletit ... Tää vie minut kertakaikkiaan ulalle. Tupakka turmelee terveyden, kynnet hoituu parhaiten harjalla ja saippualla ja stilettejä ei meidän taloudessa tarvita Vaikka sinä olisit onnistunutkin, olisiko sinulla kaiken pahan tehty hyvä olla. Eikö sinun mieltäsi painaisi tunne, että teit väärin?”

”Naukaisin jo ett paskat mä sun tai mutsin jäkätyksestä veisaan.”

”Kuulehan Riku! Vaikka sinä et meistä välittäisikään sinä tuhoot oman elämäsi. Sinä elät aikaa jossa sinun tulisi paneutua asioihin, joita sinulle koulussa taritaan ja joiden oppiminen riippuu yksinomaan sinusta itsestäsi ...”

”Mutsi laulo sun häthätää kansakoulusta selvinnee.”

”Myönnetään .. ja olen tajunnut vähän koulunkäyntini helvetin suureksi puutteeksi, jonka en toivoisi kohdallasi toistuvan ... Isä vei mut töihin .. hankkimaan leipälanttini itse ... Minä en tarkoita että sinunkaan kohdalla ainoa autuaaksi tekevä viisaus olisi korkein arvosanoin suoritettu ylioppilastutkinto vaan että oppisit elämään päiväsi siten, ettei kenelläkään olisi syytä perääsi kirotta.”

”Mä kyll pärjään tässä maailmassa ilman sun paskalle löyhkääviä neuvojakin.”

”Mikset sitten selvittänyt sotkujasi itse, kun noin viisas olet. Ei minun tyhmän olis huolinu niitä selvittämään tulla.

”Jäbätä äijä mitä jäbätät. Et sä kuiteskaa mulle mitään mahda. Eivät mahda kytätkää.”

En kestänyt enää. Irroin vyöni tukkiakseni pojan suun tavalla, jolla isäni oli mut raiteilleen palauttanut jouduttuani liipasimelle kuoppien kivittämisestä, mutta aikeeni esti Rikun rääkäisyn hälyttämä Outi.

”Herra Jumala! Meinaat sä iso mies lasta hakata?”

”En lasta ... Myymälärosvoo minä ojentaa arvelin.

Aikeeni esti kuitenkin Outi sieppaamalla remmin kädestäni rajuudella, joka yllätti minut.

”Hakkaat lastasi mies, joka et tiedä nykypäivän lasten kasvatuksesta yhtään mitään ... Ja niinku meitä onkin kaikissa tiedotusvälineissä valistettu vapaan kasvatuksen eduista harva se päivä. Mutta ethän sä niitä kuuntele etkä katso televisioo. Sä olet niin korviasi myöten mammonan jahtaamiseen uppoutunut.”

”Olisit itse kasvattanut. Ei minua huolisi Rikun sotkuja selvittämään ja maksamaan kutsuu.”

”Et sä tajuu, et Riku on lapsi vielä. Ei häneltä voi kaikessa aikaisen tapoja vaatii.”

”Minä sanon, että Riku on juuri siinä iässä, että hänen on korkea aika tajuta, erottaa .. tietää hyvän ja pahan raja. Ja vanha sanalasku sanoo: Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee”

”Vanha sanalasku!” Outi halveksivasti tuhahti. ”Meitä nykyajan äitejä valistaakin korkeasti oppineet kasvatustieteiden tohtorit ja lapsipsykologit. Etkö ole niiden kuullut suorastaan huutavan: Lapsen ehdoilla.”

”Eikö ne jo Jeesuksen eläessä kaikkein useimmin fariiseukset ja kirjanoppineet väärässä olleet?”

Lapsen ehdoilla. Päästäkseni jatkamasta Rikun kuullen mihinkään johtamatonta kiistaa Outin kanssa lähdin ulos. Minunko poikani oli tuo hoitamattoman kuontalon alta kireänä tuijottava, rivouksia syytävä olento, jonka koko olemuksessa henki peittelemätön viha. Kun minun maahantuojiin ja muidenkin kauppakumppaneiden kanssa neuvotellessa oli lähes pakko huolitella puhettani, näytti jopa sekin Rikua suunnattomasti ärsyttävän. Tulevaisuus? Millainen olisi pojalla tulevaisuus, joka kahdenkymmentä vanhana polttaa tupakkaa, vetelehtii kadulla, imee viinaa, varastaa, häiritsee opetusta koulussa ja imppaa? Mikä oli mennyt vikaan Rikun kasvatuksessa ... Vai oliko Riku jo häirikkö syntyessään?

Töihin ei minusta sinä päivänä ollut, niin kiireinen kuin se myymäläpoliisin soittaessa tuntui olleenkin. Ensi kertaa elämässäni tunsin olevani tukossa, henkisesti poikki, etten ensinkään ymmärtänyt, miten minun pitäisi poikani kanssa menetellä.

Riku

Eka muikkari mulle tyrkättiin neljännellä kolassa, ku mä sukasi raapustaa lehtiöni kolme eri asentoista kyhäälmää ”hämähäkistä”, jonka mä naijasin kurkattuani saunan ikkunasta mummin kylpemistä. Mä oon luokkani paras piirtäjä ja ootin, et ope ylistettyään ensteks mun taiteellista lahjakkuuttani, ripustaa näköisen piirrokseni kaikke kolan ihailtavaksi. Mut sehän lipsahti. Se alko jäbättää mulle kaikkee paskaa. Voi että se otti mua kaaliin. Mä irvistelin sille ja näytin kieltäni, ku se vielä jäkätti, et mun tulis ottaa oppii systeristä, joka keikku luokan parhaiten piirissä. Mäkö alentusi sussuja pokkaamaa. Sät sät sää! Pikkupentunako se mua pit...

Jälki-istuntoo mä sain, ku mä tinttasi ritsalla taskulampun polttimon tauluu, ja ku ope käänty sen räsähdystä kattoon, mä hivautin toise sen letin alle niskaa. Sain kipaakan tällin sen kämmenestä poskeeni, mut ku mä uhkasin kertoo tapauksen fajjalleni se virnisti mulle päin nassuu.

”Sitähän sä et tee. Sähän saat isältäsi selkääsi.”

Mut huomattiin ritsoineni kummiski. Ennen pälvien tuloo keväällä mut kärtettiin ritsoineni jengiin, jossa pyöri ennestään neljä kundii, jotka sauhuttel kotomatkalla Malboroita, joita fyrkoilla hankittujen jatkoksi pihtasivat kauppojen hyllyiltä. Jengii pääsy ehtona kummiski ol, et mä kun diploomityönä pihtaisin pari toppaa Malboroo,

josta lupasivat jeesata maistiaiset mullekin. Olin mutsin kinterillä lauhkoissa ravatessani nähnyt myymäläkyttiin kiidättävän lakuje pihtaaajia verhon taa ja mä kainostelin sitä.

”Älkää nyt jumatsukka kundit ...”

”Kökötä sit vitu jäbä himassa!”

”Paskat me susta räkänokasta välitetään.”

”Suksi kuuhun moine porvarin pentu!”

Siinä jengissä sähläs kummiski yks tuttu saman korttelin kundi, joka pienen tuuman jälkee pastillirasiasta vastuukolikoita venatessaa pimitti kassan, jollo mä pihtasi Malborot povariini. Mä jänniti nii et maksa lekku, ku mä kaks Malboroo pimennossa työnsi kassalle fyrkat eli nelkytpennii lakupötköstä. Ja okei! Mä laukesi het, ku tajusin onnistuneeni, ja nostelin kassalta pokana tieheni. Olin kuiteski pyörtyy sauhutellessani jengin jäsenyyttä nurkan takana. Mut vitut mä siitä välitin, koska tunsi kohonneeni arvossa ainaki kullin mitan.

Siitä se irtos. Laskin taivaltaneeni Malboroita ainaski kartongi verta kaks toppaa kerralla kassojen ohi pulittamatta niistä ku lakupötkö tai pastillirasian hinna. Eka kerta mä kärähdin, ku ahneuttani latasin povariini kolme punasta Malboroo, jollo liikkee kyttä tarttu mua ulkoovella käsipuolee.

”Lähes kundi tänne.” Se napautti kynnellä mun korkeella pullottavaa povariani. ”Taitas olla vähän asiaa.”

Mä selvisin kytästä lukemalla ruplat näppiin kuten olin edellisellä kertaa selvinny. Tapaus riipo kummiski sen verta mieltä et mä imppasi ehtoolla kaalini nii täytee, et kundit raahas mut kainaloista himaa ja punkkaan.

Kuukauden päästä mä vaihdon artikkeliä, mut möhlin kamojeni kanssa kassalla ja hutituli. Kerkesi kummiski kartsalle asti, ku tunsi kytän hikisen kouran tarraavan niskaani ja sit mua vietiin kanssa. Hetken kuluttuu ilmaantu

faija. Vittu et mä inhosin niitä moralisteja, ku ne vatkas sitä juttuu turvat vaahdossa.

”Minä kehotan johtajaa keskustelemaan poikanne kanssa vakavasti...”

Mun silmissäni välkky sinistä ja punasta, ku mä irvistelin niill. Himassa mä olisin sulattanu ukon remmillä vetämise, mut se messu... Lässyn lässyn ja vitula päihin. Et mun teki mieli sitä silmille sylkee. Onneks siihe tul mutsi huutaan jotain munki puolesta ja ukko häippäs... Ei kestäny kuulla, et mullaki sentäs oikeuteni on. Lähtemätön marina siitä mun ja ukon välille kummiski jäi.

Outi

Mulle oli soitettu koulusta Rikun aiheuttamista häiriöistä montakin kertaa. Opettajat olivat käyneet meillä ja mä olin käynyt koululla kerjäämässä, että opettajat kestäisivät. Yrittäisivät katsoo Rikun töppäilyjä läpi sormien.

”Ei käy”, opettajista vanhin katseli mua hyvin vakavana. ”Riku villitsee toisiakin häiritsemään tunneilla opetusta. Olen täysin varma, että joudumme siirtämään hänet lähiaikoina erityisluokalle.”

”Jospa Rikulla kaikki on vain lapsen ohimenevää valttomuutta. Pyydän teitä yrittämään vielä.”

”Riku on nähty useaan otteeseen koulun toisten häiriköiden kanssa polttamassa tupakkaa, haistelemassa tinneriä ja ryyppäämässä viinaa. Ymmärtänette hyvin, ettei tällainen voi loputtomiin jatkua.”

”Vai niin ... Vai niin pitkällä hän on.” Lähdin koululta silmät kyyneliä tulvillaan.

Viikon kuluttua käynnistä uhkaus jo toteutui. Riku siirrettiin parin pahimman pukarin mukana erityisluokalle, jota hän kävi kotoo käsin, kuten aikaisempaakin koulua oli käynyt. Hän näytti ottavan kolauksen opikseen. Kävi erityisluokkaa liki pari vuotta niin eteenpäin pyrkivän tuntuksena, että me Teemun kanssa henkäistiin hel-

pottuneena. Jospa Riku sittenkin järkiintyy. Jättää viinan ja huumeet, jatkaa lukemista kuten kunnan poika ainakin.

Haaveemme romahti, kun Riku kesänsuussa kerta toisensa jälkeen alko hoippuu ympäri päissään kotiin jotain riidanhaluisena sössöttäen.

”Saatanan kakara!” Teemu lopulta tuohtui. ”Sinä olet opettajien ikuinen riesa koulussa ja pelkkää harmia sinusta kotonakin on.”

”Vinetto, vodka, tuoppi olutta ja sätkä huuleen.” Riku suu vaahdossa, kasvot mielipuolisessa virneessä jamaasi. ”Mä dallaan kartsalla .. meen ja tuun sulta saatanan kapitalistilta ikinä neuvoja kyselemättä ...”

Kuten monesti aikaisemmin Teemu tempasi vyönsä antaakseen pojalle oikein isän kädestä, mutta mä sain kiskottuu Rikun irti. Taluttaessani häntä vuoteeseen hän hampaitaan kirskutellen uhosi:

”Mä tapan .. perkele .. ton karjun ... Se ei mua ... mulle ei saatanan kapitalisti .. vittuile ...”

”Ethän sinä ketään tapa ... Älä moista ensinkään mielessäsi haudo.”

”Se vittuilee mulle ... Öykkäri ... Mä pudotan .. sen suolet .. puukolla polviin ...”

Riisuin Rikun villapaidan, jonka rintamamukselle oli valunut suusta epämääräistä töhkää ja tukin uhkauksia jamaavan suun painamalla kasvot tyynyä vasten kunnes hän nukahti. Tiesin:

Teemu ei vittuillut kenenkään kanssa niin vanhakan-
tainen kuin hän lastenkasvatuksen suhteen olikin. Hy-
mähteli televisiossa tai lehdissä jatkuvasti toistuville lap-
sen ehdoilla kehotuksille. Tai tokaisi happamana:

”Höpöttäät kuin jotain läpi ilkeän pennun oikeista tietäisivät.”

Mun isälläni oli pitkä vieteri. Sieti äitini nalkutusta ja vastoinkäymisiä työssä liki mihin mittaahan tahansa. Teemu

oli vieläkin venyvämpi. Pirjolta kuulin, että kun hän vanhoilla autonromuilla nuorukaisena rahtasi halkoja, propseja tai rehuja, hän korjatessaan autoa tai lapioidessaan kinokseen juututtuaan lunta, palasi vielä yösydännä yhtä hyväntuulisena kotiin kuin olisi arpajaisissa voittanut. Rikulta taas kärehti päreet jo pienenkin vastoinkäymisen sattuessa.

Keittiössä sekasin Teemulle ja itselleni vahvat paukut, joita napsiessa pohdimme vakavasti Rikun käyttäytymisen mahdollisia syitä.

”Jospa sittenkin olemme lyöneet poikaa laimin? Olleet liian vähän hänen kanssaan?”

”Ei se sitä ole... Ei voi olla”, Teemu epäilykseni torjui. ”Yhtä usein Riku on ollut mukana rannalla, marjassa, retkillä .. missä tahansa Marikin on ollut. Eikä tytön kanssa ole mitään vaikeuksia. On koulussakin luokkansa parhaita. Käyttäytyy yhtä fiksusti voitti taikka hävisi. Opastaa läksyissä Rikua ja yrittää rauhoittaa tämän riehuessa.”

”Mitä me nyt sen kanssa?”

”Kunpa tietäisikin.”

Vatkasimme sinä yönä mitä voisimme tehdä Rikun hyväksi uupumiseen asti puntuillen ja kääntyillen vuoteessa kuin kissa pistoksissa kunnes mulla välähti:

”Hei, mulla on eräs hyvä tuttu mielenterveystoimistossa. Mitä jos veisimme pojan hänen vastaanotolle.”

”Eii .. eikä helvetissä.” Teemu aikansa harkittuaan ähki. ”Meidän tunnettujen liikkeenharjottajien vesa mielenterveyspoppareiden pakeilla. Johan sille nauraisivat kaikki kulkukoiratkin.”

”Mitä hirnumista siinä kellään on”, minä kivahtadin. ”Käydään sitä lääkärissä ja maataan sairaaloissa muidenkin sairauksien takee ... Jos alansa ammattilainen saa viinaan ja huumeisiin sortuneen jättämään paheensa, osoit-

taa se vain hänen hallitsevan asiansa. Ei koulutus ole hukkaan mennyt.”

”Niin tietysti .. mutta ...?”

”Viedään sit poika Kotilan vastaanotolle. On hoideltu meidän perheen muutkin sairaudet. Päättäköön hän mitkä ropit Rikuun mahdollisesti tehoos.”

”Jos Rikussa tavottaa ihmistä kukaan, koska hän on syntymästään paha. Hakiessani hänet viimeksi poliisin huostasta minä anoin, lupasin, vetosin tuloksetta. Opettaakseni hänet ihmisten tavoille olen ottanut hänet mukaani ostoksille. Ukko, nappaa toi povariisii hän älähtää kasettien, lakujen ja tupakoiden kohdalla. Mä siikaan, ettei kyttä yllätä ... Tai tönäsee kosmeettisella osastolla vanhaa naista kylkeen. Täkykö se pimu täältä hakee .. vai? Ja hohottaa nauraa ilkeästi päälle ... Hän on piru.”

En mäkään tavottanut. Kun Teemun nukuttua kelausin yön hiljaisuudessa Rikun edesottamuksia, muistin kauhistelleeni aikapäiviä sitä pohjatonta ilkeämielisyyttä, jolla Riku varsinkin Mariin suhtautui. Letkautteli tälle aina jotain asiaan kuulumatonta tai virnotti nauraa väärässä kohdassa.

Viruessani vuoteessa unta saamatta, mä hain ja hain mielessäni keinoon, jolla saisin Rikun tajuumaan tilansa. Hakeutumaan vapaaehtoisesti joko alkoholistien katkaisutai avohoitoon. Keskustelemaan alalle erikoistuneen lääkärin kanssa, kokeilemaan lääkitystä, joiden avulla moni oli parantunut tekemään entistä, joskus hyvinkin vaativaa työtään. Mutta mikään näistä ei Rikulle monista ehdotuksista huolimatta kelvannut. Hän imppasi, joi ja rähjäsi meille kuin rangaistuksena jostain pahasta, jonka olimme hänelle tietämättämme aihauttaneet.

Pahinta oli sittenkin hänen kammottavat uhkauksensa isänsä tappamisesta. Hyvä luoja! Sohaista isältään puukolla suolet pellolle kuin joltain teurassialta. Joista mie-

lenhäiriöön joutuneiden kauhistuttavista teoista sai lukea lehdistä tämän tästä. Oliko meilläkin Rikun taholta odotamassa sama uhka?

Valvoin vielä auringon kullatessa säteillään keväisen luonnon mieleni sen siitään keventymättä.

Tiina

Ei mun putiikkini alkuvauhdissa mitään taivaita sy-leilevää hurraamista ollut. Omia kutomiani mattoja, ryjyjä, täkänöitä ja muutakin pientä myin nipin napin sen verran, että sain vuokrani maksettua ja lenkkitarjouksien ansiosta just ja just hengissä pysyin. Siihen se kaikki sit läsähtikin. Aloin vähitellen masentua. Liikkeeni oli kaupungin vilkkaimpiin kuuluvan kadun varrella. Kenkien myynti siinä oli sujunut kuin siimaa vaan, mutta nyt: TIINAN TARVIKKEITA näkyi. Avarat näyteikkunat olin somistanut parhailla tuotteillani ja kaunis hammasrivistöni välkkyy niitä esitellessä, mutta silti: Monesti lupaaavalla näyttävästä kävijästä en kostunut puuterin hajuja enempää. Sisälläni alkoi katkerana huutaa:

Menkää! Painukaa ketkaravia tuonne Kauppakadun Lahjan puotiin. Ostakaa kilvan ja helvetin kalliilla kaikki sen lumput! Putiikki tyhjäksi vaan. Nuolkaa seinätkin. Mitäpä te moukat tekstiilien tasokkuudesta ymmärrätte. Ette yhtikäs mitään. Vaikka keskellänne pyörii kriitikoiden arvostama nero. Ei. Ette te suuressa tyhmyydessänne vaivaudu heiltä neuvoja utsimaan.

Sittenkin. Syvän masennuksen keskellä sisälläni tuikki pieni toivo: Mä onnistun vielä. Mut huomataan. Ennen maahankuoppaamista mut tunnustetaan. On pakko.

Purin päivä toisensa jälkeen katkerimman pahantuu-
leni työhön. Piirsin, suunnittelin, paukuttelin kangaspui-
ta myöhään yöhön. Hain pitkällä kävelyretkillä luonnosta
uusia ideoita.

Eräänä tuollaisena tyhjäkäyntisen päivän iltana poik-
kesi putiikkiini tumma, oikeata jalkaansa näkyvästi ontu-
va nuorimies. Tummanruskeat silmät, sysimusta harteille
yltävä kikkara tukka, vilkkaasti elehtivät kädet.

”Madam. Ottaka minu töihi.” Hän ranskalaisittain
sössöttäen sumeilematta esitti. ”Minä osata tehdä ryijy,
täkänä, seinägobelli ... Kaikki, mitä täällä on.” Nopeasti
heilautanut käden kaari kattoi putiikkini nurkasta nurk-
kaan. ”Minä en paljo palkka pyydä.”

”En minä tällä kertaa apulaista tarvii.”

”Minä näyttäät sinu ...”

Ennen kuin ehdin pontevammin estelemään vieras
pujahti työhuoneeseeni, josta kellon kilahdus oli minut
hälyttänyt ja alkoi mallia seuraten pujotella lankoja työn
alla olevaan täkänään vauhdilla, jollaista en ollut ennen
nähty.

”Minä osata kudo .. piirtää uusi kaunis malli”, hän
työtään keskeyttämättä mua vilkuillen kehaisi. ”Minä sa-
no: et kadu, jos minä otta. Minä tiedä Sinulla työ
... Minä tehdä. Sinä myydä.”

Ei ajatus sinällään outo ollut. Olin jo ehtinyt kokeilla
pariakin apulaista, koska siitä vähästä, jonka kaupatuksi
sain, omat tekemäni kattoi kaksikolmattaosaa. Mutta jo
kättelyssä kummatkin osottautui niin kömpelösormisiksi,
että kyllästyin heidän pääsemättä edes kunnolla alkuun.
Tumma ranskalainen oli mato. Vilkaistu malliin, lankojen
pujotus kuin sisiliskon pyrstön heilahdus ja pirta paukkui.
Hänen palkkavaatimuksensa mua ihmetytti. Suomalainen
tuskin samalla istuisi kangaspuiden takana paria tuntia,
jolla hän lupautui pujottelemaan lankoja pitkän päivän.

Viikon työssä oltuaan Alberto työntyi illan tultua urheasti sateeseen, mutta palasi mun ollessa ovia sulkemassa.

”Madam ... Sallitteko minu nukku yö täällä ... Minä mitä vuode tarvi ... Minä tiski takana.”

Olin tätä jo odottanutkin, sillä tiesin, ettei Albertolla ollut asuntoa eikä kaupungin yömajoissa samaa miestä viikkoja pidetty. Pyytämällä palkalla, jonka lisäksi annoin hänelle tarvitsemansa ruoan, ei asuntoa vuokrattu. Niinpä kun Alberto yösijaa märkänä ja hellyttävästi kerjäsi, suostuin. Paljolti senkin takia, kun tunsin hänet kiltiksi. Hän ei koskaan pyrkinyt mua lääppimään eikä sössöttänyt seksistä puolta sanaa. Varastohuoneessa mulla oli kokoontaitettava vuode, jota olin käyttänyt opiskeluaikanani, ja jonka sijasini auliisti työhuoneeseen. Alberton tummissa silmissä välähti syvä kiitollisuus.

”Madam niin hyvä.”

Runsaan kuukauden kuluttua Alberto yllätti minut kiskomalla kädestä kesken työni katsomaan oven päällä roikkuvaa mainoskilpeä.

”Mitä nyt?”

”Tiinan tarvike ... Ei myydä ... Ei ihmiset tulla ostama. Mennä Lahjan puoti ... Anna minu laitta uusi ... Ei sinulla mitä maksa.”

Hän katosi samassa ihmisjoukkoon tuttuun tapaan jalkaansa remputtaen mun jäädessä epäröiden tuijottamaan hänen jälkeensä. Aamulla heräsin siihen, kun hän myymälätikkailla seisten naulasi oven päälle uutta varsin näyttävää kilpeä.

TINA & ALBERTO

Tina ... Mäkö Tina? Kääntelin sukuni naisille ominaista rehevää olemustani ja nauroin katketakseni. Mäkö Ti-

na?” Ehkäpä peräti maailmankuulu Tina Turner. Makein vitsi mitä eläissäni olin kuullut. Tyynnyttyäni arvelin reivityttää Albertolla plakaatin irti, mutta kun näin entisen reuhottavan rapun vieressä pahasti ruttaantuneena niin annoin olla.

Mä olin Tina. Illistelin rapuilla niin perin aurinkoise-
na kuin suinkin ja katso: Nauramistani ja Alberton huitomista ja pehmeää sössötystä seuraamaan jääneistä kadulla kulkijoista moni pistääntyi puotiin ostamaan jotain. Ja sana levisi: TINA & ALBERTO.

Ihmisiä tuli ensin uteliaisuuttaan katsomaan, eivätkä monet Alberton kohteliaan sössötyksen hellyttäminä hennoneet ostamatta olla. Myimme ja paljolti juuri Alberton ansiosta sinä päivänä enemmän kuin parhaana viikkona olin aikoihin myynnyt.

Siitä päivästä me olimme kaupunkilaisten ikioma Tina & Alberto. Kuulin tästä vielä sinä iltana poiketessani tavanomaisille ruokaostoksille lähimpään markettiin.

Syksy viileni talveksi ja pyrytteli lunta. Talvi lämpeni kevääksi, kasvoi pajuihin kissat ja virpoja virtasi, josta päättelin meidän olevan kaupunkilaisten suosiossa, ja jonka roimasti kasvaneet myyntiluvut olivat selvästi osoittaneet. Kesämyyntiä piristivät osaltaan turistit, mutta syksyn tullen ennen joulumyyntiä oli tietenkin hiljaisempaa.

Mihinkään tavanomaiseen pimeän ja loskan aiheuttamaan mielenmasennukseen en sinä syksynä vajonnut, sillä Alberto esitteli uusia ideoitaan mm. valkokirjontaa, joilla koristelimme joululahjoiksi tarkoitettuja pöytä- ja tyynyliinoja sekä paljon muutakin kotitalouksiin käypää. Ollessamme eräänä marraskuisena myöhäiltana täydessä työntouhussa pärähti ovikello äkkiä soimaan. Mä istuin pöydän takana työn alla oleva pöytäliina polvillani ja Alberto vilkaisi mua kysyvästi.

”Avaa vain. Olet lähempänä.”

Ovesta luikahti työpajaamme Riku, joka Alberton pa-

lattia työtään jatkamaan alkoi ilkeä virne kasvoilla matkia korostetusti tämän ontumista. Taivas. Mulle tulvahatti kyynelet silmiin. Loukata niin verisesti miestä, joka ei mahtanut syntymävammalleen mitään. Läksytin poikaa tavalla, että hän katsoi parhaaksi livahtaa tiehensä.

Työt saivat jäädä. Mä en yksinkertaisesti jaksanut. Nyyhkien ja Rikun käytöstä anteeksi pyydellen painuin sänkyyn.

”Tina .. Tina hyvä ... Ei poika minu loukka. Enempi häne itse sattuu.”

Todistaakseen, ettei Riku käytöksellään hänen mieltään järkyttänyt Alberto istui sängyn laidalle, pyyhki kyynelet silmistäni ja tarttui käsiini.

”Hän sinu suku. Minä halu häne tutustu. Seuraava kerta hän olla hyvä poika. Oike hyvä poika.”

”Kunpa olisikin.”

Salatakseni uudelleen tulvahtaneet kyyneleni mä käänsin pääni, mutta Alberto otti kasvot käsiensä väliin.

”Tina .. Tina kiltti. Minä pidä sinusta. Mikä muu maailmasa merkitä mitä.”

”Mäkin tykkään sinusta.”

Pyysin Albertoa trinkille, koska pidin hänestä muutenkin enkä vain työntekijänä. Ryyppyjen rohkaisemina me päädyimme sänkyyn, mutta ei siitä mitään taivaita mullistavaa seksikokemusta alkuunsa tullut. Silmät ummessa kauheasti vavisten ja sanaakaan hiiskahtamatta me touhusimme hetken sylikkään. Albertolta karkasi mun ehtimättä kunnolla alkuunkaan. Mutta hän ei hellittänyt. Jo tovin kuluttua hän sukelsi syliini. Alko mua omaperäisellä hullunerikoisella tavalla valmistella uuteen rakasteluun, joka sai mut väentelehtimään ykettäen ja voihkien. Nauttimaan rakastelustakin aina uuvahtamiseen asti. Aamulla heräsin siihen, kun hän kahvitarjotin käsivarrella suuteli lämpimästi otsaani.

”Aamua kulta. ... Minä keittä sinu kaffetta. Minä toivo kovasti .. et tämä sinu maistu.”

Pirjo

Heräsin rajusti hätkähtäen syvimmästä keskiyön unes-
tani kun joku viinalle ja tupakalle lemuava roikale ryömi
iilimadon lailla mun päälleni ja limainen käsi repi yöpaitaa
päältäni. Käheä ääni kuiskutti:

”Naidaan, mummi. Siirrä tota kypälääsi vähä .. onnis-
tuu.”

”Riku .. johan sinä nyt ... Häpeesit senkin ...”

”Miksei naitas ... Koita mite kova mulla on.”

Pelkoni katosi. Olen isokokoinen ikääntymisen myötä
rehevöitynyt, yhtä ja toista kokenut nainen, joten tiesin
pärjääväni rotevammankin miehen kanssa kuin Riku oli.
Lyhyen, mutta sitäkin väkevämmän kamppailun tulokse-
na sain napakan otteen housut kintuissa äheltävän Rikun
tukkapäästä. Toisella kädellä tämän luunlaihasta koives-
ta. Yks rojaus vain ja humalikas poika killisteli selällään
mun kamarini lattialla. Äänensävy oli muuttunut äkisti.

”Mikset anna mun naida? Emälehmän vittu sulla on.
Ei siinä piikainen olisi ripsahtanut.”

”Olkoon vaikka norsun. Omani se on eikä sinun kal-
taisesi nulikan sorkkimista kaipaa.”

Sekopää. Kaikki inhimilliset tavat unohtanut sekopää.
Rikun karatessa uudelleen kimppuuni mieleeni nousi, mi-
ten hän kerran minun selatessa tuolissani lehteä, tunki ta-

kaa päin peukalonsa niin syväälle silmänurkkiini, että veri tihkui.

”Herra varjele! Mitä sinä lapsrukka ... Meinasit mummitasi silmät puhkasta.”

”Mä puhkasenkin ne vielä ...Ja isken puukon mahaa-si!”

”Alahan siitä jo ...Tai minä läimäsen, jotta tuntuu.”

”Perkele mä ratkeen, ellet nussii anna.”

Rikun ällöttävä kuolaava suu ja irvistelevät kasvot päälläni muutin tyyliä. Vetäisin hänet viereeni, niin vastenmielistä kuin se olikin, ja painoin päätä vasten tyynyä rauhoittavasti puhellen:

”Et sinä mihinkään ratkee ... Sinä nukut nyt ja menet aamulla levänneenä poikana kouluun.”

”Ne kiduttavat mua .. pirut ... Ope .. ja ukko. Mä sen liskon käsiin .. enää .. ikinä.”

”Ei sinuu kukaan kiduta. Ihmisten tavoille ne sinuu kasvattaa yrittääät niin opettajat kuin vanhempasikin. Ei kuulu kunnon pojan tapoihin mumminsa raiskaaminen.”

”Säkin olet ottanut sillai .. mua ... Takuulla ... Mä sen muistan vitun varmasti.”

Minäkin muistin. Ilkosillaan napero paljaana huoneesta toiseen vilistävän iloisen kikkaratukan. Nyt viinalle ja tupakalle lemuava, iljettävästi kuolaava hulttio. Miten noin raju alas putoaminen saattoikin olla mahdollista. Minua puistatti. Nousin varovasti etten herättäisi häntä, vedin aamutakin yleni ja istuuduin ikkunan pieleen katselemaan tuttua yönämärää maisemaa, jossa nouseva kesä kamppaili sitkeästi puoliaan pitävän talven kanssa. Pohjoisen puolella kaupungin saasteiden likaamaa lunta liki polven korkeus. Vähän kauempana seinästä päivällä urheasti lähenevää sulaa, jossa vihotti rohkeasti kurkottelevat heinänpipat.

Ajatukseni myllersivät menneessä – nykyisessäkin. Järin jälkeen minulla ei ollut ketään, vaikka Teemu ja Outi moneen kertaan vakuuttivat, ettei minun heidän lapsiensä vuoksi tarvinnut mihinkään luostarielämään pitäytyä, koska en mikään ikäloppu raakki vielä ollut. Teemu jopa auliina poikana tarjoutui ostamaan minulle osakkeen, jossa saisin järjestää elämäni mieleni mukaan. Tai he muuttaisivat. Torjuin päättävästi kummankin vaihtoehdon. Lasten ollessa pieniä olin heihin liian kiintynyt jättääkseni heidät vieraan hoiviin. Kun he tulivat minutta juttuun tajusin olevani ihan liian vanha miesten kanssa peuhaamaan.

Nyt, yksinäisyyteen kyllästyneenä pahoittelin, etten tarmokkaammin hakenut vapaata seuraa. Vaikka tilaisuuksia olisi ollut välillä panna. Oli askartelukerhoja, kuorolaulua, päivätansseja, menoa jos jonkinlaista.

Auringon kurkottaessa puiden latvojen yli lähdin apeita ajatuksia hälventääkseni kävelemään pitkin metsässä ylös alas kiemurtelevaa kuntopolkua, jossa oli ennen tuloani herätty kilpaa auringon kanssa. Pesänrakennuspuuhissa olevien lintujen sirkuttelua, erällä nokassa höyhen, kulottunut heinä, pikkurisu tai mikä tahansa rakennusaineksi sopiva, mikä sai minut haikeana ajattelemaan: Miksen minäkin ottanut oppia luonnosta? Elänyt vain itselleni kuten linnut tai nisäkkäät aina petoeläimiä myöten tekevät. Kun omat jälkeläiset oli opetettu tulemaan ominen nokkineen toimeen, ei jatkettu huolehtimista sukupolvien yli, vaan rasvattiin vain omaa sulkaa tai uinuttiin talvi lämpimässä luolassa kesällä nahan alle varstoidun iهران turvin. Ei minun laillani jääty haikailemaan tarvitsiko oman Nallen jälkeläinen mummikarhun taitoja parittelun alkeissa.

Käpy tipahti jostain korkealta eteeni polulle ja lyhyen hakemisen jälkeen näin pudottajankin. Harmaaturk-

kisen oravan kurkottamassa uutta käpyä, jonka vielä varisemattomia siemeniä kyyristyi oksalle napostelevaan pörröhäntä lystikkäästi selän päälle kietaistuna.

”Hyvää ruokahalua sinulle!” minulta pääsi kuin huomaamatta samalla kun askeleeni kevenivät viipyen metsässä luontoa tarkkaillen monta vertaa pitempään kuin aikunut olin. Kun palasin ihanasti väsyneenä kotiveräjälle olin tehnyt päätökseni: Minä muutan. Kiertäköön Riku vinksahaneine haluineen vieraila kujosilla. Minä omistan elämäni tästä lähin vain yksinomaan itselleni jakamatta voimiani kenenkään kanssa.

Riku

Se kaikk lähti siittä, ku mä parin kundi, Jompa ja Take kera heiti huulta torin nurkalla. Joku lestinheittäjä tul siihe sumu takaa utsiin:

”Onks pojill fyrkkaa?”

”Vittuuks se vaarille kuuluu, onks meill fyrkkaa vai ei”, Jomppa siihe rääkäs. Se kundi köyristel hartioitaa, ku sitä ois kivell nakattu ... Kai sill vähä viluki ol. Sit se kohautti povaristaa kossupulloo.

”Haluuks pojat viinaa .. vai?”

”Mitä sä tolla revit?” mä siihe naukasi.

”Sataviiskyt tasa.” Se kundi rääkäs. ”Ja joka fyrkka näppii. Muute ei tipu.”

”Perkele jätkä liki kolminkertasta hintaa huutaa.”

”Mee sit kokeilee pitkäripasta ... Näät lohkeeko.”

”Kuse persiiseen.”

Se jätkä paino pullon takasi povariinsa ja lähti nosteleen rantaa kohti. Me jäätii siihe ku nallet kalliolle.

”Mä tiedä, mitä tolle tehdä.” Jomppa uhos ja lähti pomppii sen suuntaa. Me Taken kera hiivittiin peräs. Se jannu säikähti hirveesti, ku Jomppa pimentoo päästyy taras sitä raivelista kii ja kuiskas:

”Lesti tänn, ja vähä äkkii!”

”Mitä?”

Enempää se vaari ei ehtinytkää leukojaan lonksuttaa, ku Jomppa tinttas sitä vähä nenuu ja kohotti sen pullon povarista omaansa. Sit me vedettii se ketoo ja monotettii sakilla sitä kaalii, kunnes se lakkas ulvomasta ja lähettii vek. Jomppa kuiskas:

”Saatana et jaksoki ulvoo ... Saatte uskoo, et tänne koht jeparit rynnii.”

”Eikä me kovalla duunilla hankittuu kossupulloo niile”, Take naukas. ”Vai ootteko kanssani samaa mieltä?”

”Joo ... Nakataa vaan parempii suihi.”

Hirveese lenskaa mä siitä tuli ja naidakin mun mieli tek, mut ku antavaa kimmaa ei kohdal sattuna, mä lähdi nostelee himaa. Koto portil mä muisti mummin. Pentuna olles se ol halinu mua, et mä muisti sen viel. Ol saunailta ja mä hiivi varovasti pitki seinäviertä kurkkaamaa oliko mummi saunassa. Olihan se. Mulla heräs siihe hirvee halu, ku se repsuttel vastalla paikkoja jalkaa ja toista nostelle. Mä nain sen. Tossa lauteilla. Siinä mummia kurkatessa mä jo runkkasi kouraani parit makeat meskit kullin siitä millään tapaa laskusuuntaa näyttämättä. Sit mä hiivi sissää takaovesta.

Helveti vittu! Pukuhuonee ovell tul vastaa Mari. Se najus het mun aikeeni, ku mull ol jääny sepalus auki ja alko läimii mua päi pläsii. Se on saatana vahva likka ja ku mä änkyräsä viel toheloin se työnsi mut yhtä lentoo omaa kämppää.

”Vai mummii sä helveti renttu kyttää!” Se läimi mua saatanasti poskelle ja toiselle ja paiskas punkkaa.

”Mä en viserrä tästä muille”, se uhos posket kireenä.

”Mut jos mä tavota sut toise kerra mummin kinterillä hiippailemassa, mä nujerra sut, ettei susta jää ku märkä pläntti.”

Mä melki itki, nii lujaa mua siinä punkassa koisiessa vitutti. Seku Mari vielä koirana vahtii jäi. Kurkkas vähä

välii oven raosta koisinko mä viel punkassa, vai olenko karannu mummin perään. Että jos mulla oiski Jompan mahikset. Mä oisin nainnu ne molemmat. Marin punkassaa ekana ja mummin tokana. Vetoo mulla olis kummallekin riittäny. On kuiteski sen verta ytyy tuolla lahkeessa.

En mä faijan tai mutsin hakkaamista pelkää tipan tip-paa. Tietäät kummatki, et mä vitskuta sellasest nii ylös et vastaa tullaa. Koska ne kaihtaa julkisuutta. On sentäs nykyään laki, joka lyö jarruja kapitalistinki rattaisiin. Ja mä tiesi: Mun käsissäni oli kortit, joilla passas nokkiin lyödä.

Toka kerralla, se ol kevättä, mä sain tungettuu kaluni mummin karvaisille huulille asti. Mut siitä se pomppaski, ku se sai mun letistä lujan ottee ja veti ketoo vauhdilla, jotta tähtitaivas silmissä välkky. Saatana, että mä kirosin sen mummin puhtii. Kerta heilautus vain, ja mä killistelin ku pikkupentu laipion paneleita, jotka mä muistin faijan lakannee värittömällä lakalla kahteen kertaa, mut jotka mun silmiin tosi mustina paisto. Sen pitemmäl mä en aatoksissan kerennytkää, ku filmi katkes.

Aamulla .. luullakseni se aamuu ol, mä heräsi siihe, ku faija karju. Uhos mut toimittaa jonnekin älytehtaalle. Paikkaa jonne tärähtäneet kootaan, kunnes oppiit mesomaa samaa tahtii fiksuje kapitalistien kanssa. Sinne ne mut lopulta kuskaski, ku mua tuotii niitte mielestä liika monta kertaa räkäkännissä jeparikyydillä himaa. Voi, että mä tappeli niitte pirujen kanssa, ku ne tul mua hakee.

”No no no, pojuseni .. eipäs nyt”, niistä vanhempi lässytti, nykäs mun reuhtovat kädet selän taa ja työns hilut ranteisii.

”Nooiin .. tollai ... Asetuhan lopultaki.”

”Ei sulla mitään hätää ole”, se nuorempi siihe veisas.

”Me viedään sut iha fiksuu lasarettii. Tervehtymää.”

”Päästäkää saatanat .. tai mä...”

Ennenkä se tajuskaa, mä latasi hirveen laakin monol-

lani sen edelläni dallaavan kytän nilkkaan. Mut siihe mun sotani niitte kera sitt jäiki. Ne veti mut ketoo, änkes raudat nilkkoihini ja sit mua vietiin kyllä kanssa.

Mustassa-Maijassa ne paiskas mut selälleni lattialle, vanhempi niistä, se läski, istu päälleni, jotta mulla henki pihisi ja alko jäbättää:

”Nyt sä kyllä et mihkää karkaa ... Vai rohkenetko olla eri mieltä?”

”Haista kyttä!”

”Kuulehan kaveri”, se päällä istuva lauko. ”Me ollaan viemässä sua paikkaan, jossa susta kasvatetaan mies ... Yritetään ainaki. Susta ittestääs se riippuu onnistukoo ne siinä ... Sun tulee siellä niellä lääkkees, kuunnella mitä ne puhuu .. ja ottaa opiksesi. Ei se ollenkaa mallaa, että sä riehut ihmisten riesana kadulla ja himassakin ... Paina tää syvälle lanttuus, niin saat meidän taholta rauhassa kulkee.”

Mä en halunu. Koska mä kävin päässäni sotaa koko maailmaa vastaan. Hätilässä mä kahleista päästy tint-tasin ekana mua pesulle raahaavaa hoitsuu leukaa, et se herpaantu siihe paikkaa ja otin pitkät. Mut ne tavotti mut par rotevaa jäbää. Raahasivat mut välissä pienee soppee, jossa sönkkasivat:

”Lakkaat riehumasta .. kunhan näihi .. lepositeisii .. sut kytketää ... Nooiin .. vielä piikki kankkuun ja nyt: Hyvää yötä, sano mummo kun se viimenenki näkevä silmä puhkes.”

Muuta mulle ei siitä kärrykyydistä tainna mieleen jäädäkään, koska mä het pimeeseen jäätyy alon sikeitä vetää.

Teemu

Rikun käytös synkisti elämämme. Ponnisteluistani huolimatta en kyenny edes keskittymään työhöni sellaisella huolella kuin tarve olisi vaatinut, joten harmittavia hutilyöntejä sattui. Lievittääksemme tuskaisuuttamme aloimme Outin kanssa käyttää alkoholia. Ei toki niin, että alkoholi olisi ottanut meidät vaan me nappasimme paukut, kun oikein sietämättömältä tuntui. Olimme käyttäneet Rikua perhelääkärimme vastaanotolla, joka antoi pojalle rauhottavia lääkkeitä. Kun niistä ei ollut juuri nimeksikään apua vein Rikun mielitautilääkärin tutkittavaksi. Ikuisiksi viruneiden käyntien ja uusien lääkkeiden ansiosta Riku tasaantuikin elämään muutaman vuoden liki normaalia ikäistensä elämää. Tosin vieläkin erityisluokalla kouluaan jatkaen, mutta kuitenkin niin säännöllisesti, että me huokasimme kädet ristissä helpotuksesta.

Sitäkin rajummin meihin kolahti, kun Riku eräänä iltamyöhänä aivan odottamatta tuotiin poliisikyydillä vahvassa huumetokkurassa kotiin. Tässäkö sitä taas? Purin huuleni verille todetakseni olevani valveilla. Pojan selvittyä otin hänet vakavaan puhutteluun, jonka hän keskeytti tavanomaisellaan:

”Jäkätä, ukko, mitä jäkätät. Et sä mulle mitään mahda. ”

”Kuulehan Riku ... Sinun elämästäsi ja tulevaisuudestasi tässä on kysymys. Sinun pitää ottaa lääkkeesi säännöllisesti ja lopettaa tuo sinua kovasti vahingoittava viinan ja huumeiden käyttäminen ...”

”Nuoren elämä on juhlaa ja huorat naimista varten hä hä hä.”

”Ota ainakin nuo lääkkeesi. Tuolla menolla sinä päädyt joko mielisairaalaan tai vankilaan. Kolmatta vaihtoehtoa tuskin on.”

”Okei, faija, okei!” Riku vaihteeksi myöntyi. ”Mä teen sun mieliksesi ... Mä nielen lääkkeeni, syön kanssanne samassa pöydässä kiltisti aamupuuron ja meen nöyränä kolaan. Okei, faija, okei! Kaikki hyvin.”

Viikon kuluttua poliisit taluttivat räyhäävän, tällä kertaa viinakännisen Rikun hänen kadulla riehuminen vuoksi kotiin, joka tiheään toistuessaan ei jäänyt naapureilta huomaamatta. Kokeilin sitäkin, että noudin pojan autolla poliisiin huostasta, mutta yhtä huonolla menestyksellä. Riku ei parantanut tapojaan. Jumatsukka! Olin tuota räyhäävää ja varastelevaa retkua niin kurkkuaani myöten täynnä, että irrotin vyöni ja sivalsin virnottajaa oikein olan takaa. Mutta sen rääkkyvä huuto herätti Outin. Hän säntäsi tuuliispäänä väliin ja sieppasi remmin.

”Taivas! Etkö sä ikinä tajuu, ettet sä tuolla Rikun hakaamisella mitään voita.”

”En voitakaan, kun sinä jokaikisen kerran väliin ryntäät.”

”Ryntäät .. pöh! Maalaiskodissa kasvaneena mä tiedän, ettei hevonenkaan antaudu haassa kiinni, jos sitä kerrankin leipäpalan asemasta piiskalla roimasee.”

”Ei Riku olekaan hevonen. Hänen pitäisi olla homo sapiens. Arveluttaa vain onko.” Outin valahtaessa kerrankin sanattomaksi jatkoin: ”Käy sinä tästälähin Riku poliisilaitokselta. Minä piiloudun siksi aikaa työpaikalleni, et-

ten sinun erinomaisia kasvatusmedotejasi millään tapaa häiritse.”

”Luulet sä, etten mä pärjää Rikun kanssa yhtä hyvin kuin säkin.”

”Tietysti, kultaseni, tietysti. Minä luovutankin sinulle tämän meidän kultapojumme kasvatuksen oikein ilomielin.”

Outin silmissä tummeni ja leukaperissä alkoi nykiä.

”Vasta eilisiltana televisiossa maan johtavat lapsisykologit totesivat yksimielisesti vapaan kasvatuksen edut... Mutta ethän sä niistä piittaa. Sulle riittää ohjeeksi isältäsi saamasi selkäsauna ja muutama Raamatun lause.”

”Profeetat Raamatun kirjoittaneet ovat. Syvää elämänviisautta sen sivuilta löytyy.”

”Meidän jatkaessa mihinkään johtamatonta kiistaamme Riku riisui paitansa. Sieppasi Oudilta vyöni ja työnsi käteeni.

”Hakkaa, faija, hakkaa!” hän posket kireinä silmät palaen huusi. ”Vejä solkipuolella olan takaa Mitä? Et sä haluu? Onko susta saatanan tyrannista hentomielinen tullu? Vai kainosteletko sä, kun mutsi on näkemässä? Tai pelkäät, et mä näytän orkoset jollekin lekurille. Tai lehtimiehelle. Kirjottaa suurin otsikoin: Tunnettu liikemies pahoinpiteli poikaansa Tai ehkä mä kantelen suoraan oikeuskanslerille hä hä hä häää ...”

Solutin remmin vyölleni vaivihkaa muistellen samalla erään lentojätjän tarinaa miten tukkikämpällä ojennettiin varastelevaa tai muuten häirikkönä riehuva jätkeä pujottamalla tiukasti napitetun sarkapusakan hihoihin kämmenselästä kämmenselkään yltävä karahka ja paiskattiin armotta yönselkään. Oppi ei kuulemma yhtään räyhääjää ojaan kaatanut.

Nyt olivat ajat ja tavat muuttuneet. Lapsen ehdoilla. Ei ahdistavia estoja ikinä enää. Vihdoinkin lasten kas-

vatuksessa puhaltavat terveet vapaammat tuulet. Tämän ohjailevan uutistulvan mukaan lapsiterroristeja oli taputeltava hellästi poskelle raiskasivatpa nämä vaikka äitinsä ja mumminsa.

Kahdentoista ikäisestä minä olin heitelty auton lavalle hikipäässä halkoja tai rehupaaleja helvetin moisella vauhdilla. Nyt varasteleva, viinan ja huumeiden kanssa rällästävä, avuttomia kavereittensa kanssa hengiltä potki-va Riku kulutti minua enemmän kuin tuo liki ympärivuorokautinen työ oli ikinä kuluttanut. Hiukseni harmaantuivat silmissä ja käteni vapisivat. Jokin meidän nousujoh-teisessa hyvinvoinnissamme oli luiskahtanut auttamatta pieleen.

”Miks saatanassa sinun piti vielä yrittää mummiskin raiskata?” huusin Rikulle erään katkeran riidan päätteeksi varmana, että edes se kolauttaa hänen mieltään. Ei yhtään mitään Hän tuijotti silmiini tuo vakioksi tullut virnistys kasvoilla.

”Vanhat ja rumat ne ekana on nussittava. Kohta kuopataan. Nuoret ja terveet aina naida kerkii hä hä hä hääää ...”

Outi

Kun mä pitkinä unettomina yön tunteina kelasin Rikun elämää lapsuudesta tähän päivään, ei mulle mitään erikoista mieleen noussut. Mariin verrattuna hieman raisu hän oli, kuten pojat yleensä. Älytään vinksahtanutko? Ei varmasti. Siitä voin vaikka valalle mennä. Niin taitava piirtäjä ja maalaaajakin. Kymppenä laitanaan ensimmäisillä luokilla. Vasta viidennellä koulussa hänessä alko ilmetä jotain tavanomaisesta poikkeavaa. Opettajan mielestä neljän pojan jengi Rikun vei. Varastamaan, tupakoimaan, tinneriä nuuskimaan. Häiritsemään opetusta tunnilla, jonka vuoksi hänet oli pakko siirtää erityisluokalle. Kun viereminen sitten lopullisesti alkoi, häntä ei näyttänyt pidättelevän mikään. Joskus, viinakännisenä Mustalla-Maijalla kotiintuotaessa hän poliisien välissä hampaat irvessä raivosi:

”Päästäkää .. mä olen ihminen ... Kuulitteko .. ihminen. Mä tapan teidät .. kaikki!”

Mua ihmetytti niiden pollarien kärsivällisyys. Etteivät lyöneet. Vain kerran Rikussa näkyi senkaltaisia mustelmia, jotka saattoivat olla yhtälaillla pamputuksesta kuin kahinoinnista kadulla saatuja. Rikun räyhätessä kotona ympäräkännisenä mulla oli täysi tekeminen estäessäni Teemua voitelemasta häntä remelillä. Onnekseen poika monet kerrat tajusi mitä tulossa oli ja livahti kiltisti nukkumaan.

Teemun kanssa me keskustelimme usein ruumillisen kurituksen haitoista ja hyödyistä yksimielisyyteen asiassa pääsemättä.

”Vikuroiva varsa tottuu länkiinsä ajamalla sitä reen edessä”, Teemu vetosi. ”Länkiinsä se pitää ihmisen pennunkin taipuu. Ei ole laitaa, että tuolla iällä meuhkataan ja tehdään humalassa mitä sattuu.”

”Musta taas tuntuu, jotta Riku on leppymätön. Siisuuntuu lisää kurittamisesta. Kadulle karattuaan riehuu raivona kuten varmaan tänäänkin on riehunut, koskapa poliisit hänet pidättivät.”

”Sitä tällaisina päivinä mielessään toivoo, että niillä olisi valta puhaltaa ilma moisilta sankareilta. Niinku nuokin Rikun kaverit ovat. Kokoontuvat ilta illan jälkeen kadulle viinan ja huumeiden kanssa rällästämään. Potkitaan mielettömän vimman vallassa autoja ja ihmisiä. Varas-tetaan ja ryöstetään puolustuskyvyttömiltä vanhuksilta näiden viimeiset lantit. Ja kaikki ilman mitään järjestäytynyttä tarkoitusta. Sitten niitä pitäis vielä hyssytellä, ettei kullamuruille estoja ilmaantus. Syytetään kovaa lapsuutta ja vaikka vallan mitä. Isompana työnnetään sosiaalilukusta rahaa uutta viinaa ostaa.”

”Rahaa tuputtamalla sä ittekin olet monet kerrat Rikun kesyttänyt”, mä muistutin.

Näki selvästi, miten sanani sattuivat Teemuun. Tottahan se oli. Tiesin tämän, koska itsekin olin syyllistynyt samaan. Lapsien ollessa pieniä sylini korvasi monta kertaa kolikot. Varttuneempana kolikot kasvoi seteleiksi, kymppit kertautuivat.

Katsellessani tuota isoa epätoivoista miestäni mieleäni täytti sääli. Eri puolille maakuntaa hän oli perustanut menestyviä huoltoasemia ja autoliikkeitä. Niissä meillä oli seitsemänkymmentä työntekijää keskimäärin, joista monet paljon pitemmälle koulutettuja kuin itse olimme.

Lisäksi hän oli varsin pidetty työnantaja, joka tuli toimeen yhtäläillä kauppakumppaniensa kuin alaistensakin kanssa. Mutta oman poikansa kasvattajaksi hänestä ei ollut. Siinä tehtävässä hän oli yhtä neuvoton kun mäkin olin, vaikka olin valtaosan ikääni asioinut kaikenlaisten ihmisten kanssa nyöreihini kertaakaan sotkeentumatta.

Minkä pahan, minkä anteeksiantamattoman laiminlyönnin me olimme Rikun kasvatuksessa tehneet, kun hänestä noin ilkeä tuli? Ei .. ei sittenkään mitään ratkaisevaa, koska samoilla eväillä kasvanut Mari oli kaikessa kuten kunnan tytön tulikin olla. Riku puolestaan teki elämästämme ylipääsemättömän helvetin.

”Saatanan kapitalistit .. riistäjät. Ihmisten hengiltä kiuttajat!” huumenälkäisen Rikun raivokas huuto ja vahvistettuun oveen potkiminen kantoi kahden seinän läpi. ”Mä revin silmät päästänne ... Viskaan nälkäisten korprien revittäväksi .. niinku tekin .. olette mut .. heittäneet ... Saatana tosi on ...”

Mari oli muuttanut mumminsa pyynnöstä tämän luokse asumaan kun lukemisesta tai nukkumisesta ei monta kertaa tullut kotona mitään. Kun Rikun raivokohtaus lopulta päättyi, mä nousin viedäkseni hänen vahvat unilääkkeensä, mutta Teemu esti.

”Minä soitan aamulla lääkärille ... Hommaa Rikun sairaalaan. Ei tästä mitään tule, että me sen takia yöt valvotaan. Työtkin jo unen puutteen vuoksi kärsii.”

”Riku on haastanut mulle monta kertaa, että sen henkee uhataan.”

”Paskat!” Teemu puuskahti. ”Pysyisi siitä jengistä ja huumeista erossa ei sen henkee uhkais kukaan ... Viinaa, oksalakkaa ja Toluua. Imetään vielä sätkää päälle. Ei semmosta menoo kestä pitemmän päälle norsukaan.”

Miten mä kaipasinkaan Pirjoo, joka yhdessä eläessään oli luonut taloon hyvän hengen. Selvin päin Riku näytti

vieläkin kunnioittavan mummiaan. Ei tapellut eikä rähjännyt hänen kanssaan. Pirjo se rauhoitti muutamalla tyynnyttävällä sanalla meidätkin, kun olimme työssä sattuneiden vastoinkäymisten vuoksi kireitä. Vasta hänen muutettuaan mä tajusin, miten paljosta mä hänelle kiitollinen olin.

Hankittuani tiedot taustoista mä otin yhteyttä Rikun kavereiden vanhempiin neuvotellakseni yhteistyöstä, jolla saisimme pojat järkiinsä. Kaken äiti kaupungin suurimpiin kuuluvassa ravintolassa astianpesijänä. Mies potkittu runsaan alkoholinkäytön takia työpaikasta. Röhötti pöytää vasten kaljapöhnässä, kun menin häntä tapamaan.

”Kakeko .. äääh ... Helvetinkö tarvis sulla saatanan kapitalistilla on mua silmään tökkimään tulla. Kuulehan muija... Takanasi on ovi vieläkin saranoillaan. Kun alat vetää ja saatanan äkkii, nii vielä kerkiit ... Perkele!”

Jompan vanhemmat molemmat töissä. Taksikuski isä vekselivetoisen Volvonsa kuitiksi saatuaan aloittanut omakotitalon rakentamisen kaupungin vuokratontille. Äiti suurehkon Marketin kassana. Oli juuri lähdössä toiseen duuniinsa elokuvateatterin lipunmyyjäksi hankkimaan lisätienestiä suurta rakennuslainaa lyhentääkseen. Jaaha .. jaaha ... Justiinsa. Sopi kuin nyrkki silmään meidän kiireisten Huopasten vuosia jatkuneen ehättämisen kanssa. Juu juu. Aivan niin aivan niin... Eipä ollenkaan ihme, että pojasta oli tullut just samanlainen hulltio kun meidän Riku Valdemar oli. Mitäpä muuta voi pojasta odottaakaan.

”Mitä sulle sanoo nimet Kake Rautasuo ja Köpi Kiiskinen?” mä häneltä asiani esitettyä sumeilematta kysyin.

”Ei sitten yhtään mitään. Eikä ole ikinä sanonut. Miksä tollasia multa utsit?”

”Mutta säähän olet kummiski Jomppa Lautasen äiti?”

”Olen ollut liki kaksikymmentä vuotta. Eli siitä saakka kun mä Jompan synnytin.”

”Sopii ... Ja poikasi on hyvin rotevatekoinen?”

”On taatusti. Mä vaan ihmettelen, mitä pahaa siinä voisi olla.”

”Pyörii viina- ja huumejengin johtajana, johon Kake Rautasuon ja Köpi Kiiskisen ohella kuuluu myös minun poikani Riku Valdemar Huopanen.”

”Kuulkaapas nyt rouva Huopanen.” Olin kuulevinani rouva Lautasen äänessä jo melkoista kireyttä. ”Kyllä mä liikemies Huopasen nimeltä tunnen. Näyttäviä ilmoituksia lehdissä harva se päivä. Pojastanne Riku Valdemarista .. niinhän se oli .. mä en sitävastoin tiedä yhtikäs mitään. En hänen jaloista harrastuksistaan enkä muutenkaan. Jompan kaverit meillä ahkeraan käy, mutta kokonaan muilla asioilla kuin mitä sä arvon rouva suvaitset väittää.”

”Ai, ja tuohonko muka pitäis usko?”

”Huomisiltana on kentällä urheilukilpailut, joihin Jomppa osallistuu. Passaa vain arvon rouvan mennä katsomaan, miten rappiolle luisunut poikani pärjää. Pyydän nöyrimmästi hankkimaan paikan, josta voit tarkasti seurata Jomppa Lautasen otteita. Mä kuiskaen sulle vielä erään varteen otettavan asian: Älä soittle mulle enää. Heippa!”

Mä menin ja onnistuin saamaan paikan aivan pääkatsomosta, josta oli mainio seurata kentällä käytäviä otteluita. Ensin oli ohjelmassa jotain heittolajeja joiden osallistujien joukossa ei näkynyt Lautasen poikaa. Ei myöskään niiden jälkeen seuranneissa korkeus- eikä seiväshypyssä, joiden karsinnat kenttäkuuluttaja ilmoitti suoritetun ennen varsinaista kilpailua. Aloin jo epäillä Jomppa Lautasen osallistumista mihinkään lajiin, kun kuuluttaja kehoitti sadan metrin juoksijoita valmistautumaan. Ja sieltä ne astelivat kentän reunamilla verrytelleet neljä riuskaa nuorkausta joukossa toisella radalla juokseva Jomppa Lautanen. Vaaleatukkainen riuska poika, joka irrotteli vielä verryttelypuvun riisuttuaan ennen kyyristymistä. Varas-

ti ensimmäisessä startissa sen verran, että takaisin kutsu pamahti. Toisella lähdöllä saman teki neljännellä radalla juokseva. Aloin kyllästyä. Varaslähdöt viruttivat homman pitkäpiimäiseksi. Kolmannella onnistuttiin, joskin Lautanen ja neljännen radan juoksija varovaisuussyistä hitusen myöhästyivät. Puolivälissä matkaa rintama tasoissa.

Sitten Lautanen irtosi joukosta vaivatta ja oli kalkkiviivoilla pari askelta edellä toiseksi riuhtonutta ja sai reilut onnittelutaputukset hartioihinsa.

Kahtasataa juostessa Lautanen johti tasapäisenä rynnivää kärkikolmikkoa muun joukon jäädessä ratkaisevasti. Kalkkiviivoilla Lautanen kannattajiensa innostavista huudoista huolimatta kangistui. Sinnitteli kuitenkin toiseksi ja onnitteli yhtä reiluin olalle taputuksin ja ilmein voittajaa kuin häntäkin oli satasen johdosta onniteltu, ja josta päättelin: Vanhempiensa kiireistä ja lapsena mumminsa huostaan jättämisestä huolimatta tämä Jomppa oli varmasti rehti hyvä poika, jota ei meidän Rikusta voinut parhaalla tahdollaankaan sanoo. Kadehti jopa siskonsa menestymistä koulussa kuten kaikessa muussakin, jotta kauas paistoi.

Olin ymmälläni. Mikä sitten jakoi ihmiset tässäkin asiassa rehteihin ja ammattikateellisiin? Oliko ne geenit, jotka syntymästä alkaen korostivat kantajansa ominaisuuksia niin hyvässä kuin pahassakin, ellei henkilö itse vahvan itsekurin avulla positiiviseksi taistellut. Mitkä geenit? Kumman puolelta meistä Mari peri hyvät geeninsä ja kumman Riku pahansa? Vai oliko Riku ehkä perinyt geeninsä kahden kolmen sukupolven takaa? Niin intoa täynnä kuin olinkin lähtenut uljaalle tutkimusretkelleni, totesin jämähtäneeni siihen, mistä olin lähtenytkin.

Kiellosta huolimatta soitin seuraavana aamuna Jompan äidille esittäen nöyrän anteeksipyyntöni samalla tukistaen kovalla kädellä omaa kuontaloani, etten vastedes lähtisi yhtä löysin perustein ketään häiritsemään.

Mari

Aloin vain kadulla kulkiessa nähdä, mite vastaantulevien ihmisten päät painuivat yhteen ja suut sopottivat jotain, mistä en korvia höristämälläkään selvää saanut. Käännyin kattoon taakseni ja äimistyin: Nekin tollottivat. Tutkin itteeni. Kengät linksottivat jaloissa kuten pitkin. Kuteet ol fiksusti päällä ja olkalaukkukin heilahteli hihnassa askelten tahdissa. Okei siis kaikki. Mut ku sopotus ja perää tuijottelu ei siittää lakannu, mä tajusi: Se ol Riku. Sen pihtaamiset kaupoista me onnistuttii salaamaa, mut ku sitä alko tuoda jeparit pariki kertaa viikos ympäräkännisenä himaa, sana levisi. Meidät tunnnettii kaupungilla, kakaratki. Olha faija omalla tavallaa silmäätekevä. Ajo Mersulla ja asu suuressa omakotitalossa. Ol komee kesämökki ja monta menestyvää autoliikettä ympär maakuntaa. Mutt vetävin kuiskuttelun aihe ol sitenki Riku Valdemar. Erityisluokalle siirretty näpistelijä, räyhääjä ja narkkari. Meriittiä kuiskutteluun enemmän kuin tarpeeksi.

En mä sen näpistelystä paljookaa piitannu. Sillai saat-
taa tossa iässä viirata ketä tahtojaa, ei siitä kannata suur-
ta haloota nostaa. Mutt ne muut: Seki ku se mua tuppaa
kypälöimää ja sopottaa jotain aivan älytöntä.

”Yhdytää .. menestyvän liikemiehe rakastavaiset lap-
set ... Pannaan syntine liha vuuhkasee! Koita, mite kova

kalu mulla nytki on. Kolmetoista karvaa niskaa kaunistamassa. Mä tietysti olen suvu musta lammas .. väliinputoja, mutt sä synnytät yhtymise tuloksena poja, josta ukkin-sa geenien ansiosta tulee maan kuulu vuorineuvos. Menestyviä autoliikkeitä ympäri maata ... Tunnetaan jopa rajoje ulkopuolellaki ... Houkuttelevaa eikö totta? Mitä? Et sä likka helly? Luulet sä, ett susta tulee uusi Neitsyt Maria? Synnytät suurliikemiehii pyhästä hengestä. Ei muute taida onnistuu ...”

”Stop stop stop!” Jos se ei mun kieltooo kerralla uskona, mä läimäsin sitä. Montaki kertaa ja oikein olan takaa ... Kyllä Riku oikeen ja väärän tajuu, ei se niin päästään vinksahtanu ole. Sen huomaa siitäki, et saatuaan kunnolla loimeensa, se anto mun kulkee kaikessa rauhassa. Ois varmaan jättäny viinan ja huumeetki, jos mutsi ja faija olis sen tiukasti luokalle ottaneet. Vetäneet pehvan päälle remelillä. Ei niitä oltas siitä kiven sisään viety. Opastaa se susikin pentujaan. Miksei ihminen saisi. Mutt ei. Faija minkä pikkuse luimistel, mutt siihe se kaikki sit jäiki. Mutsilla taas kaikki ol sellasta lällän lällää, joka ei herätä ketään.

Onneksi mua ei kolassa Rikun takee vinoon katottu eikä yritetty katraasta vierottaa, vaan kaikki ol yhtä reeteä ku ennenki. Varmaa johtu siitäki, et musta pidettiin. Mut otettiin kilvan kaikkii peleihin ja monesti mä johdan pallopeleissä joukkoni voittoon asti. Ja oikeestaa; miks ne mua ollenkaa Rikun takee vierastas. Riku on Riku ja mä olen mä. Kun Rikun kujeita eivät ole pystyneet muuttamaan faija, mutsi eikä lekuritkaa, mäkö sen hyväksi voisin jotain tehdä. Vapahtajan kaltaista ihmeeparantajaa siihen tarviis ja niitä ei taida näillä nurkilla tallata.

Mä itkee tuhersin salaa mummin himasta muuttoo. Aina sillä ol hyvä sana kolasta palattuu, pöydällä herkulinen välipala höyryävän kaakaon kera.. Nyt saa Rikukin

nuolla näppejään. Kutti moiselle. Mä saan himassa ittekin jotain naposteltavaa, mut Riku ei sit, ei sit yhtikäs mitää, joka on sille paskiaiselle ihka oikein. Mäkö sen leuan alle jotain kantamaan. Oottakoon vain.

Pirjo

”Tulkaa rouva tänne. Hän on täällä .. tuo vuoteensa reunalla istuva.”

”Voi ei Ei saa olla totta.”

”Kyllä vaan ... Ei meillä kahta Riku Valdemar Huopasta ole.”

Sisälläni kouraisi ilkeästi, kun mieleeni nousi naurava, ilkosillaan huoneesta toiseen ravaava vesseli, joka tukka hulmuten kiljui:

”Mummi! Mä laukkaan täysillä sua kohti. Ota kii!”

Minä otin. Puin päälle oli kesä tai talvi. Laitoin teen tai kaakaon kanssa aamupalan, ulkoilutin, syötin ja juotin. Leikin heidän kanssaan, luin satuja, innostin heitä keksimään omia, saunotin tai pesin ammeessa iltaisin ja kannoin sänkyyn. Ensin Marin. Sitten Rikun, jotta sain rauhassa hyväillä tuota kaunista rasavilliä, joka niin tykkäsi suukottelusta.

”Vielä, mummi .. vielä!”

”Riku. Minä olen sinun mummisi ... Tunnethan sinä toki minut?”

Ei pienintä välähdystä silmissä, ei sormen heilautusta vuoteen reunalla istuvalta.

”Istukaa hänen viereensä. Kosketelkaa häntä.” Minut Rikun luokse opastanut sairaanhoitaja kehotti. ”Me toivomme kaikki kovasti, että joku Rikun lähiomaisista kiin-

nostaisi häntä sen verran, että havahtuisi noista houremaailmoistaan.”

”Riku”, sivelin varovasti laihaa väljän sairaalatakin alta pilkottavaa olkapäätä. ”Toki sinä muistanet, kun laskit lapsena minun sylissäni pulkkamäkee. Sinä edessä ja Mari takana. Sitä huutoa, naurua ja lumen tuprakkaa. Joko nyt muistat?”

Ei mitään. Ei pienintä elettä, että olisi minut edes huomannut. Vilkaisin ulos, jossa auringon helotus ja laineiden liplatus rantaan nosti mieleeni monet huikaisevat tapahtumat. Koko perhe melskaamassa polttavalla rantahiekalla. Lokkien kirkumista kaislojen suhinaa ja hauen pusahtelua rantaruohikossa.

”Riku, sinun äitisi ja Mari ovat parhaillaan kesämökillä. Äidilläsi on kesäloma ja Mari vapaana koulusta. Etkö sinäkin haluaisi sinne mökille? Uimaan, kalastamaan, savustamaan pöntössä tuoreita onkikaloja? Eikö olekin houkuttelevaa?”

Riku suopoi kasvot vahvan lääkityksen vääristäminä, alahuuli lerpallaan ja suupielet vettä valuen vasenta housunsa lahjetta, jossa minä en mitään suopomisen aihetta nähnyt. Sivelin hyväilevästi hänen kasvojaan.

”Riku, sinun piirtämäsi ja maalaamasi kuvat on vieläkin luokkasi seinällä. Opettajasi sanoo niitä aikansa parhaiksi. Eikö olekin riemastuttavaa, että ne ovat siellä aina uusien ja uusien oppilaiden nähtävänä.”

Lapsuudenkodissani maalla juoksutin leipä- tai pulpalaloja karja-aidan yli kurkkiville hevosille. Ne vastasivat tuomisiini kääntämällä korvansa pörhölleen, höplöttämällä huulillaan muruset kämmeneltäni ja nuolemalla lämpimästi kättäni. Ladottuani Rikun syliin kasan tuoreita hedelmiä hän oli poissa. Läpipääsemättömän seinän takana. Nousin masentuneena. Mitäpä sanottavaa minulla kuolleelle oli.

”Riku oli tänne tullessaan hyvin levoton”, minut ulko-
ovelle saattanut hoitaja sanoi. ”Oli pakko panna hänet
kovaan lääkitykseen, jonka seurausta hänen nykyinen ti-
lansa paljolti on.”

”Entä tulevaisuus?” sain töintuskin henkäistyä.

”Liian aikaista sanoa mitään ... Tai, minähän voisin
opastaa rouvan Rikua hoitavan lääkärin puheille.”

En halunut tavata enää ketään, niin masentunut näke-
mästäni olin. Elämänsä alussa oleva nuorukainen noin sur-
keassa tilassa. Omalla elämällänikään ei tuntunut olevan
mitään tarkoitusta. Ei ainakaan kiirettä mihinkään, niin
monta tekemistä kuin olinkin iltapäiväksi suunnitellut.
Mieli murtuneena laahustin syvälle metsään, istuuduin
selkä puuta vasten ja ratkesin lohduttomaan itkuun.

”Rouvalla varmaan tuolla pidetty lähiomainen?” koh-
dalleni pysähtynyt riuska nuorimies kysyi.

”Oon”, sopersin.

”Joku nuorimieskö?”

”Pojanpoikani.”

”Minä olen hänet nähnytkin ... Ei mitään syytä huo-
leen, rouva kiltti. Ihminen etsimänsä löytää. Minut enti-
sen kovan urheilumiehen .. myöhemmin viinan ja huumei-
den kanssa rällästäneen retkun toivat vuosi takaperin toi-
vottomana tapauksena tänne. Näin loistavassa kunnossa
nyt olen.” Mies hypähti riuskasti pari volttia eteen ja toi-
set taakse. ”Pitävät vielä viikon pari ... Työpaikan saan-
nista se riippuu. Jos omaa tahtoa tervehtymiseen riittää,
niin varmemmin täältä työelämään palaa kuin jostain
vanhainkodista. Kyynelet pois ja pää pystyyn. Huominen
päivä voi olla jo kuluva parempi.”

Mies lähti jatkamaan matkaansa ja minä kuivasin kyy-
neleeni. Jos joku muukin viinan ja huumeiden kanssa se-
koillut toipuu, niin miksei myöskin Riku. Kun poika pik-

kusen tuosta järkiintyy, minä en hellitä ennen kuin taon hänen päähänsä iki-istuimilleen ajatuksen:

Tahtoni voimalla minä tästä nousen. Minä luen ahkerasti kirjoja, joissa kerrotaan mielitaudeista toipuneista ja otan oppia niistä. Minä piirrän, maalaan, kalastan, lenkkeilen luonnossa ja seurustelen hyvien ihmisten kanssa. Menen isäni firmaan töihin, jossa minulla tunnollisena työntekijänä on huikaisevat mahdollisuudet menestyä. Minä ponnistelen kunnes paranen ... minä ponnistelen kunnes paranen .. minä ponnistelen kunnes minusta tulee mies ... Kuulitteko te kaikki: *Mies, joka nähdään ja jonka ansiot laajalti tunnetaan.*

Outi

Niin kylmäkiskoiselta kuin tää kuulostaneeki, meidän päivämme helpponivat Rikun joutuessa sairaalaan. Ei ikävää, ei kaipuuta, ei kyyneleitä. Ei myöskään korvia vihlovaa huutoa ja oveen potkimista.

”Öykkärit .. kapitalistit .. verenimijät! Mä revin silmät päästäne .. viskaan ne korppien nokittaviksi .. syötän sioille” Tai silmät viekkaina palaen: ”Mitä jos tekisimme sovinnon ... Me kaikki kunnan ihmiset: Sä mutsi, faija ja se kaikkein kaunein open ja teidänki lemmikki, Mari. Laulettas kultapilluu latinan kielellä ja leikittä sormet pystyssä kuusen ympärillä: Koska meill on nyt joulu ...

Mä lupooi olla kaikkein kiltein. Pukkii oottasi .. imuroisi huoneet, kuorisi perunat ja tiskaisi astiat Putsaaisi faijan vertaassa öykkäreite .. eiku kaupungi kaikkein finimpien noblessii kuuluvie Vivoja, Mersuja ja Saabeja 900 GLS. Kute järjestöö kuuluva kunno duunari ainaki. Per kolkyt markkaa kipale ... Aattele mutsi! Kymppi mulle, joka tekisi työt. Toine sulle, joka kirjaasit summan sinne kredit puolelle ja viimeine faijalle. Kristilline tasajako ... Illat sä lukisit mulle kynttilä valossa tarinoita hyvästä porvarista, joka kattoo vain duunarin etuu hä hä hä hääää ...”

Kun lähes yhtämittäinen huuto ja oveen potkiminen lakkasi me, nukuimme univelkaamme kuin uppotukki.

Tuskin jaksoimme herätä puoli seitsemältä herätyskellon piippaamiseen. Voi, nytkö se jo! Suihku, aamupala kahvin kanssa, hitunen hätäisesti sukaistua ehostetta naamaan ja töihin.

Kun tieto Rikun Hätilään joutumisesta levisi, mulkoilivat meitä kadulla vastaantulevat uteliaisuuttaan salaamatta. Siinä sitä vaan herrasväki marssii käärimään tuohata, vaikka Hullu Poika Hätilässä viruu. Viisaitten pumpaamaa älyy kaaliinsa kartuttaa. Jos sellaista yleensä höyryävien purujen joukkoon mahtuu. Eikä niitä näytä yhtään ... Niin fiinii, nii fiinii ollaan päälle kaikki ettää

...

Oli pakko kuolettaa tunteensa. Sivuuuttaa arvostelevat katseet kuin ei olisi huomannutkaan. Osaottaviakin silmäyksiä sentään saimme, vaikkei autokauppias mikään symppis yleensä olekaan. Sitä kun varsinkin käytetyissä ajopeleissä ilmaantuu sanottavaa enemmän kuin huorah-tavassa akassa.

Puhelinsoittojakin saimme. Laidasta laitaa, paheksuvista myötäileviin: Rohkenitte lopultakin nyhtää oikeasta narusta.

Oma lapsi on sittenkin oma. Jo muutamien viikkojen kuluttuu tuli vastareaktio. Silmät kyynelissä muistin Rikun villin, raikuvien huutojen säästämän laukkaamisen huoneesta toiseen. Uppoutumisen huulet törössä piirtämään, tai vieläkin syvemmän antautumisen maalatessa. Muistojeni pakottamana tein lähtöö Rikuu katsomaan, mutta Teemu esti.

”Jos Riku ei reagoi vieraisiin millään tapaa, kuten äiti kerto, niin on herttasen yhdentekevää sen luona juosta.”

”On kuitenkin meidän lapsemme.”

”On ja pysyy kanssa.” Olin kuulevinani Teemun äänessä vähäistä pehmenemistä. ”Jos ja kun Riku tervehtyy, niin otamme hänet kotiin tasavertaisena perheen

jäsenenä. Käytämme hänellä autokoulun ja sijoitamme johonkin kyvyilleen vastaavaan työhön.”

Kyynleet kihosivat väkisin silmiini, vaikka vielä kuu-kausi takaperin olin pyhästi päättänyt olla vuodattamatta Rikun vuoksi kyyneleitä.

”Mari kerto siitä jengistä kahden pahimman rentun häipyneen maisemista ... Kun Riku jaksas pysyy lopuistakin erossa.”

”Jaksaa ja pysyy, jos onnistuvat pumppaamaan sen kaaliin tarpeeksi järkee.”

Teemu paneutui työhönsä tavalla, joka ilmaisi asian loppuun käsitellyksi. Mä lähdin puolelleni luetteloiden aivoissani kaikki tuntemani mielisairaaloista työelämään palanneet. Olihan niitä. Sen verran kumminkin, että mieli jaksoi virittyä. Miten onnellista olisikaan, jos Riku tervehdyisi vaikka osapäivätyöhön kykeneväksi. Hankkisi perheen. Jatkaisi sukua meitä paremmalla onnella. Lapsenlapsiako? Yhtä halusta mä niitä pieniä palleroisia mummittaisin kuin Pirjo oli meidän lapsiamme hellinyt. Kun nyt vaan

Mari

Jos kasaa hiiliä päänsä päälle, ne polttaa.

Mä en Rikun älytehtaalle päätyminen vuoksi mummin lailla vaatteitani reväissy enkä ripotellu tuhkaa hiuksiini. Napostelkoon poika keittämänsä sopan pohjiaan myöten, mä kylmästi aattelin. Mä viis veisaan koko pennusta. Koska mä varotin hyvästi lukemattomat kerrat Rikuu. Itte se ritsaa räpsyttelemällä ja opee muutenki tunnilla häiritsemällä rikko välinsä niin open kuin koko luokan-ki kanssa ja sitä myöte luisu niitten renttujen joukkoon. Alko niite yllytyksestä varastella, imee sätkää ja rällästää viinan ja huumeitte kanssa.

”Oota ku vähä vartut”, mä varotin. ”Viina on viisas-te juoma. Sitä pitää ottaa vain siinä mielessä, et tulee hyvälle tuulelle. Hankaluuksia kasaa elämä eteen tarpeeksi. Ei niitä suurella rahalla haalii tartte.”

”Haista saatana likka.”

”Mä en haistele sun kaltaselta narkkarilta mitää!” mä sille pennulle kivahtadin. ”Nuuski omat paskasi itte. Älä niitä lakkaamati mun nokkani alle tunge. Terveellisempää se sulleki olis ku Tolun imppaamine.”

Mummi se nyyhkii Rikua huoneensa nurkassa. Suopoo järkikultansa rippeitä housunsa lahkeesta tyhjin silmin.

Suopokoon! mä olin heittää. Kaltaistansa suopookin, kun tyhjää housun lahjetta suopoo. Siinäpähän kaks

älykääpiöö toisiaan silmästä silmään vahtaa. Tartu käteen oma armain ...

Mä olen sitä mieltä, ett äiti ja mummi ne liian pitkälle viedyllä lellimisellä Rikun pilas. Kissa läimäsee pentujaan silmille sylkemisestä. Kuri se pitää ihmisen pennunkin tiellä, ellei ittellään ole najuu aisoissa kulkee. Ei jatkuvalla myötäilyllä ilkeyksiin taipuvaine opi ikinä mitään rajoja tunteen. Tuulikin tyyntyy illan tullen joskus, mutta yritäppä puhaltaa se kokonaan sammuksiin. Ei muuten taida onnistuu.

Mä olen lukuenu jostain luontokirjasta, et kovalla kuonolla se susikin tokaisee tottelematonta pentuaan, et siitä kunnan hukka laumaan varttus. Miks ihminen ei voisi sen verran luonnosta oppii ottaa? Ei se ainakaan vahingoksi olisi, koska Jumalan luomiahan kaikki luontokappaleet ovat. Eiväthän metsien petoeläimetkään humalikkaiden renttujen lailla hillu.

Mäkö kattomaa Rikuu? mä ihmettelin niin vaikee kun mun olikin panna mummille hanttiin, ku se parikin kertoo kinus mua kanssaan Rikuu kattoon. Miks ihmeessä? Ku Riku ei himassakaan mun mielipiteilleni mitään arvo antana, nii miks mä nyt lähtisin niitä hänelle tyrkyttämään ... Ja oikeestaa: En mä ole koskaa Rikussa mitää ihmisläheistä tavottanu. Kadehtinu se on mua aina ja syytäny rivouksia perääni. Isä taivaassa kovuuteni anteeks antakoon, mutta lempeempään liihotteluun Rikuu kohtaan ei mieleni kohota jaksa.

Tiina

Ei laaksoa ei kukkulaa

Ponnisteluistamme huolimatta huipulle emme päässeet. Vakiinnutimme kuitenkin Alberton kanssa asemamme tekstiilimarkkinoilla sikäli, ettei meillä hätäpäivääkään ollut. Omien töittemme ohella markkinoimme melko laajaksi paisuneen alihankkijakuntamme tuotteita. Mutta, se maan kattava rysäys, josta olin tyttöistä lähtien haaveillut, se jäi saavuttamatta.

Suurimittaisempi liikkeen laajeneminen estyi ehkä paljolti Piian ja Mikankin takia, jotka veivät runsaasti aikaani ja joissa voimakastahtoisien isänsä perimä näkyi tummien silmien eloisana välkkeenä ja harteille yltävänä mustana tukkana. Puhuivatkin isänsä tavalla pehmeästi sössöttäen ja vilkkaasti käsillään elehtien. Jopa niin, että mulla oli täysi tekeminen hillitessäni sormissani syyhyvän halun sivauttaa noita huitojia korville. Etuakin noitten gallialaisten vilkkaudesta oli. Jo paljoa ennen kouluikää he kadulle karatessaan tarttuivat isänsä elkein kadulla kulkevien ihmisten käsiin vetoovasti sössöttäen:

”Hyvä rouva! Äiti sai juuri valmiiksi kauniin ryijyn, täkänän, poppanan, pöytäliinan. Rouva ihastuu siihen varmasti Niin äärettömän kaunis se on.”

Tai:

”Äiti istuu yksin takahuoneessa hörppimässä iltapäiväkahviaan juuri leipomiensa muffien kera. Tarjoo miehelleen kupposen rouvallekin. Se raukka istuu ison pöydän ääressä yksin.”

Niinpä kesken antoisimman herkutteluni pöytään saattoi naksahdus aluksi ehkä kiusalliseltakin tuntuva vieras, mutta jolle kahvin ja rupattelun ohessa luonteva töiden esittely johti monta kertaa merkittävään asiakassuhteeseen. Lasten ansiosta syntyi monet ylimääräiset kaupat, vaikka en itsekään alalla mikään aloittelija ollut. Alberto oli minusta sittenkin kukonaskeleen edellä. Kun hän vielä solmi kaupat jatkuvuutta silmälläpitäen, huomioitiin se mielihyvällä ostajankin taholta

Yksi huoli minua rasitti yli muiden:

Monien kiireisten päivien iltoina olin nähnyt Alberton laahustavan surkeasti ontuen sänkyyn.

”Sun jalkasi taitaa päivä päivältä rasittua enemmän ja enemmän”, mä pahoittelin. ”Teemun kolarissa ruhjoutuneen jalan tohtori Kotila kutakuinkin terveeksi hoiti. Mitä jos pirautat hänelle ja tilaat vuoron.”

Alberton kasvoilla häivähti tumma varjo.

”Anta olla. Tänä monta kerta työ seinältä otta. Ravata tikkaita ylös alas.”

”Sun pitää säästää itseäsi ... Kutsu minut, jos vain olen saapuvilla.”

”Minä sinu vaiva ... Johan ne asiakkaatki katso. Pitä miehenä vähä jaksa.”

”Vähä .. ei se ole vähä, jos kymmeniä kertoja raskaan tänään tai ryijyn kanssa tikkaat ylös alas ravaa,”

”Minä jaksa. Minä yön lepä, aamulla täysi kunto.”

”Sä joko kutsut minut raskaampia töitä nostelemaan tai menet Kotilan vastaanotolle!” mä kivahdin. ”Sun jalkasi hoidetaan terveeksi, jos vain voidaan.”

Alberto koki liikkua lunnollisen oloisesti, mutta ei täysin onnistunut ja mieltäni jäi jäytämään huoli. Vuosien mittaan olin oppinut pitämään muutenkin enkä vain liikikumppanina. Hänen erikoisesta tavastaan ottaa kasvo- ni käsiensä väliin hyväillessä, laittaa ranskalaisittain ruo- kaa. Hänen hyvästä maustaan valita konsertti- tai teat- teriesitys, joissa piipahdimme. Tavasta, jolla hän valais- tuksen, viinin ja musiikin keinoin nostatti mielen ennen rakastelua, joka kerta toisensa jälkeen oli elämys sinänsä. Ei. Enää en voinut ajatella elämää ilman Albertoa.

”Ave Maria ...”

Ehdin parahiksi nukahtaa, kun heräsin Alberton tus- kaiseen ranskankieliseen rukoukseen, josta arvasin hänen jalkaansa särkevän aikaisempaa rajummin. Kipu sydämes- sä, häiritsemättä odotin kunnes hän lopetti, annoin hänel- le särkylääkettä ja hänen vastustelunsa sivuuttaen soitin aamulla Kotilan vastaanottoon.

”Katsotaanpas”, vastaanottoapulainen sanoi. ”Toh- torilla on näitä potilaita ... Mutta jos jaksatte odottaa tuonne elokuun puolelle ...”

”Voi .. nythän on vasta kesäkuu.”

”Tohtori pitää lomaa heinäkuussa Mutta kuul- kaa!” apulainen huudahti juuri kun laskemassa kuulok- keen.

”Jos joku tohtorin potilaista peruu vuoronsa, lupaan kilauttaa asiasta teille.”

”Mutta sehän olisi hienoa. Kiitoksia paljon, neiti.”

Muutamaa päivää myöhemmin soitti äitini. Kertoi puoliksi itkien käynnistään Rikun luona tämän silloista tilaa syvästi surkutellen, joka puolestaan ei mua kolaut- tanut. Riku oli meillä käydessään ilkeilyt jokaikinen kerta Alberton ontumisella, mikä ei kohottanut omaa valmiut- tani lähtee hänen eteensä hameeni helmaa suopomaan.

Sen sijaan yllätyin mieluisasti kun seuraavan viikon toisena arkena työhuoneeni puhelin kilisi.

”Tämä on tohtori Kotilan vastaanotosta”, heleä naisääni sanoi. ”Eräs tohtorin potilaista peruutti juuri vuoronsa ja jos miehellenne sopii ...”

”Sopii varmasti ...”

”Vuoro olisi jo tänään. Viisitoista kolmekymmentä.”

”Hän tulee varmasti. Viittätoista minuuttia ennen vastaanottoa hän istuu siellä.”

Päivä oli vilkas. Vipinää hieman liikaakin, joka luonnollisesti rasitti Alberton kipeää jalkaa. Hän ontui kiltisti takaovelle tilaamaani taksiin, mun jäädessä palvelemaan iltaa kohti eneneviä asiakkaita. Silti Alberton viipyminen vastaanotolla sai mut epäilemään pahinta: Luuydinsyöpää, kuoliota, jalan ambutointia – kerta toisensa jälkeen. Kun taksi lopulta suhahti takaovelle ehätin asiakailta anteeksi pyydellen Albertoa vastaan.

”Mitä Kotila?”

”Määräsi röntgenkuvaan hoitoasemalle... Jalkapöytä murtuma, sano ... Minä paha jalka syy. Ei kestä kiivetä.”

”Ei mistää sen pahemmasta puhunut?”

”Paha .. mikä paha?”

Olin juuri pamauttamassa mieltäni kalvaneet epäilyt parantumattomasta sairaudesta, mutta asiakkaan kurkotaminen ovelta vei sanani.

”Hei Tiina! Tulehan katso ... Mä taidan sittenkin ...”

Jalkapöydän luunmurtuma, hallitsemattomaksi edennyt kuolio, luuydinsyöpä. Röntgenlääkärin lausunnon viipyessä viipymistään huoleni kasvoi Alberton tuskailemisen kera. Kun hän viimein nilkutti uusintavastaanotolta mä säntäsin tuuliispäänä kysymään:

”Entä nyt?”

”Minu paha jalka ... Kaksi ulonta jalkapöytä luu murtuma. Viikko lepo .. tukikenkä laitta ... Mennä anta jalkinetekijä mitta. Lupa hyvä olla.”

”Luojaalle kiitos!” Sieppasin Alberton syliini kyynelet valtoimenaan poskipäille noroillen. Viikon lepo ja tukijalkine. Ei luuydinsyöpää, ei kuoliota, ei läheiseksi käyneen miehen menetystä. Miten iloinen, miten suunnattoman onnellinen pitkästä aikaa olinkaan. Havahduin todellisuuden vasta Piian tullessa kaupan puolelta sanomaan:

”Äiti. Se Penttisen täti siitä täkänästä kysyy. Se oottaa sua.”

Teemu

Liki pari vuotta se vei ja monia rohkaiseviksi tarkoitettuja käyntejä Hätilässä. Mutta niinpä Rikun toipuminen sairaudesta ylitti kaikki rohkeimmatkin odotukset. Hän ajeli joka aamu partansa, harjasi hiuksensa ja pukeutui kuten ainakin herrasmies hänelle hankkimiimme uusiin vaatteisiin. Kaiken kaikkiaan: Kuin uudesti syntyneenä hän palasi kotiin juhlimaan parikymmenvuotissynttäreitään omaisten ja Terhin, tyttöystävänsä kanssa, johon oli sairaalassa tutustunut. Ei jälkeäkään siitä alati pullikoivasta, rivouksia syytävästä, viinaa ja huumeita käyttävästä rentusta, joka oli riehunut häiritsevästi kaduilla ja kotona. Muutos entiseen oli niin valtava, että kiitimme ja muistelimme kunnioittavasti niitä mielitautilääkäreitä ja sairaanhoitajia, jotka olivat tehneet mahdollottoman mahdolliseksi. Olimme totisesti kuin uudesti syntyneitä koko perhe.

Myös Terhillä, Rikua muutamaa vuotta vanhemmalla tyttöystävällä näytti olevan erittäin positiivinen vaikutus Rikun mielentilaan. Seitsemäntoista vanhana ylioppilas. Sairaanhoitokoulu ennätysajassa, jonka jälkeen harjoittelijaksi Hätilään. Puheltuani Terhin kanssa reilun puoli tuntia olisin huippaamisen oireita havaittuani antautunut epäilyksettä hänen hoidettavakseen.

Alkoholia emme luonnollisesti Rikun synttäreissä käyttäneet. Rikun sortumista viinaan ja huumeisiin lupasi Terhikin mahdollisuuksiensa mukaan estää.

”Sehän romahduttaisi kaikki. Toki maailmassa muutakin ajankulukkaa on kuin viina ja huumeet. Eikö vain?” hän silmillään iloisesti vilkutellen sanoi.

Rikua hoitaneen lääkärin suosituksesta sijoitin pojan kokeneen miehen alaisena pääliikkeen automyyjäksi, koska vieraiden parissa työskentely oli samaisen lääkärin mukaan mitä parhainta mielenterapiaa. Homma vaati luonnollisesti ajokortin, johon tarvittavan lääkärintodistuksen hän myös vähääkään empimättä kirjoitti. Autokoulutakin Riku vaivatta selvisi, sillä olihan hän poikasesta lähtien pyörittänyt rattia niin korjaamon pihalla kuin rantamökilläkin. Jopa autojen välityskin menetteli kuin aloittelijoilla keskimäärin, joskin tällä saralla odotin häneltä jatkossa parempaa. Ei mitään hankaluuksia Rikun kanssa. Ookei siis kaikki.

Neuvoteltuani Outin kanssa ja innostaakseni Rikua saamaan elämästä vanhemman otteen, annoin jo puolen vuoden kuluttua hänelle oman auton. En uutta enkä kalteimpia käytettyjäkään, mutta kuitenkin ajoneuvon, jolla saattoi turvallisesti piipahtaa Terhin luona bussien vuoroja tienposkessa sateessa ja tuulessa norkoilematta. Rakastuneet osoittivat kiitollisuutensa vilkuttelemalla iloisesti auton ikkunasta.

Kaikesta huolimatta seurasin Rikun autoilemista hieman jännittyneenä kuukauden, toisen, puolivuotta. Kaikki vieläkin kuten olla pitikin. Kesän suussa mieleni masentui ja epäilykseni heräsi, kun näin Rikun lampsivan kadulla kahden entisen toverinsa kanssa. Ei niiden kaikkein pahimpien huumeekundien, mutta ei luotettujenkaan. Viikon kuluttua seurasi jätky: Riku kärehti ratsiassa. Alkometrin

lukema 0,8. Sakko kovan varoituksen kera. Jokin sisälläni sanoi, suorastaan huusi minun tehneen väärin luovuttaesani auton Rikulle. Mutta kun ne hoitava lääkäri ja jopa Terhikin vakuuttivat, ettei mitään vaaraa enää ollut, koin tyynnyttää painostavien itsesyytöksien kalvamaa mieltäni siinä kuitenkin onnistumatta. Vakavan kahdenkeskisen puhuttelun jälkeen soitin Terhille.

”Taivas!” Terhi kauhistui. ”Eikä Riku ole puhunut mulle kärehtämisestään halaistua sanaa.”

”Entä nyt?”

”Mä yritän takoo Rikulle järkee päähän. Ei hänen missään tapauksessa auta alkoholia käyttää, vaikkei ratin takana istuisikaan. Se .. sehän ...” Terhi itkunsekaisella äänellä nyyhki. ”Tuhoo meidän molempien elämän.”

”Kiitos. Pitää vain toivoo, että meidän kaikkien yhteistyöllä voisimme palauttaa pojan raiteilleen.”

”Olen ainakin mahdollisuuksieni rajoissa mukana.”

”Hei kuule!” varoitin vielä vakavasti Terhiä ennen puhelimen sulkemista. ”Älä missään tapauksessa nouse kyytiin, jos huomaat Rikun vähänkin ottaneen.”

Terhi

Ryhtyessäni seurustelemaan Rikun kanssa tiesin kyllä riskin. Tiesin myös, että jos ylipääsemättömiä vaikeuksia kasaantuu läjäpäin kenen kohdalle tahansa, oli tulos tiedossa.

”Parhaat kundit ne mua huokuttel sätkää imeen, naukkimaa viinaa ja tinnerii haistelemaa .. joista sit faija rähjäs ... Joka musta liki pahinta ol. Se lauhkoista näpistely ol taas ku nopa heitto... Jännäs helvetisti onnistuuko.”

Olin myös monen lujan otteen elämästä saaneen nähnyt tervehtyvän täysin ja tähän luotin Rikunkin kohdalla. Varsinkin kun hänellä oli koti mihin palata sairaalasta ja työpaikka, jotka monilta pitkään laitoshoidossa olleilta puuttuivat täysin, niin välttämättömiä kuin elämässä olivatkin. Kun vielä olimme niinkin silmittömästi rakastuneita arvelin senkin auttavan toipumisessa paljon. Oli syli, johon sai tuskatilan kohdatessa painaa päänsä. Oli auliisti kuulevat korvat, joille ahdistuneesta mielestä kumpuavat huolensa purkaa. Niinpä tukahdutin päättävästi niin sisimpäni kuin vieraidenkin varoittavat kuiskuttelut: Keran viinaan ja huumeisiin sortunut, luisuu niihin aina.

Näin kävi, vaikka Riku viinasta ja huumeista erossa pysyäkseen lupasi lyövänsä viinaveikkojensa kanssa välit kerrasta poikki. Keskustellessani sortumisesta Rikua hoi-

taneen lääkärin kanssa hän mittaili mua kiireestä kantapäähän.

”Kun Rikua tuotiin meille häntä verrattain hentoa poikasta oli hallitsemassa kaksi rotevaa miestä. Nyt hän on silloiseen verrattuna mies ... Sinähän tunnet hänen taustansa: Viinaa, huumeita, varkauksia, ryöstöjä, kuolemaan johtaneita pahoinpitelyjä. Ei kerta kaikkiaan mitään rajaa mihinkään suuntaan.”

”Riku on pian kaksi vuotta tuota pientä hairahdusta lukuun ottamatta käyttäytynyt kuin ainakin herrasmies.”

”Vajaata kaksi vuotta. Siitäkin toisen täällä meillä kovan lääkityksen ja kontrollin turvin.”

”Monet mielisairaanhoitajat ovat avioituneet potilaansa kanssa ja eläneet onnellisina vuosia.”

”Vähintään yhtä monet hoitajista vain uhrautuneet. Jopa joutuneet menettämään ainoansa ... Minkä korppi värilleen mahtaa. Tee päätös oman perusteellisen harkintasi mukaan muistaen joka hetki Rikun aikaisempi elämä ja teot. Jännitystä hänen rinnallaan ainakin riittää.”

Jännitystä mä oikeestaan elämältä olin halunnutkin. Olinhan paljolti se tähtäimessä mielisairaanhoitajaksi pyrkinytkin. Lasten hoitaminen menetteli vielä jotenkuten, mutta kuunnella ärtyneiden vanhusten katkeruuden sävyttämää marmatusta koko työikänsä. Siihen ei musta ainkaan vielä ollut, enkä, jos rehellinen olen, siihen erityisemmin halunnutkaan.

Toinenkin syy mulla mielitautisten hoitajaksi oli: Lapsuskotini naapurissa eli komee höpsähtänyt nuorimies. Huntti, joka runsas kihara tukka valtoimenaan juosta hahatti hartiat kumarassa ja käsi ojossa jokaiselta tiellä kulkijalta kerjäämään:

”Anna viis pennii!”

Kulkijan tökätessä Huntille kolikon, tämä tarkasteli ropoan yhtä ratkiriemukkaana olipa raha minkä arvoi-

nen tahansa ja sujautti iloisena taskuunsa. Jotka päivällä ansaitut lantit toisen naapurin häikäilemättömät nuorukaiset keinolla millä tahansa keplottelivat itselleen. Näin hyväntahtoinen Huntti aloitti jokaisen päivänsä yhtä tyhjätaskuna kerjäten:

”Anna viis pennii!”

Mun kävi Hunttia sääliksi. Mä hoidan noita vielä. Niitä ei narrata hamaan hautaan meidän kovanokkaisten ”viisaiden” hyväksi kerjäämään. Alkoholin vaaroista mä keskustelin Rikun kanssa vakavasti:

”Sun ei auta riskeerata. Sä olet nuori juuri otteen elämästä saanut. Sulla on työkin, jossa sulla on liki rajattomat mahdollisuudet miten korkealle tahansa ... Ajattele elämää pitemmällä tähtäyksellä. Ja muakin. Mielestäni meillä on yhdessä paljo mukavampaa, kun sulla niiden viinaveikkojesi kanssa.”

”Köpi se mulle sitä viinaa tyrkytti.”

”Ei kukaan toisen suuhun väkisten viinaa voi kaataa ... Pitää sitä kanttia sen verran miehessä olla, ettei jokaiseen höynäytyksee sorru... Eikä ainakaan viinaa ryyppimään.”

”Eivät ajokorttii kuivumaan koplinoet. Sain sählätty sen verta, et tarviin työssä.”

”Poliisilla on pitkä muisti. Seuraavalla kertaa et taastusti selvi yhtä helpolla.”

”Sitä seuraavaa kertaa ei tule. Saat uskoa.”

Jatkoin seurusteluani Rikun kanssa, vaikka tohtori Helanderin maininta korpimäen väristä soikin häiritseväni mielessäni. Toki mä ihmisten käyttäytymisessä olin pannut merkille, miten vaikeaa itsekunkin oli poiketa ratkaisevasti ympyröistään. Alkoholistin ja paatuneen rikollisen nosti jaloilleen syvä uskonnollinen herätys. Sydäninfarkti taltutti kiireisen, mutta lepsu pysyi lepsuna ja ahne ahneena hamaan hautaan asti. Tiesin senkin, miten kohtalokas ero rakastetusta mieltaudista toipuvalle oli ja jatkoin senkin

vuoksi seurustelua Rikun kanssa. Kävimme konserteissa, teatterissa ja vietimme monet viikonloput hänen vanhempiensa kesämökillä. Raittiina aina.

Riku ehdotti jo naimisiinmenoakin, jonka varmistuakseni Rikun raittiina pysymisestä, ehdotin siirrettäväksi jouluun. Rajuun tapaansa hän otti pääni käsiensä väliin ja suuteli kiihkeästi.

”Joulu on uuden alkamisen juhla. Yön synkkyys valoa väistää, kun sut ja mut liitetään ikuisesti yhteen. Sitä maailmoita hipovaa riemua..”

”Mä ootan sitä vähintään yhtä innokkaasti kun säkin.”

Sinä iltana, se oli elokuun loppua, Rikun piti tulla mut noutamaan kesämökille jonkinlaiseen elojuhlaan, johon mä olin varannut puolitusinaa värilyhtyä kynttilöineen. Mahtavan leipomani täytekakun ja erään potilaan valmistamat oikein näppärät kalanpaistoprassit. Mieli juhlan odotusta tulvillaan silmäilin asuntoni ikkunasta sairaalan pihapiiriä. Kotiinpääsyä odottavia yhdessä rauhallisten potilaiden kanssa käyskenteli pihalla. Eräät jatkuvasti kävellen, osan istuessa läntisellä seinänvieruspenkillä ilmiselvästi auringosta ja tupakastaan nauttien.

Pikainen vilkaisu kelloon. Kuusikolmekymmentä ja Rikun olisi pitänyt tulla tasan kuudelta. No, eipä mitään hätää vielä. Joku sitkeästi välirahasta tinkivä asiakas saattoi joskus viivyttää tuntikausia, oli Riku kertonut. Tingi tingi, älä jätä tulollaan olevaa kauppaa vähän takia tekemättä.

Otin kirjastosta lainaamani Ginzburgin *Rajumyrskyn halki* jatkaakseni lukemista siitä mihin illalla olin jäänyt, mutta eihän siitä mitään tullut. Ajatukseni karkasivat aikaan, kun oli huomannut pitäväni Rikusta ja hän minusta. Kun aloimme hakea toistemme seuraa, viihdyimme mainiosti yhdessä. Kerran, kuin huomaamatta, lymy-

simme peräkanaa sairaalaa ympäröivään metsikköön, jossa muun kasvullisuuden ohella pihlajat kukkivat villeimillään. Siellä kukkasten tuoksun huumassa suutelimme ensimmäisen kerran. Riku olisi heti ja siinä paikassa rakastellut ja vain vaivoin vältyin, ettei hän kuorinut halussaan tuota pikaa vaatteita yltäni.

”Polku tuossa ihan vieressä ... Johan sä nyt ...”

Seuraavassa tuokiossa rakastelimme täällä. Sivelin haikeana vuoteen yli vedettyä sinikukkaista päiväpeittoa. Eihän se tietenkään mikään onnenkantamoinen ollut. Pikemminkin kuin hätäinen sauvan survaisu sulavaan lumeen. Ehkäpä sairaan mielen jäännettä moinen hutaisu.

”Yli vuoden selibaatissa”, Riku kuin häveten henkäisi tummilla silmillään mun alastomuuttani ahmien. ”Mut mä onnistun ihan kohta. Sun ei tartte yhtään epäillä, koska mä olen ennenkin ...”

”Kulta .. mitä sä olet ennen ...”

Vastaamatta kysymykseeni Riku oli ärhäkästi sylissäni ja sit sitä kyllä kesti. Muistin vieläkin, miten mä virtaan pystytetyn pajuokepin lailla vääntelehdin Rikun työntöjen laineilla, vähää myöhemmin mielihyvääni voihkin ... Riku oli mielettömän ihana vuoteessa. Ahnas, pitkäjänteinen, tosi yllättävä. Saattoi siepata missä vaiheessa tahansa päälleen ja sukeltaa alle.

”Mä syön sinut ...”

Muistojeni nostama kosteus sylissäni viruttelin itseäni. Minkä taivaallisen sävöyksen noin ihanaan rakasteluun toisikaan huolella valmistettu kuuma rommitoti. Martiniquetta, aprikoosilikööriä tai Creme de Menteä. Mutta Rikun kanssa alkoholi ei millään käynyt. Sysäisi syvyyteen kuilun reunalta. Harmistuneena tästä ja Rikun viipymisestä nousin ties monennenko kerran kurkkaamaan ikkunasta. Jokin oli pahemman kerran pielessä. Joko tullut ylipääsemätön este tai Riku sortunut sittenkin juomaan.

Potilaat kaikki pihalta olivat vetäytyneet pikkuhiljaa huoneisiinsa ja koko talo hiljentynyt yön odotukseen. Olin jo riisumassa vaatteitani viskautuakseni sänkyyn, kun korviini kantoi lähestyvän auton moottorin ärhäkkä ulvonta.

Punainen Sunny kiiti lentosissaan hiekka kaarteessa seinälle roiskuen ja pysähtyi rajusti nytkähtäen oveni kohdalle. Talonmies oli kiertänyt sulkemassa ulko-ovet kahdeksalta ja kun Rikun raju ajaminen kieli kuskin kunnon, en mäkään pitänyt kiirettä vastaanmenolla. Vasta kolmannella rajulla tuuttaamisella avasin ikkunan.

”Mikä hätänä?”

Auton ikkunasta kurkotti Rikun kireät kasvot vaah-
toinen sylki suupielissä pisaroiden.

”Vittu! Sunhan piti olla täällä .. vastassa. Paskaako sä
lunttu siellä kuppaat!”

Pakottauduin sulkemaan ikkunan iloisesti kädelläni vilkuttaen, vaikka mieleni lysähtikin pettymyksestä pohjalukemiin, jota syvensi lisää muistamani tohtori Helanderin sanat:

”Minkäs se korppi värilleen.” Sortui lupauksistaan huolimatta sittenkin ja vieläpä, josta Teemun ohella moni muukin oli ennustanut: ”Riku on impattuaan tai viinasta juopuneena raivo. Saattaa vaikka tappaa.” Hän oli sitä nyt. Siitä kieli hänen ajotapansa, vaahtoinen suu, kireet kasvot ja rivo räykkyminen, joka riipi sisintäni kuin ruoskan iskut. Mun on katkaistava välini Rikun kanssa. Pyyhittävä unohduksiin kaikki välillämme ollut niin sydäntä raastavaa kuin se olikin.

Pitkän odottamisen loppuvaiheessa olin nostattanut luontoni läksyttääkseni Rikuu jo törkeäksi venyneestä viivyttelestä, mutta mikä oli pakosta sopeutettava tilanteen vaatimiin toimiin. Ensimmäisenä hälytin talonmiehen mainiten samalla kuka ovellani oli, ja sitten po-

liisin. Kun näin Taskisen tulevan ravasin raput alas pidätelläkseni puoleltani Rikuu Taskisen pyyhältäessä kuljettajan puoleiselle ovelle. Lopusta pitäisivätkin hälyttämäni poliisit huolen.

Outi

Ilta on kaipuuta rannalle, veden ääreen. Kuulemaan laineiden liplatusta, kaislojen suhinaa lauhassa tuulessa. Sitä jotain, jota korva ei kuule, mutta aistii herkistyneessä mielessään.

Tänään, illan ehtiessä myöhäiseksi, en jaksanut liidellä parhaassa rantavireessäni. Mieleeni hiipi kuin varkain painostava alakulo, jonka koin karkottaa mielestäni, mutta joka syveni ja laajeni illan edetessä tulvan tavoin. Jota pahaa oloa vain lisäsi Pirjon huolestunut hoppuilu:

”Kello kahdeksaa lähentelee eikä Rikua Terhinsä kanssa kuulu. Oisko, jotta sen auto ei käynnistynä?”

”Teemu sano Rikun auton välirahasta jääneen kinaamaan erään tinkasan asiakkaan kanssa.”

”Miten suuresta summasta lienee kyse ollut?”

”Pari tonni arvel Teemu pyynnön ja tarjonnan väliin olleen.”

”On sitä sovittelemista siinäkin.”

Tosiasiassa en uskonut hetkeäkään kaupanteon Rikuu viivyttävän enempää kuin auton piippuilunkaan. Jokin rettelö syy viipymiseen oli. Sotkeentuminen entisiin viinaveljiin, ryyppäämistä, huumeita, pahimmassa tapauksessa kolari. Vilkaistessani ulos näin lähistöllä narskutelleen sorsaparven pulikoineen kauemmas ruohikon peittoon. Pum pum! Melkein hätkähdin, kun mieleeni ko-

hosi paria kesää aikaisempi tapaus, jossa viereisen laajemman rantapalstan omistaja tyhjänsi molemmat haulikon piiput ruohikossa uiskentelemaan sorsaparveen. Kaksi heinäisorsaa selällään räpylät pystyssä. Kolmas kylkeensä hauleja saanut siipirikko tuskaansa valittaen, jonka vaiensorsan luo kita ammollaan uinut niskat poikki puraissut hakemaan koulutettu koira.

”Äiti! Se tappaa tuon sorsaraukan!” Mika ja Piia hätäisinä kiljuivat. ”Mennään ottamaan se pois.”

”Ei meidän valta siihen yllä”, Tiinan alakuloinen ääni kuului. ”Sorsa on rannan omistajan. Tekee omansa kanssa mitä tahtoo.”

Ladoin voilla voiteleman piirakat koppaan ja kietaisin lämpimän pyyhkeen päälle. Hautukoot. Odottakoot hetken vielä tulemattomia syöjiä, joista me ennen tulleet kannoimme kasvavaa huolta. Vielä ei ollut sorsan metsästyksen aika, jota silmällä pitäen olimme rantaillaan valinneet. Viikkoa myöhemmin paukkuisi jo pyssyt. Enkä mä halunut muistamani tapauksen lapsien nähden uusiu-tuvan.

Tuuli oli tyyntynyt, mieleni ei. Se odotti jotain paha, jonka yritin salata Pirjolta touhuamalla paistoksieni kanssa paljonkin enemmän kuin olisi tarpeen ollut.

”Mummi!” Kuului ulkoa Mika ja Piia kiljuvan. Eka latinki ahvenii kypsii on. Tulkaa syömään! Ukki ja kaikki muut jo alkamassa ovat.”

”Oottakaa vähä ... Kun Terhi ne lamputkin lupas. Laitetaan ennen syömistä valot tuikkamaan.”

”Voi miten kivaa! Kunpa jo tulisivat!”

”Kauniimmin ne valot pimeellä loistaat!”

Valot värikkäissä rantalyhdyissä. Koko suku lapset etunenässä popsimassa savustettuja kaloja, uunilämpimiä piirakoita, päällä herkullista munavoita tai juustoa. Jälki-ruokana jäätelöä kahvin kera. Unohtaakseni kipuna viiltä-

vän huoleni mä touhusin kahvipöydän kattamisen kanssa, jonka antimia tulisimme illan viilettyä nauttimaan.

”Lähdetään .. tonne rannalle! Nyt heti eikä viidestoista päivä!” mä tuiskahdin ärtyneenä Pirjolle lasten huu- taessa meitä uudestaan ja sain hänet kohottamaan kum- mastuneena katseensa, sillä tapoihini ei kuulunut ollen- kaan anopilleni tiuskia. ”Siitä .. siitä vaan!” mä äsähdin työntäessäni häntä edelläni rappuja alas.

”Menen ... Eihän sitä vanha lentämällä.”

Portaiden alapäässä hiekalla minut käännnytti takaisin puhelimen äkisti helähtänyt pirinä. Se jokin oli tapahtu- nut .. paha, mun sisälläni huusi ravatessani takaisin kak- si askelmaa kerralla. Sisällä nostin huohotusta pidätellen kuulokkeen.

”Huopasella ... Outi puhelimessa.”

”Täällä konstaapeli Hatakka ... Mehän jo tunnemme- kin Rikun kotiinsaattelujen johdosta ... Niin.” Soittaja tuntui tapailevan sanojaan. ”Asiani ei ole nytkään rou- valle kovinkaan mieleinen ...”

Kymäläinen

Kun soittaja ilmoitti puhelimessa nimensä ja ammat-
tinsa tajusin heti tehtävän vakavuuden. Mielisairaalas-
ta kotiutunut ympärikänninen ratissa. Kuin valloilleen
riistäytynyt piru. ... Huopanen .. Huopanen Riku ... Het-
kessä minulle valkeni kuva pidätettävästä latukantasijaan
myöten. Tunnetun liikemiehen viinaan ja huumeisiin nuo-
rena sortunut väkivaltainen poika. Poliisin moninkertai-
nen tuttu. Kun vielä aavistin suunnan, johon tämä sankari
todennäköisimmin tulisi pyrkimään, välitin hänestä ja
autosta tiedot kaupungin poliisille. Varmistuin vielä pis-
toolin mukana olemisesta ja säntäsin autoon.

Valtatielle arvasin ehtineeni ennen Huopasen ohi pyy-
hättämistä, sillä olihan hälyttäjä luvannut pidätellä mies-
tä mahdollisuuksiensa mukaan. Päästelin sireenit ulvoen
täysillä ehtiäkseni parhaassa tapauksessa perille ennen
Huopasen sairaalan edestä karkaamista. Turhaan. Elokuvi-
sen illan tummetessa vastaani paahtoi moottori ulvoen
punainen Sunny, jolla hälyttäjä oli ilmoittanut Huopasen
ajavan, joten suljin empimättä tulijan ajokaistan. Ei tu-
lost. Huopanen koukkasi ravin kautta vain humalaisen
onnella kaatumiselta välttyen.

Sen sarvipää piru! Vilaukselta ehdin nähdä kuskin vie-
ressä kauhusta kiljuvan naisen, jonka tiesin olevan suures-
sa vaarassa ja jonka pelastaakseni kaasutin perään pistoo-

li koholla aikomuksella katkaista pakeneminen ampumalla takakumit puhki, mutta jonka esti vastaan kiitävien autojen silmät sokaiseva häikäisy.

Yrittäessäni pakenijan eteen vauhti kiihtyi kiihtymistään. Satakolmekymmentä .. sataneljäkymmentä .. kaupungin valojen loimottaessa jo sataaviittäkymmentä hipoen. Sitten pätkähti hämärästä eteen poliisien rakentama tiesulku, jonka Huopanen tapasi ohittaa kevytväylän kautta, mutta ei hurjan vauhdin vuoksi tietenkään onnistunut, vaan auto sinkoutui oikea keula edellä tien ja kevytväylän välissä kasvavaan järeään puuhun. Kammottava rysäys, lasien helinää ja nopeasti voimistuvia liekkejä, jotka yhdessä vastaan tulleiden poliisien kanssa sain vaahtosammuttimilla tukahdutettua.

Jatko olikin työssäni lähes tavanomaista rutiinia, josta toivoi pääsevänsä, mutta joka uusiutuessaan repi sie-lua entistä ankarammin. Palokunnan miehet irrottamassa kaasupillien ja rautakankien avulla kojelaudan ja istuimen väliin likistynyttä veristä, elotonta naista, jonka arvasin hälytyksen tekijäksi ja jolle ambulanssimiehet ryhtyivät antamaan kaikkea mahdollista elvytystä kiidätteessään si-reenit ulvoen sairaalaan.

Seuraavaksi irrottivat palomiehet lähes ehjäksi jääneen tajuissaan olevan kuljettajan. Tavanomaisen tappajahain, joka vanhempiansa autolla terrorisoi muuta liikennettä, aina yhtä ylimielisenä kylvään kuolemaa, verta, leskiä, vaikeasti vammautuneita nuoria ja vanhoja, loputonta tuskaa. Jonka jälkiä selvittäessä teki mieli tarttua pistooliin ja lopettaa mellastelija siihen paikkaan. Saasta!

Varmistuin virkaveljeni kanssa hänen henkilöstään, syljin käsi kouristuksenomaisesti pistoolin kahvalla hänen peräänsä, kun häntä nostettiin ambulanssiin. Vain pienen pieni etusormen koukistus ja ... Kaupungissa olisi yhtä häirikköä, yhtä häikäilemätöntä retkua vähemmän. Mo-

net uhriksi joutuneet sekä heidän lähiomaisensa huokaisivat helpotuksesta. Minut teljettäisiin putkaan odotamaan oikeudenkäyntiä. Seuraavan sunnuntain maakunnan ykköslehdessä sivun näyttävin kuolinilmoitus:

Rakkaamme

Riku Valdemar Huopanen

Synt. 26.07 1959

kuoli 17.08 1980

**Isä, äiti, sisko ja mummi
sekä muut lähisukulaiset**

Hetkenä illan hiljaisen

saavutit rauhan ikuisen

Vaikk siteet maiset kerran katkeaa

muistojen kultaamat kiteet ainiaaksi jää

Rakkaamme .. muistojen kultaamat kiteet. Niinpä niin. Niinhän se oli. Harvoin ne kovatkaan vanhemmat heittiöpoikaansa ovelta käännöttivät. Vieläkin harvemmin edesmennyttä lastaan pahalla muistivat. Varsinkaan äiti, jonka siteet, huolenpito näytti lujittavan sitä kiinteämmiksi kuta vähälahjaisempi tai rikoksiin taipuvampi lapsi oli. Voi voi sitä onnetonta. Annahan kun minä sitä raukkarukkaa vielä kerran auttaa yritän ... Jospa se siitä hyvinkin kun Jumalalta sille siunausta rukoilen.

Taivaassa ratki taivaassa

On autuus määrätön ...

Eikä se isältäkään omalle pojalle selän kääntäminen tuskitta luonnistunut. Tästä oli näyttönä jo ihmiskunnan huomenissa tapahtunut juottovasikan teurastaminen

maailman tunnetuimmaksi tulleelle hulttiopojalle. Toiseksi siinä jäi känsäisin kourin ja savisin saappain kotipeltojen kyntäjä. Juupa juu ...

Aikanaan seuraisi oikeudenkäynti, jossa juopuneena autokolarissa morsiamensa parantumattomaksi vammautunut, kahteen potkimalla kuolemantuottamukseen osallistunut vainoharhainen kohoaisi arvoon arvaamattomaan, minun pudotessa asteikossa saman verran. Minut pidätettäisiin virantoimituksesta luultavasti loppuiäksi. Minua katseltaisiin säälivästi. Virantoimituksessa oleva poliisi ampuu kolarissa vammautuneen. Tieto leviäisi ympäri maata. Sensaatiohakuiset toimittajat maustaisivat jutun mieleisekseen.

Tämä kaikki tilanteen nostamaa kitkerää ajatusleikkiä. Mutta mutta .. ei poliisi saanut törkeintäkään henkiriikoksenteikijää ampuu. Ei edes kunnolla reuhauttaa tämän tapellessa nyrkein, potkien tai aseensa kanssa vastaan. Silkkihanskoin niitä oli käsiteltävä.

Rauhoituttuani syvennyin tutkimaan kolariautoo. Verta ruhjoutuneessa kojelaudassa, tuulilasin sirpaleissa, istuimilla, lattiamatoilla ja niiden alla. Uhrin puolella ajajaa runsaammin. Vaikka olin työssäni joutunut näkemään karkeitakin tapauksia se kolautti aina. Oli saatanallinen oikku sekin että syyllinen selvisi liki yhdeksäsäkymmenessä prosentissa tapauksista syytöntä vähemmällä.

Teemu

Olimme juuri herkuttelemassa kullankeltaisiksi paituneilla ahvenilla ja äitini kiikuttamalla voilla voidelluilla piirakoilla, kun Outi ryntäsi luoksemme hermostuneesti käsiään väännellen.

”Mitä nyt?”

”Riku kolarin ajana ...”

”Missä?”

”Kaupungin lähellä Hätilästä tullessa. Puuhun rysähätäneet.”

”Miten pahasti lie sattuna?” Tiina silmät järkytyksestä ympyriäisinä kiljahti.

”Molemmat sairaalaan ambulanssilla viety ... Terhi tajuton. Poliisin mukaan henkieverissä.”

Elämä tuntui kaatuvan uhkaavana päälle. Kaloilla ja piirakoilla herkuttelu sai jäädä. Tyrmistyneiden katseiden saattelemina ryntäsimme Outin kanssa niiltä sijoiltamme autoon ja sairaalaan päällimmäisenä mielessä: Tapahtui sittenkin, jota olin kuukausia mieli ahdistuneena odottanut.

Sairaalassa sain tietää Rikun siirretyn ensiavun jälkeen osastolle.

”Entä se toinen ...? Sairaanhoidtaja Kautonen?”

”Parhailtaan leikkauspöydällä. Tekevät lääkärit varmasti hänen suhteensa mitä tehtävissä on.”

Istuuduin eteisaulaan odottamaan Outin paluuta Rikun luota kauheitten itsesyytösten kalvaessa muutenkin synkkää mieltäni. Että olinkin antanut auton Rikun käyttöön. Miksen kieltänyt Rikua tiukasti ajamasta humalassa kärehtämisen jälkeen, kun riittävä syykin olisi ollut. Kieltänytkö? Mitäpä se olisi hyödyttänyt, kun poliisit eivät korttia ottaneet. Kymmenittäin vaihtoautoja, uusiakin hallissa ja pihalla, joiden avaimet oli kenen tahansa automyyjän otettavissa. Ja kun lääkärikin piti ensiarvoisen tärkeänä Rikun työskentelyä vieraiden parissa. Sittenkin. Yritykseni vierittää vastuu tapahtuneesta toisille kariutui sisimpäni torjuntaan kerta toisensa jälkeen. Syyllinen olin minä. Minä minä. Siitä ei päässyt yli eikä ympäri.

Minut herätti synkistä mietteistäni Outin kosketus olkaan.

”Mitä Terhille kuuluu?”

”Leikkauspöydällä vieläkin.”

En jaksanut kysyä Outilta Rikun vointia eikä minulla ollut siihen haluakaan, niin huolissani Terhin tilasta olin. Parkkipaikalle mennessä tarttui korviini Outin muutamat hyvittelevät sanat:

”Kuukauden pari sairaanhoitaja sano ... Riku tajussaan oli ... Sanovat veressä alkoholia 2,4 promillea ...”

”Sankarilla saatana. Oikein moiselle vaikka olis henki mennyt.”

”Ei Riku ainoa juopuneena kolarin ajanut ole.”

”Jaksatkin vielä puolustella ... Rötösteli mitä tahansa.”

En saanut moneen yöhön mielenmasennukseltani nukuksi. En edes rauhoittavien lääkkeiden avulla, joita äitini minulle kolarin jälkeisenä aamuna kiikutti.

”Tarpeen semmosen paukun päälle ... Kun nyt ei vain Terhi.”

”Sen ruhjoutuminen tässä pahinta onkin. Autoja saa rahalla, mutta ei menetettyä terveyttä ... Yritti auttaa ja tukee Rikua viimeiseen asti. Tämmösen palkan sai.”

Kolmantena päivänä kolarista menin sairaalaan toiveena päästä Terhiä katsomaan, mutta sairaanhoitaja tukki tien.

”Ei missään nimessä”, hän käsi pystyssä kielsi. ”Ei vaikka potilaan isä olisitte.”

”Nämä kukat?”

”Voitte korkeintaan kuukauden kuluttua hänelle kukkasenne tuoda.”

Jumalani! melkein voihkaisin niin parkkiintunut kuin liikemiehenä olinkin ryvettäessäni vanhoilla vaihtoautoilla ihmisiä, jos kohta hekin olivat minua sääliittä ryvettäneet, minkäänlaista traumaa sieluuni saamatta. Nuoren ihmisen terveyden menetys ainiaaksi oli kokonaan toista. Ei lohduttanut edes sekään, vaikka Terhi oli iloisena nauraen sivellyt poskeani: ”Älä appikulta musta huolta kann. Mä rakastan Rikuu ja Riku mua. Ei mulla ole vähintäkään syytä epäillä Rikun vilpittömyyttä.”

Miksi Terhi sittenkin epäili? Mikä sai hänet hälyttämään poliisit Rikun perään ennen kyytiin nousemistaan? Miksi hän varotuksistani huolimatta nousi humalaisen kyytiin? Saadakseni asiaan jonkinlaista selvyyttä ajoin Hätilään, jossa minut neuvottiin talonmiehen puheille.

”Jaa, Rikun isäkö? Kaikki tapahtu ja helvetin sassiin. Kun Terhi soitti mä istun telkkarii katsomassa. Arvasin heti tytön sanoista jotain vakavampaa olevan tekeillä ja ryntäsin paitahihassillani kattoon mitä se oli. Ei Terhi mulle turhaan soitellut. Mun ollessa viiden kuuden metrin päässä autosta Riku nähtävästi peruutuspeilistä näki mun tuloni ja käynnisti moottorin. Samassa auton luo kerennyt Terhi vetäs puoleisensa oven auki kiskoakseen Rikun autosta, mutta joutukin Rikun tempasemana itte kyytiin ja

samassa auto ampas liikkeelle mun ehtiessä saada käteni oven kahvaan, joka on tässä Sool poika ottanu isomman auton, millä se tavallisesti ... Yli sata heppaa pellin alla. Ei sellanen peli liikkeelle päästyy yhdellä miehellä ... Sen vauhdin vieläkin jäljistä näkee. Tommoset urat hiekassa.”

Totta kaikki, minun oli katkerana myönnettävä. Sain kerran itsekin ravat silmilleni, yrittäessäni estää Rikua poikasena kurvaamasta kaupungille. Joka silloin päätty onnellisesti, vaikka sainkin monilta tutuilta pojan aiheuttamista useista vaaratilanteista kuulla.

Kerratessani tuon kohtalokkaan illan yksityiskohtia syyllisyyteni vahvistui lisää, kun muistin kaupungin halki rantamökille ajaessa nähneeni samat jo toisen polven rahattomat, jotka vanhempiensa tavalla ikinä rehelliseen työhön tarttumatta pummasivat kavereiltaan tai mankuivat sosiaaliluukulta leipälanttinsa. Kuin kävelevät varoituksetmerkit kokemaan apajaansa. Etten kääntynyt takaisin antamaan niille hatkat. Olisi siirtynyt kolari ainakin tuota tuonemmaksi. Jälleen mielessä Terhin lämmin poskelle hipaisu ja nyt kipeää tekevät sanat:

”Ei mulla ole mitään syytä Rikun vilpittömyyttä epäillä.” Navakka pohjoistuuli varisteli kellastuneita lehtiä puista ja pieksi vettä vasten kasvoja, kun kuukautta myöhemmin harpoin kukkakimppu kädessä ja takin kaulus pystyssä Terhin vointia tiedustelemaan. Käytävällä tuli vastaan tohtori Kotila, aikaisemmin minua hoitanut lääkäri, jota en ollut aikoihin nähnyt.

”Mitäs sinulle kuuluu?” hän tervehdittyään kysyi.

”Itselläni menee kuten näkyy. Minä tulin tapaamaan neiti ..

”Ei neiti Kaukoselle kovinkaan hyvää kuulu. Kaulaa myöten alaruumis pysyvästi halvaantunut. Ei edes rullatuolissa pysty omin avuin ikinä liikkumaan.” Taivas! Se oli minulle sellainen shokki, etten kyennyt hetkeen virk-

kamaan mitään. Olin sittenkin elättänyt mielessäni parempaa.

”Viisi minuuttia”, Kotila lupasi. ”Ei yhtään enempää. Neiti Eskelinen ottanee Huopasen kukkaset.”

Vaikka olin oikeasta etukulmastaan puuhun paiskautuneen kolariauton nähdessäni kummastellut, voiko sellaisesta romusta ollenkaan henkiin jäädä, oli Terhin ruhteet sittenkin olettamaani pahemmat. Letkuja suuhun ja kääreiden alle, joihin hänet oli paketoitu. Vain yläosa kalpeista kasvoista ja yhtä värittömistä käsistä vapaana. Kuin muumio ikään. Ei reagoinut millään lailla läsnäolooni. Ei pyyntööni räpäyttää silmäänsä, mikä merkitsi, ettei hän edes sanojani kuullut tai ei tajunnut niiden merkitystä.

Puolet luvatusa ajasta riitti. Silmät kosteina laahustin raskain askelin rankaksi kiihtyneeseen sateeseen. Meneistyvä liikkeenharjoittaja ... Eikö paremminkin kuolemankauppias? Mieleni oli raskaampi kuin koskaan ennen.

Tiina

Mä luulen Pirjon poisjättäen tulkitsevani koko suvun tunteet Rikua kohtaan sanalla INHO. Albertonki, joka meistä kaikkein kärsivällisimminkin oli oottanut Rikun parantavan ratkaisevasti tapansa. Sano Rikun pilkkaavasta lyyhäämisestäkin

”Olla tapa moni Rikun ikäsellä pojall. Jättä kyllä pois ku alka ymmärtä.”

Riku ei jättänyt. Eikä ymmärtänyt. Edes silloinkaan, kun menimme Teemun liikkeeseen vaihtaaksemme vanhan ikälopon Ladamme uudempaan, hän ilkeyksissään linkutti tarjoomaan palvelustaan, jota emme tietenkään hyväksyneet. Siitäkään syystä, koska olin soittanut vaihdosta Teemulle etukäteen ja halusimme etsiä itsellemme sopivan auton ilman moista persekärpästä.

”Sulla taitaa toi käpälä yhä vaan paheta? Eiköhän olisi viisainta hoitaa se ensteks. Saattaa vaikka kuoleman taudiksi koko kroppaan levitä.”

Riku pyörähti niiltä jalansijoiltaan ympäri muistamatta edes ontua. Alberto nuhteli:

”Mite sä Rikulle noi ruma sano. Etkö sä yhtä, että hän voi loukka.”

”Eikö Riku ole sua loukannut?”

”Minä kestä ... Minulla sinä, lapset, työ ja koti ... Mitä minä häne välittä.”

”En mäkään välitä Rikusta. Saa mun puolesta painuu vaikka helvetin kuuseen.”

”Hän sinu suku olla.”

”Sitäkin suuremmalla syyllä.”

Ajoimme valitsemallamme autolla mittavan koeajon Kajaaniin johtavalla tiellä mä tärysten suitsissa mennessä, Alberto paljonkin luontevampana palatessa. Tarkkaillen ohjausta, kuunnellen korvat hörössä moottorin ääntä ja kokeillen vaihtamista, valoja, jarruja, kiihtyvyyttä. Kaikkee mahdollista.

”Okei kaikki”, Alberto autosta laskeutuessaan suhkasi.

”Bensa .. paljo bensa sata kilometri mennä?”

”Tässä on kaksilitranen moottori. Kai tajusitte kumpikin, että on ärjypeli. Ei tarvitse tientukkona kupata ja pääsee yhdeksääkymmentä matavasta rekasta yhdessä hujauksessa ohi. ”

”Se bensan haukkaaminen? Et virkkanu siitä mitään.”

”Kaupunki ajossa kymmentä lähentelee. Pikiteillä ja pitemmillä matkoilla tietysti vähemmän. Paljonkin vähemmän jos on kepee kaasujalka.”

”Katso!” Alberto kaasu, kytkin ja jarrupoljinta sekä oven tiivisteitä syynättyään kuiskasi. ”Minä arvella, että ajettu enempi, mitä mittarissa olla.”

Alberton odottaessa kiihkeänä vastausta Teemu lysähti kuin olisi suhahtanut ilma täyteen pumpatusta pyörän kumista.

”Ei kaikki”, hän kuitenkin viipymättä myönsi. Näin minä sen kaikesta uuteen vaihtaessa ja otin välirahaa sen mukaan. Tulee boonuksina teille.”

”Aiot kumminkin saamapuolella olla?”

”Tottahan toki.” Teemu työnsi meidät autoon ja pyöräytti sähäkästi entisemme viereen. ”Onhan näissä eroakin. Vuosimallissa, kunnossa, koossa ... Kaikessa etumaskista takapuskuriin moottorin tilavuus mukaan lu-

kien. Ajettavuudessakin. Ei tärise ei rämise. Lopulleen kulu tuo entisenne. Motti viimeisillään, kytkin luistaa, iskunvaimentajat ja helmapellit uusissa. Hän kohautti tavaratilan kantta. Vilkaiskaapa tätäkin. Mahtuu survomatta kaikki mitä matkalla tarvitsee.”

Kotiin ajaessa Alberto mietteliäänä sanoi:

”Olisko Teemu .. jos ei huomattu ...?”

”Ei. Sellasta mä en Teemusta ikinä usko. Auttanu mua kaikessa, mun tarjoomaa korvausta kertaakaan ottamatta ... Eihän me oltu välirahasta puhuttu vielä puolta sanaa.”

Alberto käänsi uuden automme kotimme sähkötolpan viereen.

”Kun minä ajattele .. sama mieltä olla. Auto hyvä nähdä ja aja. Kuin uusi. Vahinko, ettei meillä autokatosta olla. Se meitä entine ... Varma häne vaike kauppa tehdä.”

”Se on kokonaan Teemun murhe Ja nyt kampsut ja kakarat autoon ja nokka kohti Teemun mökkii. Niinku oltas menossa jo.”

Mä en ollu kaiken tapahtuneen jälkeen rannalta palattuu entiseni. Eka kerta avioliittomme aikana torjuin Alberton hyväilytkin, koska halusin mielessäni selvittää oman osuuteni illan järkyttäviin tapahtumiin. Rikulla oli heikko itsetunto. Luvattoman heikko kuten yleensä toisia hanakasti arvostelevilla pikkusieluilla oli. Ja me olimme Alberton kanssa torjuneet hänen tarjoutumisensa kaupantekoon. Oliko se alkusysäys siihen mitä ilta edetessään toi?

Taivas! mä vähää myöhemmin hätkähdin, kun muistin: Nehän pari Rikun entistä kaverii Take ja Köpi harppovat letit suorina vastaan meidän palatessa vaihdokillamme himaan. Jatko oli selvä. Niiden kera tietysti viinalla kirvelevää itsetuntoa kohentamaan, jotta aurinko edes hitusen pilven raosta pilkahtaisi. Kun tunnelma kohosi, siitä

vain rattiin ja kaasu pohjaan muista tiellä liikkujista tippaan välittämättä. Tuntiessani, ettei Alberto ollut vielä unessa sipaisin hänen kasvojaan.

”Olen pahoillani, että olin sinulle tyly äsken.”

”Minä ymmärtä ... Sinu suku tehdä paha teko. Minä nähdä sinu kasvo Minu pitäny hienovarane olla.”

”Sä olet hienovaranan aina. Mutta siinä Rikun tekemässä on nielemistä meille koko suvulle. Se on lyöny meihin Kainin merkin, jota on vaikee pyyhkiä olemattomiin. Kaikkein pahin on tietysti Terhin kohtalo. Teemu soitti, ettei häntä sairaalassa laskettu Terhiä katsomaan, mikä kielii paljon. Terhi tuskin ikinä toipuu.”

”Totta”, Alberto myönsi. ”Vaikka toisaalta siinä lääkäri sana paina ...” Ja pitkän hiljaisuuden jälkeen: ”Minä kovasti kummastella mikä Terhi .. sairaanhoitaja yleensä .. vedä paha hoidettava perää? Ne monta kerta vain tappa. Ilma syytä ... Pahonpitelevät ainaki.”

”Se on meidän naisten luonne. Halutaan ehkä jotain uutta ... Kovasti erikoista ajattelematta mitä se tullessaan tuo ... Tai sitten siinä on jotain meissä naisissa uinuvaa ikuista äitiä. Naarasleijona tappelee viimeiseen hengenvetoon pentujensa puolesta. Lintuemo harhauttaa uhkaavan vaaratekijän oman turvallisuutensa uhmaten ... Siinä on jotain alkulimasta kulkeutunutta lajin säilymisen kannalta tarpeellista, joka ajaa naisen, emän, emon sukupolvesta toiseen mielettömiltä näyttäviin tekoihin vaikka helpompiakin mahdollisuuksia toki olisi.”

Rakastelemaan musta ei sinä iltana ollut. Terhin välittömyys, hänen Rikuun luomat ihailevat silmäyksensä, loputon ylenpalttisuutta hipova huolehtiminen kaikesta kosketti mua niin rajusti etten ollut saada unta silmiini. Vain Rikun kaltainen ilkeämielinen raakimus saattoi valitsemalleen naiselle tehdä noin törkeästi.

Riku

Mun dallaamises on pätkii, jota mä en halust muista. Se kaikk alko oikeestaa siit, ku ne kundit sai mut jotenki narutettuu nii sinkeell, et ku mulla sytty hinku kamaa, ne kisko multa fyrkat viimest ropoo myöte. Dokasivat itte saatana ... Paskat. Vittusakki koko jengi. Sakkasivat sen verta mun välit mutsinki kanss, et se anto faija mut Hätilää kuskata.

Mä irvisteli niil tai näyti pöhköö, ku ne tul mua töllöttää ku apinaa häkiss ... Saatanan kapitalisti siat. ... Sit mä jossain kääntheess tapasi Terhi ... Hoitsun. Muistutti jollain tapaa puhtaaks pestyy porkkanaa. Mutt mä alon tykätä siitä. Sen pehmeestä tavast sössöttää mulle, ottaa kädestä, korjata paidan kaulus, joka se mielest repotti aina ... Mä halusi naida sen. Mennä avioon ast, mutt se alkoki sössöttää mulle, et katotaa poikaseni ... Saatana. Ku jolleki pikkupennulle perkele. Mä luule, et joku kalkkis sössötti sen korvaa, et varo. Älä retkaa lovee. Sen verta tenhoo siinä hoitsus kummiski ol, et mäki alon lässyttää yhtä finisti ku se:

”Mä faijan jälkii kulje. Kehitän itteeni, teen kauppa ... Lähimpänä tavoitteena osastopäällikön vakanssi ... jees”

Ja vitut! Eka kerta mulla prassas ukon kanssa tiukkaa, ku mä sill automyyjii pomoks itteeni ehdotin. Oisi pannu

hihat heiluun, jees! Näyttäny sill vanhalla kääkällä mistä reiästä kana kusee.

”Stop stop stop!” Se ukko mulle alko jäbättää. ”Tyvest mäki puuhu kipusi. Nyt oksalla ylimmällä kökötän.”

Voi että mun teki mieli raapii silt kalkkikselta maksa pellolle. Ja hohottaa makeesti päälle. Neki kundit jäbätti sen mulkoillee sillee pahast, kun ne dallas mun tykö muka huikat tarjoomaa. Vaikk fyrka mankuminen niitten päällimmäine tarkotus ol. Mä vittu lohkesi. Femhundra lievettä pikkuse nykäsi. Olin illankahus yhelt tonkkaporvarilt nykässy pikkuse ylimäärästä ja leveili kundeille, et täältä pesee. Monttu selällä ne perseaukiiset mua pälistell, ku mä leuka koholla niil raukkiksille rääkäsi:

”Par lestii pöytää ja helvetin sassii! Muuto ette ikinä tähä murjuu nokkaanne vänkää.”

Ne hankki jätkät. Pullo vodkaa ja toise kossuu. Alettii imee siivuja. Mäki, vaikka mun piti ukon bailuihi se hoitsu hakee. Sill hyvää pikkune venaamine tekee, mä aatteli. Nirsosti viime päivinä vittuu lohennu. Joskus nii polvet linkussa, et himassa saa kouraa sököttää ja siitä mä tykkää yhtää. Mä jo heittelinki penistä sinne sun tänne ja aatteli vetää koko homman pänks! Kato, ku mulla noita kimuja riittää. Kato se verta pokka pitää, ku on jotaa lipan alla .. jees ... Mutt sit mä kuiteski sorrnun siihe hoitsu. Se ku on kartsalta iskettyihi nähde saatanan tyylikäs ... Ja sen veitikka ... Ihanampaa pilluu en ole kyllä ikänä nähny. Sylki sen nähtyy valuu nii päästä ku toisestaki. Ja helveti puhdaski se on. Vaati munki alapesulle joka saatanan kerta. Sit sitä kyllä kanssa lohkes rajusti.

Mä valitsin omasta laanista tosi vetävän menopelin, jolla mä kurvasin sen ovelle tosi mahtavasti. Sit mua kummiski alko pirusti nykii, ku se ei ollukka näkemäs mun ovelle tuloo. Vasta kolme tuuttaamise jälkee suvatsi kurkata ikkunasta.

”Mikä hätän?” se vitun ämmä ilkes kysyy... ”Helveti sassii tänn!” mä sill karjasi, et tanteret raiku. ”Ja niinku oisit jo!”

”Mä vaatetta vähä”, se sano. Mä bonjasi het et mitä vaatetta, ku se saatanan Taskine alko tunkee Sunnyy mun puoleisest oves ja hoitsu toisesta. ”Ei muute onnistu!” mä karjasi, telläsin potkuu pyttyy ja vejin hoitsun letistä tarakalle. Sitt kyllä mentiin kanssa. Täysillä. Mä nautin pirusti, ku ne nuijat tollotti mua ainakii viidestä kuudesta lasista yhtäaika.

Ku se kyttä vänkäs tiellä peltiään mun eteeni, mä nykäsi Terhii letistä. ”Kato, mite mä koukkaan ton.” Ja mä koukkasi kanssa saatana. Mä luulen, et tuskinpa Vataase poika Tuupovaarasta ois sen hienommi koukannu, niin maailmanmestari ku ratin vääntämisessä onkin. Tolpaväli saatana kahdella vanteella, mun roikkuessa kaali ulkona ja hoitsun kirkuessa vieressä minkä pillistä lähti... Saa syyttää vaan itteesä ja niitä kyttii, ku rysähdetti siihe koivuu. Vaikka mä tähtäsi koko aja just välii, mut ol kato, nii mahtava ilmalento, ettei ohjaantunu ...

En mä siinä mitää erikoista sisällän tuntena, ku ne kytät ja palomiehet sitä romuje välistä irti repi. Olen kuiteski sen verta kova kundi. Kerra kopasi sen valtimoo. Se tykytti, vaikk jotaa merkillisii katkoja siin ol. Syyttäköö hoitsu vaa itteesä, vaikk henki lähtis. Vittuukos sitä lähtee kytille visertää. Ois kaasuteltu komeest sen faijan mökile. Sönkattu mukavii ja vejetty viiksee sen jouko lähettyy. Mä pesen koko hommasta räpyläni justiin. En kato vitun ver-taa syytä niskoilleni ota.

Outi

Vastuuntuntoisena ihmisenä mä en olis voinu ... Mulla ei yksinkertaisesti olis ollu otsaa vaatii maksutonta oikeusavustajaa. Rikulla oli. Kun poliisit veivät sen suoraan sairaalasta putkaan kuulusteltavaksi hän vaati ja sai-kin kaupungin parhaisiin kuuluvan asianajajan ennenku suostu virkkamaan poliiseille yhtään mitään. Anomuksen ilmaisesta oikeusavustajasta raastuvan oikeus ennen jutun käsittelyä kuitenkin hylkäsi, koska Rikun katsottiin kuuluvan yhteiseen talouteemme ja meillä olevan varaa maksaa poikamme oikeuskulut, jota mä en oikeudessa läsnäolleena kiistänyt.

Rikun asianajajan kysyessä suostuisinko mä siihen, että hän toimittaisi Rikun mielentilatutkimuksiin, koska myönteisessä tapauksessa hänen olisi helpompi saada Riku vastuusta vapaaksi, mä kielsin, joskin varsin ristiriitaisin tuntein. Oma poika on sentään aina oma poika. Mutta, mä olin nähnyt Terhin tilan sairaalassa ja se ratkaisi.

”Rikulla on voimassaoleva ajokortti. Hän on ajanut juovuksissa, joten vastatkoon myös teostaan. Sitäpaitsi, vapauttamisesta huolimatta me joudumme korvaamaan hänen aiheuttamansa vahingon.”

”Teidän korvausvelvollisuutenne voidaan kyllä kiistää.”

”Kuka vahingot sitten maksaa?”

”Vakuutusyhtiön vastuun sulkee kylläkin pois vahingon aiheuttajan juovuksissa autolla ajaminen ...”

”Joten vastuu kaikesta vahingosta siirtyy automaattisesti kokonaan meille.”

”Ei se niin päivän selvä ole. Poikanne on luvattanne ottanut liikkeenne omistaman auton. Te voitte nostaa häntä vastaan syytteen varkaudesta, joka toteen näytettynä vapauttaa teidät täysin korvausvelvollisuudesta.”

”Tuomitkoot pojan terveiden papereiden mukaan”, minä äidinrakkauteni kovettaen intin. ”Rikulle on vain hyväksii istuu ansaitsemansa aika kiven sisässä. On kerrankin aikaa miettiä pahantekojaan.”

Vapauteen sudenkin mieli. Riku lapsuudesta lähtien potenut jonkinasteista suljetun paikan kammoa eikä lyhytjänteisenä piitannut tulevaisuudestaan tuon taivaallista. Asianajajansa kautta hän vaati ja pääsi verrattain nopeasti mielentilatutkimuksiin, joissa hänen todettiin syrjähtelevän puheissaan, elävän vahvasti omissa houremaailmoissaan ja olevan näin ollen täysin syyntakeeton. Vastasi jatkoistunnossa monta kertaa ohi asianajajansa tuomarin kuulustellessa:

”Myöntääkö syytetty syyllistyneensä kaikkiin kanteessa mainittuihin rikkomuksiin?”

”Syytön!” Riku sormellaan poliiseja osoittaen posket kireinä kiisti. ”Täysin syytön! Mä takuulla omaa kaistaa Sunnulla paahdon. Noi pirut ne multa tien tukki.”

”Olitte juovuksissa. Alkoholia veressä alkometrin mukaan 2,4 prosenttia. Sairaalan verikokeissa vielä 2,1.”

”Vieläkin syytön”, Riku tuomarin sanat kuultuaan lauhdutti niin täydellisesti kasvojaan hallinneen vihan, että sai mut pakosta ihailemaan kykyään hallita tarvittaessa luontonsa.

”Syytön syytön ... Viaton kuin karitsa. Herra tuomarihan sanoi hyvin vakuuttavasti.” Mä olin menossa faijan

mökille eikä faija mustaa kahvii kovempaa ole mulle ikinä tarjonnu. On se vaan nii pihi jäbä.”

”Kuulustelupöytäkirjan mukaan te olettekin naukinut kavereittenne kanssa tuntemattomalta mieheltä hankittua viinaa.”

”Ai”, Riku vilpittömästi hämmästyi. ”Niinkö siellä todella seisoo ... Nythän mä sen muistanki ... Sehän ol Köpi, jolta mä sen ... Sillä kundilla ol pee aaa, kuten aina ... Mä vanhaa kamuu jelpatakseni siitä lestistä tuplahinnan makson”

”Tulihan se sieltä lopultakin”, tuomari sanoi. ”Eikö teidän mieltänne paina yhtään edes morsiamenne loukkaantuminen? Lääkärin lausunnon mukaan morsiamenne on halvaantunut pysyvästi kaulasta varpasiin saakka. Huomatkaa .. kaulasta varpasiin. Ei kykene ikinä edes sormiaan heilauttamaan. Sattuuko tämäkään teihin yhtään?”

”Omaa syytään kaikki!” Riku jälleen kiihtyneenä silmät vihasta palaen kirkui. ”Mitäs meni usuttaan kytät sulkemaan tien. Mä en piittaa tommosta ämmästä sit vitun vertaa. Vai ...” hän kuiskasi jälleen hiljaa: ”Eikö olekin liikaa vaadittu, että mä jaksaisin rakastaa kytille vasikoivaa lunttuu?”

”Muistakaa missä olette ja sovittakaa sananne sen mukaan”, tuomari vakavasti varotti.

”Mä olen syytön, syytön syytön! Enkä mä sentäs ihan joutava nulkki ole. On kummiski jotain lipan alla.”

Eka kerta mä olin Rikuu niin kurkkuani myöte täys, kun silloin olin. Ei kanttia myöntää syyllisyyttään, ei ihmisyyttä pisaran vertaa. Kotona maalla mä olin nähny koirien ja kissojenki nuhdeltuna häpeävän liikaa rohumamistaan. Oma poikani osoitti olevansa alle eläinten ymmärryksen. Minuun sattui Rikun käytös oikeudessa niin, että toivoin olevani jossain hyvin kaukana. Metsässä,

merellä, missä tahansa. Mutta minä en ollut. En voinut väistää kasvattajan vastuutani, koskapa kuulin syyttäjän haastaman konstaapeli Kymäläisen todistajalausunnon, kun hän alkoi:

”Saatuani hälytyksen, jonka luullakseni teki syytetyn tyttöystävä ...”

”Ei mikään tyttöystävä.” Riku kiljahti. ”Kyttiin vasikka se on.”

”Älkääpäs nyt”, tuomari varotti. ”Annetaanpas todistajan rauhassa puhua.”

”Lähdin soiton saatuani heti”, Kymäläinen vuoron saatuaan jatkoi: ”Kolme neljä kilometriä valtatieä ajetuani vastaan paahtoi moottori ulvoen punainen Sunny, soittajan ilmoittama auto, jolta pysähtymismerkkiä näyttäen yritin sulkea tien, mutta syytetty pyyhälsi luiskan kautta ohi. Lähdin heti perään estääkseni Huopasta aiheuttamasta liikenteelle suurempaa vahinkoa ajamalla autoni hänen eteensä, jolloin pakenija kiihdytti vauhtia ohittaen edellään ajavia, jolloin syntyi monia läheltä piti vaaratilanteita ...”

”Toi on mitä törkein vale.” Riku tuohtuneena kiisti. ”Mä tsiikasin kyll, mihi rakosee mä Sunny ...”

”Suu kiinni, suu kiinni!” tuomari koveni. ”Ellei Kanninen saa päämiestään vaikenemaan, minä toimitan Huopasen ulos!”

”Yritäppäs vain!” Riku huusi tuomarille kurkku suorana. ”Mä jo kerran täällä naukasin, etten mä jaksaa rakastaa kyttille vasikoivaa lunt...”

Enempää ei Riku siinä tilaisuudessa huutanutkaan, sillä tuomarin kehotuksesta lähin poliisi tukki Rikun suun leveällä kämmenellään ja sit kyllä vastaan rimpuilevaa Rikku vietiin kanssa. Salin hiljennyttyä tuomari kysyi:

”Mitä Kannisella on sanottavaa?”

”Herra puheenjohtaja ...” Mun oli pakosta ihmeteltävä Kannisen viileää tyyneyttä hänen noustessaan vastamaan: ”Päämieheni mielentilasta tohtori Kauppilan antamaan lausuntoon viitaten, joka on tässä Ja jonka herra puheenjohtajakin varmasti äsken totesi – vaa-din päämieheni täydelliseen syyntakeettomuuteen vedoten – hänen vapauttamistaan kaikista kanteessa mainittujen rikkomusten vastuusta.”

”Syyttäjällä on puheenvuoro.”

”Herra puheenjohtaja.” Syttäjä ampaisi tuohtuneena pystyyn.

”Mielestäni ei ole mitään järkeä vapauttaa tämä poliisin tuntema kaupungin pahimpiin kuuluva rettelöijä ja liikenneterroristi vastuusta ollenkaan. Ensin tunnettu mielitautilääkäri kirjoittaa pitkäaikaiselle potilaalleen ajokortin saamista varten terveen paperit. Sitten toinen yhtä tunnettu saman alan lääkäri monien tahallisesti juovuksissa aiheutettujen vaaratilanteiden ja kohtalokkaan rysäyksen jälkeen lääkärinvalaansa vedoten samasta rentusta: Syrjähtelee puheissaan, elää ajottain omissa vahvoissa houremaailmoissaan ja on näin ollen täysin syyntakeeton ... Kysyn: ketä tässä on uskominen? Ja vastaan, etten usko täydellisesti kumpaakaan.

Tämä Riku Valdemar Huopanen on mielestäni synnynnäisen kieroutuneen luonteen ja löysän kasvatuksen tuottama lähimmäisistään piittaamaton renttu ja häirikö, joka kouluiästä lähtien on mellastanut mielensä mukaan. Siirretty mm. jo varsin varhaisessa vaiheessa erityisluokalle ... On kyennyt halutessaan suorittamaan autokoulun ja toiminut runsaan vuoden täysin ammattinsa hallitsevana automyyjänä, mutta vauhkoontuu viinaa ja huumeita nautittuaan raivopäiseksi mellastelijaksi.

Kävin henkilökohtaisesti katsomassa sairaalassa tämän liikenneterroristin aiheuttamaa uhria Kohta

vuosi kolarista eikä tämä elämänsä alussa oleva nainen tiedä edes elääkö hän. Häntä ruokitaan letkujen avulla, hän hengittää, ja kaikki hänen muutkin toimintonsa tapahtuu täysin mekaanisten laitteiden kautta, hänen itsensä voimatta edes sormiaan liikauttaa. Eikö tällainen tila ole nuorelle ihmiselle kuolemaakin pahempi?

Potilaan tilan nähneenä sanon suoraan, että ehdottomasti on. ... Tuskainen äiti rukoilemassa vieressä, että tapahtuisi ihme. Että hänen tyttänsä tulisi sen verran tajuihinsa että voisi puhua. Mikä lohtu nuorelle, elämänsä alkuun päässeelle ihmiselle, että puhua voisi ... Kaikki muu elämä pois. Ja niin kaikkensa kuin tämä päteväksi tunnettu sairaanhoitaja oli syytetyn Riku Valdemar Huopasen hyväksi tehnytkin, potilaan onneton äiti kertoi.”

Syyttäjä veti henkeä ja jatkoi huomattavasti tyyneempänä:

”Täällä on ehdotettu tämän laeista, tavoista ja lähimmäisistään piittaamattoman liikenneterroristin vapauttamista kaikista kanteesta mainituista rikoksistaan. Että pääsisi vaikkapa jo tänään kenet tahansa meistä autollaan murskaamaan. Aikaisempaan Huopasesta annettuun lääkärintlausuntoon vedoten minä puolestani vadin Riku Valdemar Huopaselle korkeinta mahdollista rangaistusta erittäin törkeistä juovuksissa aiheuttamista liikennerikkomuksista, ja nuorelle henkilölle yhtä lailla ruumiin- kuin pusevän henkisenkin vamman tuottamisesta. Mutta ehdotan Terhi Helena Kautosen omaisten pyynnöstä korvausten osalta käsittelyn lykkäämistä siinne saakka, kunnes vammojen vaikeusaste voidaan lopullisesti määrittää.”

”*Synnyynnäisen kieroutuneen luonteen ja löysän kasvatuksen tuottama lähimmäisistään piittaamaton renttu ja häirikkö.*”

Niin lohdutonta kuultavaa kuin syyttäjän puhe oli-

kin, mun oli pakko myöntää jokaisen sanan olevan totta. Lyhyttä automyyntikautta lukuunottamatta Rikun pahuus jopa ylitti kanneviskaalin syytökset. Niinpä kun oikeudenjäsenten pitkän neuvottelun tuloksena tuomari luki Rikun syyntakeettomuuteen perustuvan vapauttavan päätöksen, en ollut uskoa korviani. Terhin tilan nähneenä vapautus tuntui kerta kaikkiaan uskomattomalta. Että joku tahallisesti sai tuhota läheisensä elämän ilman mitään seuraamusta. Vain ajokortti pois. Muuten sai Riku marsii oikeussalista ulos vapaana miehenä hakemaan uusia uhreja. Ei voi olla totta! mun sisälläni huusi samalla kun sydämestäni kuoli sekin vähä lämpö, minkä enää Rikuu kohtaan tunsin. Ilman tunnontuskia käänsin hänelle selkäni, kun hän tarjoutui kulkemaan kotiin yhtä matkaa.

Mari

Mua jännitti niin, että oli lirahtaa pissi housuu, ku Riku poliisien saattelemana laahusti vuorollaa tuomari eteen. Se oli nimittäin karkuun livahtamisen pelossa aikaa ennen käräjiä napattu putkaan, jossa kököttäessä se ol laihtunu. Sen posket lommotti kuopalla ja tukka hapsotti. Entisee tapaansa se mulle kuitenkin ohi kulkiessa irvisti. Näytti ikäänku sanovan: Säki saatanan lellipentu kurkkimassa täällä. Olisit kolossasi pysynä .. perkele. Sen parempi se ei ole mulle vuosiin puhellu. Niin kade se on mulle kaikesta ollu. Siitäki, ku se heitetti erityisluokalle muitten häirikköjen joukkoon.

En mä viittiny irvistää sille vastaan. Olin kuin en olis huomannutkaan, minkä tiesin siihen kipeimmin sattuvan. Se pyörähti liki yhdeksänkymmentä astetta ympäri tarttuakseen haiveniini, mutta toinen poliiseista tönäs sen järjestykseen.

”So so! Eipäs innostuta Huopanan liikaa niin vetävän näkösii likkoja kun täällä istuukin.”

Mua otti tosissaan aivoon sen Rikun möykkäminen tuomarille, niin sopusasti kun se Rikulta sen tekemisistä kyselikin. Mä helpotu tosi pehmeeks, ku se tuomar lopulta kyllästy ja käski poliiseja viemään Rikun ulos. Mikä sitä tommosta möykkämistä kuuntelemaa. Tahallaa se Riku sillai. Isä sano sen ihan asiallisesti ennen viinaan sortu-

mista autokauppoja tehneen. Oli loppuaikona kiriny jopa parhaitten joukkoon, mikä todistaa, ettei se ole pötkö vaan piru.

Mä äimistelin tosissaan Kannosen esittäessä Rikun vapauttamista kaikesta. Miten se saattoki niin törkeiden tekemisten jälkeen sillai puoltaa. Johan tuo äitikin älys Rikusta vieraantuu, niin maitovellinä ku sen edessä onkin iät ajat pehmoillu... Kun syyttäjä pääsi lopulta sanaileen, muuttu nuotti. Olis ollu Rikun tarpeen kerrankin omin korvin kuulla millanen raakimus hän pohjimmaltaan on. Kun syyttäjä helty lopuksi hahmottaa vieläkin tajuttoman Terhin sairaalassa virumista, mä melki itkin. Jos Terhi toipuu tajuihinsa, ja mä onnistun voittamaan sen luotamuksen meistä tulee hyvät kaverit.

Pahin moka mielestäni tuli tuomarilta, ku se julisti Rikun vapaaks kaikesta. Muhun se sattuu, ett mä puristi käteni nyrkkiin, jotta rystyset valkosena paisto. Vain ajokortti pois. Joka ei meinaa yhtikäs mitää. Eihä syyn-takeeton korttii tarviikaan. Sen kun nappaa auton mistä sattuu ja kaasuttelee ... Varastelee, imee viinaa ja huumeita. Potkii kaltaistensa kanssa jengii kuulumattii päähän ja munille, et ikuisii vaivasii tulee. Ryöstää vanhoilta niitte viimeset eläkelantit ja ostaa viinaa. Syyn-takeeton ku saa tehdä mitä ikinä lystää. Sitä taputetaan poskelle ja surkutellaa: Voi kun sulla raukalla on ollu kova lapsuus.

Teemu

Riku ei ilmaantunut kotiin oikeudenkäynnin jälkeisenä päivänä. Eikä vielä aamusta seuraavanakaan, mutta kumminkin ajoissa ehtiäkseen töihin. Näki kaikesta hänen juhliseen niin pidätettynä olemisen kuin oikeudenkin täysin vapauttavaa päätöstä. Hänen silmänsä verestivät, ulkoasu oli kauttaaltaan nuhjuinen ja puhekin hieman sammalsi, kun hän lähes ensisanoikseen toimistossa kysyi:

”Sitäkö mä entistä duuniani jatkan ... Vai annat sä mun hoidettavakseni koko vaihtopuolen lauhkan?”

”Jospa suoritettas ensin pieni kiertoajelu”, minä arvelmatta ehdotin. ”Perehtyisit hommaan pintaa syvemmälti.”

”Mut sehän vaan käy ... Siellä näyttikin vähän hiljempää oleen. Pärjää kundit ilman muakin.”

Riku heittäytyi autossa viereeni yhtä korostetun rennosti kuten aina hänen ollessaan hyvällä tuulella. ”Kesäkin tulossa”, hän katuvarsilla pilkottavaa vihreyttä silmäiltyään totesi. ”Nuoret kundit het vanhojen kärryjen kimpussa, kun kimalaiset hääää hä hä hä häää.”

”Tosi on”, minä jarrutin rajusti, etten olisi rysähtänyt kärkikolmion takaa vauhdilla rumistelevan rekan kylkeen.

”Kelvottoman romun saatuaan manaavat myyjän alimpaan helvettiin.”

”Saatanan hamppi!” Riku heristi rekkakuskille nyrkiään.

”Paahtaa jätkä, kun koko maailman omistas.” Sitten hän alkoi huolettomana rallattaa:

*Justiinsa juu ihan jeksulleen
saiputta silmään, jotta romun veis ...*

Sairaalan mäelle noustessa hän valpastui. Tapasi ambulanssin kiitäessä oikeudellaan ohi hypätä kyydistäkin, mutta sain hänet rauhottumaan sanottua olevani menossa sopimaan autokaupasta kolarissa entisensä menettäneen tuttavani kanssa, joka näinä päivinä pääsi sairaalasta.

”Mikset tota aikasemmin vihjassu.”

”Jysähti mieleen just äsken. Se katso alkaa minun iässäni dementia jo määrätyissä aivolohkoissa purra.”

”Hä hä hä häää ... Mitäs mä olen jo aikoja hokenut.”

Olin osaston johtavan lääkärin kanssa sopinut tuovani Rikun katsomaan uhriaan, johon tämä oli empimättä suostunut, joten menimme suoraapäätä Terhin huoneeseen. Viime käyntini jälkeen Terhin kasvoilta oli poistettu kääreet. Hänet tunnisti paremmin, mutta siihen paraneminen oli jäänytkin. Täysin värittömät kasvot vielä umpeutumattomien haavojen ja letkujen paljouden kanssa, joista eräät päätyi nenään, suuhun ja rintakehään muodostivat – jos mahdollista – vieläkin riipaisevemmän näyn kuin kääreiden peittäminä olivat.

Seurasin tarkasti vuoteen toisella puolella seisovaa poikaani. Ei pienintä katumisen, myötätunnon tai huolestumisen merkkiä kasvoilla. Pikemminkin pirullinen virne suupielissä kuin olisi sanomassa: Ähä kutti! Ihan oikein sulle kyttien vasikalle. Sait juuri mitä hakemassa olit. Minun oli purtava liki huuleni verille tajutakseni olevani siinä ja tajuissani. Olenko minä tuon hirviön isä. Hänestäkö minun työni ja sukuni jatkaaja? Ei ikinä, sisälläni huusi. Hei-

mo vieras, vaikka rotu musta. Muulainen mikä tahansa. Tuon kanssa minä en pitkään kotiani jaa.

Ajettuani kotiin hillitsin kuitenkin itseni vaisuna kysymään:

”Mieti hieman ennenkuin vastaat! Tuntuuko nyt mielessäsi hyvältä?”

”Mitä?” kerrankin Riku näytti hieman ämistyneeltä. ”Mitä sä ukko tarkoitat?”

”Näkemäämme tuolla sairaalassa ... Kaunis, elämänsä keväässä oleva ammattinsa hallitseva morsiamesi tuossa tilassa ... Ja paljolti juuri hänen ansiotaan, että sinä sairaalassa toivuit niinkin hyväkuntoiseksi kuin olet. ... Sanoihan rehellisesti tunnetko todella olleesi herrasmies morsiantasi kohtaan?”

”Lipsu Terhikin”, Riku häneksi ihmeen säyseänä vastasi. ”Meillä oli järkkätty, et hän tulee mua ulos ovelle vastaa.”

”Tasan kuudelta? Eikö vain?” minä säälimättä tentasin. ”Talonmies sano sinun kurvanneen pihaan 20:18. Väitätkö sinä olleesi sanojesi takana täsmälleen?”

”Niin no .. mää nyt...”

”Vai olisiko Terhin sinun ryypiskelysi vuoksi pitänyt seista ovella smirnaassa päälle kaksi tuntia? Tai patikoida tuo parikymmentä kilometriä puoliväliin vastaan? Sekö on rehdin miehen kiitos parantajalleen?”

”Senkö saatanan kyttä sä luulet olevaas, kun sä tuppaat mua kuulusteleen. Häh!” Riku jo täysin malttinsa menettäneenä, posket kireinä karjui. ”Mun juttuni on tuomari lakituvassa apulaisineen puinut. Asia on kohdaltani selvä kun pläkki ...”

”Ja sinäkö sulhasena tunnet olevasi morsiamesi nykyiseen tilaan täysin viaton?”

”Naukasin jo, et päätös on oikeuden sanelema. Eikä sun jäkätyksestä muuksi muutu.”

”Kuulehan, Riku”, minä poikani tylysti keskeytin. ”Mekin puitiin tämä asia illalla Outin kanssa perusteellisesti ja päädyttiin tulokseen, että sinun rötöstelysi riittää jo. Meidän mittamme on täysi päättäköön oikeuskin mitä tahaan. Me tuskin ratketaan kyyneliin, vaikka seuraavassa lähistöllä sattuneessa kolarissa Terhin lailla henkiahieveriin ruhjoutunut olisitkin juuri sinä?”

”Saatanan kapitalisti paska .. että ilkeetkin ... Mikä näky ku kapitalisti öykkäri linkuttaa lankonsa kanssa toine oikeeta toine vasenta kápälää vetäen: Iiuuh .. aauuuh .. iuuuh aauuuh ..iiuuuh .. aauuuh ...”

En kestänyt enää. Naapurit hälyttävästä Rikun raivoomisesta piittaamatta riiputin hänet raivelista kadun puoleiselle ovelle ja paiskasin menemään vauhdilla, että vasta neljä viisi ympärystä pyörähdettyään hän kykeni horjuen kohoomaan tolpileen.

Outi

Mua oudoksutti hiljaisuus kotona mun töistä palattu. Teemu poissa, käväisi vain vilaukselta työpaikallakin. Rikun samoin kuin Marinkaan pälpätystä ei kuulunut niin usein kuin hän töistä paluuni aikoihin meillä käväisikin. Pirautin huolestuneena anopilleni.

”Mari on täällä. Pistelee poskeensa keittämäni lohiosoppaa. Ovat siinä hinnassa, että kykenee eläkeläinenkin vähillä markoillaan ostamaan. Teemusta ja Rikusta minä en tiedä. Ei kumpikaan ole soittanut.”

Aloin hieman ymmälläni laittaa päivällistä. Kolmelle, kuten oletin syöjiä kokoontuvan, vaikka Rikusta olinkin kovasti epävarma. Meillä oli autoja, uusia ja vanhoja jokaisella virta-avain omassa lokerossaan. Agressiiviselle tuhoaseita, jotta voisi täyttää vammautuneilla kokonaisen sairaalaosaston. Levotonta odottamista. Tänään, huomenna, ikuisestiko?

Iäisyydeltä tuntuvan odotuksen jälkeen Teemu kotiutui nähtävässä huppelissa, josta arvasin hänellä olleen lievää vaikeamman kahnauksen Rikun kanssa. Nostin kansiansa alla nahkeiksi kuivuneet kyljykset ja perunat porkkanaraasteen kera pöytään ja kehotin syömään. Ruoka ei näyttänyt Teemulle maistuvan.

”Jotain kränää Rikun kanssa ...”

Synkkänä kuin sateen pimentämä syksyinen yö Teemu näytti kohtaa päivän lehdestä.

”Neljä hulikaania mukiloinnut ja potkinut eilisiltana grillikioskin läheisyydessä erästä maalaismiestä. Poliisin saapuessa paikalle potkijat olivat kadonneet. Sairaalaan vietyinä uhri, joka oli tajuton, todettiin saaneen potkuista eri puolille kehoaan pahoja ruhjeita. Muunmuassa sisäisen aivoverenvuodon, josta hänen tilansa on erittäin kriittinen.”

”Arveletko sinä että ...?”

”Joku baarissa kertoi Rikun olleen potkijain joukossa. Kiista oli lähtenyt siitä, kun se nuorimies oli alkanut syödä kioskista ostamiaan nakkeja jakamatta niitä ympärillään suutaan pieksäville rentuille.”

”Vittu! Oot sä saatanan juntti nii pih, ettet pienintä suupalaa kamullees tarjoo?” ne hampparit oli miestä tyrkkien rähjänneet. ”En mie mikään kaverinne ole”, oli mies inttänyt. ”Tuskin ollaan ikinä nähty.”

”Kohta näät!”

”Kertojan mukaan nakkiensyöjää oli käsi suun edessä työnnetty pimentoon, ryöstetty nakit, vejetty ketoon ja potkittu joukolla, kunnes uhri oli velttona verisenä myytynä jäänyt tanterelle virumaan.”

Mua ahdisti, kun muistin monet Rikun hämmentyneet ilmeet mun rynnätessä väliin Teemun yrittäessä ojentaa poikaa tämän kärehtäessä myymälävarkauksista ja muistakin ilkitöistään. Rajat. Mäkö ne teoillani Rikulta hämärsin, kun kirkastaa olisi pitänyt. Monta monta kertaa. Jatkoiko nyt oikeus samaa melko yleisesti hyväksyttyä, ainakin Teemun mielestä liian vapaamielistä linjaa?

Väkinäisen mutustelun jälkeen Teemu kuori toisen perunan.

”Virkkamatta sanaakaan yöllisistä tapahtumista Riku tinki, että nimittäisin hänet koko vaihtopuolen päälliköksi. Ohi pitkäaikaisten kokeneempien automyyjien. Sanoi tietävään temput joilla vaihto kasvaisi ennätyslukemiin.”

”Ja sä ...?”

”Käytin Rikua Terhiä katsomassa. Kun näin, ettei tytön tila sitä millään lailla koskettanut laitoin pojan nos-telemaan. Kokeilkoon vaihteeksi, miten helposti leipä ja lämmin muualta lohkee.”

”Harpoit itse Jokelaan paukuille.”

”Olen ne mielestäni ansainnut tuhatta kertaa paremmin kuin Riku.”

”Entäpä jos olisit senkin ajan käyttänyt tapoja opastavaan keskusteluun Rikun kanssa.”

”Keskustella rentun kanssa, joka silminnähdän halveksii isäänsä”, Teemu tuhahti. ”Ryöstää nakkeja mieheltä, joka bussia varttuissaan ostaa ne nälkäänsä, ja on vielä ensimmäisten joukossa potkimassa päähän.”

”Tunsit sä sen kertojan, jotta voit sen puheista noinkin varma olla?”

”Mies kuvasi Rikun vaatteita myöten samoin kuin ne toisetkin niin yksityiskohtaisesti, ettei erehtymisen mahdollisuutta jäänyt.”

”Olet vaan säkin ... Mikset vienyt miestä poliisilaitokselle kertomaan näkemäänsä.”

”Minä pyysin sitä, mutta sille kaverille tuli kiire.”

”En määl!” se ulvahti. ”Nehän saatanat tappaa mut! Heippa!”

”Rikullahan piti rahaa olla.”

”Kertojan mukaan niillä toisillakin oli, koskapa olivat hänen nähtensä ostaneet kioskista tupakkaa.”

”Siinä se suurin törkeys onkin. Rahaa taskussa ja silti ryöstetään nälkäiseltä tämän ehkä viimeisillä lanteilla

ostetut nakit” mun oli pakko kerrankin, Rikun pahuus myöntää.

”Ja potkitaan päähän. Yltää raakuudessa natsien harjottamiin juutalaisvainoihin. Häpeä kertakaikkiaan tuolaista pojakseen kutsuu.”

Teemu työnsi tympeänä veitsen ja haarukan lautaselle.

”Miten helvetissä ne siellä oikeudessakin ... Päästää tommosen potkijan ja liikenneterroristin vähemmällä kuin nitrojen turvin köpöttelevän, häthätää sydänifarktista toipuneen sotaveteraanin, joka muutamalla minuutilla ylittää lähes tyhjälle parkkipaikalle pysäköidyn autonsa parkkeerausajan. Sille rapsataan rikesakko, johon tuskin kuukauden rintamalisä riittää. Nuorukaisen hengiltä potkijalta ja autolla morsiamensa ruhjojalta silitetään päätä. Kannonenko se Rikuu niin tehokkaasti puolusti?”

”Kannonen vetosi vain Rikusta mielitautilääkärin antamaan lausuntoon. Ei hän runoilullaan tuomaria enempeä kuin lautamiehiäkään hellyttänyt.”

”Entä syyttäjä?”

”Päälle kävi kuin yleinen syyttäjä”, muistin iät ajat kansan suussa kulkeneen sanonnan, joka Rikun kohdalla ei syyttäjän kovenemisestä huolimatta tuntunut liialta yhtään.

”Kokonaan toista maata. Renttu .. kaupungin pahimpiin kuuluva rähinöitsijä ja liikenneterroristi”, syyttäjä jylysi. ”Heltyi suorastaan kaunopuheiseksi kuvatessaan käyntiään Terhin luona sairaalassa. Mäkin melkein nyyhkin .. mun silmäni ol tosi kosteet, kun se kerto Terhin äidin rukoilleen polvillaan vuoteen vieressä, että tyttö toipuisi edes sen verran jotta voisi puhua.”

”Helveti .. kivistäkö se tuomari sitten on?”

”Siltä näytti Kaikki muutkin oikeudenjäsenet siellä. Mun mielestä Rikulle olisi vain hyväksi teljetä hänet vähintään vuodeksi jopa kahdeksi kiven sisään.. Niin niin!

Linnaan vain, jossa aika ajoin pätevä psykologi Terhistä otetuin valokuvin ja purevin sanoin olisi herättänyt hänet tajuumaan tekonsa kauheuden.”

”Olet kerrankin oikeilla jäljillä. Valitettavasti vain liian myöhään”, Teemu mut keskeytti.

”Mä olen lopultakin nähnyt, ettei Riku sun .. meidän kummankaan hyvää tarkoittavista neuvoista paskaakaan välitä. Vaikutus on pikemminkin päinvastainen. Vittu, hän on sustakin monet monet kerrat huutanut: Tupajumin nakertama kalkkis! Tään nyt tietää mitä tommonen fossiili jäbättää. Joku alalle koulutettu vahva auktoriteetti hänen havahduttajakseen olla pitää ... Ja olosuhteet, ettei hän pääse väistelemään...”

Puhelin pöydällä kilisi mun ollessa just pääsemässä parhaaseen vauhtiini ja mä ehätin vastaamaan.

”Sulle”, mä ojensin luurin Teemulle, jolle soitettiin liikeasioissa kotiin lähes mihin aikaan vuorokaudesta tahansa.

”Kuulosti Torviselta.”

Tuulirannan vastaava hoitaja siellä olikin. Kerto puhelimesta Teemulle Rikun marssineen mahtipontisena hänen eteensä sanomaan:

”Mä otan tästä päivästä putiikin johtooni. Saat luvan kattella muita hommia ... Ellet sit jää autoja peseen ... Mitä mä sille?”

”Paiskaa ulos!” Teemu räjähti. ”Jos jää pihalle rähjäämään kutsu poliisit.”

Vielä niiltä istuimiltaan Teemu viestitti kaikkiin liikeisiinsä saman tiukan määräyksen kasvoilla nähtävä harmistunut ilme: Me ei päästä siitä ikinä. Se seuraa meitä mustaakin mustempana varjona hamaan hautaan saakka.

Pirjo

Miten suunnattoman onnellinen minä olinkaan Rikun toista vuotta kestäneestä hyvästä kaudesta. Terhistä ja varsinkin Rikun ryhtymisestä terveen tarmolla töihin, joka oli minullekin elämäni parhaimpiin kuuluvaa aikaa. Teemukin oli poikaansa oikein tyytyväinen. Suunnitteli jopa siirtävänsä Haapakankaan huoltoaseman vaihtomyymälöineen hänen johdettavakseen. Eikä siinä kaikki: Terhi saisi halutessaan jättää nykyisen työnsä ja siirtyä Rikun henkiseksi tueksi Haapakankaaseen, jossa työsuhteeseen kuului hyvä asunto.

Minullekin he kävivät monet kerrat kertomassa nousujohteisesta elämästään. Sitä ammatissa ylenemisen riemua, mitä Riku näytti tuntevan. Tuskin kaikkina kertoina nahoissaan pysyi. Syleilin kumpaakin kyynelet silmissä. ”Lykkyy lykkyy! Yhtä kaunista kesää teille molemmille jatkossakin.”

Se oli ollut Take. Lähes kaikkein pahimpia niistä rennuista jotka koulussa Rikun varastamaan, juomaan ja polttamaan viekottelivat. ”Näytä mihin pystyt”, Riku kerto niiden sanoneen ”Ei me sua Malborotta jengiin huolita. Paskat me susta räkänokasta. Pillitätki ku pahaset likat.”

Oli todella harmittavaa, että niiden ote piti vieläkin.

”Imase siivut!” Kossupullon heilautus nokan alla riitti.
”Repee ruplat pyöriin, ku pienet imaset.”

Ja Riku sortu. Tietysti. Kuinkas muuten. Sillä kun kouluiästä lähtien oli ollut vahva verenveto kaikenlaiseen pahaan. Siitä vaan käsi Taken kaulalla autoon lähimmän esimiehen estelyille ärhentäen:

”Paskaakos mun tekemiset sulle kuuluu. Mä olen pomo! Tajuutko saatanan nilviäinen .. pomo. Faijasta toinen tässä puljussa. Jip jip jiihi Alahan kuule vetää!”

”Sun omaa parastas mä tässä yritän kattoo. Jos korttis menetät, se on vähintään kun sun toinen jalkas olis poissa.”

”Mani seun, joka portit taivasta myöten aukoo!”

Vasta poliisien tukettua tien suvaitsivat rentut pysähtyä kysymään:

”Eilinen päiväkö se kundeilta katos?”

Minä itkin kauheasti kuultuani siitä. Jokin minun sisälläni sanoi, että se oli sysäys pahempaan, jossa tapahuisi jotain hyvin kohtalokasta. Kun sitten rysähti ja minä kuulin Terhin tilasta, olin tulla hulluksi. Valvoin sydän tuskaa täynnä viikkokausia. Edes tohtorin määräämät rauhottavat lääkkeet eivät auttaneet. Terhiä katsomaan en uskaltanut mennä, vaikka olisin halusta sitä raukkaa lohduttanut ... Lohduttanutko? Miten voisi kukaan lohduttaa ihmistä, joka on viittä vaille kuollut. Ei edes tajuu sitä, että hengittää vielä. Sivu korvien siinä sanat ja muikin hyvittely menee.

Olen Rikun viinaan ja varkauksiin uudestaan sortumisesta lähtien tuntenut suunnatonta syyllisyyttä epäonnistuneena kasvattajana ja moneen kertaan aprikoinut miellesäni: Olisiko Rikusta kasvanut kunnan mies, jos minä – kuten Outi työtäni keventääkseen pariinkin otteseen ehdotti – heti Rikun synnyttyä olisin muuttanut erikseen asumaan. Olisin luultavasti muuttanutkin, mutta Outi sai

vastaansa Teemun, joka minun kokemukseeni kasvattajana vedoten, mutta itseasiassa velkojensa ahdistamana halusi minun taloustöiden ohella hoitavan myös lapset, koska olisi muuten joutunut vieraan palkkaamaan. Vaurastuttuaan ja Rikun ratkettua räyhäämään Teemukin suorastaan työnsi minut rauhallisempiin oloihin.

Sittenkin minä palaan kuin susi luolaansa mieltäni painavaan iäisyyskysymykseen: Olisiko Rikun pelastanut törkeyksiä tekemästä minun varhaisempi muutto? Vai onko hän pohjimmaltaan ilkeä kuten Tiina ja Mari kummatkin väittävät? Olen lukemattomina unettomina öinä pui-
nut asiaa tuskastumiseen asti lopullista selvyyttä pulmaani saamatta.

Riku

Että mua jurppi, ku se jäbä mut himasta kartsalle heitti, nii makeeta ku mä sille ensteks olinki. Pamauttel viell kadul nyrkillä niskaa ... Jos mulla olis Jampan mahikset, mä oisi pannu sen polvillee rukoilee armoo. Mä kyll tapasi siepata fileerauspuuko ja sohasta sen suolet pellolle, mut se piti varansa. Tarttu mua raiveli ja sit mua kyllä vietiin kanssa. On se ukko vieläki sen verta kova jäbä.

Kanervalassa mä potkin herrojen Mersuja lommelolle. Se ku on kato sellasta porhojen aluetta. Sen näkee niitte majoistaki. Nii fiinii, nii fiinii kaikki paikat. Sit mä etsin käteeni pätkän rautalankaa ja olin juuri sorhaamassa ovee auki punasesta Volvosta, ku pillit alko soida. Joku ol mut keksiny, hälyttäny jeparit ja mä alon pinkoo puitten alle. Aika lommo mä ehdin sen Volvo oveen monollani huitasta enne kytii tuloo. Paraiks moiselle porholle. Mitäs häntä pröystäilee duunarin kustannuksella.

Sen Volvon syynättyy ne kytät liippas Kuopion tietä ees taas, ees taas pari tiimaa. Kait ne arvel mun yrittävä siihe suuntaa, mut vetivät vesiperän. Mäkö näkyvää sumppuu sukeltasi hä hä häää ... Mähän kuljeksi muina miehinä Vanamon kadun valinnassa. Sujautin povariini lenkin Hesän sinistä ja nostin kassiin neljä hölmöö, joista pulitin käypäset kassalla.

Purtuani lenkin ja imettyäni oluet mä lähdin vaihteeks dallaamaa pitki märkää kuntopolkuu funtsien mitä tehdä. Kyttiin mua hakiessa mä kattoin parhaaks pysytellä polulla ku himolenkkeilijä ainaki, ettei muhun kiinnitettäs mitää huomiota. Mua sätkäsi, ku mutkan takaa ravas vastaa pimu. Kireet farkut, väljä jumpperi, vaalea letti tuullessa hulmute. Ehta tyttö mä najusi het ekasilmäyksellä ja makuuni muutenki ... Mä nain ton, mä naukasi hiljaa, ku mulla sytty saatanallinen halu siihe. Mä annon laukata sen kohdalle, pyörähdin äkkii ja kietasin käteni sen pillin ympär vasesman kännän tukkiessa sen auki revähtänyttä läpee.

”Ku annat naida suosiolla sulle ei tapahdu mitään pahaa.”

Se repi ja rimpuili ... Kiljuukin se tapas, mutta lakkas mun kiriessä otetta, et sen silmät alko päästä pullistuu.

”Mä olen kato kuristanu kaks sun kaltasta sutturaa”, mä sen korvaa hiljaa kuiskasi. ”Toise Kuopiossa ja toisen Kajaanissa ... Terkkuja lähettivät” Sit mä käänsin sen söpöö tuulenhalkasijaa mettää kohti, ku näin polull lähenevä par vanhempaa jäbää sinisissä ferkkareissaa.

”Sä lapsit tonne ... Just ton ison kuuse juuree, jonka ympärill laajalti sulaa on. Kato mä tsiikasin sulle hyvän paikanki. Ei nää polull ja kuivaki on. Par laakii nussin ja selvä.”

Mun uhotessa sill ja käden kouriessa kurkkuu se lanistu hetkeks mut alko tapella vimmatusti jällee mun alkaessa kuorii sen vaikeesti irtoovia farkkuja. Se tapas kynsiikin mua kun kissa ikään, mut lakkas kohta, ku mä sitä laulupillistä tosi lujaa otin.

”Mähän lupasin jo ... Pääset vähemmällä ku ... sovinnolla annat. Kato .. mä en viittis vainaata .. sillai .. ottaa ...”

Sillä ol tosi makeet ne paikat ... Viirun kahtapuolta vi-

hotusta kute ikäisillää aina huipentuen kiihottaviksi kikkaroiksi siinä missä masu loppuu. Ja niin puhdaski ol, et mulla tul sitä naidessa mieleen Terhi. Ei kuiteskaa alapesulle käskenä, vaikka mä herättyy himassa olin laskenu peukalohankasee parit meskit pesulla käymättä. Pitkä selibaatti nääs ... Alussa se pelkäs sitä ja muakin hirveesti. Olis vauhkona tehny mitä vaan. Herättel kiltisti mun kalunki, ku mä lupasi sen toise laaki vejettyy laskee vek. Sen mä teinki, ku se jotenki oudosti nyyhkimisen lomassa äiteetä hoki, sen silmät sillee pahasti väänty ja koristakin alko. Kai sillä taju kankaalle ol irtoomassa. Ku se pikkuse raotti silmiään mä painalsi sen söpöö nenpäätä.

”Näissä merkeissä. Heippa!”

Valtatielle dallattuani mä yritin peukalokyytii Tuulirantaan, lähimpään ukon omistamaan lauhkaan, turhaan. Eivät saatanan kaahaajat vilkaisseetkaan. Mä heristelin nyrkkiäni ja haistatin niillä öykkäreillä paskat. Eivät helvetin törpöt nää. Sit mä iskin lennosta taksin.

”Tuulirantaan!” mä pukille lysähdettyy reteesti käskin, mut se saatanan jäbä ei hievahtanutkaan.

”Eheiiii poikaseni niin kiirettä. Tästä on Tuulirantaan matkaa ja mä haluun fyrkat viimestä pennii myöten. Muuten kato. Voi tulla kannään vain pelkkää tuulenviemää ja sillä ei menovettä tankkii paljoo lirise.”

Mä muistin. Faija ol tökänny mun taskuuni jotain. Mä kopasin sitä ja jysähdin sanattomaks: Viistononii sileinä viissatasina päällä lappu: Ei tarvii palauttaa eikä nokkaansa näyttää.

”Revi tosta!” Mä nykäsi päällimmäisen taksille leuka koholla ja työnsi loput taskuu. Sit mä silmäsi sitä kute alamaista ainaki. ”Ei nää kuule ainokaiset ole.”

Se vastas enne U-käännöstä. Sit se kattel mua ympyräisin silmin.

”Tais poika pillun päältä tielle nousta?”

”Mitä?”

”Vieläki sepalus auki. Vai kohmeessako sun sormes ovat?”

”Minkä pikkuse vettä palleistani vajutin ... Mistä täällä syrjäkylässä vitut.”

En visertänyt taksille sanallakaan saamisestani, vaikka tiesin piikasen puhkasseni. Oli sen verran reidelle verta lirahtanut, et sytytti mut toka laakin jälkee hurjaan pailoon. Mut kun mä tulin sille sanoneeksi, et jätän kahteen kertaa, ni jätin kanssa. Tiesin tyylin: Jos kimma visertäisi kytillle häntä väkisten naidun, ne urkkisivat lähitienoon taksit ja selvä: Kohta kiitäs valot vilkkuin päin Tuulirantaa liuta jepareita enkä mä tykänny siitä yhtää, koska mä aatteli ryhtyy sen lauhkan pomoks.

”Olkoo sit tällä kertaa sillee”, se taksi epäluuloisena jupisi. ”Vaikka mä olen liki varma, että sä hässit jotain kimmaa väkiste. Näytät nii sen oloiselta.”

”Jos oikein makeesti kusettaa sehän naimisen vastovaa.”

”Entä noi naarmut kasvoilla? Kirveleekö niitä vielä?”

Mä en viittiny lonksuttaa taksin kanssa leukojani enempää, vaikka peruutuspeelistä näinkin sen kimman kynsimät ilkeet veriviirut, ku se tappeli mua vastaan. Pasakat mä niistä välitin. Sen farkkuje alla ol tosi makee elin, jota ei ollu koskena ku äidin käsi ja lämmin vesi. Mä tiedän kato. Olen kato nii monenlaista nainnu.

Mut sitä nakinpurijaa siellä torin laidalla mä en monnottanu. Just tuomari eestä päästyty mä sen verta kainostelin. Minkä nyt ku vahingossa kerran kaks sen parkuvaa kuonoon nyrkillä tälläsi.

Se Torvinen kattel mua tosi ihmeissä, ku mä kuiskasi sill tästä päivästä olevani lauhkan pomo.

”Eee kaat!” se mulle naama kalpeena änkytti. ”Kato ku ei isäs halastuu sanoo ouk miule koko asiista virkkana.”

”Eikä taida virkkaakaan!” mä sille entiselle turvenuijalle hönkäsin. ”Fajjalla kuule sen verta kaalissa pätkii, et se luovuttaa hommat vähin äänin mulle.”

”Ja tuotahan mie en vielä tältä syönniltä usko. Niin täyskuntonen mies vielä viimeks tavatessa ol.”

”On sit paree varmistuu hommasta fajjan kanssa het.”

Sitä mun ei ois pitäny sille törpölle sanoo. Mä näin sen het ku sen leuat fajjan jäbätystä kuullessa alko omituisest jauhoo. Ja varsinki, ku se luurin laskettuu repes posket kireenä paitansa hihoja kääriin.

”Alahan laputtoo! Van viännäkö mie siun laulupillis korkkiruuvilen!”

Outi

Sää lämpeni. Koivuihin putkahtivat lehdet kuin huomaamatta ja päivän kaari lähenteli uhkaavasti lakikorkeuttaan. Ilma tuoksui ruoholle, kuivumaan ripustetuille pyykeille ja tuloaan tekevälle kesälle. Heti viimeisten lumenrippeiden sulettua autokauppa vilkastui yleisen vaurastumisen myötä. Käytettyjen autojen myynti jopa uusia runsaammin talven kuluessa korttinsa saaneen nuorison kinutessa vanhemmiltaan omaa ajokkia. Tytöille auton värin ja muodon ollessa monta kertaa ikää ja ajokilometrejä tärkeämpi.

”Mä haluan ton ja sillä sipuli. Määhän tällä ajanki.”
”Sakkorengaat alla ja muutenki sököpeli?” asiantuntijaksi mukaan lähtenyt vanhempi veli vastusti.

”Mut kulkeehan tää”, kolmen neljän korttelin ympäri pyörähdys tulevalle auton omistajalle varmisti. Hellyttävä tuijotus myyjän silmiin. ”Vaihda ton alle kunnolliset renkaat .. niin ...”

”Vajaan viiden tonnin kärryyn liki tuhannen renkaat. Tais muuten pompata. Mä hyvitin tästä vaihdossa viisi ja puoli.”

”Olet varmasti kiskonut antamastasi sitäkin enemmän. Eiks vaan?” Vielä äskeistäkin vetoovampi tuijotus autonmyyjään.

”Vaihda nyt noi renkaat. Kun isäkin jo lupas maksaa. Pääsen ajeleen Katin kanssa Lemmenlavalle humpille.”

”Otatkos vänkäripojaksi kyytiin, jos vaihdan?” vielä vihreä automyyjä ostajan isän selän takana suhkasi, ja myöntävän päännökykkäyksen saatuaan suostui.

Parin korttelin takana odotti autonostajaa komea poika, joka viikon kuluttua painoi hänen kanssaan yhtäaikaan valkolakin päähänsä. Herttaisen hymyn hurmaama automyyjä odotti paria tiimaa myöhemmin Rantakadun Esolla autonostajaa tunnin jos toisenkin – turhaan.

Mä en Teemun kanssa nousujohteisesta autokaupasta enempää kuin kesästäkään suurestikaan nauttinut, niin riemua täynnä kuin ajankohta vuosi takaperin vielä oli-kin. Teemu tosin kalasteli Mikan ja Piian kanssa aikaisempaan tapaansa. Uhrasi näille liikkeen kiireistä reväistyä aikaansa jopa entistä enemmän, mutta täysin poissaolevana. Innostumatta kiljumaan suurenkaan hauenvonkaleen posatessa katiskassa:

”Hei! Kattokaa mikä peto. Pääkin kuin metriinen hallo.” Nyt tyhjensi pyydyksen yhtä yhdentekevänä pärskyttelipä siinä kaloja millainen ropakko tahansa. Tai unoh-
tui tuijottamaan järvelle kuin illan tyyntyessä kuvajais-
taan kummastelevat rantakoivut. Vain joskus havahtui
kysymään Tiinalta suunnitteliko tämä jotain uutta vas-
taukseen millään tapaa reagoimatta. Äidiltään kyseli pal-
jonkin huolestuneempana tämän rinta- tai vatsakivuista,
jotka tuntuivat olevan paljolti syy-yhteydessä Rikun teke-
misiin.

”Ukki! Herää ukki! Kalat on perattu!” Mika kiljui täyttä kurkkuu Teemulle, joka nuukotti mielipaikallaan pahkatuolissa tyhjin silmin järvelle tuijottaen.

”Missä katajat ja leppälastut ovat?”

Teemu havahtui kaivamaan kontista kysytyt tarvik-
keet. Innostui jopa opastamaan Mikaa ja Piiaa virittämään savustamon pesään tulta.

”Tuohisuikaleet alle pystyyn näin ... Sitten leppälastut kepeästi sikin sokin, ettei tuli tukehdu. Viimeksi katajat päälle.”

Mieltäni kouraisi kipeästi kun ajattelin mennyttä – Marin ja Rikun melskaamista kun nämä hautasivat isäänsä polttavaan rantahiekkaan. Tämän pyörähtämistä kauheasti karjaisten ympäri ja hiekan tuprutessa myrskynä juuri kun lapset olivat iloitsemassa onnistumisestaan. Nyt parahiksi keski-ikään ehtineinä emme jaksaneet nauttia lapsista, kesästä, polttavasta rantahiekasta, liplattavasta vedestä. Nykyisyyttä poikamme loputon poliisin pakoi-lu, raiskattu nuori tyttö, pidetty miniä monine letkuineen tiedottomana sairaalassa. Hengiltä potkittu maalaispoika tuskaiset vanhemmat nuutuneina heinänteossa nurmella. Ei Seppoa ajamassa traktorilla heinää karheille. Ei vahvana pystyttämässä edellä seipäitä karhojen viereen, tarttumassa topakasti hangon varteen.

”Annahan kun mie ... Mee sie, äiti, tupaan keittämään kahvit.”

Kaikki tämä saatanallisuus meidän ainoan poikamme tekemiä. Mua huimasi. Oli pakko istuutua mökin hiekkaisille rapuille estyäkseni kaatumasta. Tunsin olevani hyvin vanha .. ja väsynyt elämään päivääkään enää.

Pirjo

Ei Teemun olisi pitänyt Rikua kadulle työntää. Sydämeni oli pakahtua tuskasta kun kuulin siitä välirikosta, koska tiesin sen lopulliseksi. Teemu, kuten isänsäkin venyi ja venyi. Kun ratkesi oli turha odottaa vastaantulemista, olkoonkin vaikka kyseessä oli oma poika. Miten se maailmalla semmonen työhön oppimaton vähästä lysähtävä pärjää. Riku ei tullut sukuunsa. Kummaltakaan puolelta. Outikin niin taitava. Kykeni johtamaan suurempaakin firmaa. Tarttui silti kotona kaikkiin taloustöihin arvonsa alentumista pelkäämättä. Leipoi ja paistoi niin monenlaisia herkkuja, ettei moni ikinä oppinut, vaikka olisi minkälaisia talouskouluja käynyt. Eikä kaihtanut tiskaamista, siivoamista enempiä kuin kyyhöttämistä puutarhassa taimirivistöjä peratessa. Kovan uurastamisen päälle käväisi suihkussa ja kohta oli niin puhdas ja kaunis, että silmä katsoissa ilahtui.

Päästikö ne Outi ja Teemu itse uurastaessaan Rikun liian vähällä? Pitikö vanha sanaparsi: Valitse riskin tamman varsa ja laiskan äidin tyttö, niin tekevän saat; vieläkin paikkansa? Taisi pitää. Ei vanha viisaus ollut maanrakoon mennyt.

Se Rikun temppu siellä kuntopolun varressa ... Sitä rintaa repivää tuskaa ja häpeää. En ole rohjennut sen perään ihmisiä silmiin katsoo, niin teko on mieltäni pai-

nanut. Ruhjoa ensin henkiahieveriin elämänsä keväässä oleva kaunis morsiamensa. Heti päälle turmella siivoksi tunnetun, hyvästä perheestä olevan nuoren tytön elämä. Mieltäni viilteli niin pahasti, että jos kykenevämpi olisin ollut, niin raippa kädessä olisin takaa ajamaan lähtenyt. Mutta kun askel on lyhyt ja kädet vapisevat, ei nuoren ojentajaksi ole. Vain rukouksella anomaan, että tapansa parantaisi.

Siitä Teemun kolarista lähtien, kun Terhi henkiahieveriin ruhjoutui Eeii, nythän minä hupsuttelen. Eihän Teemu Terhii eikä ketään muutakaan ruhjonut ole. Riku se oli. Siitä näette, minkälainen hömppä minusta on vähälle aikaa tullut. Sekoan nimissäkin. Ja henkilöissä. Siitä Rikun kolarista lähtien minä olen rupsahtanut. Kaikki kysyvät: Oletko sinä, Pirjo, sairas kun sinä? Ei meinaa tuntee, niin kovasti muuttunut olet.

Kyllä minä rupsahtamiseni tiedän itsekin, en minä semmonen Hömppä-Liisa vielä ole. Harmi minut on kuluttanut. Ja sydäntä raastava tuska. Jalkani painavat. Minä kompastelen portaissa, mattojen reunoihin, omaan kehouteeni. Ruokakaan ei maistu, niin tuoretta kuin Mari torilta kantaakin. Laittaa pöytään, kärttää syömään, kävelemään kanssaan, taluttaa kainalosta, etten kompas-tele niin pahasti. ”Pitää sun, mummi jalotella sanoo ... Muutenhan sä ...”

Hyvin nöyrä ja auttavainen Mari on. Pesee pyykit ja minut. Saunassa repsuttelee vastalla selkääni. Vaihtaa sukat jalkaani ja peittää sänkyyn iltasilla. Istuu reunalle ja sivelee ryppyistä poskeani.

”Ei sun auta Rikun takee ittees sairaaks surra”, sanoo. ”Omaa syytään Rikun allikkoon suistuminen on. Meillä oli hyvä koti. Ei meillä ennen Rikun viinaan ja huumeisiin suistumista huudettu eikä rähjätty. Rahaakin meillä oli. Ja mikä parasta, meillä oli mummi sinut.”

”Mitä hyvää minusta .. vanhasta.”

”Älä yritäkään, koska tiedät ja mekin tiedämme sun olleen meillä kaikki kaikessa. Turha jokaisen raiteiltaan vinkasahtaneen, kuten Rikunkin, on uhotta kovasta lapsuudestaan: Et sieltä asti mun sekoilemiseni syyt juontaa. Suurimman syyllisen moni löytää, kun vilkaisee peiliin.”

Pahinta minun elämässäni on, kun en saa nukutuksi. Joskus saatan iltayöstä torkahtaa tunnin pari ... Loppuyön setvin mielessäni, mikä vei Rikun hirmutöitä tekemään. Tiedän, että minulta hänen pahoja töitään salataan paljon. Halutaan olla tuottamatta vanhalle lisää tuskaa. Puhutaan vältellen niistäkin, mistä kirjoitetaan lehdissä.... Olen puhellut Rikun kanssa kahdenkesken hänen alkoholin käytöstään. Lempeästi ja opastaen, mutta hän ei ole välittänyt minua kuunnella ... Muutaman sanan jos kuunteleekin, ei katso koskaan silmiin, kun tietää tehneensä väärin.

Miten halusta minä jo nukkuisin ikiuneen. Pois tästä tuskasta ja häpeästä. Sekin minua painaa lisää, kun tunsin sen Rikun raiskaaman tytön isovanhemmat. Kävimme samaa koulua, pelasimme palloa ja hiihtelimme talvella samoja latuja. Minä soitin tapauksen kuultuani heille, mutta en löytänyt oikeita sanoja heitä lohduttamaan. Korjaamaan tehtyä pahaa, jos semmosen törkimyksen jäljet sanoilla korjattavissa ovatkaan.

Tiina piipahtaa luonani kun vain tietää minun olevan seuran tarpeessa. Juomme kupilliset kahvia hänen tuomansa leivoksen kera. Minä yritin häneltä udella Rikusta, mutta huomattessani hänen vaivautuneen välttelyn, jätin sen. Tiedän: Metsä huutoon vastaa, paha tietään kääntymättä kulkee.

Marin vuoksi minä yritän vielä elää. Mieleni sykähtää ilosta joka kerta, kun kuulen hänen kolistelevan portaissa touhua täynnä.

”Mummi! Täältä sitä taas tullaan! Katsoppas, mitä minä tänään sulle torilta ostin.”

Kun Mari löytää kaverin, jonka kanssa alkaa yhteisen elämän minä tiedän elämäntyöni päättyneen. Nukun pois. Koko jäljellä olevan tahtoni voimalla minä nukun .. nukun .. nukun .. heräämättä enää koskaan.

Riku

Tuulirannasta pimentoon päästyä mä tapasi soittaa tienvarres kyyhöttävästä mökistä taksi, mutt paskat siellä mitää telehfoonii ol.

”Mistee sie poika tulossa out”, se ukko kiveräkartista imiessä multa utsi.”

”Betlehemistä tuun ja Petsamoon meen”, mä sille selkäänsä vaste uunii kyhnyttävälle naukasi.

”Vähä lyhemmästi tästä sinne Petsamoon mahtaa, kun kulukemas taival tänne Petlehemistä on. Van suat sie sitä-
tehen lapikasta toise eteen tellätä ennenkä sie Petsamos-
sa.”

”Mä ajanki taksilla. Missä se lähin puhelin on?”

”Kaa, tuossahan se autoin juottopaikala... Niinkö sie sokeena Petlehemistä asti polokasit astuu, jotta et tokahtina. Niihenkö sie muatuskiloihe kanssa ripaskoo hyppeemää?”

”Voisin hypätäki, jos tarpeeksi fiksu mummeli kohdalle sattuu.”

”Oisit toppanutun piälles varannu. Et nii katraasta erottus. Välee nuon koreissa tamineissa pijakala leipoot.”

En mä viittiny sen kääkän kanssa sen enemppää huulta heittää vaan lähdin lenkkarit vettä tirsuin dallaamaa Lieksaa kohti. Mä tiesi: Ei se torvi anna mun minnekää soittaa. Siemasta edes janooni kupillista kahvii.

En mä kiekunu dallatesa kulkurin valssii. En edes vi-heltäny. Mun vatsaa alko huikoo nälkä. Vaivase lenki oli haukann aamupalaa ja siitä ol aikaa. Autoja suihki vastaa ja ohi, vastaa ja ohi, mut paskat ne mua kyytii. Vittumaisesti irvistelivät. Dallaahan juippi.

Taloihinki mä yriti, mutt ne käännutti juntit mut jo kaukaa pihalta. Viimestää ovella.

”Ala vetää juippi. Ei me sua kaivata. Varastat kamat ja nussit lehmät navetassa”, ne sarkanuttuiset juntit mulle määkivät ja käänsivät letistä tielle. Olivat tosi kateita mun kivitahkokuista farkuista ja varsinki tään uuden nahkarotsin päältä.

Mun koipiani paleli ja mä jo kattelin latoja painuakseni pehkuihin, kun takaa pyyhkäs linikka. Seisatti ku mä nostin kannää ja mä lysähti penkille.

”Mihis poika?”

”Lieksaa mä arveli.”

”Tekis neljäkymmentäkaksi markkaa.”

Lieksaa lähellä mun sisälläni alko kilkattaa hätämerkki ja mä poistu kyydistä hyvässä järjestyksessä edellisellä pysäkillä enne torii. Dallasi varuillani sen perästä ja siellä ne ol. Par kyttää venaamassa laskeudunko mä autosta. Vittu. Se kimma ol sittenki kannellu ja mä tiesi: Mun tuntomerkit kytillä takuulla ol. Ikää, pituutta ja kuteita myöte saatana.

Jeparien häippästy y mä tapasi par kundii, jotka duumas pikkukeikkaa johonki manipuotii, mutt mä kohotin het räpylän. Mä olin julkkis. Mun kuvani olis aamulla vähintään kolmessa sivili- ja yhdessä jeparilehdessä. Mua jahtas kymmenet kytät eripuolilla läänii. Mä arvasin senki, et ne ol himassa käyneet fajalta urkkimassa:

”Onks Riku Valdemar kotona? Millo hän oli viimeksi? Tiedättekö mihin hän mahdollisesti lähti? Ai niinkö .. jassoo.. Oliko joku perheriita hänen lähtönsä syy? ... Kerto-

kaapa millaset kuteet hänellä oli lähtiessä yllään ... Jaaha .. jassoo pitää paikkansa. Samaa meille on jo useammalta taholta kerrottu ... Entäpä rahaa? Jaaha .. vai niinkin paljon ... Sitten hän tuskin lähiaikoina osallistuu mihinkään varkauteen tai ryöstöön. Kasvaa rajusti kiinnijoutumisen vaara ... Ai miksikö kyselemme? Meille on ilmoitettu todistetusta nuoren tytön raiskaamisesta ja uhrin antamat tuntomerkit sopivat täsmälleen poikaanne Riku Valdemariin ... Tuntomerkit ja etsintäkuulutus on annettu kaikkiin poliisipiireihin.”

”Sehän oli arvattavissa”, faija siihe jurahtaa. ”Miks helvetissä Rikuu ei het sen kolarin jälkeen joko pantu hoitoon, tai teljetty kiven sisään. Ois tämäkin paha jääny tekemättä.”

”Siinäpä se juju onkin. Meillä täällä kentällä ei ole valtuuksia säädellä lakeja, niin asiantuntijoita kuin työkokemustemme perusteella olemmekin.”

”Johtaja Huopanen”, vanhempi jepareista tuijottaa fajaa rävähtämättä silmiin. ”Vielä yksi kysymys.”

”Niin ...”

”Teillähän on näitä autoliikkeitä ympäri maakuntaa... Olisiko mahdollista, että ...?”

”Myöhästyitte”, faija pamauttaa. ”Tuulirannasta soitettiin aikoja sitten. Käskin Torvista paiskaamaan Rikun pellolle, kun se lauhkan komentoonsa oli uhannu ottaa. Tuskinpa se vast’edes nokkaansa mun puljuuhi änkee.”

Jep! Siinä stoori jepareilla fajian kanssa kaikkienensa. Telefoonit pärisevät. Tuulirannassa sanotaan mun kääntäneen virsuni Lieksaa kohti. Mä ehdin parahiksi sen toisen kundin kera kulman taa, ku se tsiikaamaa jääny dallas perästä kuiskaamaa:

”Par Joisuun jeparii pyyhkäs torille. Jahtaaks ne sua?”

”Jep!”

”Meidä koloon sä et voi lähtee. Ne syynää sen paikalliste kyttiin kanssa yön tullen yhtä varmast, ku mä seison tässä... Mut me tiedetää sulle pesä. Par hundraa ko pulitvat, saat yön koisii.”

Vittu, mä kirosi hölmöyttäni, ku himasta lähtiessäni paiskasi kokoon haalimillani kuteilla ukkoo päin nassuu. Nyt piti pulittaa femhundra, ku ne kundit haali mulle jostain saatanasti haisevan busiksen ja likaset housut pulittamatta mun muotikuteista tuskin puolta.

”Tosson! Viekää .. repikää kaikki. Ettehän te vitut täältä metsäkylästä tällästä rotsii ikinä iske.”

Mua tosissaa kyrpi. Ja uupunutki mä oli.. Ku ehdi kyljelleni siihe haisevaa murjuu, mua vietii het.

Yöllä .. pimees mä heräsi ku joku survo kápäläänsä mun povariini. Alko nyhtää posaa, jossa mun kaikki fyrkani ol. Mä purin sitä äijää räpylää.

”Huuuiiih .. vittu!” se olki mummu. Sama joka illalla selkäänsä uunii vaste hiero. ”Saatanan pentu!” se rääkäs. ”Mie hyvälä hyvyyttään peitettä piälen korjoon. Tää penikka miulta sutena kättä puremaa.”

”Sä akan luuska aiot multa fyrkat nussii.”

”Van fyrkat”, sen ukko raapas tikkuun tulen ja sytytti savuttavan öljytuiju. ”Liekkö moisela räkänokala posassa pennin ujetta... Semmosen äläkän nostaa.” Sit äijä kaivo äkkii punkkasa päästä kirvee ja tuiku valossa sen kiiltävää terää hivellen uhos:”

”Eiköhän liene sominta, ku vetäset lapikkaat koipiis ja lähet katuja mittailemaa.”

Mä kohosi siinä lattialla istualleni.

”Mä viskasi sulle, äijä, yösijasta par hundraa. Hotelissa ois saanu puolella lakanoitte välissä koisii.”

”Et kuitenkaa koisina ... Taisit äkäsii kalikkamiehii aristella.”

”Puhtaat paperit mulla on”, mä naukasin ja viskau-
duin pitkälleni jatkaakseni sikeiden vetämistä, mut se äijä
lähen kirves koholla.

”Lähetkö siitä repojaas luvettelemata! Van hivautte-
lenko mie tällä kintullees kiireenvoijetta.”

Ku se kääkkä lähen vieläki kirves koholla, mulle hoppu
tul. Vasen lenkkar jalassa ja oikee kainalossa mä ryntäsin
kuutamolle.

Se ol varmasti aamuyötä, koska kadut ol tyhji. Tähdet
tuikki taivaalla ja mun leuat loukkuu hakkasivat. Vitun
korpit siellä himassa, Tuulirannassa ja täälläki. Ei ihmi-
syyttä sit missää. Mä dallasi lämpimikseni sokkeloisii kujii
ees taas ees taas ja puristelin nyrkkejäni, ku sormia palel
... Mutsiki siinä mun mieleen tul. Ois se pimittäny mut
jepareilta ja kantanu apetta etee ... Ja mummi. Saatana,
ettei sekään mua enää yöksi ottanut ... Siellä ku pesi Mari,
mä sit muisti. Eikä Mari enää aikoihin mua silmiensä etee
sietäny. ...Nokka pystyssä muualle kattel tai kurvas jotaa
muuta tietä ku näki mun pomppivan jossain. Se open ja
faija lemmikkipentu Ja aurinko kuppas jossaa alhaal-
la horisonti takana. Anto paska mun paleltuu ... Käsii ..
jalkoja .. koko kehoo... Nii että mä siinä liki kuoliaaks
paleltuneena .. itki ...

Salme

Mä tajusin heti, kun näin sen mustan nahkarotsin, ettei se mikään normaali lenkkeilijä ole. Lähemmäs päästy mä sen tunsinkin, ja oletin senkin mut tuntevan, koska olin isäni kanssa niitten liikkeessä monet kerrat käyny. Kun se äkkii mua kurkusta kuristi, ja uhos hampaat irvessä jotain tappamisesta, mun mieleeni tuli sen mielisairaus ja mä pelästyin hirveesti niin kauheeta ja inhottavaa kun se kaikki sit oli.

Sen alkaessa repii mun farkkujani .. mä sain jotenki voimaa voittaa pelkoni ... Alkaa tapella sitä vastaa ... Kynsii sen rumasti irvisteleviä kasvoja .. purra sitä, kun se huohotti ällöttävää kaljan löyhkää kasvoihini Ja sen kasvoista pisaroivaa vertakin mä inhosin

”Perkeleen narttu!” se mun sitä kynsiessä kähis mulle ... ”Jos et anna suosiolla naida, mä tapan sut!” se huus .. kuristi mua jällee kurkusta ja iski monta kertaa kasvoihini verisellä nyrkillään ja leukaankin ...

Mä varmaan lopulta pyörryin, menetin tajuntani, koska mun selkiinnyttyy sitä ei ollut enää ... Mä olin .. yksin, piestynä .. ja häväistynä ... Farkut kintuissa ... Mun suuni oli verinen, pahalta maistuva ja turvoksissa ... Mun kurkkuani kirveli kauheesti sen kuristamisen jäljiltä ...

Kylmäkin mulla oli ... Mun jumpperini ja farkut ol pahasti ryvettyneet ja hiukset kuusen neulasia tappuranaan

...Mä olin niin kylmissäni, runneltu ja sekaisin .. etten ollu löytää sieltä metsästä kotiini. Jonne kohta tuli äitini ostokasseineen .. ja jonka syliin mä nyyhkien heittäydyin.

”Herra Jumala!” mä kuulin äitini kirkaisevan. ”Mitä sulle on tapahtunut? Niin märkä ja sotkuinenkin olet Eihän sua vaan Taivas. Onko se totta .. kun et saa itkultasi sanaa suustasi?”

Se oli totta .. niin kauhistuttavaa, iljettävää ja tuskalista kuin se mulle olikin. ”Miten minun käy, miten mun käy. Voinko mä tään jälkeen elää ...” mä nyyhkin pää äidin sylissä. ”Raiskattuna .. ja häväistynä ...”

Sen totesi illemmalla äidin hälyttämä perhelääkärimekin. Anto mulle ennen tutkimustaan jotain rauhottavaa. Istu todettuaan mun viereeni ja puristi lämpimästi käsiäni kuin ennen lapsena mun viruessa vuoteessa kovassa kuumeessa.

”Tunsitko sinä sen ...? Joko sinä jaksat .. voit siitä puhuu?”

”Huopasen Riku.” Mä kuulin äitin multa kuulemansa perusteella sanovan. ”Sen Auto-Huopasen poika.”

”Eipä olisi uskonut. Niin hillitty ja miellyttävä mies kuin johtaja Huopanen onkin. Minäkin olen kaupoissa miehen kanssa montakin kertaa ollut.”

Sitten tohtori kääntyi puoleeni.

”Saitko sinä sitä jotenkin .. josta sen voisi tunnistaa?”

”Kasvoja oli Salme ennen pyörtymistään käsitelty. Katsohan tätä Salmen päällä ollutta jumpperia. Rintamus kuivuneita veritahroja kirjavanaan.”

”Riittää taatusti todisteeksi”, tohtori jumpperiani vilkaistuaan myönsi. ”Istuu raakimus tekosestaan vuosia kiven sisässä.”

”Sillä kun on kosolti niitäkin entisiä rötöksiä,” äiti sanoi. ”Ruhjoi autokolarissa puolikuoliaaksi oman morsiamensa.”

”Mitä täällä on tapahtunut?” kuulin samassa töistä palaavan isäni kysyvän. ”Kun tänne on sinutkin”

Näin tohtorin isälle vastaamatta työntävän häntä edellään ovesta ja mä käänsin itkua nyyhkien selkäni, sillä musta oli todella vaikeeta olla huomion kohteena näin inhottavassa asiassa. Miten mun käy .. miten mun käy, mä vatkasin hätääntyneessä mielessäni yhtä mitään. Voinko mä mennä kouluun? Miten muhun suhtautuu tyttökaverit .. opettajat .. kaikki? Olenko mä merkitty lopun ikääni? Jumala .. mikset antanu mun kuolla? Olis paljo helpompaa. Ei tuskaa .. ei häpeetä .. ei epämääräisiä painostavia ajatuksia ... Tohtorin antamista rauhoittavista lääkkeistä huolimatta se kaikki: Kurkusta kuristaminen, nyrkillä hakkaaminen, tajuttomana raiskaaminen koski minuun .. satutti .. etten voisi aikoihin unta saada.

Outi

Se oli sellainen vanha, laiha partajässikkä, joka oli kiinaamassa Teemun kanssa viikko takaperin vaihtamastaan vanhasta autosta vähän tuoreempaan, kun pistäydyin näyttämään mielestäni aiheettomasti annettua lisäverolappua hänelle.

”Tielenhän se saatanan romu heitti ... Polin polin kaa-suu, kun rupes mänö laantumistaa laantumaa ... Ei terhakoituna sen siitään. Ei sitten jotta ... Siitä häthäte pientareelen kammettuu sain ... Hinoomala tänne toin.”

”Jospa sen tankista bensa loppu?”

”Paskat! en paremmin sano. Vasta eylen Ylämyllyn Kesoilila tankkasin ... Puratko sie kaupat hyvälä, van pitääkö miun tähän poliisi hakii?”

”Sinun entinen autosi ei ole meillä enää. Pojat vers-
taalla siihen kytkinlevyn vaihto ja Panhelainen myi Lada-
si sen kuntoisenaan kuin se kaupanteko hetkellä oli. Aivan
samoilla ehdoilla kuin sinunkin kanssa kauppa tehtiin
Sinä luistatat ajaissa liiaksi kytkintä. Entisessäkin kytkin
sökönä. Kertomasi oireet kielii nykyisestääkin samaa.”

”Tässä siulta suavussa kytkin lopussa jo ostaissa.”

”Datsun oli vaihtaissa täysin ajokuntoinen. Ja mitään
takuitahan me ei yli kymmentä vuotta vanhoille autoille
luvata.”

”Mie kuhun poliisin tään reman selevittämään.”

”Me tehdään ensimmäinen remontti meiltä ostetuille autoille puoleen hintaan olipa ajokki uusi tai vanha... Ota sitten tai jätä!” Teemu auliisti lupasi.

Uhoo täynnä tulla poliisin kanssa mies lähti. Meidän vielä päivitellessä mielestämme aiheetonta lisäveroa poliisit tulivatkin. Ei kuitenkaan autonvaihtaja vanavedessään, vaan poikamme Rikun vuoksi kuten niin monta kertaa ennenkin. Kuultuani heiltä Rikun viimeisestä, mun mieleni musteni. Ei .. eihän! Ei saa olla totta! mä järkyttyneessä mielessäni huusin. Taisin purkaa tuskaani ääneenkin, koska kuulin Hatakan sanovan:

”On vaan niin saatanallisen totta kuin olla voi. Salme, johtaja Keskisen tytär tunnisti raiskaaajansa, ja lääkäri vahvasti myöhemmin törkeyden tapahtuneeksi.”

”Ja tekö olette tapauksen johdosta liikkeellä vasta nyt? Annoitte Rikulle tarpeetonta etumatkaa.” Teemu harmistuneena kysyi.

”Jo eilisestä lähtien. Saimme teosta vihjeen henkilöltä, joka kohdetta tietämättä epäili poikanne raiskanneen jonkun, ja jonka olettamuksen vahvasti myöhemmin raiskatun tytön isä.

”Sen tuhannen perkelettä sitä renttuu!” Teemu tulistui.

”Se tempu on tehty tuolla Kanervalan kuntopolun läheisyydessä”, Linnoula parkkiintuneen kuulustelijan ilmeettömyydellä jatkoi. ”Noin kuusikymmentä metriä polulta. Liki maahan yltävien kuusen oksien alla, jotka antoivat tietyn näkösuojan ja olivat niin kaukana, ettei pieni ähellis polulla hölkkäävien korviin kuulunut.”

Järkytyksestäni huolimatta mä naisena koin mielessäni nuoren Salmen mielialan yhtä aidosti kuin olisi teko sattunut itselleni. Hädän, tuskan, sen lamauttavan häpeen, joka seuraisi elämässä mustana varjona pitkälle pitkälle kenties kuolemaan saakka. Eikä ahdistunut mieleni ainakaan ke-

ventynyt, kun Hatakka kuin sormellaan syyttävästi osoitellen lisäsi:

Jäljistä näki, että paikalla oli kamppailtu. Puista variseen neulaset lennelleet ympäriinsä, maa oli tannertunut ja pieniä verihyytymiä kiilui siinä keskeisimmässä kohdassa, samaten kuin tytön jumpperissa, joka vastaan rimpuillessaan kynsi tietysti raiskaajansa kasvot verille ... Poikanne puolestaan tuhri verisillä kasvoillaan tytön puseron hamuillessaan tämän rintoja.”

Mä olin nähnyt Salmen isänsä mukana työpaikallani ja mun sisälläni poltti kuin sinne olisi tungettu kapallinen hehkuvia kekäleitä. Kuin ilmetty Mari nelitoistavuotiaana. Suuret siniset silmät, herkkä puoliavoin suu, posket kuin persikat. Raiskata ja ryvetellä noin ihana lapsi ja jättää sekapäisenä puun alle virumaan. Olin niin kauhistunut kuulemastani, että tuskin tajusin, kun Linnoula kuin tehtävänsä pahoitellen sanoi:

”Niin harmittavaa kuin se teille onkin, meidän on vaarallisena rikoksenuusijana pantava pojastanne lehtiin etsintäkuulutus valokuvan kera ...”

”Voi, eihän. Vieläkö sekin.”

”On pakko ... Ja vieläpä kahtena kappaleena eli edestä ja profilista.” Linnoulän ilme tiukkeni. Toissa iltana myöhällä potkittiin torin laidalla eräs jo tunnistettu nuorukainen hengiltä ja tietämämme mukaan poikanne on nähty potkijain joukossa.”

”Me kuultiin siitä jo.”

Laahustin poliisien lähdettyä minuuteni raunioilla iäisyyden. Unettomana, henkisesti lamassa ainoana toivonani, että kuolisin pois. Kokemasta sitä riipaisevaa tuskaa, jota poikani pahantekojen vuoksi hetkenkään rauhaa saamatta tunsin. Kun en toiveestani huolimatta kuollut, mä viikkojen vierieessä äkämystyin. Miksi mä kääntäisin selkäni elämälle, kun en vielä mikään ikäloppu raakki ol-

lut. Mullahan oli tytär ja mies, joka tarvitsi päivittäisessä työssään tukeani ja illalla syliäni, jonka tuoman lohdun olin häneltä tuskani sokaisemana torjunut aiheuttaen kylmyydelläni uhkaavan väliemme viilenemisen. Riku oli kylmin vanha vastatakseen niin maallisen kuin Korkeimmankin Tuomarin edessä itse teoistaan, kuten munkin olisi aikanaan pilvien yläpuolella vastattava. Raastupaan mä en aikonut ikinä joutuu. Täällä murheen laaksossa mä ainakin yritän elää ihmisen arvoista elämää mieheni rinnalla kuolemaani saakka. Mähän olen sen jo papin edessä luvannu.

Teemu

Kun poliisit kertoivat Salmen raiskaajan tuntomerkit en epäillyt hetkeäkään, etteikö kyseessä olisi Riku. Kun vielä tavatkin täsmäsivät. Niin elämänhaluinen kuin olen ikäni ollutkin, niin poliisin tuijottaessa minua syyttävästi, toivoin olevani kuollut. Kuopattu. Tai jossain helvetin kaukana. Tai etten olisi moista retkua ikinä siittänyt. Olin syntymästäni asti ollut impotentti.

Olen sen verran vanhakantainen isä ja kasvattaja, etten Rikun tekemisistä vieritä syytä opettajien, sosiaaliviranomaisten enempää kuin poliisienkaan kontolle. Syypäitä olemme Outin kanssa me. Me kavensimme typerällä kinastelullamme arvovaltaamme kasvattajina. Hyppelimme kirkuvina tappelukukkoina toistemme silmille, kun olisi pitänyt yhtämieltä olla. Kun Rikun olisi ensimmäisten pahantekojen jälkeen luotsannut raiteilleen kunnan selkäsauna, hän selvisi pätkähästä puolustajan syliin, joka avautui auliisti aina. Saman jatkuessa koulusta lintsuamisen, imppaamisen, viinan ja huumeiden käyttämisen kanssa. Me kinastelimme, Riku kieroontui. Kolmentoista vanhana hän oli yöllisten katujen hai. Rääkkyi minulle posket kireinä poliisien kyyditessä hänet Mustalla Maijalla kotiin.

”Perkele mun kulkemiseni ei sulle, äijä kuulu. Mä meen ja tuun niinku itte haluun.”

Ja hän halusi. Me olimme hänen käteensä valttikor-
tit antaneet, joilla passasi lyödä nokkiin. Nyt tämä pilalle
hemmoteltu poikamme oli muiden pahantekojensa lisäksi
raiskannut nuoren tytön. Melkein lapsen, joka jaksamatta
vieläkään järkytykseltään rauhottua heittelehti vuoteel-
laan kyynelet silmissä.

Kuultuani tästä minä pahoittelin sitäkin, ettei Salme
törmännyt suoraapäätä lähimpään puhelimeen ja hälyt-
tänyt poliiseja. Ettei Riku olisi niin suurta etumatkaa saa-
nut. Syvemmälti asiaa harkittuani tajusin: Salme häpesi.
Kukapa hyvästä kodista oleva neljä-viisitoistavuotias tyt-
tö poliisille toittotamaan: Minut on raiskattu. Se raastoi
farkut päältä ja sitten Eikähän Salme olisi kyen-
nytkään, kun vielä iltamyöhällä sekaisin järkytyksestä oli.
Eikä äitikään tyttärensä maineen vuoksi. Koska ilmoit-
taminen poliisille merkitsi, että asian tietäisi kohta koko
kaupunki, jolloin leimautumisesta olis vaikea kasvaa irti.
Pahimmassa tapauksessa häpeä seuraisi mustana varjona
hamaan hautaan saakka ... Vasta Salmen isän kotiudut-
tua asiat saivat vauhdin, joka olisi ollut tarpeen puolta
päivää ennen.

Niin autokauppojen jälkiselvittelyihin kotkaantunut
kuin olenkin – eräitä puitu jopa raastuvassa asti – näin
harmittavaan tilanteeseen en ollut ikinä joutunut. Keski-
nen, Salmen isä, oli pitkäaikainen asiakkaani.. Vaihtoi ai-
na kanssani vanhan autonsa uuteen. Herrasmies kiireestä
kantapäähän. Täysin luottamukselliset suhteet puolin ja
toisin. Salme, hänen ainoa tyttärensä isänsä silmäterä.
Nakotti autoa vaihtaissa isänsä vieressä kirkkain silmin.
Nyt poikani raiskaamana samat kauniit silmät kyynelissä,
sielu ja mieli tuskaa täynnä. Usko elämään, tulevaisuu-
teen, ihmisiin tiessään.

Raskaitten ajatusteni ahdistamana menin tapaamaan
Keskistä. Vaikka olin ennalta sopinut tulostani, hän ot-

ti vastaan poissaolevan tuntuksena. Hänen Rikun ikäinen poikansa oli armeijassa, RUK:ssa. Keskinen näytti minulle siellä otettuja poikansa kuvia. Ryhmäkuva alokkaana, valantekotilaisuudessa, itsenäisyyspäivän paraatissa. Kymmenittäin kuvia alokkaasta RUK:n oppilaaksi asti. Kookas komea poika kuten isänsäkin. Jakaukselle kammattu lainehtiva tukka. Avoin tyyni katse.

”Tuntuu poika intissä hyvin pärjäävän”, Keskinen vilkaisi minua tuontuostakin kuvaa vaihtaessaan.

Kelpasi niin mallikelpoisen pojan isänä vilkaistakin. Ei yhtään kuvaa poliisin jäljittämästä varkaasta, impaajasta, joka käytti muitakin huumeita. Ei kännissä törmäilevästä liikenneterroristista, joka ruhjoi viattomia ihmisiä ja jolle oli vuosia pumpattu järkeä nuppiin mielisairaalassa ja jolle lääkäri oli kirjoittanut kutsuntaa varten todistuksen: ”Ei rajoja mitään. Vaarallinen itselleen ja ympäristölle.”

Ei kuvaa lapsenraiskaaajasta edestä ja profilista, joka viimeisenä pisarana Rikun pahanteoista kuohutti mieltäni. Päättäni puristi kuin pihdeillä. Herra Jumala! Noinko kelvoton isä ja kasvattaja minä olin. Saattaessaan minut ulos Keskinen tarttui porrastasanteella käteeni.

”Leivo taivaita laulaa, mullassa myyrä tonkii. En minä sinua syytä enkä tee sitä vastakaan Minkä näille ... Saa olla kasvatustieteissä laudaturarvosanalla loppututkinnon suorittaneet isä ja äiti ... Jos lapsesta tulee hulttio niin tulee ... Sinun tyttäresi on koulussa menestynyt mainiosti, mikä todistaa sinun kasvattajan taitosi ... Pidetään yhteyttä.”

En kyennyt kyyneliltäni kiittämään Keskistä. Enkä minä tarvinnutkaan. Hänen lujasta kädenpuristuksestaan tunsin, ettei hän kantanut vihaa, mikä merkitsi minulle suunnattoman paljon. Tulisi merkitsemään vastakin.

Mari

Kuultuani fajian paiskanneen Rikun kartsalle mun mielessäni sätkäsi. Ei siksi, että Rikuu olisi väärin kohdeltu, vaan mun aatokseni lensi pitemmälle ... Meri rantaan, kesä syksyyn päättyy. Kun kylmä alkaa nipistellä poskipäitä Riku hakeutuu katon alle ja kun se tietää, ettei sillä ole himaan menemistä se laukkaa mumminsa tykö kuin susi kuoppaansa. Ja yhtään mitään hyvää se ei mummi tiedä. Rikuu pitäs ensinnäkin piilotella. Juottaa ja syöttää sen viitsimättä edes kuppiaan nuolla. Maniakkin se yhtenänsä mankuisi. Ellei anna, se varastaa tai ryöstää mummilta väkisten.

Mä olen kesän kuluessa kymmeniä kertoja mummii varottanu:

”Kurkista ovisilmästä aina ja ellet varmasti tiedä tulijan hyvällä asialla olevan, älä avaa. Älä ainakaan Rikulle. Monet hyväntahtoisina esiintyvät kaupustelijatkin ovat ryöstäneet vanhoilta niiden viimeiset lantit, pahoinpidelleet pahanpäiväiseksi ja vielä rikkoneet paikat. Mitään tämän parempaa sulla ei ole Rikultakaan odotettavissa. Rikun pahuus on rajaton.”

”Jospa se Riku .. kun kylmä maailma sitä koulinnu on.”

”Talvi kesäksi lämpenee, Rikun pahuus on kyltymätön.”

Mä koppasin monta kertaa mummin syliini, kannoin kylpyhuoneeseen ja pesin.

”Olet niin laihtunutkin. Eihän susta entiseen verrattuna ole kun haamu jäljellä. Silmätkin syvälle kuoppiinsa painuneet on.”

”Olen minä syönyt ... Minä sitä Rikuu harmittelen ... Mitenkä se, kun talvikin .. tulossa on.”

Mikä sillä ... Taivaaseen ei Rikuu huolita ja piru tietää pahan vain korkoo kasvavan, multa oli lipsahtaa, mutta jätin sanomatta, kun tiesin sen sattuvan mummiin, joka eli toista lapsuuttaan. Tapaili askeleitaan ja höpisi omiaan. Miten sitä voikin ihminen noin äkkii repsahata. Yhtä lailla henkisesti kuin fyysisestikin, mä ihmettelemästä päästyänikin ihmettelin. Ennen Rikun viimeistä temppeä niin pirtee oli. Kipitteli torilla ostoksilla, luki kirjat ja lehdet, kattel televisioo. Nyt omissa liki houremaailmoissaan hypertää. Kun usko elämään, kaikkeen hyvään romahtaa, näyttää vanhalla olevan auttamatta loppu edessä.

Faija on mua useaan otteeseen kimpunnu tulemaan firmansa duuniin, mutta mä olen torjunu pyynnöt päättävästi. Opiskeluni lomassa – kesälomilla – mä haluan kokeilla koulussa hankkimiani taitoja vieraan duunissa. Kun faija ilmaisee todella lopettavansa työnteon, mä kyllä jatkan hänen liikkeensä johtamista. Tietenkin tarpeellisen perehtymisen jälkeen. Mä en ole lähtenyt faijan duuniin senkään takia, kun tiedän Rikun yrittäneen useaan faijan syrjäyttämistä, joka onnistuessaan olisi tiennyt vain sitä yhtä. Enkä mä halunut heidän mittelöihinsä sekaantua, koska tiedän varmuudella aikani tulevan vielä. Kun se hetki koittaa, en mä faijan vuosikymmenien uurastamista hunningolle heitä.

Poikiako? Tottahan niitä olisi ollut ja olen mä erään kanssa silmäpeliä pitemmälle mennytkin. Mutt mä tiedän

monen hyvissäkin merkeissä alkaneen avioliiton kariutuneen joko miehen tai vaimon vanhempien, tai yhteisessä taloudessa elävän ukin tai mummin vuoksi. Ja mun mieltäni kaihertaa pieni epäily, et sietäskö munkaan mieskaverini mummii. Hän voisi salata vastenmielisyytensä papin edessä käyntiin asti .. ja sitten hhäääärrrrrrr ... Tuon vanhan tantan kanssa eläissä musta tulee loppu. Tutiseva hermosairas ihmisraunio. Ellet sä tota huuhkajaa toimita vanhainkotiin mä lähden tästä vek.

Siispä kun ei tule, niin ei lähdekään. Me käymme Herkon kanssa teatterissa ja elokuvissa, orkan tahdissa pyörähtelemässäkin joskus tekemättä yhteenmenosta sen suurempaa numeroa. Ja miksi me kiirehtisimme sitä askelta ottamaan, kun kummaltakin on opinnot pahasti kesken.

Mummi kutsu mut luoksee, kun Rikun räjäyttämisen vuoksi ei lukemisesta himassa mitään tullu ja mä puolestani pidän huolen, ettei mummi nälkään, turvattomuuteen tai yksinäisyyteen kuole. Pilvien raosta pyhät katsoo.

Riku

Se ol baariapulaine Ilomantsin Möhköstä, jonka mä ekana iski imiessäni kaljaa Lieksa parhaimpii kuuluvassa baarissa. Möhkö musta se kimmaki ol, mut ku mä olin vailla lämmintä kämppää ja bunkkaa koisii, ja ku joku kundi kuiskas sillä molemmat oleva, mä alon piirittää sitä.

”Sie narroot vaa”, se naukas mulle, ku mä vitskuti sill ihailevani sen pikisilmii ja siloposkii.

”Tosissani mä olen”, mä sille sanon silmät selällää sitä ahmien ja se teki vaikutukse. ”Mä en ole eläissäni noin kaunista likkaa nähny.”

”Haastelet vaan .. suus mausteeks ... Totta kuitenkin ole.”

Mä lipesi siitä eka iltana, vaikka olinki kyttii harhauttaakseni hankkinu uudet porvarilliset kuteet. Siistiny lettini ja lonksutin leukojani kuten kunnon porvarin pentu ainaki. Sen kantaman pizzan haukattuani ja kolme kaljaa imettyäni mä lähdin vek. Mutt silmien hohteesta, jolla se mut ovelle saatto, mä tiesin taivaan varmasti: Mä nain ton vielä. On kato tuota vetoo kummiski sen verta.

Sillä ol kaks huonetta ja keittokomero kaupungi pohjoislaidalla uudessa kerrostalossa. Se ol aamuduunissa, mutt anto mulle avaimensa, ku mä sössöti sill lähteväni duuninhakuu, et palattuu pääse lämpimää koisiin venaa-matta sitä.

”Mitee sie yleensä hommannu olet?”

”Automyyjänä mä pari vuotta Varkaudessa olin. Kun isäntä talossa vaihtu, mä lähdin vek. Aattelin kattella täällä saman duunin. Jo tuttu homma ja kun mun juureni täältä ovat.”

”Voi voii! Mahtaa pienessä kylässä semmosen työn löytäminen hakusassa olla ... Van kumpahan kuulostelet. Jääkaapissa on suuhunpantavoo. Popsi mitä löytänet.”

Paulan painettua oven kiinni mä pengon paikkoja. Ekana paperit. Todistus peruskolasta keskiarvo 8,9. Toine Ravitsemus- ja Ravintola-alan kurssista ... Kas kas sitä kimmaa ... Eka paikka varmaan. No, siitä se ... Osake- ja kauppakirjoja, joita mä olin mummin laatikoita penkoessa nähnyt, ei kumpiakaan. Panttina tietysti pankissa loppuerii venaamassa. Kolikoita pikkuposassa sen verta, että kilisi. Kahisevaa tai pankkikirjaa ei löytyny edes vaatekaapista, jonka mä pengon pohjiaan myöten. Paska. Ei sit mitää, jolla olis manii irronnu. Mutt tästä osakkeesta mä otan selvän. Mummin osake ol maksanu päälle sata-tuhatta ja tää ol musta parempi. Tällä voisi tehdä joskus manii.

Illalla mä vein Paulan ulos. Tanssiravintolaan svengaa-maa. Menihän se, vaikka vetävämpää menoon mä tottunu olin. Mä tarjosi sille parit paukut. Imin itte mukana ja mulle sytty hirvee halu naida se. Pehmittääkseni sitä lisää, mä kysyn:

”Mitäs sanot kulta, jos huitastas konjakit?”

”Ei käy, muuten kävis,” se mulle naukas. ”Kato kun mulla se töihen meno on. Jos tokkurassa mänöö, se ker-rasta poikki.”

”Älä?” mä pettyneenä ulvahdin. Viime yön se tap-pel mua vastaan, vaikka mulla seiso, et ohimoita aamulla särki. ”Eiks ne pari varotusta anna ja kolmannella vek?”

”Onnistutko sie sen työpaikan saamaan”, se arkiäänellä kysymääni vastaamatta sönkkas.

”En mä vielä, mutt luvassa on. Parin päivän päästä sano pomo jutun lopullisesti ratkeevan.”

”Mihinkä liikkeeseen sie pääset?”

”Vartiaiselle ... Sillä on edustus pariin japsiautoon. Ja tietysti sivussa vanhojakin välittää.”

”Eihän se Vartiainen autokauppaa tee”, se vilkuttelulle pöydän takaa iloisesti silmillään. ”Sillähän Vartiaisella on hautajaistoimisto. Arkkuja, kukkii, seppeleitä ja hautakiviä. Kaikke viimesellä matkalla tarpeellista.”

Jeesus että mua vitutti, ku en puhelinluettelosta ottanut selvää kuka kukin on. Mä tietysti sönkkasin muistaneeni nimen väärin, mutta sanoin panneeni muistiin paikan ja josta vielä sanoin varmistuvani aamulla.

”Osta kynä, allakka ja Lieksan kartta. Merkkii aika ja paikka muistiin. Ois hitonmoinen harmi mänettee hyvä työpaikka muistamattomuuden takia.”

Ei se mua yhtään epäilly. Varsinkaan kun mä korvauksena tarjosin Paulalle konjakit, jota imiessä se kerto mulle, mite hän mun muutettuu sinne sisustaa kämppänsä.

”Just! Sepäs .. kii veti!” mä sitä myötäilin ja sanon yhtä intoo täynnä: ”Alkovista me huitastaa se laverisänky vek ja mä ostan tilalle sängyn 160 x 200. Liidunvalkoisen tietysti ja yöpöydät päinpohjiin tunnelmallisine lappuineen.”

”Mites”, se viserti mulle ku haarapääsky räystäällä. ”Kun mie olen siitä kämpästä kuuskyttonnii auki ... Oisitko sie halukas sen ...? Tulisit tietysti puolen omistajaks ...”

”Totta kai totta kai!” mä ehätin sanomaan ja lupasin tarjota kaupan kunniaksi toisen konjakin, mutt se räpylänsä pystyyn nosti.

”Suu nappiin eikä tippaakaan enää. Kato, ku miula on uamula se töihen meno ... Van annahan kulta kuule kun ensimmäinen vapaapäivä tuloo ... Herranjiekara kuule ...”

Se kattel mua sillai, niinku sille ois syttyny äkkii hirvee halu himaa ja punkkaa ja rakastelemaa mun kanssa niin maalaismimmi kun se olikin. Mä tarrasi täkyyn tietysti het.

Se yö ol kylmä ja kotomatkalla mä lämmiti sitä. Kourin sen kukkeita rintoja ja silitin pehvaa. Eikä se pannu yhtää hanttii. Kato, ku sille se konjakki lettii kihos. Mä tunsi, mite mun housussa koven ja mä vein sen käde silitää sitä.

”Kun mä illalla duunista palaan, niin arvaa millä mä ovella kolkutan sulle?”

”Kopauta jo nyt! Mie pinkasen kuuntelemaa!” se kiljahti riemastuneena, riistäyty avainnippuaan heiluttaen mun käsipuolesta ja häippäs oven taakse.

”Hellurei!” se kuiskas postiluukusta. ”Elä seuroovan kerran pengo paperija eläkä myllee vuatekuappii ... Naisen silimä semmoset näköö Kopauta sillä kalikallaas päivän noustessa tikan kansa kilipoo pystyyn kuivaneen lahon koivun kylykee. Mehevän toukan kukaties löyvvät.”

Terhi

Kun mä eka kerta heräsin pitkästä unestani mä tunsin jonkin epämääräisen hahmon häilyvän ylläni. Ehkä mä jotain ääntäkin kuulin tajuumatta kumminkaan mitä se oli. Kun tämä unesta herääminen toistumistaan toistui muotoutui hahmo vähitellen ihmiseksi, joka silloin tällöin kumartui mun ylitseni työntämään mun suuhuni jotain .. tai mutisemaan jotain, josta mä en selvää saanut. Kun tajuntani siitä viikkojen vierissä vieläkin selkiintyi, mä opin ymmärtämään, mitä mulle sanottiin. Opin ittekin puhumaan, tietämään kuka olen, ja että olen autokolarissa vaikeasti loukkaantunut ja ollut tajuttomana liki vuoden. Liki vuoden! Herra Jumala! Kun mä sit eka kerta tajusin olevani täysin liikuntakyvytön – etten voinut edes kääntää päätäni tai liikauttaa pikkusormeani vaikka miten olisin ponnistanut – minut valtasi kauhu.

”Mikä mä olen! Mikä mä olen!”, mä kiljuin täyttä kurkkuu kohti ikuisesti paikallaan pysyvää valkosta mattoo, sen vastaamatta mulle enempää kuin vieressä neuvottomana seisova hoitajakaan, jota mä en nähnyt, mutta jonka läsnäolon mä tunsin sen hengityksestä ja siitä kaikesta, joka sille ihmiselle ominaista oli.

”Yritä rauhoittua”, se vieressä seisoka painoi pehmeän kätensä otsalleni. ”Sä olet .. vaikeesti ...” Kun se kumartu työntämään tabletin suuhuni mä näin sen huulien

väpättävän ja sen silmissä kiehui vesi. Ittensä vähitellen koottuaan se sano:

”Sä olet vuoteeseen sidottu ... Ainakin toistaiseksi. Jos haluat .. tulevaisuudestasi tarkemmin tietää, niin kysy lääkäriltä. Mä en voi tämän enempää ...”

”Hae se lääkäri tänne! Mä haluan kuulla het, mitä se sanoo.”

”Tohtori tulee aamukierrolle noin tunnin kuluttua.”

”Tunnin ja tunnin!” mä kiljuin minkä jaksoin. ”Mä haluan puhuu sen kanssa heti! Kuulitko, heti! Herra Jumala! Määhän en voi liikauttaa edes sormeani ... Miten .. mä .. olenki tällänen.”

Irkku otti mun kasvot käsiensä väliin ja sen vahvasti punatut huulet väpättivät jälleen.

”Sun pitää levätä ... Kun tohtori tulee, hän tekee kyllä kaikkensa.”

”Tohtori tulee .. tohtori sanoo .. tohtori tekee ... Mä luulen tietäväni, et mä pysyn tällaisena .. ikäni. Sidottuna vuoteeseen ... Voimatta edes päätäni kääntää ... Ja sä vain sanot: Kun tohtori tulee, hän tekee kyllä kaikkensa.”

Vastaan yhtään inttamättä Irkku veivasi vuoteeni pystympään ja työnsi suuhuni toisen tabletin.

”Niele tämä .. tulee parempi olo ... Mä annan tästä vettä päälle, ettei suusi kuivu ... Heti se ruokakin joutuu. Lihapullia ja perunoita. Jälkiruoaksi luumukiisseliä. Eikös vaan olekin hienoo.”

Irkun silmiin tulvahti jälleen kyynelet enkä mä raaskinu sille enempää huutaa, vaikka katkeroitunut mieleni vaati olemaan kova. Väsyttikin niin tavattomasti. Mä luulen nukahtaneeni ennen ruokaa.

Kun kerta kerran, päivä päivän jälkeen mä yhä selkeämmin tajusin, etten mä ikinä tään paremmaksi tulisi, mä masennuin. Hirvittävästi. Mielisairaat, joita mä muistin vuosia hoitaneeni, joko toipuivat elämään normaalia

elämää, tai vajosivat täysin tietämättömiksi tilastaan. Mä tiesin. Mä tunsin olevani fyysisesti täysi muumio. Mä söin, mitä mulle suuhun työnnettiin. Imin kahvia, teetä, mehua, maitoo, nielin kiltisti tabletit, joita työnnettiin suuhuni aamuin illoin, mun oppiessa vähitellen tuntemaan, millä kynsilakalla kulloisenkin tabletinantajan kynnet oli ehostettu. Siitä mä en tiennyt hitustakaan, mitä ja milloin mun alapäästäni ulos pursui. Avuton lapsi vuosien vieressä varttui, jalkansa menettänyt sai tilalle usein hyvinkin toimivan proteesin, mutta mä en muuttuisi ikinä miksikään.

”Herra Jumala!” mä paruin epätoivoisena lääkärille. ”Mitä mieltä teillä oli ponnistella mun henkiinjäämiseni kanssa, kun tiesitte varmuudella koko ajan, ettei musta olisi ikinä mihinkään. Että mä parhaimmillanikin olisin kuin myrskyn kaatama lahoava puu. Kelvoton juuristaan ja rungosta. Vain latvassa vähäinen vihertävä neulastupsu. Arvoton sekin.”

”Lääkärin etiikkaan kuuluu luontojaan hoitaa potilastaan niin pitkälle kuin voi. Käyttämällä kaikki tuntemansa keinot. Vieläpä koko maailman tuntemat.”

”Mutta mä en halua elää tällaisena!” mä kiljuin. ”Mä olen tuhanteen kertaan katsellut nuo maton tylsät kuviot ja ajan haalistaman maalauksen, noita kuutta karpäsen jättämää jälkeä myöten. Mä haluan kuolla. Käsi sydämelle tohtori: Tunneteko todella voittaneenne mun henkiin elvyttämiselänne jotain?”

”Niin toivotonta kuin kaikki kohdallanne näytti olevankin, saimme kuitenkin teidän henkenne pelastettua. Jopa palaamaan tajuihinne .. kuten huomaatte.”

”Vain tuntemaan oman arvottomuuteni ... Ja senkin. että olen vienyt kalliin sairaalapaikan. Eikö olisi ollut tuhatta kertaa mielekkäämpää hoitaa tälläkin paikalla potilasta, jolla olisi mahdollista toipua terveeksi?”

”Ihmisen elämän arvoa on loppujen lopuksi hyvinkin vaikea määrittää. Joku vaikeasti vammainen kokee elävänsä hyvinkin täysipainoista ja rikasta elämää. Samaten monet erittäin puutteellisissa olosuhteissa elävät ihmiset. Joku taas täysin terve, hyvän koulutuksen saanut ja suorastaan ylellisen toimeentulon omaava vetää itsensä narun jatkoksi tai ampuu kuulan kalloonsa ilman mitään nähtävää syytä.”

”Mäkin haluaisin ampuu itseni, mutta mä en voi... Antakaa tohtori mulle lääke, joka tekee musta lopun. Saatte jo huomenissa sijoittaa paikalleni potilaan, jolla on mahdollista työkuuntoiseksi toipuu. Mennä naimisiin ja saada terveitä lapsia. Olisi todella jotain, jonka vuoksi olla ja elää.”

”Tiedätte hyvin pyyntönne mahdottomuuden.”

”Mä olen pitkäikäistä sukua. Mummit ja ukit molemmin puolin elävät vielä, vaikka ovat kaikki päälle kahdeksankymmentä ... Mulla on kaikki mahdollisuudet viruu tässä vuoteessa puoli vuosisataa Ajatelkaa tohtori. Virua puoli vuosisataa tässä samassa vuoteessa, jota mä en tunne kuin pääni kohdalta ... Sama huone, sama matto, samat tylsät kuviot matossa. Vain lääkärit ja hoitajat vaihtuu ... Teitä ehtii olla kaksi sukupolvee mua syöttämässä, pesemässä, pukemassa päälle ja työntämässä tabletteja suuhun, ennenkä mut karrätään jalat edellä maahan kuopattavaksi.”

”Lääketiede ja hoitomenetelmät kehittyi koko ajan. Tämän päivän toivoton parannettava saattaa viiden, vähintään kymmenen vuoden sisällä olla täysin mahdollista parantaa. Ajatelkaa tätä.”

Tiesin tohtorin väistelevän totuutta herättääkseen minussa optimismiin – edes jonkinasteisen ainakin – onnistumatta siinä. Mä olin monina päivinä .. öinäkin .. ponnistellut aamusta iltaan ja illasta aamuun saadakseni edes

pikkusormeni hievahtamaan onnistumatta siinä. Mä olin ja pysyisin lahona kaulasta varpaisiin ... Ja niin halusta kuin mä olisinkin muodostanut perheen. Synnyttänyt ja hoitanut terveitä lapsia. Elänyt heille ja miehelleni. Rikun syytäkö nykyinen tilani kokonaan? Ei kaikki! parahdin ääneen, kun ketään ei ollut kuulemassa. Muahan oli varoitettu. Omat vanhempani ja varsinkin Rikuu hoitanut lääkäri Hätilässä keskustellessani hänen kanssaan avioliittoaikeistani Rikun kanssa.

”Monet ovat vain uhrautuneet. Jopa antaneet ainoansa.”

Nyt se ”ainoa”, josta halusin päästä eroon, oli mulle jäänyt. Myrkkykapselia ei sairaalan henkilökunta siivoojasta lääkäriin suostunut työntämään suuhuni ja nälkälakkoon mun mahdollisuuteni eivät yltäneet. Viikon kestäneen kokeiluni ajan minut oli ruokittu letkujen kautta yhtä säännöllisesti kuin tajuttomuuden kestäessäkin. Joten tässä tilassa mulla ei ollut muuta tekemistä kuin tuijottaa maton kuvioita päivästä toiseen.

Nekin kuusi kärpäsen jättämää mustaa pilkkua oli pyyhitty pois. Viroteltuaan suurin ponnistuksin minut henkiin, ne olivat samalla riistäneet minulta minuuteni. Mä vain olin. Löhösin kuin ratapölkky loputtomassa kiskojen alla lahoovassa letkassa. Iäisyyden mittaisia päiviä, vieläkin hitaammin matavia öitä ... Mitään järjellistä tarkoitusta ei elämälläni ollut eikä tulisi ikinä olemaan. Kuten satoja kertoja ennenkin mä itkin sinä iltana itseni uneen asti.

Riku

Ku fyrkat ol loppu mä aloin pihdata marketeista, mut eihä siitä paskaakaa tullu. Jonku Malboro ja par sinistä lenkkii sain povarissa kassalta pimitetty, mut siihe se kaikk jäiki. Mua pidettii silmällä. Joku kerta mä funtsi hundrakeikkaaki, mut sit mä kohoti räpyläni ... Mä olin ylittäny rajani. Nainnu alaikäse mikä lisättynä ryöstöön olis tienny kymmentä vuotta. Ja se ei mulle käyny.

Mä kolusi kaikk Lieksa autoliikkeet myyjäksi päästäkseni mutt räpylä pystyssä kaikkialla. Se viimeene mittas mua ylhäältä alas.

”Sun kanssa menis omat ja varastetut ... Mut meidä hallisiivooja lähtee lomalle. Tuu maanantaina kokeilee sitä. Mut mä sanon sulle päältä kautta. Meillä ei vetkuttelu onnistu. Seun ehtoolla käypäset näppiin.”

Voi että mä kirosi sitä duunii. Suihkuttaa vettä lattialle ja nylkyttää nokista rasvaa harjalla, jota valu lisää nitte saatanan traktorie ja autoje öljypohjista. Ei loppuu ikinä. Kahvitauolla mä menin näyttää kirvelevii käsirakkojani hallin toisessä päässä kahvia termarista ryystävälle autonpesijälle.

”Tossa laatikossa on rukkaset. Joltain entiseltä työntekijältä jääny. Ota ne. Muuta somempi rukkaset käissä harjoo lykkii.”

”Mikset tota ennen sanonu.”

”Ethän sie ole kysynäkää.” Se nelikymppine katto mua märissä haalareissaa silmillää hehkuttaen. ”Mieku arvelin, jotta sie miun rukkasiin tyrkyttämisen väärin käsität.”

Mä en käsittäny. Mutt kun mä vertasi Impii Terhiin, mua tason lasku heikotti. Enkä mä, jos aurinko olis ki-lottanu, Impii olis venannukkaa vaan parit kaljat imetty olisi dallannu kosiin pultsareitte vanhaan pahvikojuu mettässä. Mutt ku sato ja mä tiesi mite märkää kojussa ol, mä tarrasi duuni loputtuu Impi käsipuolee.

”Kuule ku mä haluusi sun kämpä nähä.”

”Vai että haluusit”, se naukas mulle leveestä suustaa.

”Mitenkäs sittä suus paat, jos mie en haluu?”

Sade vaan ylty ja mä työnsi hetkessä pakin päälle.

”Sori vaan ... Munha piti pyytää, jotta saanko mä lähtee sun kämppääs kattoon.”

”Siittä vaan!” Se likisti mun käsivarttani ja työnsi sontikan lievettä mun pääni päälle, jotta vesi lorotti virrata katukäytävälle.

”Eihä sitä pentuu sateeseen. Kun nuon kauniisti pyytee osovaa.”

Vessa, keittokomero ja huone. Neliöitä tuski kahtakymmentä mutt katto piti vettä ja lämmintäki ol. Aamulla mä olin heränny kojuun valuneesta vesilätäköstä nälkäisenä ja Impi työns paistinpannuu hellalle.

”En tullu kysyneeks oisitko sie ensin kahvin juonu.”

”Käy kyll ruokaki ku noin taitava kokki on.”

”Voi voiii mitä vosuta kehtovaa.”

Kyljyksiä, nuoria perunoita ja munavoita ranskiksen päälle. Mä ahmin et Impi siikas mua monttu auki.

”Sullahan tais ihan suvennälkä olla?”

”Mä ku en noista baaripöperöistä juur välitä. Sitä ratkee ahmiin, ku näin hyvää kotiruokaa hutkiin pääsee.”

”Missee sie viime yös kosit? Ku aamulla niin rättimärkänä töihin tulit?”

”Mä olin viimeksi automyyjänä Kuopiossa. Ku liike pari viikkoo sit konkan teki jäi multa sisää yl kuukaude fyrkat. Kai najuut et sitä on vähä ...”

”Jassoo ... Vai silviisii. No jopas.”

Impin tiskatessa astioita mä sauhuttelin siltä pummaamaani Malboroo nojatuolissa. Se laukoi:

”Miula tässä kesänsuuhu asti mies pataroi. Vähä vartuneempi vuosiltaa ku sie olet ... Samala työmaalla yhytin...” Sit se kurkkas mua keittokomerosta ja naukas: ”Siinä ikkunalauvala on poroaste. Ota se jos kehannet ja karista tuhkat siihe. Ei semmosta siivoo tulis Siitä mie Oskusta vielä: Vääntäyty hyväkäs tähä huonekumppaniks. Kuukauven lopussa Osulaan puolet ruokalaskusta pulitti ... Elettii niinku pariskunta ainaa ... Kesäkuuhu päästyy längillee herkes. Selekeesä moli vaikka ei se miusta kipeeltä näyttänä.”

”Laiskasuonta juuli, mun faija aina semmosesta sanno.”

”Sitä justiin se Oskulakii ol ... Tuola Bertan kaljapuarissa aamusta iltaan olutta kittas. Pöhnässä yösyvännä viereen vetääty .. öhötti muata ... Muuhun ei tavanukkaa ... Mie yhtenä päivänä lukon oveen vaihon, keräsin Oskun ryysyt nyyttiin ja nostin rapulen. Arvas Osku kysymätä mitee se tarkotti.”

”Aiot sä saman jekun mullekin tehdä?”

”Kuhanpahan katotaan!” se naukas. Kuivas pesurätillä tiskipöydän ja istu mua vastapäätä.

”Jos ei kohtuus kelpaa nii vaarassa on. Miun kanssa et pitkään pilipalii pelaa.”

Sen viikkoo mä jynssäsin ja jynssäsin. Suihkutin vettä ja heilutin hikipäässä harjaa aamusta iltaan. Perjantaina duunin loputtuu pomo nykäs mut dallaamaan perästänsä konttoriin. Lato pöytään femhundra kahisevii ja muutama kolikon.

”Tässä Riku Huopanen sun tienaanasi lantit ovat. Ve-roilla vähennettynä tietysti. Itseasiassa sun tekemäsi työ ei täänkään arvoinen ole, mutta minä sulle hyvällä hy-vyyttäni muutaman kympin ylimääräistä annon. Maa-nantaina tulee töihin toinen mies.” Se nousi ja viittasi ovelle. ”Hyvästi!”

”Mu mutta ... Määhän yritin ...”

”Yrittämiseen se kaikki jäikin ... Kato! Ovi on takanasi vieläkin saranoillaan. Alahan laputtaa!”

Tuuli riepotteli lehtii puissa ja hyinen sade pieksi vas-ten nassuu, mun dallatessa poikki pihan portille, jonka takana venas mustan sontikkansa alla Impi. Katto mua posket kireenä.

”Tais Pohojalaane sulle käypäset näppiin iskee. Van hyvee viikonloppuuko se ihan kahenkesken konttorissa toi-votti?”

”Vittu jätkä saatana. Liki etten tintannu sen hampaita lakoon. Painaa saatana niska limassa ...”

”Samon se Osku Pohjalaista pitkät illat noitu. Peiliin kun ois vilassu, suurempi syyllinen vastaan tillistelly ois.”

”Vittu! Sääkö luulet että mä ...?”

”Mie en luule mitään ...Mie olen nähny.”

Mulle sytty halu jättää Impi siinä paikassa vek, mutt ku sato ja Mä en luistellu edes Impi sontikan alta tieheni vaikka se kotomatalla jäbätti mulle:

”Kehnompaaki duunii ois tehtävä kunnes paremman löytää.”

”Onks se ihmisen pakko raataa ku mikäki kaleeriorja.”

”Kansakoulusta päästyy mie olen omalla työlläni hen-ken elättänä. Ensin karjapiikana maataloissa sitten rou-viin piikana tiälä. Kun näin ilmoituksen autonpesijän pai-kasta sitä kahtomaan läksin ...Viimesii erii osakkeesta maksan.”

”Nii fini duuni, nii fini duuni.”

”Parempi seki kun ruokalantteja sosiaaliluukusta kerjätä.” Keitettyään kahvit Impi tuijotti mua silmät pyöreinä.

”Mie sanon siulen ensimmäisenä iltana jotta kahoetaan. Ja sanon saman uuvvestaan entistä tiheimmälä sihilä vuan.”

Että mä inhosi sitä tanttaa, joka pesi autoja kuteet märkänä ja vosus turpa vaahdossa kämpästään. Roskappussitki mun piti kiikuttaa sadan metrin päässä olevaan roskiksee, sen vahatessa nuppi tutiste etten pääsis sen fyrrkkapiiloja tonkimaan. Maanantaina duuniin lähtiessä se osotti ovee.

”Vek! Riku ulos! Vai jotta sie tänne ... Tule jos lystännet iltasila, vaikka ei miula taijja sinuu ikävä olla.”

Viikon puolivälissä se repes lopullisesti mun palatessa kaljoissani kämppään.

”Mie siusta kupa van minkä tipparin lienen suanu.”

”Älä älä kuule .. jumatsukka ...” Jätkiin kanssa huoratessa.

”Tässä! Se sieppas mun punkan päälle heittämäni pipon ja vetäs silmille. ”Ala nostella..! Tokenetko jo siitä!”

”Lähden jos lähden”, mä yritin messuta, mut nostin kytkintä ku se tarttu silitysrautaan. Rapuissa se mun perääni huus:

”Mie jos pollarit jälillees usutan, siut koholöyhkässä kiven sisään viijjään. Mie siusta tietoja sen verran keränny olen. Ja lisee on luvassa.”

Bertan baarissa mä tarjosin viimeisillä lanteillani kaljat vähintään kymmentä itteeni vanhemmalle mummelille aikeisssa jakaa sen eväät ja punkka. Mut se painalsi haisevan sormensa mun läpeni eteen.

”So so poika! Minnekkäs se Kalle pannaan kun se puolenyön tietämässä duunista kotiutuu?”

”Höh! Uikuttakoon Kalle oven takana.”

”Meijän Kalle omalla avaimellaan tuloo. Ja onkin semmonen Kalle, joka tuomosen pienen pojan eukkonsa vierestä kylän kululle laitattaa. Harteet kun liiterin ovet.”

Mä tuskin lienen ikänä niin naju littanassa kulkenu, ku mä sillo sateessa pultsarien pahvikojulle dallatessa oli. Ei valo tuiketta mistää. Ei fyrkkaa, ei kattoo kaalin päällä, ei kuivii kuteita rihman pätkää. Kura litis lenkkarien alla ja nälkä hiukas. Par sinistä lenkkii mä sain pihdattuu koko viikonloppuna eräästä marketista pummattuani vastaan dallaavilta lantin kerralla Malboroo varte jotka puliti kassalla. Ryveteltyäni märässä kojussa kuteitani lisää seki loppu. Kato ne ei sietäny kattella mua vaa kohotti kännää lauhkoissa ja duunipaikoissa ovella. Ne koju pultsaritki alko mulle äristä:

”Sulla lidkuu pisara vertaa saatanan jäbälä.”

”Mitähän vaan sullakin persaukkisella tarjottavaa vois olla?” mä heitin. ”Olis vaan helvetin kiva nähdä.”

Se leveeturpasin harteikkain kundi siinä kojussa kohos istualleen.

”Koisi tää yötä siinä ovenpielessä, mutta älä huomennissa tunge nokkaasi tähän majaan, jos aamu valjetessa meinaat ittes hengissä löytää.

”Mä .. kunha enstek .. kunnon duunin löydän .. pidän pirskeet koko jengille”, mä häthätää änkytettyy sain.

”Pidät!” se leveeturpasin urahti. ”Mä sut kuontalostas muistan ...Nokka pystys kartsalla maleksit ja hotellissa leveesti asut, ku sulla taskussa manii ol. Et meikäläistä tuntenukkaa ennenkä fyrkat ol loppu. Sit nöyränä poikana tulit kerjäämää kattoo pääs päälle.”

”Ei pidä muuten paikkaansa”, mä yritin toppuutella, mut sain het porot silmilleni.

”Susta kytät utsii”, mun vieressä kamalasti lemuuva vanha kääkkä alko kimittää. ”Vasikoijalle kuuluut jo manii tarjoovan ... Polttaako uutinen pojan persettä?”

”Siitäs kuulit häh häh häh hääää ...”

Mä aistin mahdollisuutenu niitten mutakuonojen ke-ra ja olin visusti nukkuvinani, vaikka en aikonut silmän täyttä koisii. Ku musta noussut pulina kojussa lakkasi ja mä tunsi nitte sikeitä vetävän, mä poistu siitä haisevas-ta kojusta hyvässä järjestyksessä. Viruessani sellissä enne raastupaa joutumista mä olin kuullu: Alaikäsen raiskaa-jaa eivät muut vankilakundit maitosormilla kutkutelleet, ja mähän olin ajautumassa hyvää vauhtia sin.

Hytistyäni puolillaan olevassa roskalaatikossa loppu yön mä aamulla dallasin ylös kujaa, jota tiesin Paulan duuniin kulkevan, mut se helvetin pimua ei ollu mua tun-tevinaan. Nii kopee siitä ol tullu. Kai mä olin sen silmis vajonnu nii alas, ettei se katsonu mun enää kastiinsa kuu-luvan. Tosi se oliki, mä ryysyjäni syynättyy myönsi. Vuosi takaperi mä omistin muotikuteet, laanissa autoja kymme-nistä valita, mulla ol puhdas viehättävä hoitsu, kalustet-tu kämpppä päässä ja toisessa ja vielä avain fajjan ran-tamökkii.

Nyt vain saatanan likaset kuteet päällä, unen puut-teesta verestävät silmät, kuontalo ja parta hoitamatta ja se kaikkein pahin; nälkä, nälkä, kirkuin huutava nälkä. Saatana että ne osaski yhdessä mut alas painaa. Faija, kytät, hoitsu ja mutsiki. Mut mä kostan niille öykkäreille vielä! mun sisälläni herkeemättä huus. Niin totta kun mä Huopasen Riku oon. Keittämänsä sopan mä niille pyhi-myksille vasten pläsiä heitän.

Iäisyyden mittasia tunteja huoltoasemien liepeillä ve-nattuani, ja nöyryyttävän lipeesti turhaan henkilöautojen kyytiin pyrittyäni mä pääsin illan hämärtyessä Uimahar-juun menevään propsilastissa jyräävään rekkaan, vaikka se kuski kattel mua ensteks hyvi epäilevästi. Mut matkaa tehdes se laukes, mun kertoessa tutun storin Kuopiossa konkan tehneestä autoliikkeestä.

”Se tämä aika ... Ihmisillä ei oo rahaa. Kauppa hitaanlaisesti pyörii”, se mua myötäili.

Puolivälissä matkaa sen juntin syynätessä kolinan aiheuttajaa kuormastaan mä lainasin sen hanskalokerosta löytämäni puukon tulevii tarpeitani varten. Ei se tota huomaa, mä aatteli. Mut se huomasi. Vilkastuaan lokeroon se painoi jotain kovaa mun kylkeeni vasti.

”Kännät ylös!” se karjasi. ”Multa sun kaltases puukohheiluttaja vinkula kerra taskut tyhjenti, ku mä hyvällä hyvyyttäni sen kyytiin otin. Sä et tyhjennä. Tään puukon mä sulta otan, koska sä saatanan nilkki saattasit joltaa vastaantulevalta nahan rei’ille tökkii ... Kato mä laitan sen tohon, mistä sä sen otitki ja se pysyy siinä kanssa ... Ja nyt! Ala vetää, ellet halua että mä paiskaan sut kuono edellä rapakkoon.

Lenkkarien alla märkänä litisevä tie, synkkänä sateessa humiseva korpi ja mulla hampaita kalisuttava vilu.

”Mä tapan teidät perkeleet kaikki!” mä lämpimikseni laukatessa sysimustaan yöhön kurkku suorana huusin, muistaessani ukon kartsalle heittämissä. ”Ei armoo mitää, koska ette ittekää ole mua vitun vertaa armahtaneet!” Sateen yltyessä lisää mä räpelsi sokkona mettää kuusien alle vihan vimmassa sammalta peittekseni paljain kynsin repimään.

Mari

Eka kerta mä lähestyin Terhii kirjeellä, jonka pyysin Irkun, Terhin vakituisemman hoitajan laittamaan telineelle hänen luettavakseen. Terhin henkinen toipuminen oli nimittäin kohentunut niin paljon, että hänelle oli hankittu kuulokkeet radiota kuunnella sekä teline lehdille ja kirjoille, joita hoitajat käänsivät tarpeen mukaan.

Ensimmäiset yhteydenottoyritykseni Terhi torjui, kuten odottaa saattoikin. Mutta mä funtsin asiaa pitemälle. Mä tiesin Terhin seuralliseksi. Mä olin huomannut sen faijan rantamökillä ja me tulimme keskenämme hyvin toimeen. Ikäisenään mä tiesin senkin, että kun pahin itsesääli ja tunnekuuhu hänen sisällään laantuu, hän kaipaa varmasti nyyhkivien vanhempiensa ohella muutakin sairaalan ulkopuolista seuraa ja toimin sen mukaan. Kirjoitin hänelle rupattelun omaisesti asioista joiden otaksuin häntä kiinnostavan seuraani hänelle tyrkyttämättä.

Kolme kuukautta ensimmäisestä kirjeestä .. kirje, pari päivää ja Irkku soitti. Sano kirjeen olevan vieläkin telineellä Terhin katseen ulottuvilla, mikä tiesi vain yhtä: Seuraavan kerran mä menisin sairaalaan ilman kirjettä. Eikä haittaisi yhtään, vaikka me painaisimme kyynel silmissä nenämme litanaksi vasten nenää Kyynel silmissäkö, mä hetken kuluttuu hätkähdin. Entäpä jos Terhi olikin saanut kyllikseen jo nyyhkivistä omaisistaan?

Munko suolavesiäni hän kielensä kostukkeeksi enää kaipaisi. Ei, jotain piristävää sen olla pitää.

Kukkiako hänelle viemisiksi? Heiluttaisin tuoksuvaan kimppeeseen hänen nenänsä edessä, laittaisin vuoteen viereen pöydälle maljakoon. Yhtä tyhjää varmasti kaikki. Mulla oli kokoelma kasetteja tunnetuista sinfoniakonserteista viimeisiin hitteihin kunnes muistin: Terhin kuulokkeilla kuuli vain sairaalan keskusradion lähetyksiä ... Se siitä.

Huippuhienoo hajuvettä, puuteria, huulipunaa, luomija ripsivärejä. Miettiessäni tuskastumiseen asti, millä Terhi ilahduttaisin puhelin helähti soimaan ja langan päästä kuului levollinen naisen ääni:

”Täällä Irkku keskussairaala. Kuule kun Terhi ha-
luus, et sä tulisit sen luokse heti ... Tiedän, että on jo
myöhä, mutta mutta”

”Vooiii, ihan mielelläni mä tuun. Yks punanen mi-
nuutti ja mä olen jo siellä.”

Irkun työnnettyä mut Terhin huoneeseen mä olin lempsahtaa pyyllyneni, niin järkyttynyt mä näkemästäni olin. Monenkirjavia arpia muuten tuhkanharmailla kasvoilla niin runsaasti, etten olisi henkilöä tietämättä tuntenut. Ääni oli sentään entinen, jos kohta olin siinä kuu-
levinani oikeutettuu katkeruutta, kun hän tapasi sanoo:

”Sinä ... sä ... Ota mua .. oikein ...”

Mä otin. Me huohotimme liikuttuneina sen hetken tuntemustamme toistemme kasvoihin jotain mietelöntä nyyhkimisemme lomassa soperrellen. Mulla vähää myöhemmin Terhin runnellut kasvot tiukasti käsieni välissä katsellen häntä silmästä silmään kuten joskus ennen, josta tuntui olevan ikuisuus. Koko ajan tuntien henkisen köyhyytteni, vaikka vielä oven takana olin lujasti päättänyt hyväntuulisena lohduttaa .. elämänuskoo valaa. Siihen mä en ponnisteluistani huolimatta kyennyt. En löytänyt sanoja.

”Mä olisin sut .. mielelläni .. ennen .. kutsunut ...”

Mä annoin Terhin purkautua. Yrittäen elää käsieni ja katseeni kautta hänen raskaat koettelemuksensa, hänen mielentilansa aina sen mustimpia aallonpohjia myöten.

”Mä en uskaltanut ...” mä tunsin sormenpäissäni hänen huuliensa vapinan, kun hän liikutustaan pidätellen yritti ja yritti: ”Mä pelkäsin .. räjähtäväni .. kuten mä Irkulle .. ja lääkäreille olen .. monta monta kertaa .. aiheetta räjähtänyt ... Ei mun tilani heidän .. syynsä ole ... Ei teidän .. kenenkään.”

”Mä ymmärrän sua!” mä sain töintuskin soperrettuu. ”Mutta mä olisin odottanut vihjettäsi vaikka kuinka ...”, mä osasyllisyyttä tuntien vakuutin tietäen koko ajan kenen toimesta monen muunkin elämä turmeltu oli. Vuosia toisiaan vastaan taistelleet sotilaat saattoivat vihollisuuksien loputtuu syleillä toisiaan, velallinen velkojaansa, kilpaurheilija reilulla kädenlyönnillä onnitella voittajaansa.

Mun pikkusielu veljeni ei osannut katua, ei hävitä eikä hävetä, ei edes tuntee syyllisyyttä törkeimmänkään tekonsa jälkeen. Faija sano Rikussa kaiken muun vielä nielleensä, mutta Rikun ilme, hänen eleensä Terhin vuoteen vieressä oli liikaa. Varmasti yhtä paljon liikaa kuin mä tunsin Terhin tilan nähdessäni häpeää veljeni puolesta. Kyyneleitäni pidätellen mä halin hänen kasvojaan uudesta ja uudestaan. Myöhemmin veivasin hänet vuoteessa pystympään soperrellen:

”Saadaan katsella toisiamme .. olla lähellä ... Tuntee sitä kaikkee mahdollista .. hyvää, mitä ihmiselle pitämänsä henkilön läheisyys merkitsee. Näin .. silmän rävähtämättä ... Sä olet entinen Terhi ... Urhee, luotavainen ...” Ja kun olimme kummatkin vielä enemmän tyyntyneet, mä laukkuani kaivellen kysyin: ”Kuule, mulla olisi täällä sun aikaisempaa herkkua .. maitosuklaata. Haluutko, että mä ...?”

Terhi halusi ja syöttäessäni hänelle palan toisensa jälkeen me laukesimme rupattelemaan kuten olimme iäisyyksiä sitten pölyisillä varpaillamme kuumaa rantahiekkaa kaivellen rupatelleet. Vielä lähtiessä mä käännyin ovella sanomaan:

”Kun haluat tavata, niin pirauta. Mä tuun mielelläni. Oli jotain, jotain hyvin koskettavaa sun kanssas puhella.”

”Mä puolestani toivon, et sä tupsahdat tosta ovesta .. noin vaan ... Soittamatta .. kenenkään etukäteen tulostasi ilmoittamatta. Se antaa varmasti mulle tosi paljon.”

”Mä tuun .. monta monta kertaa”, mä lupasin, kykenemättä jälleen kyyneleiltäni enempään.

Outi

Minulla oli pariviikkoinen kiireinen siivouspäiväni. Tamppasin matot terassilla olevaan telineeseen tuuletuttamaan. Imuroin huoneet, pyyhin pölyt, pesin ja tiskasin. Mieli huojentuneena töistä raskaimpien ollessa takana levitin matoista suurinta olohuoneen lattialle, kun ovikellon hillitön rämpytys katkaisi työni. Lähiomaiset tulivat kotiini omilla avaimillaan. Kaupustelijat ja uskontoaan tyrkyttävät jehovalaiset puolestaan rimpauttivat ovikelloa kuin arkailleen: ”Anteeksi, mutta olisikohan rouvalla hetki aikaa?” Tämä tulija ilmaisi jo rämpytyksellään. Hän oli raaka röyhkimys. Niinpä mäkin laitoin huolella varmuusketjun päälle ennen oven raottamista.

Rapuilla hojotti likaisissa haalareissaan hermostuneen oloinen nuorimies, josta näki heti sen viettäneen viimepäivänsä taivasalla. Parta ajelematta, pusero, haalarit ja jalkineet ryvettyneet. Nälkäinenkin se näytti olevan.

”Onks faija himassa?”

Mun mieltäni sätkäsi, kun tunsin äänestä tulijan. Poliisien kuukausia jahtaama Riku, jonka liikkeistä ei Tuulirannan jälkeen vähäisintäkään tietoa ollut. Niin paljon kuin Riku olikin pahaa tehnyt, mun oli liki purtava huuleni verille estyäkseni purskahtamasta rajuun itkuun. Päällimmäinen ajatukseni luonnollisesti äitinä oli laskea Riku sisään syömään, siistiytymään ja lepäämään, kun-

nes äkkiä muistin: Riku oli vaarallinen. Hyvin vaarallinen, olivat poliisit varottaneet, joten hänen kanssaan oli meneteltävä sen mukaan.

”Laske mut sisää”, se töykeesti tiuskaisi ja tapas tunkee jalkansa oven rakoon.

”Musta sun olis parasta painuu suoraapäätä lähimmälle terveysasemalle. Hankkivat sut hoitoon.”

”Mikset sano suoraan, et mee ilmottaudu kyttille!”

”Vaikka menisitkin. Hoitoon nekin sut hommaisivat.”

”Mua ajetaan takaa!” Riku sydäntäsärkevästi parkaisi ja vetäisi likaisella kämmensyrjällä poikki kurkkunsa. ”Ne vainoo mua .. tappajat!”

”Ei sua kukaan vainoo”, sanoin niin levollisena kuin siinä mielentilassani kykenin. ”Sä vain kuvittelet.”

”Anna, mutsi, mulle manii!”, Riku äkkiä puheenaihetta vaihtaen kerjäsi. ”Sit mä kyll selviin.”

Särky sydämessäni yltyi tuskaksi asti ja silmissäni kiehui itku. Kieltää oma poikansa, jota ei ollut aikoihin nähnyt, ja joka oli sairas. Mutta Rikuu hallitsi paha. Oli kaksi kertaa yrittänyt raiskata mumminsa, kerran kuristaa hänet ja vetänyt Teemua turpiin, jotta viikon suunseutu kukkakaalina pursui. Kun hän nytkin puhdisti tummia auringolasejaan sen silmiä hallitsi viha ja levottomuus, mikä kieli vaarallisesta mielentilasta.

”Mee pyydä isältääs. Mulla on vain muutama kymppi ja sillä sä et pitkälle pärjää Jaa niin”, mä olin sit muistavinani: ”Isäs sano sulle sen automyyjän paikan pitäneensä. Mee töihin. Kyllä isäs sulle reilusti kottii antaa.”

”Mitä? Sä vitun ämmä vaan vinoilet mulle.” Riku hampaat irvessä ovea auki repiessään kirkui. Mutta varmuusketju piti. ”Te kaikki saatanat vainootte mua. Faija, sä .. ne kytät .. kaikki ... Mut mä vielä teistä perkeleistä .. selvän teen ...”

Hänen kätensä sujahti povitaskuun, välähti ja puukko iskeytyi sitkahtaen oveen juuri sinä siunaaman hetkenä, kun mä sain sen riuhtaistua kiinni ja lukkoon. Sydämeni laukatessa kuin viimeistä päivää mä soitin Teemulle, mutta puhelin tuuttasi varattua kuten aina. Toisen ja kolmannenkin kerran. Herra Jumala! Hädissäni mä soitin Pirjolle. Kerroin hänelle Rikun käynnistä ja varotin laskemasta sisään, jos hän sinne ilmaantuu.

”Ei Riku päivällä minulle pahaa tee. Ei ole tehnyt ennenkään.”

”Nyt tekee!” mä liki kiljuin. ”Hän on kiihtynyt ja nälissään ja voi vaikka tappaa sut.... Yritti puukollaan sohaista muakin, mutta ei onnistunut ... Missä Mari on?”

”Koulussahan se tähän aikaan. Tulee luultavasti neljän tietämässä.”

”Kuulehan Pirjo!” mä melkein huusin. ”Paina tarkasti mielees, ettet laske Rikuu sisään. Älä kurki ikkunasta äläkä avaa ovee soittipa ovikelloo kuka tahaan. Riku on vaarallinen .. poissa tolaltaan ... Kuten jo sanoin yritti sohaista puukolla muakin. Ole niinku ketään ei olisi kotona. Mä soitan Teemulle .. tulee sun turvaksesi ...”

Teemu

Vepsäläinen, autonsa uuteen vaihtava ikäiseni metsäinsinööri oli pyöräyttänyt valitsemallaan autolla pienen koekierroksen. Aloitimme juuri sinnikkään neuvottelun välirahasta, kun Outi soitti.

”Riku kävi ovella ... Pyrki sisäänkin, mutta en laskenut. Se tinki rahaa, ja kun minulla ei ollut mistä antaa meillä synty hirvee sanaharkka, josta tuohtuneena se lähti luultavasti mumminsa luokse. Hälytätkö sä sen perään poliisit vai meetkö itse äitisi turvaksi?”

”Juu juu .. niin niin”, myöntelin Outille niin yhden tekevänä kuin siinä tilanteessa kykenin. Kaupantekoa oli häiritty useillakin puhelinsoitoilla enkä luonnollisesti halunut asiakkaalleni paljastaa, että meidän etsintäkuuluutettu paha poikamme oli odottamatta putkah-tanut ihmisten ilmoille hakemaan uusia uhreja.

”Minä soitan sinne!”, lupasin Outille sen hoputtaessa hätäisenä poliisin hälyttämistä, mutta jatkoin välittömästi:

”Tai voithan sinäkin soittaa ... Minulla on tässä juuri kaupat meneillään.”

”Siitä vaan”, Vepsäläinen lupasi. ”Ei minulla niin tulenpalava kiire ole. Vai?” hän katsoi minua kysyvästi. ”Onko asia sen luontoinen, että ...?”

”Eihän toki. Istu vaan. Kyllä vaimoni asian hoitaa.”

Joudutin kauppaa menemällä Vepsäläistä vastaan enemmän kuin aikonutkaan olin. Sukaisin täyttää määrätyt kohdat kauppakirjoista ja paperit allekirjoitettua olin varmaan Vepsäläisen mielestä niin lähtevän näköinen, että hän ehätti sanomaan:

”Taisi soitto sinulle sittenkin kiireen nakata. Minäpä pyörähdänkin tästä tien päälle uutta ajokkiani kokeilemaan, että pääset asiasi toimittamaan.”

Vepsäläisen painettua oven kiinni kilautin heti äidilleni. Olin pudota järkytyksestä tuoilta, kun langan päästä vastasi poliisi, joka kireän oloisena kysyi:

”Rouva Huopasen omaisiako?”

”Olen hänen poikansa ... Mitä .. miten te siellä? Mitä äidilleni on tapahtunut?”

”Voitte tulla itse katsomaan ... Ajakaa vaan suoraan tänne!”

Poliisi oli liian kireä ja kiireinenkin kertoakseen enempiä ja minä painelin autolleni puolijuoksua pahoitellen mielessäni, etten sittenkin Outin soitettua ajanut suoraapäätä äidin luokse. Jos Riku on aiheuttanut vanhalle huonokuntoiselle äidilleni jotain pahaa, saan kantaa siitä syyllisyyttä lopun ikääni. Kuin takaa-ajettuna minä kaasutin, kurvailin ja ohitin edellä ajavia syyllistyen vahinkoa tuottamatta moniin törkeätä lievempiin liikenne rikkomuksiin, koskapa poliisia ei perääni hälytetty. Äitini asunnolla säntäsin suoraapäätä sisälle.

Riku

Että mua jurppi, ku se mutsi alko mulle oven raosta kimittää, et mun tulis mennä lekuri tai kyttii luo. Mäkö kytille pokkaamaa ... Joha muute lipsahti ... Ennenhän mä viillän vaik kurkkuni auki. Näytän mutsille ja faijalle mitä seuraa, ku omaa pentuu aletaa syrjii. Paiskataa himasta kartsalle saatana. Turpii tulis kumpaaki vetää ... Tai huitasta suolet polviin perkele.

Mun vielä funtsiessa heläytänkö mä ikkunan säpäleiksi ja selvitän välini mutsin kanssa, ku ei manii antan, vai viillänkö oman kurkkuni sen ikkuna alla auki. Mun ehtimättä järkätä kumman mä teen loppuun asti, vastaan pyyhkäs taksi ja mä kohotin räpyläni...

”Mihi ajetaa?” se harmaavillanen kysy mua kurkatesaa, ja mä sönkkäsi sill mummi osotte, koska mulla ei ollu muutakaa paikkaa mihi mennä.

”Mä tunnenki sen rouva Huopasen. Nuorempana paljonki Pirjon miehen kanssa tekemisissä olin. Molemmat sodatki samoissa poteroissa hytistii kylmästä ... Ja pelättiin. Siitäkö lie ku se Kaarlo .. ukkisi varmaan, niin nuorena miehenä tuonne tavara-asemalle kupsahti.”

Mä en viittiny vastata sen ukon jäbätyksee. Mulla ei ollut taskus fyrkan puolikasta ja mä funtsi sanonko mä sill, et faija maksaa ku se, koska se faijan mutsinki tuns. Vai sanonko et venaa sen verta, et käyn mummilta fyr-

kat. Mun ehtimättä päästä loppuun se olki perill ja paino jarruu.

”Kun sanonet Pirjolle Suurosen Tenholta terveisii ... se riittääki kyydistä,” se mua uudemma kerra vilkastuaan huulet väpättäin sano sen näkösen ku ois äkkii pelästynyt jotain. ”Enne tosiaan Kaarlon kanssa monessa liemessä oltiin... Ny menneitä kaiholla muistelen.”

Terkkuja mummille, jonka mä olin äkkii päättänyt tappaa, koska ääni mun sisälläni käski niin. Mä kävin hetke sotaa päässäni: Sanonko mä ensteks ne terkut ja vast sitten viillä sen kurku puukolla auki... Vaiko hellästi terkkuja kuiskien tungen puukkoni vähä vähältä sen rintaa ... Mikä vitsi ... Sen mä teen, mä päätin ja soitin ovikelloo. Mummi tul avaamaa. Se näytti jotenki säikähtäneeltä, mutt asettu kohta iha levolliseksi, ku mä moikkasi sill:

”Heippa, mummi! Tulin pitkästä aikaa sua kattoon.”

”Tuu Riku sissää!” se sano ja kattel mua sillee oudosti ... Mun käteni ol valmiina povarista tököttävän puukon kahvassa, mutta mä en voinnuka sitä tappaa ku se niin pelästyneeltä näytti.

”Tuu istumaa .. tuu istumaa!” se mulle sit iha hyväst kaikatti ja mulle tul yhä vaikeempi tehdä se. Sitt se ku jottaa tehdäksee näytti mulle kahta kaapi ovinappulaa, jotka hölski ku se heilutti niitä ja sano:

”Kiristä sä noi ruuvit. Kohta nappulat tippuu ... Kato .. minä keitä sulle kahvetta.”

”Mä tään kahvitakkin teen ... Pikkujuttu tää on.”

”Kyllä se kahvikin menee”, se sano ja kattel mua sillee hyväst, kute ol ennenki kattellu. ”Niin laihtunutkin olet. Kasvotki sulla yhtä luuta ja nahkaa ovat. Tuskin moneen päivään syönytään lienet. En ollu tuntee, kun ovela seisot.”

Se mittas kupilla veden hienoon kahvinkeittimeensä, jota mä en ollut sillä ennen nähnyt ja mun tul yhä vai-

keempi tappaa se. Mä muisti, mite se ol pienenä hyvä mulle. Anto mania, osti karkkeja ja kaikkee muuta pientä. Polkuhevosenki se mulle osti. Mutt yöksi se ei himasta lähtönsä jälkee mua ottan ja se ei musta yhtään hyvä olu. Nappulat kiinnitetty mä vein meisseli samaa pienee komeroo, josta se ol ottanu sen ja huusin mummii näyttää paikan, johon meisseli panna.

”Laita tohon ... Tohon pienee laatikkoon ett mä sen tarvitessa löydän,” se hyväst sano ja mulle tul yhä vaikeempi ottaa povarista puukko ja tappaa se. Sit ajo auto pihaa pillit soiden ja se ihmettel:

”Ambulanssiko lienee ... Oisko tuota naapurin Liinuu sydämestä ottana ... Pitää ihan ikkunasta ...”

”Sydämestä ottana.” Mummin sanat sotki mun ympäräni hetkessä. Pentuna olless faija kerto ukin sydänkoh-
taukselle kellahtamiseksi rehulastii purkaissa nii järkysti, et jo sellasesta kuuleminen kolautti mua aina. Mies puhuu, nauraa, nostaa rehupaali. Loppu! Henki kankaalla justiin. ... Mite se voiki ihmene nii äkkii kuolla?

Kymmenet kerrat mä hytisi peito alla pimees peläte kuolevani ukin nuri muljahtaneet silmät silmissäni, kuolevan kaamea korahdus korvissani. Ei ei ei! Mä liki kurku suorana kiljun. Mä en saa ukin lailla kuolla ... En en en Nyt Liinu, pieni lihava mummeli, jonka mä tunsin, vetämässä viimesijään. Taivas! Mua puistatti rajusti.

Mä heräsi todellisuutee vasta ku kytät hakkas ulkovee ja huus avaamaa. Perkele! Eihä sitä Liinuu viety .. nehä ol kytät, jotka mutsi ol usuttanu mun jälilleni ... Mummin tappamine sai jäädä. Ekana ajatus sittenki loikata ikkunasta ja painuu metsää. Mut mä herpaannuin het, ku mielee syöksähti monet karmeat värjöttelyt yöllä pimees korves. Märkänä, nälissää, hampaat suussa kaliste ... Ei, ei ikinä sellasta ...

”Avatkaa! Täällä poliisi!”

” Tai murretaa ovi!”

Hädissäni mä yritin itsaria ... Kohotin käsi mielettömästi vaviste puuko kurkulleni. Siittä vaa ... Ei nälkää, ei viluu, ei kyttii pakoilua, ei pimeetä korpee Eikä sittenkää. Kylmän raudan kosketus hikisellä kurkullani lannisti hetkessä mut. Mä oli raukkis. Kurjaaki kurjempi raukkis. Jengissä mä riehuin ekena potkimassa päähä ketoon vejettyy avuttomaks hakattuu uhrii ... Oman kurkkuni puukolla auki viiltäjäks musta ei ollu ... Ei edes mummin kurku ... Eikö .. sittenki? Vaikk sen tappaakseni mä tulin ”Sä kuolet just”, mä hohoti nauraa sill puukko koholla, ku se leuka väpättäi kerjäs:

”Ethä sie, Riku, mummiis tapa .. ethä ...”

Mä en perääntyny ... Mun olles juur iskemässä ikkunaan koputettii. Kytät! Viittoi ja huus mun pudottamaa puuko. Ja paskat! Mä irvisti niill ... Juur ku mä iski kädet kasvoilla kirkuvaa mummii mun kyljessäni sätkäsi ja mä lysähti suulleni lattialle lysähtänee mummin päälle.

Se ampu, mä tiesi, ku kyljessä tuntu märeältä ja lämpimältä ja heikottaa alko. Mun tul iha hyvä ja rauhalline olo siitäki, ku mä tiesi kaike oleva loppu ... Ei tarvis näytellä kovista... Ei impata, imee viinaa .. varastaa ... Faijanki mä jotenki .. hämärän takaa .. näin ... Mun ol hyvä siitäki .. ku se .. ei yhtää rähjäny .. vaa iha .. hyvällä .. äänellä sönkkas:

”Sekö Riku amok .. juoksu ... toho päätty... Odotettavissa se .. olki ...”

”Valitamme”, siihe toine kytistä sano. ”Meidän ol pakko... se ku puukko koholla”

”Hei!” mä kuuli viel faija ääne: ”Äithä .. nousee ... Sehä vaa ... säikähti .. säikähti .. säikähti”